

IV ДЕО

БОРБЕНА ДЕЈСТВА
БРИГАДЕ У БОСНИ И
ХРВАТСКОЈ

Пошто су форсирале Дрину, јединице Јужне оперативне групе НОВЈ тежиште борби пренеле су према средишњом делу земље.

Командант Групе армија „Е“ генерал пуковник Лер, са седиштем у Сарајеву, и поред тешких губитака није одустајао од замисли да поново овлада комуникацијом долином реке Дрине из основног разлога што комуникација реком Босне за повлачење знатних снага ове армијске групе није била довољна за извршавање основног задатка - извлачење комплетних немачких снага према северу. Осамнаестог децембра 1944. године генерал Лер наредио је команди 34. армијског корпуса да све снаге прикупи у ширем рејону Бијељине и јужно од Саве, да нападне јединице ослободилачке војске и прошири мостобран источно од Брчког. Издајући наређење да се напусти Зворник, генерал Лер препоручио је да се то спроведе „по могућности“ тек после доласка четничких снага које су се, у усиљеном маршу, кретале с југоистока према Зворнику.

Померањем тежишта немачког 34. армијског корпуса ка реци Сави, генерал Лер је желео да одбрани Бијељину (делови 11. ваздухопловне пољске дивизије) и онемогући напредовање јединица Јужне оперативне групе НОВЈ према Сави и јужно од ње према истоку и борбом, из покрета, са простора Бијељине обезбедио окупу Сава - Дрина и створио повољне позиције док не пристигну нове снаге и омогућиле јединицама 34. армијског корпуса да усмери своја дејства на Зворник у циљу поновног заузимања.⁵¹⁰⁾

510) Зборник, ХП/4, Извод из Ратног дневника команде Групе армија „Е“.

Замисли немачког генерала Лера - да поново овлада Зворником и створи одбрамбени појас на широком подручју источне Босне и слободну територију за четнике са седиштем у Тузли - ни у једном елементу нису остварени. На тај начин задатак је још један ударац реакцији и покушајима да се одржи у овом делу земље четнички покрет. Пораз који им је нанела 23. српска дивизија и јединице Трећег корпуса НОВЈ, није ишао на руку ни покушајима да реакционим снагама домобранаи зеленог кадра ојачају четничке редове. Напротив, процес распадања четничких редова после пораза у долини Спрече и на правцу--^еловања Брчко - Тузла, био је убрзан и ове снаге више нису биле у стању да праве далекосежније планове о повратку у Србију.

Директивом, од 19. децембра 1944. године, Штаб 14. корпуса НОВЈ ангажовао је 28. и 27. дивизију да блокирају Бијељину и пресечу комуникације између Бијељине и Брчког, а две бригаде 28. дивизије биле су оријентисане према простору Дрина до друма Јардан - с. Прибој - с. Бошковићи. Једна бригада 45. дивизије заузимала је положај око Јање, друга линија Поток - Горња Пилица (4 км северно од Брањева) и трећа се налазила на десној обали Дрине-да блокира и уништи непријатељски мостобран и посаду у Малом Зворнику. Двадесет трећа српска дивизија, управо у то време, налазила се на прилазима Малог Зворника, док је 25. дивизија била на маршу од Ужица према Ваљеви.^{5,1)} У овим операцијама - на северном делу дринског фронта - чији је циљ био уништење немачких групација или спречавање њиховог продора према северу, ангажоване су биле јединице Трећег корпуса НОВЈ, Тузлански партизански одред и други одреди са ових простора.^{5,2)}

Разбијање четничких снага на правцу Тузле

Нагли покрет четничких снага с простора дотадашње концентрације почео је, 4. и 5. децембра 1944. године, у два правца:

511) Зборник I\731, док. 72.

512) Исто.

1. Једна група је по наређењу Врховне четничке команде, од 4. децембра, напала на сектор Трнова - Келиновик.⁵¹³

2. У исто време, и на основу истог наређења, Северно четничка група кренула је, 5. децембра, у две колоне према северу са задатком да избије на линију Дрињача - с. ГТоповићи - п. Јаворник, и то:

- десна колона под командом Драгутина Кесеровића, пуковника, правцем Власеница - Шековићи,

- лева колона правцем Устикolina - с. Бутковићи - с. Кошутница - с. Драпнићи, са задатком да 19. децембра стигне у с. Жеравицу.

Као деснокрилна побочница Десне колоне кретала се Група четничких корпуса Горске гарде, под командом Калабића, правцем с. Заклопача - с. Пијукe - с. Садићи - с. Коријен. У Садићима повезала се с једном бригадом Мајевичког четничког корпуса.⁵¹⁴¹

У продору према северу, Кесеровићевим јединицама пошло је за руком да потисну 16. муслиманску бригаду 27. дивизије НОВЈ и, 17. децембра, заузму Власеницу. Продор је претио слободној Тузли и угрожавао леви бок снага које су се бориле противу Немаца око дринских мостобрана, и то је учинило да Штаб Јужне оперативне групе НОВЈ усмери Трећи корпус и 23. дивизију у правцу кретања четничких снага (групе Кесеровића) које су успеле да се, 23. децембра, извесним деловима пробију на север до Јелице. Овај продор четничких снага олакшао је положај немачким групацијама на северном делу дринског фронта и општи положај немачким снагама на југоистоку.⁵¹⁵ Када је Штаб 14. корпуса НОВЈ, 22. децембра, усме-

513) Зборник 1У/31, док. 44, и 146.

514) Јужну групу сачињавали су: - Шумадијска четничка група корпуса (1. и 2. Шумадијски и Пожешки корпус, (Крагујевачка и Јуришна претећа бригада око 2000 четника), Калинавичка, (Фочанска и 2. сарајевска бригада Романијског корпуса), делови Дурмиторског и остаци Невесињског четничког корпуса (36. 1У/31 док.44). Десна колона Северне групе обухватила је у свом саставу Расинско-Топличку, Јужноморавску и Млавско-смедеревачку групу, групу корпуса Горске гарде, Тимочки, Авалски и Јаворски корпус око 6600 четника, а леву: Српски ударни корпус (1. и 2. ударна дивизија и 3. дивизија граничара - око 2000 недићеваца) и Власеничка бригада (Зборник 1У/31, док. 146).

515) Зборник 1У/31, док. 146.

рио 23. српску дивизију према четницима, јединице 27. дивизије Трећег корпуса НОВЈ успеле су да разбију и делом униште Опленачку бригаду Калабићеве четничке Горске гарде и заплене целокупну комору његових јединица.⁵¹⁶⁾

Без обзира на овај четнички пораз, њихова Врховна команда, следећег дана, наредила је Расинско - топличкој и Млавској - смедеревској групи четничких корпуса (без Тимочког), Авалском и Јаворском корпусу и остацима Групе «Горске гарде» као и Трећој дивизији „граничара“ - да овладају линијом с. Липовица - с. Сврачић - с. Горње Петровиће - Јегинов Луг, а Српски ударни корпус (без 3. дивизије), с Власеничком бригадом, да поседне линију с. Доње Дубраве - с. Пасци - с. Љубаче. Кладањској четничкој бригади било је наређено да продире правцем с. Ђурђевић - с. Живинце - с. Љубача и садејствују трима бригадама Јужноморавске групе четничких корпуса на нападној линији с. Ђурђевић - с. Кисељак - с. Католичко Пољане - с. Перућац. Када ове бригаде успоставе контакт с Озренским корпусом, усмериће се према Тузли. Према томе, Група четничких корпуса с јужних обронака Мајевице и друга с. Озрена имале су крајњи задатак да, у заједници с Требавским и Мајевачким корпусом, нападно Тузлу (средиште слободне „партизанске територије“) 25. децембра 1944. год.⁵¹⁷⁾

У оваквом распореду четничких снага у источној Босни, после прелаза Дрине, бригаде 23. српске ударне дивизије нашле су се на средишњем делу фронта одакле су водиле непрекидне борбе против србијанских, босанских и црногорских четника, све до њиховог разбијања. Тако су се јединице Четрнаесте српске бригаде нашле северно од Седме бригаде на јужним падинама Мајевице, Девета бригада јужно према Дрињачи, у рејону Снагова, са задатком да разбије четничке јединице и спречи их да поседну Тузлу и слободну територију око ње, и да се не споје с деловима 34. армијског немачког корпуса на просторији Бијељина - Брчко.

Први ватрени контакт с четничким снагама у источној Босни, јединице 3. и 1. батаљона Седме бригаде

516) Исто.

517) Зборник 1У/31, док. 146.

успоставиле су, 24. децембра, у рејону Снегова. Штаб бригаде послао је једну чету Првог батаљона у извиђање према Цапардима и Осмацима. Чета се испред Цапарди сукобила с групом четника и после двочасовне борбе потиснула их према Осмацима и убила пет, а ранила осам четника. Увече су упућене још две чете овог батаљона да потпомогну напад на Матковац и Осмаке. И следећа два дана, 25. и 26. децембра, делови Седме бригаде водили су жестоке борбе против четника у рејону Цапарди и Осмака. Први и Трећи батаљон Седме српске бригаде разместили су се прво на простору Марјаново брдо - Цапарди - Осмаци, а, 26. децембра, пребацили се на положаје у рејону Осмаци - Вацетина - Подборогово⁵¹⁸, - у складу с наређењем главног штаба НОВ и ПО Србије којим се од јединица 23. дивизије тражило да убрзају покрет према Тузли и учествују у борбама против четника на простору с. Пожарница - с. Вуковије - с. Липовица.⁵¹⁹

Требало се разрачунати с четничким снагама које су кренуле према северу са сектора Власенице, али се њихова главнина уместо према с. Прибоју нагло вратила и запосела простор Бабина Лука - Вуковије - Прњавор - Миљановци - Кисељак. Врховна четничка команда, са својим резервним деловима, задржала се у рејону Трнова, а одатле под притиском Четрнаесте српске бригаде, која је била усмерена на главнину четничких снага, наставила кретање и јужно од Живинице спојила се с другом четничком групом јачине од око 1000 људи. По наређењу Штаба 14. корпуса НОВЈ, Штаб 23. српске дивизије захтевао је од Девете српске бригаде да, 26. децембра, у току ноћи крене правцем Тупковићи-Живинице, да спречи непријатељско надирање из тог правца према Тузли и да разбије а по могућству и уништи непријатељску групу од око 2000 четника.

Требало је спречити упорна настојања четничких банди да тежиште борби пренесу ближе Тузли. Десна колона северне четничке групе се, после низа неуспеха, нашла на правцима Међаш - Пожарница - Чакловиће и у долини Спрече, југозападно од Тузле. Поред 38. дивизије НОВЈ у операцијама су били ангажовани и Четрна-

518) Зборник 1/15, док. 203.

519) Зборник 1/15, док. 202.

еста српска бригада као и Први и Трећи батаљон Седме српске бригаде, у складу с наређењем које је пожуривало дејства 23. српске ударне дивизије. Четрнаеста бригада је, 25/26. са положаја Кисељак - Калесија - Миљановци - Мемиче, усмерила нападе на Липовицу где се повезала с 18. бригадом 38. дивизије НОВЈ, на Сврачић и преко Прњавора на Сухо поље и даље на Бабину Луку и ВуковијеГ

Први и Трећи батаљон Седме бригаде у ноћи, 26. децембра, у гоњењу непријатеља према Тузли - низ долину Спрече и јужних огранака Мајевице, у садејству с Деветом и батаљонима Четрнаесте српске бригаде - продри су према Рајинцима и Јегиновом Лугу. Лево су се налазили делови 3. корпуса НОВЈ. За то време, Први батаљон Четрнаесте српске бригаде напао је четнике преко Липовице и протерао их из Симин Хана, а Други је преко Сврачића стигао до с. Чакловића. Овим маневром непријатељске снаге биле су пресечене на два дела, па је један одступио на Мајевицу, а други ка планини Коњух. Четврти батаљон ове бригаде нападао је преко с. Бабина Лука и Пожарнице садејствујући Другом батаљонуатрећи батаљон је преко Прњавора и с. Вуковије натерао непријатеља у бекство преко с. Дубрава и с. Долнице.⁵²⁰

Између Трећег батаљона Седме и Другог батаљона Четрнаесте бригаде налазио се широк међупростор који није могао бити добро покривен. То је било разумљиво јер су јединице Четрнаесте бригаде дејствовале у правцу Пожарнице који је био одвојен од правца дејства Трећег батаљона Седме бригаде. Захваљујући овим околностима, у одсутном моменту, одсечени делови разбијене Треће граничне дивизије и Расинско-Топличке групе, корпуса око 2000 четника, успели су да се пробију на Мајевицу, у партизанску позадину, правцем Вуковија - Миљановци, где су их прихватили четници Мајевичког корпуса. Бежећи испред једне чете Трећег батаљона Седме српске бригаде, ова група четника је, 27. децембра, наишла на Штаб 23. дивизије и Штаб седме бригаде, који су били у покрету у колима према селу Миљановцима, што је могло имати нежељене последице. Само захваљујући паници

520) Зборник 1/15, док. 203.

којом су били четници захваћени, све се ипак добро завршило.⁵²¹⁾

Друга група четника, уз велике губитке, успела је да се извуче преко с. Трештенице и с. Лозне у Завидовиће и Маглај „где су их прихватили Немци," а главнина четничких снага, која се извлачила из Србије преко Бановића, повукла се за Требаву. Ова група могла је да се пробије према планини Коњух зато што је у распореду између јединица 38. дивизије и Четврте бригаде 23. дивизије остала празнина.⁵²²⁾

Тако је десна четничка колона, којом је командовао пуковник Драгутин Кесеровић, разбијена на два дела. Ове борбе вођене су по сувом и хладном времену, без довољно хране и одмора. За ово време Други и Четврти батаљон још увек су били одвојени од Седме српске бригаде, обављајући друге позадинске дужности. После борби са Кесеровићевим четницима, Штаб Седме српске бригаде и њен Други батаљон кренули су, 27. децембра, са простора Грбовци - Јардан - Зворник, према Миљановцима.

У борбама са два батаљона Седме бригаде, непријатељ је имао 20 погинулих, шест рањених и 35 заробљених четника и усташа. Бригада је имала два погинула, пет рањених и три нестала борца. Заплењено је десет коња, као и извесне количине муниције и хране. Следећег дана, 28. децембра, батаљони Седме српске бригаде разбијали су, уништавали и чистили терен и заробили четнике према Мајевици - рејонима Миљановци - Дубница-Јајићи - Међеђа - Муслимански Незук - Бељковица. Седма српска бригада је, 29. децембра, кренула на подручје Пурачић - Милино село - Деветак. Њен Први батаљон у рејону Деветак - Стиже, Други и Четврти батаљон у области Милино село и даље према Ступари - Тумаре. Трећи батаљон бригадна командна болница и Штаб бригаде у с. Пурачве.

Садејствујући јединицама 3. корпуса НОВЈ, бригаде 23. српске дивизије наставиле су да гоне и уништавају четнике према Озрену. Група од око 5000 четника и усташа налазила се између Градачца и Грачанице. Седма бри-

521) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-34/5, Операт.днев. 7. бригаде. Зборник 1У/33, док. 20, објашњење 17.

522) Зборник 1/15, док. 203, Зборник 1У/32, док. 20.

гада била је оријентисана према Озрену и Мајевици, јужно од комуникације Тузла - Добој. Кренули су правцем Сухо поље - Симин Хан, одакле се већи део њених јединица, возом кроз слободну Тузлу, пробио до Пурачића, а комора, по обичају, кретала се пешке.⁵²³⁾

У покрету према наређеним положајима, Први батаљон Седме српске бригаде, на основу обавештења да се близу Милина Села налази група од око 500 непријатељских војника, напао је ове делове Озренског четничког корпуса којим је командовао Милош Јанковић са Штабом на Требави,⁵²⁴⁾ разбио их и посео сектор Деветак - Сижје. Групу сличне јачине истог корпуса, код Милина Села, разбио је Четврти батаљон Седме бригаде. Други батаљон је у маршевској колони, на мразу од -10° без борбе стигао и сместио се у рејон Милина Села. Ова два батаљона Седме српске тек тада су се припојила бригади. Трећи батаљон се - као бригадна резерва са комором, болницом и Штабом бригаде - разместио у Пурачићу.

У овим борбама четници су имали 10 рањених, а заплењено им је нешто шињела и брашна.

У заповести Штаба 3. корпуса, од 29. децембра 1944. године, поводом заједничких успеха у разбијању четничке групације од око 6000 људи⁵²⁵⁾ која је вршила притисак на Тузлу, између осталог, каже се:

„Братска сарадња јединица 23. српске ударне дивизије показала је свима и свакоме, да су сви народи Југославије сједињени када је у питању ма који крај наше домовине. Овим путем одајемо признање и нашу захвалност... свим јединицама које су учествовале у борбама на овом подручју од 1. до 29. децембра. Признање и захвалност у личности потпуковника Миладина Ивановића, команданта 23. дивизије свим бригадама ове дивизије.“⁵²⁶⁾

Сутрадан, 30. децембра 1944. године, Седма српска бригада растерала је четничке групе које су се налазиле испред ње у рејону Сижја - Катанићи - Комари - Ступари

523) А VII, к. 1070, рег.бр. 1-34/5, Операт. дневник 7. бригаде.

524) Зборник 1У/33, док. 20.

525) Зборник 1У/31, док. 129.

526) Зборник 1У/31, док. 125.

- Кртова. Бежећи у паничном страху, четници су остављали за собом многу опрему - шињеле, шајкаче, оружје и муницију. Даље гоњење озренских четника предузеле су извиђачке групе седме бригаде, а по завршеним борбама-батаљони су се разместили: Други у Милином Селу, Први на простору с. Сижје - с. Ступари, Четврти у селима Катанићу и Ступарима, са оријентацијом према планини Озрену где су се повлачили озренски четници, тј. да би онемогућили прелаз знатних четничких снага из Србије с југа - према Озрену.⁵²⁷⁾ У овим борбама погинуло је 17, рањено 25, а заробљено пет непријатељских војника. Заплењено је 10 коња, личне и друге ратне војне опреме и хране.⁵²⁸⁾ Уочи Нове године, батаљони Седме српске бригаде наставили су да гоне четнике и усташе са сектора: Кртова - Ступари к.389 - Катанићи - Сижје - Тумари - Бријесница. Први, Други и Четврти батаљон Седме српске бригаде напали су, обухватним маневром, четнике на овом простору да их опколе и униште. Само око Бријеснице налазило се око 600 Калабићевих четника. Четничке групације избегле су опкољавање-повлачећи се без икаквог отпора. Једино су озбиљнији отпор пружили из кућа у Горњој и Доњој Бријесници, али после три сата борбе и на прве јурише бораца ослободилачке војске, четници су панично побегли и посели положаје Смрдин - Горња и Доња Буковица - Хајдерићи. На сектору, пак, Жепче - Завидовићи - Хајдерићи налазила се Пета чета Осмог поседног здруга усташа.⁵²⁹⁾

527) Један део разбијених четничких јединица ипак се пробио са Мајевице за Озрен. Никола Калабић, 29. јануара 1944, депешира ЧВК да се Група корпуса Горске гарде после пораза, 26/27 децембра, налази у с. Бановићима, Српски ударни корпус СУК у Православној Трештеници и Прибитковићима, Јужноморавске групе корпуса у с. Сеонима 3. дивизија (део снага) у с. Лозни. Група корпуса имала је следеће снаге тада: Опленачки корпус 300 људи, Космајски 200, Црногорски 200, Златиборски 350, Јавроски 100, Млавски 500 (Синиша Пазарац) и бригада Калабићеве пратње - укупно 2000 војника. Кесеровићеве снаге: Топлички 350, Расински 300, Јастребачки 250, Јабланички 120, лична Кесеровићева пратња 160 људи, укупно близу 1300 Тимоцки корпус којим је командовао Љуба Јовановић, звани „Патак“ имао је 600 људи. Ова четничка групација имала је пошто је претрпела низ озбиљних пораза, близу 4000 људи (Зборник 1У/33) док. 20, објашњење 25.).

528) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-35/5, Операт. дневник 7. српске бриг.

529) Зборник 1У/32, док. 70; А VII, к. 1070, рег. 1-35/5, Оперативни дневник Седме бригаде.

У борбама, вођеним 31. децембра 1944. године, четници су имали 13 погинулих и 30 рањених. Заплењена им је радио-станица, нешто ратне опреме и хране. Бригада је имала само три рањена борца. У извештају, од 31. децембра 1944. године, Врховном штабу НОВ и ПОЈ Главни штаб НОВ и ПО Србије констатује да су „операције у долини Дрине“ завршене.⁵³⁰⁾

У релацији Штабу 2. армије, штаб 14. корпуса критички сј^осврће на борбе против четничких групација на обронцима Мајевице и у долини Спрече.

Треба имати у виду да су, поред осталог, јединице биле слабо опремљене средствима за везу, те су наређења и обавештења, углавном, преносили курири. Међупростори за њихова кретања били су велики, терен непознат, земљиште испресецано дубодолинама и пошумљено, што је слабило борбене везе. Па ипак, и поред ових и сличних отежавајућих околности, борбена искуства јединица обogaћивала су се и успешно савлађивала вештину све сложенијег начина ратовања.

Борбе на Озрену

Констатација Главног штаба НОВ и ПО за Србију, од 31. децембра 1944, да су „операције у долини Дрине“ завршене, значило је да је пред јединице Јужне оперативне групе постављен још један задатак - да избију у долину реке Босне и у рејон Добоја, па да пресеку главну непријатељску саобраћајницу. Пре тога, Штаб Јужне оперативне групе захтевао је од јединица да се среде, реорганизују, попуне, одморе, нахране, а у исто време, ликвидирају непријатељска упоришта на саобраћајници Челић - Брчко. У склопу ових активности, на бојиштима у источној Босни бригаама 23. српске ударне дивизије наређено је да затворе правац Грачаница - Тузла.⁵³¹⁾

По наређењу Врховног штаба НОВ и ПОЈ, од 2. јануара 1945. године, које је потписао Врховни командант Маршал Југославије Ј. Б. Тито, формиран је штаб Друге армије. У њен органски састав ушле су 23. српска ударна,

530) Зборник 1/15, док. бр. 202.

531) Зборник, 1У/33, док. 20.

25. и 45. српска дивизија 14. корпуса, 17. ударна и 28. ударна дивизија, а у оперативном погледу и дивизије Трећег корпуса.⁵³²⁾»

Првог дана Нове 1945. године, Први батаљон Седме српске бригаде од Сижда према Кртови, Четврти батаљон са простора Катанићи - Тумаре - Буковица и Други са положаја око Горње и Доње Бријеснице наставили су да, обухватим нападом, опколе и униште групе озренских четника.⁵³³⁾ У с. Пурачићу, тих дана преузео је дужност политичког комесара Седме српске бригаде Милан Чабаркапа, а дужност обавештајног официра бригаде Ратко Анђелковић, док је дотадашњи обавештајни официр Ђура Видовић упућен на школовање.

Ни овога пута напади нису донели у потпуности жељене резултате због два разлога: четници су се растурили у групе и повлачили према Озрену-избегавајући озбиљније сукобе, а и међу њима било је доста мештана који су добро познавали терен и полазило им је за руком да се спремно извуку из обруча. Шта више, четници из Доње и Горње Буковице преузимали су офанзивна дејства на јединице Четвртог батаљона Седме српске бригаде на простору Тумаре - Катанићи, али су у противнападу ови покушаји били разбијени. Погинуо је 21, док је рањено 45 а заробљено три четника. Батаљони Седме српске бригаде имали су два погинула и једног рањеног борца.⁵³⁴⁾

После интензивног извиђања патрола свих бригаа 23. српске ударне дивизије, утврђено је да се, 2. јануара 1945. године, на простору Какмуж - к.884 с. Краљица - Горња и Доња Буковица - Смордин - с. Петровићи - с.

532) Збврник X1/2, док. 1.

533) Зборник 1У/32. док. 15. поред осталог, каже се: Према депешама Младена Младеновића, команданта Јужноморавске групе корпуса бр. 312 и 373 од 31.12.1944.г., и 2.1.1945.г., његове јединице су тада стигле у Раковац. Ухвативши везу са Озренским четничким корпусом, он је намеравао да предузме напад према Пурачићу. Јужно од ових јединица, преко с. Буковице с. Бајдерића, повлачиле су се Група четника корпуса Горске гарде и Српски ударни корпус."

534) А VII, к.1070, рег. бр. 1-35/5. За погинуле утврђено је само име Живка М.Јанковића из с. Бегалице код Београда. Оперативни дневник 7. бригаде.

Хрге,⁵³⁵⁾ сконцентрисало око 3000 четника, усташа и зелен-окадроваца.

У складу с наређењем о интензивном извиђању и деловању јединица Првог батаљона Седме српске бригаде, 2. јануара 1945. године, напао је непријатеља у Петровом Селу, разбио га и протерао, а у селу оставио 150 бораца, док је једна његова чета-по наређењу Штаба 23. дивиц*је-с батаљоном Тузланског партизанског одреда упућ^на према Грачаници у циљу извиђања. Испред Петрова Села ову јаку извиђачку групу четници су напали, али су били разбијени и јединица је продужила на извршење задатака. Међутим, у току вечери, 2. јануара, групу бораца која је поседала Петрово Село напало је шест батаљона Озренског четничког одреда и приморали их да се повуку до с. Порјечине. Али Четврти батаљон Седме бригаде успео је да протера четнике са простора с. Васиљевци - Мичијевци и поново се повуче на полазне положаје, Други батаљон ове бригаде, са блиског одстојања, дочекао је четнички стрелачки строј, највероватније из састава Јужноморавске групе корпуса у Д. Бријесници и том приликом нанео му озбиљне губитке, разбио га и посео Горњу Бријесницу.

Други и Четврти батаљон Седме бригаде следећег дана успели су да од озренских четника очисте (у ноћним борбама 2/3. јануара) рејон с. Горња Бријесница - Речани - Васиљевци - Мичијевци и нанесу им знатне губитке. Од заробљених четника Штаб бригаде добио је информацију да су Енглези пре десетак дана авионима допремили у рејон с. Порјечина - Грачанице одећу и конзерве за четнике и да су одвезли неке Американце, Енглезе и Италијане,⁵³⁶⁾ као и да су четници остали без довољно муниције, (20 - 40 метака на сваког четника),

535) Зборник 1У/32, док. 15. Реч је о истим снагама као и претходног дана, а вероватно и појачане јединицама главнине четничких снага из Србије.

536) А II, к.1070, рег. бр. 1-36/5. Оперативни дневник 7. српске бригаде. (О помоћи коју су савезници са запада слали четницима у исто време када и партизанима говори се у депешама Штаба 3. корпуса Врховном штабу НОВ и ПОЈ за новембар 1944. Тако се у депеши, од 26. II, каже: „Већ трећи пут савезнички авиони бацају материјал тако да претежни део пошљике падне непријатељу у руке. Не само нама, већ и борцима и народу изгледа да то није случајно. Молимо интервенишите“.(Зборник 1У/30 док. 130.)

па су почели да спроводе мере штедње. У борбама од 2. јануара Седма српска бригада имала је седам рањених бораца.

Трећег јануара 1945. године, 23. српска ударна дивизија добила је задатак да разбије и уништи гарнизон у Грачаници и четничке концентрисане снаге на простору с. Буковица - с. Смрдин и с. Пакленица - с. Брезици. У складу с овим наређењем, Штаб 23. дивизије извршио је промену у борбеном распореду својих снага бригада, па је наредио: Четрнаестој бригади да се, 4. јануара ујутру пребаци на десно крило рејона Лисовићи - Тиња - Добрња - Подорашје - Брезик са задатком да организује одбрану према Грачаници; Седма бригада да се повуче и концентрише своје батаљоне на левом крилу у ширем рејону с. Кртова - Сижје Милино село - Тумаре, с тим да очисти простор Буковица - Горња Бријесница као и да организује извиђање и обезбеђење на правцу лево према Озрену и десно ка Грачаници, а Девета српска бригада да се размести у ширем рејону Лукавац - Пурачић. ⁵³⁷⁾

Од свих батаљона Седма српска бригада, у то време, дејствовао је само Други батаљон, разбивши непријатеља дубље према реци Босни на простору Доња и Горња Буковица. Тога дана савезничка авијација бомбардовала је Маглај у коме су се налазили Немци и усташе. ⁵³⁸⁾

На дан 4. јануара 1945. године распоред непријатељских снага изгледао је овако: на сектору Бијељина - Брчко цени се да је било око 10000 Немаца, а у околини Брезовог Поља 800 четника, док се око 1500 четника налазило на сектору Смрдин - с. Баковац јужно од положаја Седме српске бригаде; око Пакленице, Бољанића, Текућице и Добоја налазило се око 2000 озренских четника, око Грачанице 3000 усташа, зеленокадроваца и нешто четника, а на простору Живинице - Ступари - Кладањ - Папрача око 2000 Кесеровићевих четника. Штаб Седме српске бригаде добио је обавештење да је једна немачка колона из Сарајева стигла у Власеницу (963. тврђавска бригада је била челна колона), у пробоју према Бијељини и Брчком - Дубоко, у позадини, 23. српска ударна дивизија с те-

537) Зборник 1У/32, док. 70.

538) А VII к.1070, рег.бр. 1-36/5, Оператив.днев. 7. бригаде.

жњом да поново овлада комуннкацијом низ реку Дрину. Да би олакшао продор овим немачким снагама низ долину ове граничне реке између Србије и Босне, делом снага 34. армијски корпус, са брчанског мостобрана, пошао је у сусрет јединицама које су продирале ка Зворнику, а Јругим делом према Тузли, ради везивања снага НОВЈ.⁵³⁹

1. Седма српска бригада, на положају од претходног дана, добила је наређење да обухватом нападне, уништи или протера четнике са Озрена. Према постављеним задацима, њени батаљони добили су следеће нападне правце:

- Први на десном крилу, на правцу села: Порјечина - Петрово Село - Какмуж, са задатком да протера четнике са леве обале реке Спрече и са североисточних ограда Озрена;

- Трећи на правцу села Комари - Краљица, према средњем Озрену, да обухватним маневром ослободи село Брезик;

- Четврти на простору села Васиљевци - Мичијевици, са задатком да шири простор ових села очисти од четника;

- Други, на левом крилу бригаде, да на правцу Речани - Смрдин уништи четничке групе у Смрдину, на јужним обронцима Озрена и одатле извиђа према Маглају и Завидовићима.

Као и у досадашњим борбама, четници су и на обронцима Озрена, где год је било могуће, избегавали сукобе са јединицама ослободилачке војске и сви батаљони Седме бригаде су без или са минималним губицима постигли постављене циљеве. Карактеристичан пример за то је да су све десетине Првог батаљона из Петровог Села и Какмужа протерале два четничка батаљона.⁵⁴⁰

Шестог јануара 1945. године Штаб 23. српске ударне дивизије је прво телефоном, а одмах затим и писмено наредио Штабу Седме бригаде да се њени батаљони, до 7. јануара у 8,00 часова, врате на простор ширег подручја Пурачића. У духу тог наређења батаљони ове бригаде разместили су се, и то:

- Први на простору Порјечина-Кртова-Ступари;

539) Исто.

540) А VII, к.1070, рег. бр. 1-36/5, Операт.днев. 7. бригаде, Зборник 1У/32, д. 70.

- Трећи Милино Село - с. Катанићи - с. Тумаре;
- Други с. Турија - с. Доња Бријесница;
- Четврти: села Пољице-Амзићи;
- бојна и трупна комора, интендантура, болница и Штаб бригаде у Пурачићу; и,
- Допунски батаљон сместио се у село Бикоце.

Истог дана тројица курира Трећег батаљона, носећи пошту Штабу Седме бригаде од команде Озренског одреда, упала су међу 25. четника. Одважношћу и присебношћу храбра тројка, ватром аутоматског оружја, разјурила је четнике и успела да из села Брезовице стигне у с. Васиљевци и преда Штабу бригаде пошту.⁵⁴¹⁾

И овај пример илуструје до које мере распадања су се налазиле четничке структуре и као војничка организација и као покрет. Деморалисани и под теретом злочина у сукобима чак и са слабијим снагама партизана тражили су спас у бекству, јер их је потпуно растројио кукавичлук.

Пример храбрости сналажљивих курира у свакој прилици је истицан.

Батаљони бригаде у борбама, од 3. до 6. јануара, убили су 19, ранили 44, а заробили два четника и једног домобрана. Бригада је истовремено добила само једног рањеника.

У складу с наређењем Штаба 23. српске ударне дивизије, од 3. јануара, бригаде су добиле нове задатке и нове просгоре. Четрнаеста бригада усмерена је према Грачаници с циљем да је заузме, с тим да се претходно осигура од Пакленице, Добоја на западу и Срнице према североистоку, а Девета бригада да у току дана, 6. јануара, поседне положаје Цветковићи - Лисовићи - Тиња - Подорашје, с тим да очисти рејон Бијеле, Хргова и Срнице од четника и усташа.⁵⁴²⁾ Покрет бригада на наређене просторе обављен је по хладном времену, на мразу од -2 до -10 степени, по снегу дубине до 40 см,⁵⁴¹⁾

После неуспелог покушаја освајања Грачанице, Четрнаеста бригада се, 8. јануара, повукла по наређењу 23.

541) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-37/5, Операт.днев. 7. бригаде, Зборник 1У/32, д. 70.

542) 1У/32, док. бр. 70.

543) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-37/5, Оперативни дневник 7. бригаде.

дивизије на напред предвиђене просторије: Прлине - Шикуче - Муслимански Лукаван - Бистрац - Добошница. Седма бригада, поступајући по наређењу Штаба 23. дивизије, журила је да се повуме и поседне друге положаје. Тако се њен Први батаљон, са леве обале реке Спрече из рејона Петровог Села, нашао на сектору Порјечина - Кртова - Ступари. Штаб бригаде, по посебном наређењу, упутио је извиђачку групу према Озрену, а једну чету ставио ш распологање интендантури Трећег корпуса НОВЈ ради прикупљања људске и сточне хране.⁵⁴⁴

После два дана, 10. јануара, Штаб Седме бригаде пребацио је свој Први батаљон на претходни терен - Петрово Село, са задатком да одржава везу с најближом јединицом Четрнаесте српске бригаде, штити њен леви бок од Добоја и подржи десног суседа-у случају непријатељског напада из правца Грачанице. Иначе, дан пре тога, суседна Четрнаеста бригада, посела је одсек Доња Ораховица - Хускићи и по дубини Миричина с. Крушевица, са задагком активне одбране према Грачаници и Доборовцима, да осујети непријатељске нападе из правца Добоја (долином Спрече) и са Требаве ка Тузли.⁵⁴⁵

Чим је дошао на наређене положаје, Први батаљон, односно његова патрола сукобила се у селу с четничком групом и протерала је. Задатак осталих батаљона Седме српске бригаде био је да се домогну свог терена: Трећи, Милино Село - Катанићи - Тумаре; Други, Турија-Доња Бријесница; Четврти, - с. Пољице и да обезбеђују правац од Завидовића, Маглаја и Озрена. За обезбеђење левог крила Четрнаесте бригаде, Првом батаљону Седме бригаде придодата је и Прва чета Трећег батаљона са простора Ступара.

На ширем простору Озрена четници су се припремали за офанзивна дејства. Десетог јануара 1945. године напали су Први батаљон Седме бригаде из правца Какмужа и на коти 556 опколили његов вод који је био у обезбеђењу. Интервенцијом осталих делова батаљона, четници су разбијени и протерани према Озрену. У овим

544) А VII, к.1070, рег. бр. 1-37/5, Зборник НОР-а 1У/32, док. 70, Оперативни дневник 7. српске бригаде.

545) А VII, к.1070, рег. бр. 1-38/5; Зборник НОР-а 1У/32, док. 45; Свет. Миладиновић, „14. српска бригада“, стр. 355.

као и сукобима извиђача других батаљона Седме бригаде, четници су имади осам погинулих и 17 рањених. Седма бригада је истовремено имала само пет рањених бораца. Један од њих убрзо је подлегао ранама.

Следећег дана у борбеном распореду Седме српске бригаде ништа се није променило. На њен Први батаљон озренски четници поново су предузели напад, у 19,30 часова, из правца Сочковац - Какмуж - Островица, овога пута са шест батаљона од по 150-200 четника. У првом налегу четници су успели да потисну његове делове с положаја, али је око 23,00 часова угроженом делу овог батаљона притекла у помоћ Прва чета Трећег батаљона из с. Порјечине, која је напала непријатеља с бока и након три сата борбе, уз учешће свих делова бригаде на овом сектору, четници су били разбијени и протерани у правцу Сочковца и Бељанића.⁵⁴⁶ У овим борбама посебно се истакла група извиђача и обавештајни официр батаљона Милош Пејчић. Четници су у блиској борби прса у прса задавили једног борца извиђачке десетине. Тога дана Четврти батаљон Седме бригаде напао је групу од око 90 усташа у с. Мујагићима и Дукановини, извршио деблокаду села и очистио терен. Јер се испред њега непријатељ повукао и не сачекавши га,⁵⁴⁷ док је Трећи батаљон (његова чета) из Катанића прогнао из села Васиљевица и Мичијевића групу четника према Брезицама.⁵⁴⁸

На положајима испред делова Седме бригаде нађено је 15 мртвих, 10 заробљених четника. Број рањених процењује се на око 30 четника. Бригада је имала два погинула и пет рањених бораца.⁵⁴⁹ Њихова имена нису могла бити поуздано утврђена.

Наредна два дана батаљони Седме српске бригаде нису допуштала четницима да развијају офанзивна дејства као неколико дана пре тога. Уместо да очекује напад, 12. јануара, Први батаљон је напао групу четника код с. Какмужа у време док је припремала напад на Трећи батаљон Седме бригаде и разбио је. Четници су имали

546) Зборник 1У/32, док. 70, и 62.

547) А VII, к.1070, рег. бр. 1-38/5, Оперативни дневн. 7. срп. бригаде.

548) Зборник 1У/32, док. 70 и 62.

549) А VII к. 1070, рег. бр. 1-38/5, Оперативни дневн. 7. српске бригаде.

три погинула и седам рањеника. Сутрадан, 13. јануара, Трећи батаљон Седме српске бригаде дејствовао је на четничку групу у рејону Васиљевица и Мичијевића и протерао је све до Горње Буковице, да би се затим, по извршеном задатку, вратио на полазне положаје - Милино Село - Тумаре. За то време две чете Другог батаљона напале су четнике у рејону Горње Бријеснице и Рача и натерали их у бекство, да би потом у селу Боровицима охЛала извиђачка група ради испитивања терена и прику^љања података о непријатељу. Непријатељ је имао пет погинулих, девет рањених (пет тешко) и седам заробљених. Бригада је имала два погинула и пет рањених бораца. Њихова имена нису могла бити утврђена. У паничном бекству четници су остављали оружје, муницију и осталу ратну спрему.⁵⁵¹>

Јединице 23. српске ударне дивизије, поседањем положаја на левој и десној обали Спрече, онемогућиле су концентрацију четничких снага на Озрену и њихово усмеравање са запада на Тузлу с циљем да је ослободе и на њеном ширем простору створе јако упориште за шире оперативне захвате према Дрини и за спречавање продирања НОВЈ према северу. Истина бригадама ове дивизије, посебно Седмој и Деветој, није пошло за руком да спрече продор главнине четничких снага с Коњуха на Озрен и даље на Трабаву.

Седма српска бригада је, 14. јануара, била ангажована у селима Какмужу и Сочковцу против два четничка батаљона, а доцније у селима Васиљевцима, Речанима и Боровицима. У тим борбама четници су имали седам погинулих, 22 рањена и 11 заробљених четника. Губици Седме бригаде били су један погинули и четири рањена борца.

Тежиште напада бригада 23. српске ударне дивизије били су Сребреник, Градачац, Брчко, 30-так километара северније, чија је посада на ширем простору затварала пролазе према богатој Посавини и штирила десни бок да немачке снаге не продру ка сремском фронту.

У складу са наређењем 2. армије ЈА, Штаб 23. српске ударне дивизије предузео је мере за пребацивање својих

јединица на десну обалу реке Спрече, са задатком да затворе правац Добој - Грачаница - Тузда, да ликвидирају непријатељска упоришта у Градачцу, изолују Грачаницу од других непријатељских гарнизона, нарочито Добоја, који су јој обезбеђивали свестрану помоћ и да прикупи тачне податке о стању непријатеља и његовом упоришту у Модричу и Грачаници. ^п

Положај Седме српске бригаде, по наређењу Штаба 3. корпуса НОВЈ, преузела је 21. источно-босанска бригада 38. дивизије (Какмуж - Петрово Село - Порјечина - Кртова - Турија), са задатком да затвори правац Добој - Тузла и (са леве обале Спрече) обезбеди контролу над долином Турије.⁵⁵²⁾ Према новим наређењима, подручје операција 23. српске ударне дивизије ширило се на север до линије Градачац - Посавина, с тим што ће Седма бригада и даље одржавати везу са 21. источно-босанском бригадом која ју је сменила.⁵⁵³⁾

Према обавештењима од 16. јануара 1945. године, у Грачаници и ближој околини налазило се око 4000 усташко-домобранских снага 12. дивизије Павелићево НДХ. Ово су биле главне снаге за одбрану Грачанице и утврђења у њеној ближој околини. У Добоју се налазило 2000 Немаца, усташа и нешто четника (од Сарајева ка Добоју повлачила се 297. немачка пешадијска дивизија, а на друму Добој - Маглај били су делови 104. ловачке дивизије). У Градачцу се утврдило и око 2000 четника, а између Градачца и Брчког налазило се још око 1500 усташа и зеленокадроваца. Између Грачанице и Градачца било је сконцентрисано око 2000 четника. Просторије на планини Озрен поседало је око 2000 других четника са прилично бројним складиштима, нарочито хране коју су стално довлачили из Посавине и смештали у бункере. Многи сељаци платили су главом своју радозналост, јер су четници, без објашњења, убијали сваког ко се приближио њиховим складиштима.⁵⁵⁴⁾ У борбама против четника око Грачанице и Брчког посебан допринос дала је обавештајна група Седме српске бригаде са Ратком Анђелковићем на челу.

551) Зборник 1У/32, док. 64.

552) Зборник 1У/32, док. 65.

553) Исто.

554) Зборник 1У/32, док. 82.

Борбе у троуглу Грачаница, Градачац, Брчко

Половином јануара 1945. године Мајевички четнички корпус налазио се на сектору с. Прибој - с. Сапна - с. Козлук, а групе спречанских бригада Мајевичког четничког корпуса, после неколико пораза, вратиле се на југ у рејон Спреча - Папрача - Цикота - Дрињача, на свој терен-стварајући озбиљне сметње у позадини јединица НОВ и ПОЈ. 555)

Како су немачке снаге убрзавале извлачење својих -^рупа комуникацијом низ реку Босну, тако се тежиште -Операције снага 2. армије, а самим тим и 23. српске ударне дивизије, померило према Требави и Посавини, да би спречила пребацивање јачих снага Групе армија „Е“ преко Саве. У време прегруписавања снага на Требави, око 6000 четника из Србије, који су готово сви успели да се преко Озрена пребаце на Требаву и Посавину, сконцентрисали су се у подручја која су им обезбеђивала исхрану и време да се консолидују после тешких пораза на правцима према Тузли, Мајевици, Коњуху и Озрену. У то време четничка врховна команда и Дража Михајловић налазили су се у с. Кожухе, у непосредној близини реке Босне и добро браћене комуникације. 556)

Штаб 23. српске ударне дивизије наредио је да Седма српска бригада пребаци свој Четврти батаљон из села Пољице правцем Букиње - Добрња - Брезик' - Доњи Сребреник и поседне положаје на друму Срнице - Грачаница, у висини села Доборовци - засеок Купреси. Са ових положаја Четврти батаљон из с. Пољице пребачен је на друм Срница - Грачаница, у висину с. Добаровци, са задатком да „по сваку цену спречи продирање непријатеља од Грачанице ка Срници.“ Ради успешног обављања постављених задатака Четврти батаљон је био обавезан да у висини кота 459. и 404. постави заседе. 557) У ствари, јединице Седме српске бригаде имале су задатак да разбију извиђачко-обавештајну активност и да офанзивно делују.

555) Исто.

556) Зборник 1У/32, док. 86.

557) Зборник 1/32, док. 70.

Са рејона у Петровом Селу, где се налазио, Први батаљон Седме бригадеје, 15. јануара, кренуо за Пурачић. Четврти батаљон кренуо је наређеним правцем и након 60 кпг усиљеног марша, уз смањену видљивост крећући се лошим путевима, разместио се у с. Доборовцима, засеок Купреси. Остали батаљони Седме српске бригаде задржани су на претходним положајима, припремајући се за покрет са Четвртим батаљоном.⁵⁵⁸

У Оперативном дневнику Седме српске бригаде, за 15. јануар 1945. године, записано је и ово:

„... Нестала наша 4 извиђача са 1 п. митраљезом, две пушке и једним аутоматом.

На простору Милино село - Тумаре принудно се спустило 11 америчких авијатичара са четворомоторног бомбардера бр. 916,97 с ескадриле 324 са аеродрома Фођа(Италија).Авијатичари су сатешком муком прикупљани од стране Трећег и Другог батаљона пошто су ту просторију држале и наше и четничке јединице. Авијатичари су упућени у Штаб 23. српске дивизије. 559)

У складу с наређењем Штаба 2. армије ЈА⁵⁶⁰ о пре-групписавању снага 23. дивизије, три батаљона Седме бригаде кренули су по лошим временским условима и прешли око 50кш, напорним маршем, кроз мећаву и по великом мразу. Маршруте батаљона биле су следеће:

- Други батаљон кретао се правцем Пурачић - Лукавац - Тиња - Лисовићи - Брезик - Сребреник да би се, 18. јануара, нашао на простору Биберово Поље - с. Цакула;

Први, правцем Пурачић - Лукавац - Букиње - Дубрава - Подорашја - Шпионица и, 18. јануара сместио се као бригадна резерва, заједно са Штабом бригаде у с. Шпионици;

558) Исто.

559) А VII, к. 1070. рег. бр. 1-39/5. Амерички авијатичари: потпоручници Алте! А. Мигрпу, Черле\$ В. бсоићогонсћ, МеПтс! бМкога, Шсћаре! Е. Еуапз, наредници Јоћп Б. Јејег, УПћорћ Р. УаКе, Јерне\$ I. Боипз, Серле\$ Баујс!, Коћег* Бауеу, Јозерћ Ј. Кигела и УШјет Р. Напеу.

560) Овај Штаб је и после формирања 2. армије употребљавао печат и штамбиљ Јужне оперативне групе, због чега се у литератури и појављује мишљење да званично још није постојала 2. армија. Ово је трајало све док нису пристигли одговарајући штамбиљи и печати.

- Трећи батаљон је, 16. јануара, кренуо за Пурачић, касније преко Сребреника са болницом разместио у с. Срници, а нешто касније и Штаб бригаде био је, такође, размештен у с. Срници.⁵⁶¹ >

После завршеног прегруписавања бригада 23. дивизије, на левом крилу Седме бригаде нашла хе Четрнаеста на сектору Хускићи - Авдићи, а на десно»1 Девета у нападу на утврђени Градачац, блокирајући у његовој тврђави усташе, четнике и усташку милицију. Са положаја северно од Грачанице, Четрнаеста бригада имала је задатак да спречава четничке упаде према Градачцу и Грачаници, да обезбеди комуникацију Грачаница - Градачац, јл. самим тим олакша напад Девете бригаде на Градачац.

V Са простора Гуште - Шпионица - Срница - Биберово Поље - Доња Међеђа Седма српска бригада требало је да офанзивним дејствима разбије, а по могућству и уништи непријатељске снаге у долини реке Тиња и на ширем простору Сокол - Брчко - Жабари спречи евентуални продор ка Тузли и Грачаници. Делом снага бригаде, односно јединице Четвртог батаљона обезбеђивале су позадину Девете српске бригаде.

Ради реализовања својих планова о брзом извлачењу својих јединица из Босне, немачкој Групи армија „Е" било је неопходно да очува положаје на обронцима Требаве, позиције на Озрену и мостобране Бијељина - Брчко, одакле су њене јединице деловале према југу са циљем да олакшају продор 22. немачке пешадијске дивизије преко Власенице и Зворника до Бијељине. Зато је Штаб 2. армије ЈА, 18. јануара, наредио напад на Бијељину и Брчко и комуникацију Соколић - Власеница.⁵⁶² >

561) А VII, к.1070, рег. бр. 1-40/5, Оперативни дневник 7. бригаде.

562) У источној Босни су се у јануару 1945. надазиде следеће непријатељске снаге: 21. армијски брдски корпус (Штаб у Сарајеву), 22. немачка пешадијска дивизија, 963. тврђавска пешадијска бригада на сектору Соколац-Власеница-Зворник, 171. пешадијска бригада на сектору Трнава, 104. ловачка дивизија и 4. и 5. пук руског заштитног корпуса на сектору Сарајево-Зеница-Травник и 297. пешадијска дивизија у повлачењу преко Вишеграда, Сарајева и Добоја. У северном делу источне Босне налазио се део снага 34. армијског корпуса: на сектору Брчког делови 7. СС дивизије „Принц Еуген" и остаци 1. и 2. пука руског заштитног корпуса, у рејону Бијељине Пуковске групе „Скендербег" и велики број самосталних батаљона који су обезбеђи-

Основни циљ офанзивних дејстава, на свим секторима 2. армије ЈА у источној Босни, био је да се олакша положај 1. армије на сремском фронту на коме су се у то време водиле одлучујуће битке. Зато су јединице 2. армије на свом фронту имале задатке да што дуже задрже немачке снаге Г^упе „Е" на тлу Босне, да им онемогући повлачење према северу како не би појачале снаге према 1. и 3. немачкој армији, већ да их врате на југ и униште њихову живу силу између Дрине и реке Босне.

Непријатељск снаге захтевале су честа прегруписавања и пребацивања дивизија и бригада на нова ратна подручја. У том светлу треба и разумети наређења Штаба 23. дивизије, - да се Девета бригада оријентише према Брчком у моменту када је упала у Градачац и посела његов део. Циљ нових покрета био је освајање Брчког и ликвидирање непријатељских упоришта на његовом мостобрану. Чим је пристигла на одредиште, 18. јануара, Седма бригада, истога дана, на мразу од - 15°С, упутила је пагролу Другог батаљона да извиди село Сокол која се сукобила с патролом зеленокадроваца. После краћег пушкарања непријатељ се повукао према Грачаници.

Општи задатак Седме српске ударне бригаде био је да офанзивно дејствује према Грачаници и Брчком и да успостави везу са шестом бригадом 17. дивизије НОВЈ. У том циљу, Први батаљон извиђао је комуникацију према Грачаници и правац према Брчком, Други је испитивао снаге непријатеља према Соколу и Требави, Трећи је обезбеђивао правац од Козаре, Самар потока и Српске Желиње, Четврти батаљон је имао да поседне Моњ (к.503) и Бандру (к.404), са задатком да спречи дејства непријатеља из Грачанице према Градацу, Соколу и Требави и одржава везу с деловима Четрнаесте српске бригаде.

вали комуникацију. - (Зборник 1У/32, док. 223, објашњење 2.) у самој Власеници налазила су се још три батаљона 999. пешадне дивизије (јединица формирана од осуђених на више од шест месеци, расформирана, али назив задржан). Јачина батаљона од 1400 људи (Зборник 1У/32, док. 108).

Поред осталих локалних и србијанских четника на простору Озрена, Мајевице и Требаве - 20. јануара 1945. г., у Кладањ су се пробили четници Павла Ђуришића укупно око 5000 људи (Зборник 1У/33, док. 35.)

Наспрам 250 - 300 четника који су посели село Доње Дубраве, затим 600 четника Требавско-посавског корпуса под командом попа Саве Бохића и Шесте четничке бригаде под командом Тоше Бошкова, налазиле су се снаге Седме бригаде, и то: Први батаљон на сектору с. Муслиманске Шпионице; Други је у току ноћи, 18/19 јануара, кренуо правцем с. Вучковци - с. Церик - с. Доња Биела Дубрава; Трећи је заузео простор с. Доње Међеђе, аједна његова чета је, као обезбеђење, посела с. Биберово Поље - Четврти батаљон нашао се на сектору села Добровољаца, Допунски и Шпионици; Чета пратећих оруђа и болница у с. Срници; интендантура, трупна и бојна комора у Муслиманској Шпионици.⁵⁶³

У распореду батаљона Седме српске бригаде, 20. јануара 1945, није било значајних промена. Други њен батаљон вратио се на првобитне положаје у Биберово Поље, аједна чета, са два противтенковска топа, остала је у селу Горње Гуште. Трећи батаљон поново је посео положаје у с. Доњој Међеђи. Нису се променили ни општи задаци бригаде, сем што је њен Други батаљон упућен да ликвидирани непријатеља у селу Доња Бијела Дубрава. По ослобођењу села, било је наређено, да успостави контакт са Деветом српском бригадом на правцу Градачца и ако затреба садејствује јој у рејону села Поребрице, уз контролу комуникације према Брчком и селу Доња Бијела Дубрава. Једна чета Трећег батаљона била је ангажована да обезбеђује правац према с. Трнавцу и одржава везу с Четвртим батаљоном.

Други батаљон (без једне чете) ушао је у село Дубраву без борбе. Чим је осетио покрет партизанских снага према селу, непријатељ, јачине 250 - 300 четника безглаво је напустио село.

Међутим, око 10,00 часова, непријатељ је на супротном правцу изненада напао најпре лево крило Четвртог батаљона. Када није постигао успех, непријатељ предузима општи напад на положаје Моњ (к.603) и Бандра (к.404) с намером да протера борце Четвртог батаљона с доминирајућих положаја, с обе стране саобраћајнице Грачаница - Градачац - Брчко.

⁵⁶³) А VII, к.1070. рег. бр. 1-41/5, Оперативни. днев. 7. српске бригаде.

После жестоких борби које су трајале три сата, непријатељ је разбијен и протеран до самог села Сокола - свог полазног положаја, претрпевши губитке од 15 погинулих и 24 рањена.

Пошто је Девета бригада, 20 јануара, била нападнута од јаких непријатељских снага - док је била ангажована у борбама за ослобођење Градачца - Трећи батаљон Седме српске бригаде, наредног дана, бочно је напао непријатеља код с. Доња Зелиња и, после краћег пушкарања, натерао га да се повуче за с. Горња Рајнска. На пуцњаву која је допирала из правца Трећег батаљона, непријатељ се повукао и из суседног села Јасенице.

У тим борбама Седма бригада имала је шест погинулих и пет рањених бораца, међу којима једног командира и једног политичког комесара.⁵⁶⁴

Продор немачких снага, 18. јануара, до испред Зворника изазвао је ново прегруписавање јединица НОВЈ у источној Босни. Штаб 2. армије ЈА, 22. јануара 1945. године, наредио је потчињенима јединицама да по сваку цену спрече „Продирање на сектор најјаче немачке групације у Власеници,“ а затим да прегрупишу снаге, предузму офанзивна дејства и сузбију немачке јединице према југу. Према овом наређењу, остале правце на оперативном подручју 2. армије требало је потпуно неутралисати, са тежњом да се ослобођење на свим правцима искористи за одлучан удар. Све ово треба урадити да би омогућили даље извођење операција армије. Прегруписавање снага извршено је у најкраћем року.⁵⁶⁵

После извршених припрема, Штаб 23. дивизије наредио је покрет батаљона Седме и Девете бригаде у правцу Брчког на чијим просторима је требало да смене јединице 17. дивизије НОВЈ. Покрет је почео следећег дана, 23. јануара, у 13,00 часова, а Седма бригада задржала је Четврти батаљон на старим просторијама у рејону села Добороваца, на положајима Моња и Бандре, с

564) 20-22. јануара погинули су: Милорад Стефановић командир Треће чете Четвртог батаљона, Јова Ристановић из Ваљева, Светислав Д. Пешић из Горњег Гара, Јован Д. Барбуловић из с. Јабуковца, Лазар с. Савић погинуо несрећним случајем као комесар чете и подпегао ранама, Станоја С. Милошевић из с. Медошевца (А VII, к. 1070, рег. бр. 1-41/5).

565) Зборник 1У/32, док. 108.

тим што је топ који му је био додељен преузео Први батаљон, а друга два топа Трећи батаљон. Први, Други и Трећи батаљони кренули су правцем Срнице- Дубраве - с. Буквик и поставили се на одређене просторе: Први у селу Горња Брке, Други у с. Паланки, Трећи у Буквику, Допунски батаљон у с. Маочи, интендантура и трупна комора у с. Горње Васиће, бојна комора и Чета минобачача у с. Вујичићима, а Штаб бригаде и болница у с. Рахићу.

Задаци батаљона Седме бригаде, оријентисаних према Брчком, у најкраћем формулисани су овако: „Да не дозволи непријатељу било какво коришћење комуникација из Брчког и уништи непријатеља,“ а у повољним тренуцима деловати офанзивно на појединим правцима и сталним нападима присилити непријатеља да се повуче из Брчког и Орашја.

Првом батаљону наређено је да се утврди према Брчком како би могао да спречи сваки покушај испада непријатељских снага из града и покрет комуникацијама према Грачаници или Градачцу. За обављање ових задатака батаљону је и додељен топ који је био у рукама Четвртога батаљона. Други батаљон затварао је комуникацију према Брчком и имао је задатак да се повеже са Првим батаљоном на свом левом крилу, као и са деловима Девете бригаде на десном крилу, и да притекне у помоћ суседним јединицама које непријатељ угрози. Трећи батаљон обезбеђивао је комуникацију с. Горице - с. Улице - с. Буквик, што ће рећи обезбеђивао је правац према Горњим и Доњим Жабарима, и да у случају напада непријатеља на Први батаљон, бочним дејствима, да га одбаци преко с. Буковца. Ради успешнијег затварања поменутих комуникација дата су му и два противтенковска топа. Четврти батаљон одређен је за резерву, а још није стигао из с. Добороваца.⁵⁶⁶

У Брчком, око кога се формирао широки непријатељски обруч с јаким утврђењима и спољном одбраном нарочито у селу Броду, биле су концентрисане знатне непријатељске снаге. У њему су се, у време дејстава Седме и Девете бригаде, налазили делови 12. усташко-домо-

566) А VII, к.1070, рег. бр. 1-42/5 и 1-43/5, Операт.днев. 7. бриг.

бранске дивизије од око 800 људи, Трећи горски здруг од 2000 - 2500 зеленокадроваца, 200 - 300 Немаца. 23. јануара, прешавши реку Саву, приспело је још око 600 немачких војника из 7. СС дивизије „Принц Еуген," а на ширем подручју налазиле су се и друге мање немачке посаде. На сектору Ченгић - Грдети - Доњи Вучковци, Доњи и Горњи Жабари - Слатина - Аврамовина било је око 4000 четника, највећим делом мајевичко - семберијских, нешто из друтих делова Србије и остаци Првог и Другог пука Руског заштитног корпуса. Око самог града био је систем за одбрану од око 14 бункера, а испред и између ових-друга фортификацијска утврђења, жичане препреке и минска поља. Непријатељ је располагао са три топа, пет до шест бацача, два тенка, десетак оклопних кола и другим. За Седму и Девету српску бригаду велике сметње представљале су четничке снаге из Посавине и Градачца које су, синхронизованим дејствима с немачким и усташким снагама из Брчког, могли да дејствују на леви бок Седме српске бригаде. Са правца Градачца и Требаве, дејства четника заустављао је и Батаљон народне одбране из Београда и Противтенковски одред код с. Доборовца.^{567>}

Дана 24. јануара почела су незнатна померања неких јединица Седме српске бригаде тако да је Први батаљон повучен на сектор с. Буквика, Трећи батаљон у с. Скакови, док је Четврти кренуо правцем Доборовци - Срница - Дубрава - Буквик - Рахић. Његова Прва чета, по наређењу команданта 23. српске ударне дивизије, остала је у с. Вранићу, а Друга се разместила у селу Ограђеновац. Око 200 усташа и белогардејаца пошло је из Брчког према с. Горњој Брки с циљем да блокира делове Седме бригаде. После кратког сукоба с овим јединицама, извиђачки делови Седме српске бригаде повукли су се, а непријатељ се зауставио испред села. Убрзо затим уследило је наређење Првом и Другом батаљону да упуте по једну чету на Брки и тамо нападно непријатеља. Непријатељ се, међутим, повукао и не сачекавши сукоб са снагама Народноослободилачке војске.^{568>}

567) Зборник 1У/33, док. бр. 28.

568) А VII, рег. бр. 1-43/5, Оперативни дневник 7. бригаде.

Двадесетшестог јануара 1945. године Штаб Седме српске ударне бригаде наредио је напад на с. Брод, најутврђенији непријатељски положај према бригади. Први батаљон (без једне чете) имао је задатак да у 03.00 часова, 27. јануара, нападне с. Уловић, а затим Брод. За време напада на Брод једна чета батаљона имала је задатак да садејствује Другом батаљону на свом десном крилу, а друга да из рејона села Уловића обезбеђује правац од с. Улица и с. Жабара. Други батаљон оријентисан је на непријатеља у самом Броду, правцем с. Паланка - Д. Брке и десно од комуникације ка Броду, а истовремено требало је да се на левом крилу повеже с Првим батаљоном, а на десном с деловима Девете српске бригаде. Трећи батаљон, који се налазио у Скакви, оријентисан у правцу Градачца, док је једна чета осматрала терен према с. Улицама и с. Жабарима. Четврти батаљон остао је као бригадна резерва у Рахићу Вражићима, усмерен према Доњој Бијелој, а Минерско одељење Седме бригаде ушло је у састав Другог батаљона.⁵⁶⁹

Са претходних положаја батаљони Седме и Девете бригаде, сваки на свој правац у предвиђено време, кренули су у напад на непријатељска утврђења испред Брчког. Најпре је извршен снажан притисак на с. Уловић и преко њега на с. Брод. Пошто је прошао кроз Уловић, Први батаљон је на путу за Брод наишао на око 400 непријатељских војника и у кратком сукобу натерао их на повлачење у утврђени Брод. Примиривши се око један сат, непријатељ је поново напао на овај батаљон, овога пута из два правца: комуникацијом Брод - с. Грња Брка, а другом колоном од села Буковца. У полчасовној борби непријатељ је поново био приморан да се повуче на полазни положај.

На свом правцу Други батаљон је продро до првих кућа с. Брода из којих је отворена ватра. Међутим, батаљон је са блиског одстојања, уз употребу ручних бомби и минобацача, успео да протера непријатеља из кућа. Није требало дуго чекати на противнапад. После трочасовне борбе непријатељ је приморао Други батаљон да се повуче на око 700 ш испред села-где се задржао у

569) Исто, рег. бр. 1-44/5.

напуштеним непријатељским рововима. У 06,00 часова непријатељ је поновио напад на нове положаје Другог батаљона, и поново је био одбијен. Успешно је одбијен и трећи напад непријатеља који је предузео пошто му је стигла помоћ из Брчког. Артиљерија и минобацачи успешно су подржавали дејства батаљона Седме бригаде.

После борби, 27. јануара, Први и Други батаљон Седме бригаде налазили су се и даље на положајима око с. Брода: Први у селу Уловићу у тесном контакту с Другим батаљоном, који се налазио испред Брода на комуникацији према Брчком. Трећи батаљон усмерио је своја дејства сасвим на лево крило Седме бригаде, на око 300 четника у Дубрави који су без борбе напустили село. У борбама око с. Брода непријатељ је имао 49 погинулих и 45 рањених, а Седма бригада два погинула и три рањена борца.⁵⁷⁰⁾

Следећег дана напади су почели по веома хладном времену и међави, у условима када су на сектору Седме и Девете бригаде готово сва села била попаљена и борци су били приморани да највећи део времена проведу на отвореном просгору,⁵⁷¹⁾ и то на задацима који су захтевали појачане нападе не само на Брод и његова утврђења него и на Брчко, како би се што више непријатељских снага везало за део фронта на сектору Седме и Девете бригаде и тако олакшало јединицама 2. армије ЈА да зауставе снажан продор 22. немачке пешадијске дивизије према Зворнику и немачким снагама са мостобрана око Бијељине према југу.⁵⁷²⁾

Распоред батаљона Седме српске бригаде за напад на село Брод, односно Брчко, 28. јануара, био је следећи: Други батаљон на правцу с. Омербашићи, с Брод, а са једном четом у с. Брке; Први - на правцу с. Брода обухватно са североистока, с. Уловић, с. Доње Рахићи и с. Буквик; Трећи - је и даље задржан у с. Скакави са задатком да обезбеђује залеђе бригаде са правца Церик

570) Погинули су Бошњак П. Шуменковић из с. Голубиња и Славо М. Живковић из с. Прислонице, од три рањена утврђено је само име Данила М. Илића из с. Вражогрнаца, (А VII, к. 1070, рег. бр. 1-45/5.)

571) Зборник 1У/32, док. 28.

572) А VII к. 1070, рег. бр. 1-45/5.

- с. Вучковац - с. Поребрице - с. Жабари, одакле су иападали четници и зеленакадровци, а Четврти батаљон био је повучен у резерву у с. Рахићу делом ради обезбеђења са Мајевице, а другим делом у с. Вражићима као обезбеђење оперативног дела Штаба 23. српске ударне дивизије.⁵⁷³⁾

Са своје стране, немачка команда ангажовала је знатне четничке снаге, са Требаве и Посавине, у напад на положаје Четрнаесте бригаде, користећи непосредне просторе између ње и Трећег батаљона Седме бригаде, на њеном десном крилу, који је четницима и зеленакадровцима затварао правац надирања према истоку и простору с. Вучковци - с. Поребрице - с. Жабари.

У моменту напада Седме бригаде на Брод, у селу је било око 600 Немаца, белогардејаца, зеленакадроваца и усташа који су имали брдски топ, четири тешка митраљеза, преко 30 „шараца“ и две танкете које су, 27/28. децембра, стигле у помоћ. Неколико дана пре напада, посада у Брчком добила је, поред осталог, и 100.000 метака.⁵⁷⁴⁾

Са својих положаја испред с. Уловића и на комуникацијама према Брчком, батаљони Седме бригаде су, усклађујући своја дејства с другим јединицама НОВ и на ширем и ужем подручју, наставили нападе на ово утврђено село с циљем да га освоје, нападну Брчко и тако вежу што више непријатељских снага и олакшају положај јединицама које су нападале Бијељину.

Прва чета Другог батаљона делом је напала директно на утврђени Брод с југоисточне стране, а другим делом на с. Омербеговачу. Друга његова чета оријентисана западно од Брода, између комуникације и села, директно је напала на утврђења. Трећа чета била је у с. Доњој Брки, као батаљонска резерва.

Прва чета Првог батаљона напала је Брод са северне стране-западно од комуникације према Брчком, Друга чета напала је село Уловачу према Доњем Рахићу, а Трећа чета је контролисала пут од с. Буквика за с. Улице и обезбеђивала топове.⁵⁷⁵⁾

573) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-45/5, Оперативни днев. 7. српске бригаде, Зборник 1У/32, док. 28. 153.

574) Зборник 1У/32, док. 155. и 26.

575) А VII, к.1070, рег. бр. 1-45/5, Оператив. днев. 7. српске бригаде.

Допунски батаљон је преко села Уловићи напао Брод са северне стране, комуникацијом Брчко - Брод, садејствујући Првом батаљону у нападу на с. Брод, одбијајући при том фронталне нападе из правца Брчког.^{576>} Он је својим офанзивним дејствима допринео да се изврше добијени задаци.

Иако је село Брод био добро утврђено, а посада добро наоружана; уједновременом налету, Први и Други батаљони освојили су прве ровове и источни део самога села. После четворочасовне борбе, када је Друга чета Првог батаљона готово успела да са северне стране одсече посаду Брода од гарнизона у Брчком, непријатељу је пристигло појачање са два танкетама и око 400 војника које је потиснуло чету Првог батаљона са комуникације. Други батаљон (без једне чете), истовремено, одбачен је око 400 метара од периферије села где се утврдио и одбио све непријатељске противнападе-уз подршку минобацача и артиљерије. Истицање Првог и Другог батаљона и њихових бораца овим борбама било је посебно запажено.

У овим борбама непријатељ је имао 20 убијених и 30 рањених усташа. Обе непријатељске танкете биле су уништене испред с. Брода и сутрадан је с њих скинуто наоружање и муниција. Батаљони Седме српске бригаде, у нападу, имали су девет погинулих и 14 рањених бораца.^{577>}

Следећег дана, 29. јануара, у зору, на мразу од -8 С, четници и зеленкадровци су са три стране напали на положаје Трећег батаљона Седме бригаде у селу Скакава, са својих положаја на линији с. Витановићи - с. Блажевац - с. Дубрава, а делом из правца Церика. У првом налету непријатељ је овладао Скакавом. Ускоро су две чете Трећег батаљона и по једна чета Првог и Другог батаљона (које су пошле у помоћ) предузеле противнапад и потисле око 1500 србијанских и месних четника и зеленокадроваца према с. Поребрица - с. Вуковци - с. Жабари. У борбама за ове положаје, цени се непријатељ је имо 32 погинула и 52 рањена војника, док је, исто-

576) Прилози београдске секције 7. бригаде (код аутора).

577) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-46/5, Операт. дневник 7. бригаде; Зборник 1У/32, док. 28.

времени, Седма бригада имала пет погинулих, 19 рањених и четири заробљена борца.^{578>}

Трећег јануара 1945. године Други батаљон Седме бригаде, са положаја испред Брода и Доњих Брка, приметио је камион са око 200 четника који су из Брчког долазили у Брод као помоћ, поставио им заседу, и са блиског одстојања, ватром из бацача и противтенковског топа, убио 13, а ранио 17 непријатељских војника. Тукући непријатељске положаје у самом селу, једна топовска граната погодила је и запалила кућу у којој се налазила муниција. Од експлозије упаљене муниције и дејства оруђа Првог и Другог батаљона, у селу је настала паничнајурњавагнепријатељских војника по улицама. Истовремено, пуицкомитраљеви из бригаде, постављени у близини Брода, нанели су непријатељу осетне губитке.⁵⁷⁹⁾

Последњег дана јануара у акцији је био Први батаљон Седме бригаде и делови Трећег, њен Четврти батаљон са једном четом имао је задатак да врши притисак на с. Брод. Први је са једном четом из с. Улица напао с. Доњи Рахићи. Пошто је непријатељ приметио њене покрете, благовремено се повукао према с. Горици и Броду. Нападу је садејствовала и једна чета Трећег батаљона.^{580>}

578) Имена погинулих нису утврђена, а рањени су: Душан Ј. Милчић из Г. Гара, Светозар с. Марковић из Стражилова, Радмило Д. Милошевић из Ниша, Жика Ж. Станисављевић из с. Мироча, Драгољуб М. Митић из Трпезе, Миле Ђ. Златановић из Калне, Бранислав П. Радисављевић из Гроцке, Бора М. Стојановић из Доброг Ноља, Ајдан М. Браиловић из Грбарце, Драгомир М. Петровић из Мајура, Милорад Д. Николић из Брагунца, Петар С. Стевић из Зајечара, Паун Пауновић из Кривеља, Радослав С. Филиповић из Врбе, Драгољуб Ч. Икић из Ратара, Радомир Ж. Јовановић из Братунца, Живојин С. Стокић из Луговчине, Јован П. Јовановић из Халова, **Витомир Петровић из с.Лелнице (А VII, к.1070, рег.бр. 1-46/5).**

579) А VII к. 1070. рег. бр. 1-46/5. Оперативни днев. 7. српске бригаде. У прилогу команданта. Трећег батаљона Драгише Радуловића (код аутора), између осталог, говори се о томе да је извијачки вод Трећег батаљона упућен према с. Жабарима дошао у прво село од Скавае (у њему је батаљон био смештен) и пошто је од сељана добио обавештење да у близини нема четника ни усташа, ушао је у село а када је дошао у његов центар изненада је отворена ватра. Из непријатељске заседе страдало јељудство вода. Самоједном рањеном борцу пошло је за руком да се спасе, врати у Скакову и исприча шта се догодило. Овај случај није забележен нити у Операт. дневнику бригаде нити у било ком доступном документу.

580) Исто.

У поподневним часовима извршено је прегруписавање утолико што је Четврти батаљон преузео део положаја и задатак Другог батаљона. Напад на непријатеља извршиле су по једна чета Првог и Трећег батаљона у правцу села Улице и Горњи Вукшић. Непријатељ је имао три погинула, пет рањених и два заробљена војника. Заплењено је пет пушака и 10 коња.

У раздобљу од 36 дана, Седма српска бригада убила је 285, ранила 448 и заробила 110 непријатељских војника. Овако велике губитке непријатељ је претрпео због силине удара јединица Седме српске бригаде, дезорганизованости и деморализације у његовим редовима. У исто време бригада је имала 30 погинулих, 82 рањена и седам заробљених бораца.

Несразмерне разлике у губицима људства код непријатеља и у јединицама Седме бригаде произлазе из чињенице што је непријатељ био у дефанзиви, изложен даноноћним нападима народноослободилачких снага, те је стога морао трпети озбиљне губитке.

Да би појачао притисак на брчански мостобран и град Брчко-ради везивања што више непријатељских снага за то подручје, Штаб 23. дивизије, првог фебруара 1945. године, наредио је да се понове напади на Брод и Брчко и да се оба места заузму. Први и Четврти батаљон Седме бригаде добили су задатак да нападну правцем Доњи Рахићи - Грабовици - Брод. Прва чета Првог батаљона Седме бригаде напала је непријатеља у Доњем Рахићу и Грбавици и натерала га да се повуче до саме жичане препреке Брчког, али је утврђени непријатељ ипак одбио овај напад. Друга чета Првог батаљона садејствовала је Првој чети Четвртог батаљона и успела да из утврђеног положаја истера непријатеља који се повукао у само село. Непријатељ је давао снажан отпор уз контра-нападе, тако да су се ове две чете нашле на истуреном положају, па су биле приморане да се и оне, око пола ноћи, повуку. Нарочито је била угрожена чета Четвртог батаљона.

Са две своје чете и Дисциплинском четом, Четврти батаљон је око 14,30 часова напао утврђене положаје непријатеља у рејону Брода-обухватно са истока, запада и

југа.⁵⁸¹ Борбе су трајале све до у ноћ истога дана око 21,00 час. Једна чета успела је да заузме линију ровова на око 100 метара испред првих кућа с. Брода у којима је била непријатељска предстража. Напади осталих јединица били су одбијени, јер је непријатељ, поред осталог, употребио и тешки бацач, тенкеру и два до три противавионска митраљеза. За то време, једна чета Трећег батаљона Седме бригаде из с. Витановића напала је јаче непријатељске делове у селима Вукшићу и Улици, ослободила села и самим тим садејствовала нападима Првог, Другог и Четвртог батаљона на с. Брод и Брчко. Промене су настале сам^ код Првог батаљона који је вешто напредовао и наш^о се на простору Липовац - Буковац - Галић, а једна чета Трећег батаљона посела је Улице.⁵⁸² У борбама, 1. фебруара, непријатељ је претрпео осетне губитке: убијено је 29, рањено 15 бораца, а заробљена два четника. Бригада је имала три погинула, 15. рањених и пет несталих бораца.⁵⁸³

Напади Седме и Девете српске бригаде на Брчко и с. Брод имали су ограничен циљ, а пре свега да се дејствима по непријатељској одбрани у рејону моста и прелаза на Сави - вежу непријатељске снаге, а по могућству и присиле да одвоје део снага као појачање са сремског фронта. Исто тако, жеља је била да се олакша положај јединица 17. дивизије НОВЈ која се борила у околини Бијељине. Оне су добијене задатке у основи извршиле, мада не у потпуности, јер је непријатељ, уз огромне жртве, бранио мостобран преко Саве код Брчког, па и до-

581) Дисциплинска чета први пут се помиње у Оперативном дневнику бригаде. 27. 1. а 1.2. 1945. донесена је одлука о њеном формирању и именован је командир и политички комесар чете. На дан формирања чета је имала 23 борца (А VII, к.1070. рег. бр. 1-48/5, Оперативни дневник 7. српске бригаде).

582) А VII, к.1070. бр. 1-48/5.

583) 1.2. 1945. погинули су: Душан Б. Живковић из с. Ловца, Миодраг Б. Николић из с. Рибара, а име трећег није утврђено. Рањени су: Будимир З. Павловић из с. Д. Врбова, Бора Ж. Љубисављевић из с. Бегаљице, Светислав Б. Накић из с. Причевца, Миодраг Ж. Анђелковић из с. Врбе, Миодраг Љ. Првуловић из с. Стажилова Виден М. Грујић из с. Глишта, Никола С. Петровић из с. Јовца, Сергије Ј. Аврамовић из с. Горњана, Зарије М. Савић из с. Церовца и Димитрије М. Димитријевић из с. Голубиња. Имена тројице нису утврђена.

влачио извесна појачања чак и са сремског фронта. Ипак, ту су везиване знатне непријатељске снаге, што је на непосредан начин олакшавало борбу 1. армији ЈА на сремском фронту.

Следећег дана, 2. фебруара, непријатељ је у Брчко довлачио ново људство и артиљерију ради појачања гарнизона. У циљу узнемиравања и везивања непријатељских снага за ову територију, Четврти батаљон је мањим деловима демонстративно нападао на Брод.

Ноћу, 2/3. фебруар 1945. године, на територији села Липовца, Први батаљон Седме српске бригаде је нападнут са три колоне из правца Доњи Рахићи - Брод и Брчко. Свака колона имала је приближно око 250 људи. Непријатељ је после краћег сукоба одбијен. Губитака том приликом није било.⁵⁸⁴⁾ Исте ноћи, четничка групација од шест бригада покушала је да се пробије на споју Четвртог батаљона Седме бригаде и десног суседа Девете бригаде-између Брода и Омербеговаче. Под притиском четника јединице Девете бригаде привремено су напустиле село Самбиће (6 кп јужно од Брчког). У току дана, 3. фебруара, Девета српска бригада десним крилом извршила је снажан противнапад, избила на десну обалу Саве и задржала се на линији: Слијепчевићи - Трњаци - Самбићи - Средњи Брезик. Њен продор до Саве је утолико значајнији, јер јетиме прекинута непријатељска веза између Брчког и упоришта у Брезовом Пољу, те је широки мостобран преполовљен, а правац повлачења немачких снага на овом делу за Срем непосредно угрожен.⁵⁸⁵⁾ У рејону с. Маоча наобезбеђење Допунског батаљона Седме српске бригаде наишла је група од тридесетак четника која се после краћег пушкарања разбежала.⁵⁸⁶⁾

На пригодан начин, 4. фебруара 1945. године, обележена је једногодишњица постојања Седме српске ударне бригаде. Ратни услови нису дозвољавали да се јединице бригаде окупе и построје за свечану смотру, па је због тога симбол ично извршена смотра Другог батаљона, приштапских јединица, делегација осталих батаљона Седме бригаде, а у присуству команданта 23. српске ударне дивизије.

584) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-49/5, Операт. днев. 7. српске бригаде.

585) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-49/5, Операт. днев. 7. српске бригаде.

586) Исто.

Са скечане јодишњице Седме српске бригаде у с. Рахићу 1945. Јодине. У средини је команданин 23. српске дивизије Миладин Ићаноћић.

зије, представника његовог Штаба и других бригада, представника народноослободилачких одбора, команде места Брчког и грађана села Горњег Рахића. Пошто је командант дивизије извршио свечану смотру постојећих јединица, он и политички комесар бригаде одржали су пригодне говоре и сумирали једногодишње резултате Седме бригаде. После тога настало је весеље, а увече Културно-просветна екипа дивизије у селу дала је приредбу за народ и војску. Пригодна прослава обележена је и уједињеницама на борбеним положајима Седме бригаде.

Док се у с. Рахићу одржавала скромна прослава годишњице Седме бригаде на положају њеног Трећег батаљона, сељаци Горње Скакаве пренели су обавештење да се у њиховом селу-у Доњој Скакави-као усташки заробљеници налазе два рањена партизана. Док су их усташе спремале за стрељање (свукли им одећу) четници Требавског одреда попа Саве Божића⁵⁸⁷ су их отели усташама и задржали код села. На овакву вест одмах је упућена из-

587) Сава Божић из с. Лопара на Мајевци.

виђачка десетиа батаљона која је успела да рањене партизане ослободи. Установило се да се радило о обавештајном официру Трећег батаљона Данилу Илићу и борцу Љубомиру Савићу за које се претпостављало да су пре неколико дана погинули приликом извршења извиђачког задатка. Међутим, они су били рањени у засеоку Станковицима и тамо заробљени.⁵⁸⁸>

У Оперативном дневнику Седме бригаде, за 4. фебруар 1945. године, први пут се помиње и вакцинација бораца против тифуса-када је људству Четвртог батаљона била дата и друга ињекција као превентива против ове опаке болести.

Исти извор говори, такође, и то да је у селу Лопарима формирано дивизијско превијалиште у коме су и болесни могли да се загреју и окрепе,⁵⁸⁹ што је било од посебне важности.

Продор Девете српске бригаде источно од Брчког и избијање њених батаљона на десну обалу Саве, створило је повољну ситуацију за напад на Брчко, тим пре што је ова бригада успоставила контакт и с деловима 17. дивизије НОВЈ који су дејствовали у рејону Бијељине.⁵⁹⁰>

Међутим, напади Девете и Седме српске бригаде нису дали одлучујуће резултате. Непријатељ није био ликвидан у добро брањеном Брчку и с. Броду, али не само зато што су ова упоришта имала добро организовану одбрану, већ и због снажних четничких контранапада на сектору: Жабари - Церово Поље (300 четника), Ланишта - Марковића Поље - Умка (300 четника) којима се придружило још око 1000 четника из с. Требаве. Ове четничке групације представљале су велику сметњу и једној и другој бригади, тим пре што су упорно покушавале да поврате изгубљена села на овом подручју, и својим нападима са запада олакшају немачке позиције на мостобранима Саве. Ради отклањања новонасталих тешкоћа, наређено је следеће: Први батаљон Седме бригаде да, 5. фебруара, у 17,00 часова крене правцем с. Улице - с. Ланишта - с. Кладуша (у њој остави један вод ради обезбеђења) и са

588) А VII, к.1070. рег. бр. 1-49/5, Операт. днев. 7. српске бригаде.

589) Исто.

590) И. Глигоријевић „9. српска бригада“, стр. 266.

истока нападне четнике у селу Горњи Жабари; да Прва чета Трећег батаљона из с. Витановица крене према с. Вукшићу и с. Ланишту; Други батаљон, који је до тада био у резерви у с. Рахићу, да нападне Жабаре са западне стране; а Четврти батаљон да остане тамо где се налазио на положајима испред Брода.

Све ове јединице пошле су у напад, како је наређено, у 20,00 часова. Но, налазећи се на својој маршрути, Први батаљон је наишао на мост који су четници порушили и морао је да потражи заобилазни прелаз преко изливане Тиње (преко Јањиног моста), и пошто је разбио једну групу усташа прешао је. Први и Други батаљон Седме бригаде изгубили су много времена ликвидирајући истурену метничку предстражу. Осим тога, обилазили су порушене мџстове на р. Јањи и дејствовали на широком фронту, што је условило да се непријатељ извуче. Када су делови Седме бригаде стигли у Доње Жабаре, непријатеља није било нигде. Није га било ни у Горњим Жабарима.

Други батаљон на путу за Жабаре скренуо је с одређене маршруте и задржао се у борбама против четничког обезбеђења на простору села Четнице због чега је закаснио у извршавању главног задатка.

Дана 5. фебруара 1945. године групи мајевичких четника успело је да зароби шест бораца Седме бригаде и заплени запрегу с партизанским следовањем. Борцу Радишаву Кузмановићу пошло је за руком да побегне, обавести најближи Тузлански партизански одред који је, познавајући терен, пресекао пут четницима и ослободио и партизане и запрегу.^{591>}

Сутрадан, 6. фебруара, Други и Трећи батаљон као и чета батаљона народне одбране дошли су у додир с непријатељем на простору Горњих Жабара и протерали га из села. Међутим, око 3000 четника кренуло је са подручја села Церово Поље и с. Кладуша, уз лоше временске услове-по киши и магли, и потиснули Други батаљон Седме бригаде на територију јужно од Г. Жабара. Одмах је уследила интервенција Трећег батаљона и чете Батаљона народне одбране и, уз њихову подршку, Други батаљон је после оштре борбе успео да разбије неприја-

591) АУП, к.1070. рег. бр. 1-50/5. Операт. дневник 7. српскебриг.

теља и иримира га да се повуче правцем Жабари - Четнице - Блажевац. Пошто је био онемогућен даљи четнички продор, Други батаљон Седме бригаде извршио је смену јединица Трећег батаљона у вечерњим часовима, 6. фебруара, а овај је прешао у с. Горњи Рахић у бригаднурезерву. Премарасположивим подацима, непријатељски губици процењују се на око 500 погинулих и 70 рањених. Губици Седме српске бригаде били су много мањи и износили су четири погинула, шест рањених и два контузована борца.⁵⁹²

У извештају штаба 23. дивизије, упућеног Штабу 14. корпуса, 15. фебруара 1945. године, истиче се да Први и Други батаљон Седме бригаде нису строго придржавали добијеног наређења којим се од њих захтевало да се без задржавања упуге према главном циљу, и то:

„Седма бригада је имала задатак да ликвидира четничке групе у Г. и Д. Жабарима и у том циљу одредила је Први и Други батаљон. Међутим, ови, уместо да изврше брз покрет директно на Жабаре и на тај начин ликвидирају противника, правили су шири обухват, задржавали су се у предселима, чистећи поједине мање групе са два правца у неједнаким временским размацама стизали у Жабаре, из којих се противник привидно повукао, али је прикупио своје делове, добио појачање и извршио енергичан напад на Други батаљон, који се - морао и под борбом повлачити и тек на дан б.ом (око 16,00 уз помоћ осталих делова, успело је да задрже и сломе напад противника). Противник је имао 50 погинулих и 70 рањених, а ми смо имали четири погинула, осам рањених и 37 несталих...“⁵⁹³

Све што су јединице бригаде требале предузети на овој просторији било је напад њеног Првог батаљона, 7. фебруара, у ноћи око 22,00 часа, правцем ЈТиповац - Д.

592) А VII, рег. бр. 1-50/5. и 1-51/5. Тада су погинули: Живорад С. Адамовић из с. Церовца, Миодраг В. Димитријевић из с. Штипља код Светозарева, Драгослав Ђурић из с. Селовца код Смедеревске Паланке, а име четвртог није утврђено.

593) Зборник 1У/33, док. 83.

Рахић, како би прешао реку Лукавац испред саме Горице. Прва његова чета, широким захватом са десно обале реке Луковац, напала је у селу Горицама око 500 усташа и зеленокадроваца; Друга чета комуникацију од моста испред Горице, а чета Трећег батаљона пут Горице - Брчко. Пошто је био принуђен да пређе реку испред Горице, батаљон је на време био примећен па је непријатељ пружио организовани отпор-узмичући све до 08,00 часова сутрадан. Трећи, Четврти и Допунски батаљон напали су на с. Брод и приморали непријатеља на повлачење према Брчком као и да поседне комуникацију. Село Горице напустили су и сељаци, а за време борби борци су на мразу морају да газе воду до колена. Иначе, у то време на ширем подручју (према Посавини) - села Д. и Г.Жабара, Марковић Поља, Четнице, Церовог Поља и Чардака - налазило се око 4000, највише србијанских и црногорских четникз ⁵⁹⁴⁾

Почев од 18. јануара, борци Седме српске бригаде на правцу Брчког водили су свакодневне борбе по мразу, слабо снабдевени, обучени и обувени, па ипак-уз велика напрезања физичких и психичких снага-издржали су све напоре. Тада је Штаб 23. српске ударне дивизије обавестио Штаб 14. корпуса да је јединицама претила опасност од болести зване заушке и пегавог тифуса који је претио да се претвори у епидемију. ⁵⁹⁵⁾

Поново према Грачаници - борбе око Срнице, Сребреника и Сокола

Напади јединица 23. дивизије (Седме и Девете бригаде) на Брчко, као и других делова 2. армије на сектору Брчко и Бијељине, створили су велике тешкоће снагама 22. немачке пешадијске дивизије. Да би отклонила непосредну опасност при продору низ Дрину, немачка команда је снажним концентрацијама бочно напала са Требаве, Озрена и из Грачанице, директно на положаје четрнаесте

594) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-51/5, Оперативни лневник 7. српске бригаде.

595) Зборник 1У/33, док. бр. 83.

српске бригаде и тако привукла на себе остале снаге 23. дивизије према Грачаници. Осмог фебруара 1945. године из Добоја су, у том циљу, стигла у Грачаницу и три батаљона 724. пука усташке јединице с овог сектора - србијански четници с Требаве и црногорски са Озрена - и, 9. фебруара, у 05,30 часова кренули према подручју Срнице - Грачанице - Озрена. На удару се нашла Четрнаеста српска бригада. Немци су дејствовали из Грачанице, усташе северније од ње, а из правца Градачца четници. Нападало је око 8000 људи, подржани са пет топова, тенком, већим бројем бацача, и аутоматским оружјем.⁵⁹⁶

У складу с наређењем Штаба 2. армије, Штаб 23. српске ударне дивизије, 9. фебруара, наредио је Седмој бригади да у 14,00 час. крене с Другим и Трећим батаљонима правцем с. Буквик - с. Дубрава - с. Церик, а у 19,00 часова Првим батаљоном и приштапским јединицама правцем с. Горњи Рахић и Буквик - Дубрава - Церик - Срница - Шпионица. Четврти батаљон остао је на старим положајима према Броду и Брчком и стављен је под команду Девете бригаде. Пре покрета на нове положаје, Први батаљон је издржао артиљеријску и минобацачку ватру из Брчког, а његова извиђачка група сукобила се с непријатељском групом од 30 војника на простору с. Доњег Рахића и после краће борбе разбила је на правцу с. Грбавица - Брчко.

Ноћу, 9/10. фебруара, Други и Трећи батаљон напали су две бригаде месних четника у с. Вучковцима и бригаду србијанских четника у с. Срници. У оштрим једночасовним борбама непријатељ је натеран да се повуче из Вучковаца према Градачцу, а из Срнице за Биберово Поље и Грачаницу. Јединице Седме бригаде су, после борби, наставиле покрет, према наређењу, на нове секторе. Први батаљон је око подне, 10. фебруара, стигао у Католичку Шпионицу, Други у Муслиманску Шпионицу, Трећи у Православну Срницу, Допунски у Доње Хргове, Противтенковска батерија и Минобацачки дивизион у с. Церик, а трупна и бојна комора, болница и интендантура у с. Мус. Шпионицу.

У рејону Дубрава - Церик - Бијела, у суседству делова Седме српске бригаде, налазио се батаљон народне

одбране, 4. београдске дивизије Корпуса народне одбране Југославије, а на простор с. Вучковци - с. Доњи Хргови Требавско Посавски партизански одред, а лево од њих Четрнаеста српска бригада.

Са новопоседнутих простора, Седма бригада имала је задатак да обезбеди правце од Грачанице и Градачца и да офанзивним дејствима на својим правцима ослаби притисак непријатеља на јединице Четрнаесте бригаде и тако јој помогне да поврати изгубљене положаје.⁵⁹⁷⁾ Зато је Седма бригада наредних неколико дана, с појединим деловима својим, енергично нападала. Тако су Други ЈЈ Трећи батаљони, са по две чете, напали у селу Вучковцима две бригаде четника а у с. Срнице бригаду србијанских четника. У једночасовној борби борци батаљона Седме бригаде разбиле су непријатеља и приморале његове делове да се повуку из с. Вуковића за Градачац, а из с. Срнице према Биберовом Пољу и Грачаници. Непријатељ је имао пет погинулих, једног рањеног и три заробљена четника, а батаљони Седме бригаде само једног рањеног.

Следећег дана, 11. фебруара, Први батаљон Седме српске ојачан једном четом Другог батаљона, са два бацача и два тешка митраљеза, обухватно је напао непријатеља на терену с. Лужница с. Мурати и после огорчене борбе овладао предњим непријатељским положајима, при чему је погинуло 10, а рањено 20 четника. Седма српска бригада имала је четири теже рањена борца. Већ наредног дана, Први батаљон је нападао непријатељске положаје на свом правцу. Други батаљон је у току ноћи, без једне чете, напао четнике у с. Биберовом Пољу, али су они успели да се извуку ка Требави. За то време Трећи батаљон нападао је непријатеља на терену с. Морањци, садејствујући деловима Четрнаесте српске бригаде. После дуже борбе у заједничком дејству делова две бригаде, непријатељ је протеран с положаја у рејону с. Доњи Моранци а затим су се припемили за даља дејства у рејону к. 415 - с. Чеканићи. Посавско - требавски партизански одред у то време био је придодат Седмој српској бригади и напао је непријатеља у с. Кепару и с.

597) А VII, к. 1070. рег. бр. 1-52/5, Операт. дневник 7. српске бригаде.

Вучковцима, разбио га и овладао његовим предњим положајима, а затим се повукао на полазне положаје. У овим борбама погинуо је заменик командира чете Будимир Б. Костадиновић и 12 је било рањених, од којих шест геже.⁵⁹⁸ Четрнаестог фебруара непријатељ је извршио општи напад на целом фронту, али је убрзо био одбијен. Наредног дана батаљони Седме бригаде заузели су следеће полазне положаје за напад:

- Други на линији с. Мемићи - с. Ибрићи - к.404.
- Први у рејону северног дела с. Мурати к.462.
- Трећи у рејону Брњићани - Фалешини и
- Четврти (који се поново прикључио бригади) на положаје у с. Алибеговић.

У то време и на положајима Четрнаесте српске бригаде, који су били најистуренији, владало је затишје. Ово су Немци искористили и, у највећој тајности, повукли своје снаге према Грачаници. Пошто су приметили њихов покрет, батаљони Четрнаесте бригаде кренули су за њима, али су убрзо били заустављени. Тада је Седма бригада дејствовала на правцу Сокола.⁵⁹⁹

Са поседнутих положаја, 15. фебруара, делови Седме српске бригаде у 05,00 часова напали су непријатеља на правцу Сокола преко Чеканића - Ђукића - Врановића. Ове положаје браниле су 14. и 15. усташка бојна и мањих делови немачких јединица. У Чеканићима и Ђукићима налазиле су се две чете Немаца и усташа, а на простору с. Врановића Ваљевски и јужноморавски корпуси са око 1000 четника. У првом налету Трећи батаљон Седме бригаде протерао је Немце и усташе из рејона Ђукића. Међутим, из Цафића - Хускића и Чеканића - к.462, непријатељ је снажном ватром приморао Трећи батаљон на повлачење због великих губитака. Четврти батаљон, у садејству с једном четом Другог батаљона, разбио је србијанске четнике у рејону с. Врановића и направио клин на Букву (к. 505), док је садејствујућа чета Другог батаљона посела к. 404 без борбе. Ови положаји су и те како били

598) 12.2.1945.г., рањени су: Добривоје Јовановић из с. Камендола, Богомир Пауновић из с. Камендола, Миодраг Поповић из с. Камендола, Митровић Александар из с. Брода. Остала имена нису утврђена.

599) С. Миладиновић: „14. српска бригада“, стр. 384.

значајни за одбрану стечених позиција непријатеља у самој Грачаници. Зато је, у току преподнева, 15. фебруара, пош го је добио појачање из Грачанице и уз снажну помоћ артиљерије, ударом у бок, непријатељ успео да потисне Четврти батаљон са к. 505. Нешто касније, непријатељ је поновио напад, али је Четврти батаљон ангажовао и своју резерву и у снажном противнападу поново потиснуо непријатеља до Букве - Стражбе - к. 374 изнад села Врановића где се задржао, иако је непријатељ, пред мрак, поновио напад на положаје Другог и Четвртог батаљона. У жестоких борбама на Букви и Стражби положаји су више пута прелазили из руке у руку. Непријатељ је имао ШЛпогинулих, 137 рањених и једног заробљеног војника. Сједма српска бригада истовремено је имала осам погинулих и 47 рањених бораца.⁶⁰⁰

Под притиском јединица Седме српске бригаде непријатељ се следећег дана, 16. фебруара, почео постепено повлачити ка Соколу и Грачаници. Други батаљон успео је да спречи пребацивање непријатеља на сектор који је бранио, а Први је готово без борбе стигао изнад села Пискавице и посео косу ЈГопар. Четврти батаљон Седме бригаде у поподневним часовима истога дана енергично

600) А VII, к. 1070, бр. 1-51/5, Операт. дневник 7. бригаде. Погинули су: Радован М. Павловић из с. Лепшина, Милан В. Ђорђевић из -Међуречја. Милорад с. Чопић из Ратара, Михаило С. Арсић из Божовца, Никола Недељковић из Шљивара, Милан Д, Живадиновић из Славинца, имена двојице нису утврђена. (А VII, РП, к. 32. рег. бр. 1/1 15.2. 1945); рањени - су: Драгољуб Бузеи из с. Јасикова, Мирко Обреновић из с. Плажине, Радомир Китановић из с. Црвене Јабукве, Нада Стојановић из с. Студене, Тодор Шунка из с. Врбице, Миодраг Танасијевић из с. Луговчине, Драгутин Стојановић из с. Шљивара, Миодраг Васић из с. Међуречја, Живорад Поповић из с. Лугавчине, Милан Ђуричић из Глине, Гојко Живковић из с. Драговца, Драгутин Петровић из с. Кривеља, Радомир Вучковић из с. Селевца, Миломир Савић из с. Брђана, Раде Савић из с. Брђана, Драгомир Миловановић из с. Братунца, Божидар Ћосић из с. Кривеља, Станоје Лепојевић из с. Братунца, Божидар Ћосић из с. Кривеља, Станоје Лепојевић из с. Братунца, Божидар Ћосић из с. Кривеља, Станоје Лепојевић из с. Црвене Јабукве, Петар Јовановић из с. Црвене Јабукве, Драгослав Јовановић из с. Братунца, Живојин Лисуровић из Салаша, Драгољуб Огњановић из с. Братунца, Радомир Стојановић из с. Пругова, Бошко Лалић из Книна, Драгиша Т. Радуловић из Црне Траве, Драгиша Унић из Крушевца Ђорђе Булатовић из Колашина, Мирољуб Достанић из с. Брђана, Ђуро Марјановић из с. Цветића, Милан Атимпијевић из с. Шатровца.

је напао на коту 633, где је имао три рањена борца, али коту није освојио.

Седамнаестог фебруара 1945. године Штаб седме бригаде наредио је да њени дедови ликвидирају непријатеља на сектору Сокола и да продуже напад на Грачаницу. Четврти батаљон наставио је осамнаесточасовне борбе са неколико стотина четника Ваљевског корпуса за коту 633, и, после више јуриша, у поноћ успео да овлада положајима за напад на Сокол.

Због притиска Седме и Девете бригаде према Грачаници, с обе стране комуникације Грачаница- Градачац - Брчко, непријатељ је појачао гарнизон у Грачаници усташама и четницима. Први батаљон је у присилном извиђању, 17/18. фебруара, продро до самих Малешиха, али га је непријатељ у зору напао са свих страна и приморао на повлачење. Непријатељ је, 18. фебруара, предвече, енергично напао на споју Седме и Девете српске бригаде. Под снажним притиском Други батаљон Девете и Четврти Седме бригаде били су принуђени да напусте своје дотадашње положаје на к. 555. Први и Трећи батаљони следили су повлачење Четвртог батаљона и задржали се на коси изнад с. Пискавице и на Дебелом Брду. Иако је имао бројчану и техничку преоћ, непријатељ је имао 25. погинулих и шест рањених, док је српска Седма бригада имала једног погинулог и 25. рањених бораца.⁶⁰¹

После промене положаја, Девета српска бригада нашла се на линији с. Трновици - Моћ и садејствујући ба-

601) Погинуо је борац Будимир Ж. Јашић из с. Церовца, а умрла је Милановић Г. Бранка из с. Брода код Црне Траве. 18.2. 1945. рањени су: Живадин Ј. Здравковић из с. Колара, Бижа Будунавац из Д. Михољца, Миодраг П. Бошковић из Младеновца, Петар П. Адамовић из Голубца, Велимир Н. Богојевић из с. Црнојеке, Борисав Ј. Миленковић из с. Јовца, Владимир Н. Стефановић из с. Затоња, Драгољуб П. Вучковић из Црне Траве, Драгомир Ј. Јовић из с. Смољинца, Чедомир Д. Динић из с. Смољинца, Милорад Д. Станојевић из с. Добросаве, Новак П. Станојевић из Теслића, Вукашин с. Симић из с. Смољинца, Драгослав Ж. Живковић из с. Острова, Живан Б. Митровић из с. В. Црњана, Петар Ђ. Старчевић из Г. Подорашја, Јездимир Ђ. Стојановић из с. Градско, Јанко Божичковић из Зајечара, Милан Ћ. Николић из с. Јунковца, Радосав Ч. Чукић из с. Пругова, Илија Војиновић из Гламоча, Боривоје Д. Ракић из с. Шуљковца, Стеван М. Петровић из с. Рибара, Милан Љ. Недељковић из с. Мајура, Јовин С. Ђорђевић из с. Горњана.

таљонима Седме бригаде и даље је нападала на непријатеља према Грачаници. Под притиском ових бригада и због опасности да у Грачаници не буду опкољене, немачке јединице повукле су се из града, 19/20. фебруара, према Добоју.

Исте ноћи дошло је до прегруписавања јединица 23. српске ударне дивизије на ужем простору Грачанице. Тако су се, 20. фебруара 1945, батаљони Седме српске бригаде нашли у следећем распореду:

- Други батаљон на Моњу - к. 530,
- Четврти од комуникације Сокол-Добровци до к

- ^ч - Трећи на к. 472 - Борик - к. 504,
- Први батаљон као бригадна резерва у с. Сладни.

Остале јединице биле су покренуте према с. Бабунвиће, док је Допунски батаљон и даље остао у с. Шпионици.^{602>}

Пошто су се Немци повукли из Грачанице, (700 људи из састава 742. пука 104 ловачке дивизије), положаје испред Грачанице и у самом граду бранило је око 4000 усташа и зеленокадроваца. Само 4. усташка пуковнија, која је била нарочито активна, имала је око 3000 војника, а 14. усташка бојна око 400 људи на положајима Стражба - к. 426 - к. 373. Двадесет пета усташка бојна, од 1000 војника, била је на линији с. Авдићи - к. 238 и Омербашићи. На простору Сокол - Трновци - Зелиња налазила се Група корпуса србијанских четника, а око Грачанице Кесеровићеве и Калабићеве четничке јединице и црногорски четници. Три четничке бригаде поселе су положаје на линији с. Поребрице - с. Жабари.⁶⁰³⁾

Наређењем Штаба 23. српске ударне дивизије, од 22. фебруара 1945. године, дати су општи задаци бригадама с циљем да обезбеде правац према Требави на линији (к. 633) до с. Вучковац, бок и залеђе јединицама које су добиле задатак да ликвидирају непријатељски гарнизон у Грачаници и утврђени Сокол, а по избијању на линији Малешићи - Сиједи крш, нападну Грачаницу са северне и североисточне стране дуж комуникације Сокол - Грача-

602) А VII, к. 1070. рег. бр. 1-56/5, Операт. дневник 7. српске бригаде.

603) Зборник ^/33, док. 129 и 143.

ница.⁶⁰⁴С јужне стране комуникације Тузла - Грачаница - Добој, са линије с. Какмуж - с. Карановац - с. Бољанић, по наређењу Шгаба 14. корпуса, дејствовале су јединице 45. дивизије.⁶⁰⁵ Општи напад био јенаређен за 24. фебруар у 05,00 часова. Тежишни ударац поверен је Четрнаестој српској бригади као левој колони у оквиру дивизије, и то са северне и североисточне стране. Девета бригада, као десна колона, остала је на терену с. Вучковци - с. Цакула да обезбеђује бокове Седмој и Четрнаестој бригади, а у току ноћи, 22/23. фебруара, на Моњу (к. 540) и смени Други батаљон Седме бригаде, те за време напада, 24. фебруара, ликвидира непријатеља и преузме његове положаје на к - 555.

Као средња колона Седме бригаде имала је задатак да уништи непријатељска упоришта на Соколу и главним снагама избије на линију с. Малешихи од Матрића до Каменика, а са мањим деловима поседне рејон Главлица (к. 622), Сиједи крш (к. 633) и с. Авдићи. Са достигнутих положаја Седма бригада имала је задатак да обезбеди правац према Требави на линији Главлица - Сиједи крш, и са терена Матрићи - Каменик правац Грачаница - Лукавац онемогући повлачење непријатеља долином Спрече према Добоју. Покрет јединица Седме српске бригаде штитило је десно крило Четрнаесте бригаде.⁶⁰⁶ Истовремено Противтенковском и Минобацачком дивизиону наређено је да ватром подржавају делове Седме и Четрнаесте српске бригаде у ликвидацији утврђеног Сокола, а затим Грачанице.⁶⁰⁷

На десном крилу Четрнаесте бригаде, којој је поверен главни задатак у нападу на град, дејствовао је Четврти батаљон Седме српске бригаде. Узастопним нападима и јуришима овај батаљон је, до подне, избио на положај Главлица - к. 622 - Сиједи крш - Вис - к. 694 и одбацио четнике према Требави и, са те стране, заштитио јединице које су нападале Грачаницу.⁶⁰⁸»Приликом продора на по-

604) Зборник 1У/33, док. 129.

605) Исто.

606) А VII, к. 1070. р§г. бр. 1-56/5, Опер. днев. 7. бриг, Зборник 1У/33, док. 125.

607) Зборник 1У/33. док. 129 и 143.

608) Зборник 1У/33. док. 143.

дручје Скаховићи - Малешићи јединице Првог и Другог батаљона Седме бригаде разбиле су одбрану непријатеља и угрозиле му одступницу према Добоју.⁶⁰⁹⁾ За то време Трећи батаљон је у рејону Сокола очистио шири простор око села и у самој тврђави блокирао усташке снаге.⁶¹⁰⁾

Успеси батаљона Седме бригаде, њихово освајање терена онако како је планом предвиђено, као и прецизност ватре Противтенковског и Минобацачког дивизиона олакшали су дејства Четрнаесте бригаде. Заштићени од евентуалне изненадне активности непријатеља, батаљони Четрнаесте српске бригаде са севера и делови 45. дивизије с југа извршили су снажан притисак на Грачаницу. Већ у раним јутарњим часовима почели су да попуштају одбрамбени појасеви на целом фронту, бтда би до подне отпор непријатеља био потпуно сломљен, а око 18,00 часова, истога дана, и на линији Хељдовиште - Бријесница. Разбијене усташко-четничке-домобранске снаге, у неред, повукле су се у Добој, а из града су их Немци вратили на положаје источно од реке Босне, са задатком да зауставе продор јединица 2. армије.⁶¹²⁾ У борбама око Грачанице, против јединица Седме бригаде, непријатељ је имао 22 погинула и 60 рањених војника, док је Седма бригада изгубила три борца, а 11 је било рањено.⁶¹³⁾

Уциљугоњењанепријатељскихјединица, батаљони Седме бригаде су, 25. фебруара, продужили дејства, и то:

- Први батаљон у рејону Авдићи - Окићи - Оглавак,
- Други: Главница - Сиједи крш.
- Трећи, Сокол - Буква - Хасановићи,

609) Исто.

610) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-56/5, Операт. днев. 7. српске бригаде.

611) С. Миладиновић „14. српска бригада“, стр. 387.

612) Зборник IУ/33, док. 143.

613) 24.2.1945. погинули су: Тодор С. Рајковић из Сокобање, Радован Павловић из Лепшинца, Михаило Милановић (није утврђено одакле је).

Рањени су: Божидар С. Ристић из ЦрнеТраве, Љубинко а. Гвозденовић из Ракове, Милош Ј. Милићевић из Госпића, Светозар М. Димитријевић из Дубочана, Спаија М. Симић из Араповца, Живојин П. Јовановић из Горњана, док за осталу петорицу нису утврђена имена. А VII, к.1070, рег.бр. Г-57/5, РПК-32-2/1.

Победници из Седме бриге торед оскојене шкрђаве „Сокол“ код Грачанице.

- Четврти на подручју Моњ - Сехратлије,
- Допунски батаљон: Хан - Буква,
- Противколски дивизион: Хан - Буква и
- остале јединице у с. Врановићима, а Штаб бригаде и болница у с. Горњој Пискавици.⁶¹⁴

За то време Трећи батаљон успео је да очисти територију око Сокола коју је, претходних дана, непријатељ упорно бранио као важно упориште одбране положаја према Грачаници. Трећи батаљон је три дана, преко хоће, водио преговоре с усташком посадом у тврђави, а истовремено безуспешно тукао зидине куле противтенковским топом 45. шш. У току преговора усташе су мењале услове предаје, очигледно у намери да одуговлаче - добију у времену, и сачекају исход борби за Грачаницу. И када је Грачаница пала, нису се предали. Двема четама Трећег батаљона Седме бригаде, по одлуци команданта дивизије, додељена су два топа „зиса“ 75 шш рејону Пискавице. Када су зидине тврђаве почеле да попуштају под

614) А VII, к.1070, рег. бр. 1-57, Оперативни дневник 7. бригаде.

дејством топовских граната и густе ватре 45 минобачача свих кадибара, када су остале изневерене наде да ће им стићи помоћ из Грачанице, усташе су прихватиле услове и предале се са својим стожерником. Преговоре су водили и представници Седме бригаде с замеником команданта бригаде Мишом Мартиновићем на челу. Предало се 36 усташа, док су три погинула поред уништеног митраљеског гнезда. Заплењена је већа количина ратног материјала.⁶¹⁵⁾

Све јединице, које су учествовале у борбама за ослобођење Грачанице, извршиле су постављен задатке. У наређењу Штаба 23. српске ударне дивизије до детаља су били разређени планови напада за сваку бригаду. Наређење су проучили команданти бригада са командантима батаљона и на лицу места извршили извиђање праваца напада батаљона и чета, уз упутства шта да се предузме у појединим ситуацијама. Командири чета и команданти батаљона су, са своје стране, проучили ситуацију са потчињеним старешинама и конкретно им одредили задатке. На један сат пре напада све јединице биле су дужне да се поставе на полазне положаје, и то тако да напади и јуриши не престају док се непријатељ не ликвидира.⁶¹⁶⁾

Ослањајући се на масив Требаве, непријатељ је, 27. фебруара, консолидовао положаје на линији с. Топаловић - с. Росићи - с. Чиплук - с. Марићи - с. Тодоровићи и даље ка Зелиопима. Немачка команда је на овом подручју истурила значајне снаге, највише четничких корпуса са Требаве, из Црне Горе и Србије. Било је усташа, домобрана и Немаца који су имали задатак да продру према истоку и да у садејству с немачким јединицама из Брчког, угрозе Грачаницу и Тузлу.

Са положаја које је држала, 25. фебруара 1945. године, Седма бригада добила је задатак да на свом простору уништи разбијене непријатељске групе. Командни састав бригаде био је ангажован око сређивања јединица и организације утврђивања положаја.

Четврти батаљон Седме бригаде већ у зору пошао је у напад правцем Топаловићи - Марићи са задатком да разбије четнике на том правцу. Међутим, у Топалови-

615) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-57/5, Операт. дневник 7. бригаде.

616) Зборник 1У/33, док. 129.

ћима непријатељ је зауставио напредовање јединица Четвртог батаљона, а затим га потиснуо према котима 538 и 568. Једна чета Првог батаљона са истока је напала четнике и олакшала положај Четвртог батаљона, јер је притисак непријатеља био осетно попустио. Непријатељ је том приликом имао 17. погинулих, 40 рањених и једног заробљеног, а Четврти батаљон Седме бригаде једног погинулог и седам рањених борца. Као што се види из Операцијског дневника бригаде, 27. фебруара, забележено је и то да су два борца умрла од тифуса.⁶¹⁷ Међутим, Четврти батаљон је и следећег дана снажно нападао четнике на правцу Топаловиће - Студенац - Кланац - Чиплук. После оштре борбе, која је трајала готово 30 часова (све до 1. марта), батаљон је потиснуо четнике, заузео к. 639 и затим освојио Чиплук и Кланац. Четвртом батаљону пришле су у помоћ и две чете (Прва и Друга) Другог батаљона с бацачима 82 гап и олакшале му напад на поменуте непријатељске положаје. Убрзо затим овом батаљону наређено је да се повуче на терен с. Шакића - у резерву Четрнаесте српске бригаде. Први батаљон је самостално напао четнике у рејону Горње Међеђе, разбио их и вратио се на полазне положаје: Алићи - Окићи - Оглавак и, истовремено, део снага померио у с. Тодоровиће, к. 529, да успостави везу с Четвртим батаљоном. У борбама против Седме бригаде непријатељ је имао 17 убијених и 50 рањених, док је Седма бригада имала четири погинула, осам рањених и два нестала борца.⁶¹⁸

617) А VII, к.1070, рег. бр. 1-57/5, Оперативни дневник 7. српске бригаде, од 30. јануара 1945. г. када је забележен први случај смрти од тифуса. До 28. фебруара исте године у болницама је од тифуса умрло 20 бораца и то: Јован М. Стојиљковић (30.1.) Велимир Павловић, Живојин В. Милић (2.2.) Драгомир Ж. Шајканац (8.2.), Јованча Милчић (11.2.) Милка Т. Милојевић (13.2.), Радован М. Павловић (15.2.) Милан Д. Живановић (17.2.), Бранка Т. Миланковић (18.2.) Манојло Жунић (22.2.) Стојан Р. Ристић и Гвозден Митровић умрли су између 20. и 28. фебруара 1945.г. Од тифуса су умрли Динка С. Анђелковић из с. Калне код Црне Траве и Чедомир С. Несторовић из Црне Траве. Име погинулог борца није утврђено.

618) Погинули су Душан М. Душановић из Мојковца, Јован П. Јовановић из Бохова код Неготина, Апександар Ђорђевић из Дубравице и Драгутин Г. Николић из Вранова. А VII, к. 1070, рег. бр. 1-58/5.

Иако је морал четника сваким даном нагло падао због свакодневних пораза - епидемије тифуса која их је сатирала, недостатка муниције и другог - Ваљевски, Требавски и Моравски четнички корпуси, у садејству с мањим деловима усташа, у зору 2. марта, напали су на положаје Девете и Четрнаесте бригаде. На положаје Четрнаесте бригаде нападали су и делови црногорских четника. Снажни четнички напади били су и на положаје Седме српске бригаде. Први батаљон ове бригаде је с много тешкоћа успео да привремено одбије четничке нападе, али је, убрзо, био принуђен да се повуче на повољније положаје. Трећи батаљон, садејствујући Четвртом батаљону на линији Малићи - Топаловићи - Студенац, у току ноћи, нападао је непријатеља. Међутим, тај напад није био благовремен, а самим тим ни успешан. За то време, Четврти батаљон одбио је три снажна напада четника. Уједном моменту - пошто је био нападнут са три стране, а његов сусед - Први батаљон започео повлачење - Четврти батаљон био је потиснут на положај Јавор - Топаловићи. У току ноћи Четврти батаљон је, уз подршку минобацача 82. шш са положаја Другог батаљона, напао на Студенац и Кланац к. 529 и, дејствима са западне стране, заузео Студенац. Трећи батаљон није напао Студенац са истока, како се очекивало, па је са те стране непријатељ извршио противнапад и одбацио Четврти батаљон са Студенца.⁶¹⁹

Непријатељски губици, према подацима забележеним у Оперативном дневнику, процењени су на 35 погинулих и више рањених. Заробљен је један четник. Бригада је имала девет погинулих и 144 рањених бораца.⁶²⁰

Непријатељске снаге наставиле су да нападају положаје јединица Седме бригаде и, 3. марта, на линији Топаловићи - Маричи - Алићи, највероватније подстакнути успесима претходног дана. Међутим, Први батаљон Седме бригаде успешно је одбијао ове нападе све док му

619) Исто.

620) Погинули су: Богоје Н. Богојевић из с. Калне код Црне Траве, Живојин В. Милић из с. Смољана код Пожаревца, Станоје С. Маринковић из с. Калне, Јован М. Ранчић из с. Дубочане, Владимир Ј. Јонович из с. Шљивара код Зајечара, Милан С. Ђуричић из Глине. Имена двојице нису утврђена. А VII. РПК 32. рег. 1/1 и РПК 79. рег. бр. 3/1. Тројица су умрла у Тузланској болници.

део положаја на десном крилу, на к. 497, није почео да попушта, после чега је био принуђен да одбрану организује на новим положајима по дубини. Јуриши су се смењивали наизменично. Други и Трећи батаљон Седме бригаде у ноћи, 3/4 марта, предузели су нападе с циљем да поврате Студенац. Поједини положаји прелазили су из руке у руку по неколико пута. Борбе су вођене прса у прса, тако да противник није успео ни своје рањенике да извуче с бојишта. И поред тога, он се упорно бранио, покушавајући по сваку цену да одржи своје положаје. У тим борбама непријатељ је имао 26 погинулих и 48 рањених. Истовремено, Седма бригада имала је осам погинулих и 25 рањених бораца.

У јутарњим часовима, 4. марта, непријатељ је извео противнапад на Студенац којег су у току ноћи освојили батаљони Седме бригаде и, уз ангажовање свих расположивих снага, успео да потисне јединице Трећег и Другог батаљона Седме бригаде. Али, у току истога дана оба ова батаљона Седме бригаде поново су продрли дубоко у четничке положаје и онемогућили их да пруже организованији отпор, после чега су, у целости, повратили изгубљене положаје. Процењује се да је непријатељ имао око 40 погинулих и 80 рањених.⁶²²⁾ Седма српска бригада имала је једног погинулог и 17 рањених бораца. Имена настрадалих нису могла бити утврђена.

После ослобођења Грачанице, четничко-усташко домобранске снаге, у нереду, брзо су се повукле у Добој под окриље немачких јединица, а за гим се поново вратиле на положаје према Грачаници,⁶²³⁾ с циљем да се после сређивања и опорављања поново употребе за офанзивна дејства према Грачаници и Тузли, с тим да обезбеђују повлачење окупаторско-квислиншких снага из Босне као и штите десно крило сремског фронта, на коме су немачке

621) Погинули су 3. марта 1945. следећи борци: Миодраг И. Вуловић из с. Ваљци код Светозарева, Радул Д. Тошић из Шљивара код Зајечара, Живота Љ. Михајловић из с. Медошевца код Ваљева, Миле Ј. Павловић из с. Шљивара, Драгомир Б. Станчевић из с. Коцељева. Александар С. Перић из с. Вранова, Милорад М. Рајић из с. Вел. Поповића, Љубивоје Ј. Мишић из с. Церовца (А VII, РПК. 32. рег. бр. 1/1).

622) А VII, к.1070. рег. бр. 1-60/5; Зборник Х1/2, док. 14.

623) Зборник 1У/33, док. 143.

снаге преживљавале тешке тренутке пред налетом снага Југословенске армије.⁶²⁴»

У првој декади марта 1945. године, после офанзивних дејстава јединица 23. српске ударне дивизије и других јединица 2. армије, распоред непријатељских снага на подручју источне Босне био је следећи: у долини реке Босне од Зенице до Маглаја, крајем фебруара, налазила се 969. пешадијска тврђавска бригада и борбене групе „Харт“ и „Еберлајн,“ а у повлачењу налазили су се и делови 7. СС дивизије „Принц Еуген.“ Од 1. марта 1945. године код Добоја се налазио Штаб немачке дивизије „Стефан,“ док су у граду била два батаљона 12. пука ове дивизије и Допунски батаљон дивизије „Принц Еуген.“

На инсистирање немачке команде, а у вези Хитлеровог захтева да се „побољша ситуација“ у источној Босни, четници су у том периоду (после пада Грачанице и Сокола) непрекидно нападали јединице Југословенске армије на линији Брђани - Студенац - Локва - Оглавак - Цакуле - Биберово Поље - Кереп - Вучковац, усмеравајући, при том, дејства у три основна правца: прва група на правцу Градачац - Срнице, друга на правцу Српска Зелина - Грачаница и трећа група према Лукавица - Грачаница. Главнина четничких снага била је усмерена са севера, преко Градачца и Требаве, правцем Зелиња - Грачаница. Тако је Церско-мајевичка група четничких корпуса, 2. марта, заузела рејон Мраморје - Осоје - Студенац - Звечак; Ваљевски четнички корпус држао је положаје на Сплетеној Липи; Тимочки је, 3. марта, избио на периферију с. Шкиповца; Горска гарда овладао је Граховцем, Бориком и делом Керепа, а делови црногорских четника заузели су Кржевину (к. 340). Четничка врховна команда наредила је, 4. марта, црногорским четницима да пођу у сусрет немачким снагама које су кренуле из Брчког према Грачаници и Тузли, тј. према фронту дејстава 23. српске ударне дивизије. Немци су четнике добро наоружали и снабдели муницијом.⁶²⁵

Према Добоју на простору Клокотница - Церићи - Чемцић налазиле су се 14. и 25. усташка бојна (око

624) Зборник Х1/2, док.2; Миладиновић „Четрнаеста српска бригада“, стр. 395.

625) Зборник Х1/2, док. 4.

1500 усташа) и 9. 5. и 3. зеленокадровска војска (1500 људи). Десним боком, са југозападних обронака Требаве, четничке снаге Драгослава Рачића ослањале су се на немачке и усташке јединице и посаде у Добоју, Станић Ријечи, горњем току р. Спрече и долином Босне - све до Модрича.

На овакве непријатељске намере, у овој фази рата, на тлу источне Босне, Штаб 2. армије ЈА у свој оперативни план уградио је основну замисао - да обухватом Требаве брзо сломи јужно и северно непријатељско крило, избије у долину реке Босне, затвори обруч око четничких јединица и спречи их у пребацавању на леву обалу Босне, а да усташе и немачке снаге што више прикује за сектор Добоја и онемогући њихово садејство четничким снагама.

За остваривање ових задатака, Штаб 2. армије ЈА је створио четири оперативне групе (Северна, Централна, Добојска и Јужна) и издао им, у том смислу, одговарајућа наређења.⁶²⁶ Међутим, пред полазак на извршење задатка уследило је ново наређење Штаба 14. корпуса - да се 23. српска дивизија са својим јединицама пребаци јужно од реке Спрече у рејон с. Карановац - Д. Лохиња и Ораховица - Миричина Кртова - Порјечина као резерва 14. корпуса. Положаје 23. дивизије преузеле су јединице 25. дивизије. Тако 23. дивизија није дејствовала као Јужна оперативна група у духу претходног наређења Штаба 2. армије за уништење четника на Требави.⁶²⁷

Пошто је, 6/7. марта, предала своје положаје 19. бригади, 25. дивизије Седма српска бригада, после дводневног одмора и сређивања, 9. марта, кренула је и заузела следећи распоред:

- Први батаљон и Трупна комора рејон с. Какмуж,
- Други, у с. Босанско Петрово Село (засеок Перићи),
- Трећи и Четврти у с. Сучковцу,
- бојна комора, болница, интендантура, Пратећа чета и Штаб бригаде на простор с. Какмужа.⁶²⁸

Девета српска бригад размештена је била тада у ширем рејону Авдићи - Бабићи - Карићи, а Четрнаеста у

626) Зборник Х1/2, док. 4.

627) Зборник Х1/2, док. 14.

628) А VII, к. 1070. рег. бр. 1-61/5, Операт. дневник 7. српскебриг.

рејону Брђани - Карићи - Сокићи, док је Артиљеријска бригада захватала шири рејон Грачанице.

То време јединице су користиле за спровођење хигијенско епидемиолошких мера, санитетско збрињавање, поуну и обуку. Из области хигијене и здравља, бригадни састав требало је упознати са евентуалним последицама заразних болести, а нарочито пегавог тифуса од кога су у прошлости страдале читаве армије и бројно становништво. Одбрана од ових епидемија, у конкретним условима, била је нешто лакша пошто се знао узрочник и начин преношења заразе. Требало је борце увек опомињати - обучавати, борити се против нечистоће - обогаћивати здравствену културу. Улога санитета била је да што већи број бораца и што брже врати из болнице у борбени строј. Превентива је имала задатак да спречи настанак и развој болести. Све то било је преко потребно због мањкавости здравствене културе, тим више у условима када су ратне прилике проузроковале ужасну ситуацију - неадекватан смештајни простор, тешки услови живота, лоше снабдевање, а поготово због многобројних лешева, прљавштине и вашљивости. Ретко је када било времена за прање одела и купање, а није било ни средстава за дезинфекцију. Све се то одражавало на стање здравља бораца у Седмој српској бригади у којој је, јануара и фебруара, из њених редова тифус отео велики број живота. •*

У извештају Штаба 23. дивизије, од 15. децембра 1944. године, поред осталог, о санитету бригаде се каже следеће:

„Санитет у нашој дивизији доста добро функционише, појављује се проблем првог завоја и предхране против заразних болести, а нарочито противу пегавог тифуса. Предузимају се све мере за парење одела и веша, али јединице, које су стално у борби, немају за то довољно времена и могућности. ⁶²⁹>

Заштиту и лечењу рањених и болесних бораца у бригади санитет је, иако без довољно стручног кадра, правовремено и за оне прилике веома ефикасно интервенисао. Скоро да није било случаја да рањени борац на пољају буде препуштен, на милост и немилост, неприја-

629) Зборник 1/15, док. 178.

тељу. Са пуним правом се може рећи да је бригадни санитар и пре и у оквиру санитета 23. дивизије био изузетно хумана организација, која је у свакој прилици пружала помоћ не само борцима својих јединица и народа куда се бригада на свом борбеном путу кретала, већ и непријатељским рањеницима-у складу са Женевском конвенцијом.

У склопу кадровских решења и попуње, 12. марта 1945. године, командант Седме бригаде Војин Јовановић и заменик команданта Мишо Мартиновић ослобођени су функције и упућени на школовање, а дужност команданта бригаде преузео је Љубо Вељић.

У батаљонима Седме бригаде, сведо 15. марта, поред одмора и других обавеза, озбиљна пажња поклањана је војној и политичкој настави и обуци бораца и јединица. За руководиоце су, на пример, организоване вежбе у којима су они, на практичним примерима, учили како се користе јединице у нападу и одбрани.

За борце и месно становништво организоване су разне придобје. Шта више, гостовало је и београдско Народно позориште, хор Повереништва за народну одбрану и оркестар Генералштаба који су приредили више представа. Речју, културно - забавна делатност у овако тешким условима била је у повоју.

И поред ангажованости ове врсте, Први батаљон Седме бригаде припремао се да на простору села Какмужа нападне две чете Озренског четничког одреда. За водича му је послужио човек који се истога дана предао као четник одреду и обавестио Штаб бригаде да се на простору Трештеничког осоја налазе још три чете (120 људи) четничког Петог батаљона, наоружаног са пет „брна," две „зорке," руским аутоматима и пушкама. У ноћи, између 13/14. марта, Први батаљон Седме српске бригаде кренуо је у акцију против делова Озренског четничког батаљона с циљем да похвата четнике и команданта батаљона Симу Јеремића. Међутим, чим им се приближио Први батаљон, четници су се разбежали, оставивши заставу, архиву и нешто оружја и муниције.

Штаб 23. српске ударне дивизије, 14. марта 1945. године, одредио је нове локације на којима су се, 15. марта, јединице Седме бригаде разместили по батаљонима, и то; Први батаљон у рејону с. Рјечана; Други батаљон

у засеоку Дотоци с. Бољанића; Трећи батаљон у с. Стјепановићи - Лазаревићи - Сочковац, као бригадна резерва; Четврти батаљон у засеоку Брцани с. Бољанић; Чета пратећег оруђа и трупна комора у Сочковцу, а Штаб бригаде у Карановцу.⁶³⁰⁾

У складу с новим наређењима, Штаб Седме бригаде, 19/20. марта, поставио је Други и Четврти батаљон на простор Петрово Село - с. Какмуж да затворе правац левом обалом реке Спрече (Други на сектор Петрово Село, а Четврти у селу Какмужу засеоку Ријечици). Штаб бригаде је Први и Трећи батаљон пребацио на десну обалу Спрече, са задатком да затвори правац Добој - Грачаница - Тузла (и то: Први на простору села Ораховице, а Трећи на линији с. Омербашићи - с. Турковићи - с. Марковићи). Интендантура, трупна комора, Пратећа чета и Штаб бригаде налазили су се у с. Турковићима, болница у Омербашићима, а Чета пратећих оруђа у Петровом Селу. <I>

Девета бригада тада је била на положајима 15 км југоисточно од Грачанице, у ширем рејону Пурачића, са задатком да обезбеђује правац од Завидовића и Маглаја и да ликвидира четничке групације на том подручју, а Четрнаеста у ширем рејону с. Срнице - с. Церик - с. Гуште на правцу продора главних непријатељских СЈага од Брчког према Добоју.^{632>}

Освајање упоришта на Бандри, Соколу и Стражби

Дејства немачких јединица у средишном делу источне Босне била су, пре свега, изнуђена, с једне стране, због, за њих, неповољног развоја глобалне војно-политичке ситуације и неповољног положаја у Југославији, а с друге, дејства су се подударала с Хитлеровим наређењем-да се у

630) А VII, к.1070, рег. бр. 5-1/51, Операт.днев. 7. српске бригаде А VII, к. 1070, рег. бр. 1-32/5.

631) А VII к.1070, рег. бр. 1-63/5, Операт. днев. 7. бриг., Зборник X1/2, док. 32.

632) Зборник X1/2. док. 32.

ширем рејону Тузле разбију снаге ЈА. Источну Босну требало је задржати по сваку цену због опасности да се с њених терена одсеку немачке снаге које су држале положаје на сремском фронту и успори њихово повлачење према западном делу Хрватске и Драви. Већ крајем марта ситуација је била таква да се непријатељ са простора Брчког није више могао пребацивати преко Саве и једини излаз му је био да се повлачи правећи пролаз кроз просторије које је поседала 2. армија.⁶³³⁾ Међутим, и поред нереалних инсистирања Хитлера да се јединице ЈА униште у источној Босни, команди Групе армија „Е“ остала је само једна могућност-да се даље бори за извлачење својих снага уз што мање губитке како би се приближила границама Рајха и ту сачекала даљи развој ситуације, а можда и дуго прижељкивано потписивање примирја са савезницима, или чак и сукоб међу савезницима.

Повлачећи се из рејона Јање преко Брчког, 16. пук десетковане 22. немачке пешадијске дивизије, 13. марта, кретао се према западу да из рејона села Горњих Жабара, 18. марта, нападне Градачац. Са овом колоном у нападу кретале су се и две четничке бригаде (вероватно Пета и Шеста Требавског четничког корпуса) и Трећа сатнија Треће ударне бојне 12. усташког здруга. Истога дана, непријатељ је успео да потисне јединице 45. српске дивизије, заузме Градачац и овлада комуникацијом Кереп-Градачац.⁶³⁴⁾ Четрдесет седми пук 22. немачке дивизије, с извесним деловима 117 дивизије јачине око 1500 војника са тенковима и артиљеријом, дејствовао је правцем Брчко - Горња Брка - Бијела.⁶³⁵⁾ Њиховом нападу на Градачац садејствовао је 149. пук 117. ловачке дивизије са терена Шамца. Борбена група „Гајгер“ и домобранско-усташке снаге из Правца Добоја, 17. марта, нападе су положаје 25. дивизије на сектору села Сјењина - с. Осјечина⁶³⁶⁾ с циљем да прихвате немачке снаге које су се пробијале од Брчког и Градачаца према Грачаници.

Брзи и концентрисани непријатељски напади на виталне комуникације у источној Босни захтевали су и брзо

633) С. Миладиновић: „14. српска бригада“, стр. 401.

634) Зборник Х1/2, док. 2.

635) С. Миладиновић: „14. српска бригада“, стр. 402.

636) С. Миладиновић: „14. српска бригада“, стр. 401.

прегруписавање снага 2. армије, које су спречавале Групе армија „Е“ да реализује своје планове, да овлада комуникацијом Брчко - с. Срнице - Грачаница - Добој и пребаци своје снаге преко Саве. Као што се може видети из Оперативног дневника Седме бригаде, 19. марта, прилази Добоју били су минирани а у граду се налазило око 1200 домобрана, 800 усташа и немачка обезбеђења. <7>

Немачке снаге су у то време овладале положајима око Срнице и разместили се дуж комуникације Срнице - Брчко и Срнице - Градачац потпомажући се тенковима и артиљеријом.

Јединице 23. дивизије имале су задатак да спрече даљи продор немачких снага према Тузли и Грачаници. У првој линији су, према томе, биле Седма и Четрнаеста српска бригада, а у резерви Девета бригада. Седма бригада је због тога пребачена с леве на десну обалу р. Спрече. Двадесетпрвог марта Први батаљон Седме бригаде дошао је у с. Врановићи у засеоку Алибеговићи - Хашићи и био усмерен према Стражби и Бандри; Други батаљон у с. Сладни и Ковачевићима као бригадна резерва; Трећи у с. Ибрићима, Четврти у рејону села Пираге - Омербашићи, а приштапске јединице у засеоку Мурати - с. Сладна. Сви батаљони Седме бригаде у току дана, уз помоћ инжењерског батаљона, утврђивали су положаје Доборовци - Ибрићи Скопљаци, али су били изложени непријатељској ватри.

Са положаја на линији Купреси к. 309 - северо-западно према Врањевцу к. 45 - Моњ к. 540, као и са јаким упоришта у Соколу и с. Пискавици, непријатељ је држао комуникацију Брчко - Грачаница - Добој која је била од животног значаја за њега и са тих упоришта увек је био спреман да се усмери на Тузлу. За ову прометну саобраћајницу водиле су се жестоке борбе, од 23. марта до 5. априла 1945. године, уз знатне обостране жртве.

У току 22. марта, Седма бригада држала је следеће положаје: Четврти батаљон од с. Омербашића преко к. 294 до к.307; Трећи Бандру и простор - с. Панађуриште - к. 394 - с. Скопљаци- Ибрићи; Први на линију

Стражба - к. 472 - к. 484. с. Алибеговићи; Други батаљон (без Прве чете) на простору Ахмићи и Ковачевићи засеоцима села Сладне, а његова Прва чета у с. Борикама к. 504.; Чета пратећих оруђа у рејону с. Гуљами-Хоцићи. На овом широком простору имали су задатак да спрече непријатеља да направи коридор правцем Срница - Грачаница - Добој.⁶³⁸⁾ Немци су у продору с истока потиснули Први батаљон Четрнаесте бригаде и поред јединица Седме бригаде, 22. марта, у 13,00 часова ушла у Грачаницу.⁶³⁹⁾

Напади мањим снагама непријатеља на рејон Четрнаесте бригаде, који су вршени у јутарњим часовима, 23. марта, имали су за циљ да заварају. Правац његовог главног напада био је усмерен на положаје Седме бригаде на Купресу (к. 309) и Пилиповини, на споју Четрнаесте и Седме бригаде, с циљем да овлада доминантним тачкама са истурених положаја Бандра - Стражба - к.504, одакле су батаљони Седме бригаде успешно тукли комуникацију Брчко - Грачаница - Добој, од које се одвајао пут за Градачац.

Два битна разлога којима се руководио непријатељ у то време - да одбаци батаљоне Седме српске бригаде са поменутих положаја - била су: да обезбеди сигуран транспорт људства и материјала комуникацијом Брчко - Грачаница за Добој и угрози позадинске јединице 2. армије које су биле ангажоване на овом делу фронта, ватрене положаје артиљерије, снабдевачке центре и болнице, као и комуникацију Тузла - Брчко којом су се снабдевале јединице 2. армије и којом су отпремани рањени борци НОВ. Овај мотив био је довољан разлог да према положајима Седме српске бригаде, као кључним у реализовању оперативног плана на овом правцу, Немци употребе артиљерију, оклопна борбена средства и концентрацијом снага из неколико праваца енергично нападну ослободилачке снаге.

У поседу положаја Први батаљон Седме бригаде није стигао у одређено време, па је Друга чета Трећег батаљона у раним јутарњим часовима посела његове положаје на Стражби, али је по његовом доласку преба-

638) А VII, к. 1070, пер. бр. 2/4.

639) С. Миладиновић: „14. српска бригада," стр. 407.

чена на око 300 ш северонточно од Стражбе. Прва и Минобацачка чета, десно од Првог батаљона, заузела су положаје на једном платоу и у шљивику, а Трећа на Бандри. На споју између Првог и Трећег налазило се командно место Трећег батаљона.⁶⁴⁰

Четврти батаљон Седме бригаде посео је одбрамбени положај десно од Бандре. Положаји јединица Седме српске бригаде простирани су се на терену који није имао природних заклона, а утврђивање је вршено углавном алатом Инжењерске чете која је била додељена Седмој бригади, 22. марта 1945. године.

У раним јутарњим часовима, 23. марта, по лепом времену непријатељ је снажним налетом, уз јаку артиљеријску припрему, напао десно, а затим лево крило јединица Седме бригаде. У првом налету потиснуо је Четврти батаљон са положаја села Омербашића југоисточно од Бандре. Одмах затим артиљеријску ватру пренео је на Бандру. Трећа чета Трећег батаљона претрпела је знатне губитке, а када је непријатељ извршио јуриш напустила је Бандру и повукла се. У исто време, на левом крилу непријатељ је нападао Први батаљон.⁶⁴¹ По наређењу Штаба бригаде, око подне, делови Другог и Трећег батаљона и мањим деловима Четвртог батаљона извршиле су снажан противнапад на део положаја на Бандри, али је успех био само делимичан. Помогнути артиљеријском и минобацачком ватром, Немци су успели да поново заопсе с. Бандре делове Првог и Трећег батаљона. Међутим, појачани још једном четом Другог батаљона, батаљони Седме српске бригаде око пола ноћи поново заузимају Бандру и к. 307. и одбацују непријатеља до Купреса и према Врањевцу.⁶⁴² Четири пута је непријатељ освајао Бандру и четири пута су је батаљони Седме бригаде јуришима поново враћали, да би је, најзад, у својим рукама задржали. Тога дана губици на обе стране били су велики. Непријатељ је имао 45 погинулих и 97 рањених, од чега је само Четврти батаљон убио 25 и ранио 50 неприја-

640) Мемоарска казивања Драгише Радуловића, команданта Трећег батаљона - код аутора.

641) А VII, к.1070. рег. бр. 1-64/5, Операт. днев. 7. српске бригаде.

642) А VII, к.1070. рег. бр. 1-64/5, Операт. днев. 7. српске бригаде.

тељских војника. Седма бригада имала је 23 погинула и 69 рањених бораца.⁶⁴³

Следећих дана, од 24. до 28. марта, у Купресу је било око 800 Немаца 18. пука са 12 митраљеза и шест минобацача, а на територији Сокола, Пискавица, Букве налазиле су се усташе. Због тога што је 24. бригада 45. дивизија, 26. марта, посела положаје Борик - к. 504 - к. 472, у распореду батаљона бригаде истога дана дошло је до померања у десно, па се Четврти батаљон нашао на к. 307. поседајући источни део у рејону: Бандра - Смаркв; Трећи батаљон је посео само Бандру; Први к. 394 - Стражба, а Други батаљон нашао се на простору Ахмићи - Ковачевићи (засек с. Сладне) као бригадна резерва.

643) Погинули су: СимаТ. Радулесковић, Милорад М. Ђорђевић, Димитрије М. Живковић сви из с. Кривеља, Милисав С. Филиповић из с. Беочића, Анђел Б. Голубовић из с. Купусишта, Борисав Ч. Живановић из с. Братунца, Гихомир Д. Стевановић из Ниша, Станоје Ж Рајић из с. Вел. Влаоле, Међед Ј. Спалић из Приштине, Владимир В. Миловановић с. Кисељево, Александар В. Станојевић из с. Јаворја код Власотинца, Радул Ј. Тошић из с. Шљивара код Зајечара, Миладин М. Велошевић из с. Бегаљице, Миладин В. Ђорђевић из с. Д. Рачника код Светозарева, Милорад М. Ђорђевић из с. Јанковца, Бранислав 4. Живковић из с. Братунца, Живојин Д. Игњатовић из Зорковца, Славко М. Јаковљевић из с. Медошевца код Ваљева, Милош Б. Марковић из с. Ловца код Светозарева, Милан П. Јарјаошћ-ЛЗ с. Доца Милан С. Предић из с. Мало Јасице, Тован Н. Јандић из с. Дубочане и Ви Го"СТРГРМ"РадОЈКОВИТН"с"тваДшТВо ТадГ"Алексинца.

23.3.1945. на Бандри рањени су: Остоја Р. Новаковић из с. Трепче, Бора Искреновић из с. Црвена Јабука, Живан Цветковић из с. Грлишта, Остоја Стефановић из с. Јабланице, Сава Ракић из с. Бољетина, Витомир Трујкић из с. Пенче, Петар Петровић из с. Вел. Врбице, Борисав Стевић из с. Киселва, Милутин Милутиновић из с. Рибара. Драгољуб Ивковић из с. Кисељева. Маринко Јовановић из с. Вратарнице, Предраг Игњатовић из с. Вел. Крсне, Миодраг Недић из с. Врнова, Радуч Ј. Тошић из с. Шљивара, ЈанкбТЛовгатовић из с. Кривеља, Петроније М. Мишић из с. Трпезе, Милија МПк>рђевић~итс. Јаоуквца, Мипоје М. Митић из с. Доњег Рочника, Радомир М. Брајковић из с. Ловца, Ђура И. Анђелковић из с. Брода, Милорад Д. Николић из с. Камендола, Петар Ј. Петровић из с. Чоковића Миодраг Т. Живковић из с. РгАтим< Владимир БГСрбић ^с.~&гатине, Андрија М. Савић из с. Брђана, Михајло Ј. Првуловић из с. Грљана, Момчило М. Гајић из с. Јовца, Бранко В. Симић из с. Врбе, Никола Ј. Хајдуковић из Лике (Брињски), Миодраг К Недељковић из с. Купусишта, Александар В. Ивановић из Старог Мајдана, Радомир Т. Петровић из с. Мајура, Љубисав Ј. Бркић из с. Лубнице, Боровоје Н. Првуловић из с. Купусишта, Живан М. Лончаревић из с. Маленаца А VII РПК-32, рег. бр. 2/1. Имена за 34 рањена нису утврђена.

Почев од 28. марта непријатељ почиње да комуникацијом Брчко - Срница - Грачаница интензивније пребацује своје снаге у повлачењу према Добоју и даље према Босанском Броду. Тога дана немачким одбрамбеним положајима око ове веома значајне саобраћајнице пристижу појачања и поново су се распламсале оштре даноноћне борбе. На простору Грачаница - Моњ - Сокол као појачање Немцима дошли су делови 7. СС „Принц Еуген“ дивизије, с извесним бројем тенкова, танкети и топова. Због значаја реализовање планова немачке команде, комуникација Купреси - Сокол, као и линија Сокол, Бандра, Капетанове бине, Стражба, Срнице и Борик постале су објекат најжешћих сукоба у завршним борбама за источну Босну.

У распореду јединица Седме српске бригаде 23. дивизије у то време није било значајнијих промена, сем што је Други батаљон Седме бригаде у Рапатници стављен непосредно под команду Штаба 23. дивизије. Време краткотрајног затишја борци Седме српске бригаде искористили су за фортификацијско утврђивање поседнутих положаја, на чему је посебно инсистирао Штаб 2. армије ЈА-уз повремено узнемиравање противника.⁶⁴⁴¹

Међутим, у зору, 28. марта, око 500 Немаца предузело је снажан напад на положаје 24. бригаде 45. српске дивизије у рејону Борик к. 504 - к. 472 - Стражба. У првом налету делови 24. бригаде повукли су се. Звим налетом непријатељ је хтео по сваку цену да овлада положајима са којих је непосредно контролисана комуникација Сокол - Купрес. Нападе непријатеља потпомагало је тешко наоружање. Захваљујући оваквом развоју ситуације на левом крилу бригаде, Немци су око 09,00 часова заузели положаје Првог батаљона, па и саму Стражбу (к. 394). На овој коти Трећа чета Првог батаљона са храбрим командиром Зејнелом Суљевићем на челу зауставила је надирање непријатеља. После нешто више од једног и по часа борбе делови Првог, Другог и Трећег батаљона, подржани митраљеском и минобацачком ватром, извршили су снажан противнапад и повратили изгубљене положаје 24. бригаде и Првог батаљона Седме

644) Зборник Х1/2, док. бр. 32.

бригаде.⁶⁴⁵⁾ У овим борбама губитака је било на обе стране. Непријатељ је на положајима имао 20 погинулих и 70 рањених, а Седма бригада десет погинулих и 36 рањених бораца.⁶⁴⁶⁾ Може се рећи да су се у овим борбама истакла сва четири батаљона Седме бригаде, због чега је оперативни Штаб 2. армије изразио дивљење због подвига бораца и старешина ове бригаде.

Следећег дана, као и претходног, Немци су се утврђивали на левом крилу. Иначе, сем патролних активности и извиђања као и слабијег борбеног додира на правцу Стражбе - Букве (к.505) на десном крилу од к. 307. других важнијих збивања није било. Четници су покушали да се пробију ка југоистоку, али су их вратили натраг борци Четвртог батаљона Седме бригаде и делови Четрнаесте српске бригаде. Авијација југословенског ваздухопловства (15 ловаца) успешно је митраљирала непријатељске положаје. Око поноћи, 29/30. марта, око 2300 непријатељских војника, уз подршку артиљерије, напало је положаје Деветнаесте бригаде 25. дивизије на сектор Борик к. 472 и лево крило Седме српске бригаде западно од Стражбе. Непријатељ није постигао изненађење на које је и заснивао напад, и после огорчене борбе, снажном пешадијском ватром и ручним бомбама, одбијен је. Тридесетог марта око 09,00 часова четници су напали положаје 19. бригаде којој је у одбијању напада садејствовао Четврти батаљон Седме бригаде.⁶⁴⁷⁾

После неуспеха непријатељских напада на положаје Седме бригаде, и Деветнаесте бригаде 25. дивизије знатан део немачких снага се, 1. априла, повукао са положаја у рејону с. Срнице, тако да су положаје испред Седме бригаде и других јединица овог сектора држали делови 7.

645) А VII, к.1070, рег. бр. 1-66/5, Операт.дневник 7. српске бригаде.

646) 28.3.45.г. погинути су: Светислав А.Пешић из с. Горњег Гара, Јанко Ј. Бечировић из с. Кривеља, Живојин Д. Бранковић из Смедеревске Паланке, Чедомир Д. Лукић из с. Штубика, Душан В. Пантелић из Трњана, Жарко Танасковић из с. Ореовца, Мика Ј. Лукић из Црне Траве, Раде Мујадин из с. Доњег Михаљца, Бранко Ж. Васиљевић из с. Брајковића и Милан С.Предић из Јасикова. 31.2. погинули су: **Воја П. Ђорђевић из Трешње и Лазар М. Петровић (непознато одакле је).**

647) А VII, к. 1070, рег.бр. 1-66/5, Оперативни днев. 7. српске бригаде.

СС „Принц Еутен“ дивизије, мањи број припадника других немачких јединица, четници и усташе на линији Срнице - Сокол - Пискавица, одакле је дејствовала немачка артиљерија.

У току ноћи, 31. марта/ 1. априла, једна чета Првог батаљона Седме бригаде, у садејству с деловима 45. дивизије, напала је непријатељске положаје на Борику. После трочасовне борбе, пошто садејство суседа није било довољно, чета се повукла на старе положаје. Предвече истога дана Четврти батаљон Седме бригаде успешно је садејствовао Четрнаестој бригади која је поправљала своје позиције. Авијација југословенског ваздухопловства тукла је непријатељске положаје и колоне у рејону с. Срнице - с. Керпа - с. Вучковица. Тога дана непријатељ је имао осам погинулих и 20 рањених војника, а Седма српска бригада пет погинулих и 12. рањених бораца.⁶⁴⁸ Положаје Седме српске бригаде у то време обишли су вршилац дужности политичког комесара 2. армије Блажо Ломпар, политички комесар 23. дивизије Воја Поповић и два виша официра Црвене армије. Један пуковник Црвене армије и комесар 23. српске ударне дивизије одржали су том приликом и предавање из војне обуке.⁶⁴⁹

Првог априла расформиран је Штаб 14. корпуса који је са три српске дивизије, од источних граница Србије до ширих подручја Грачанице у источној Босни, в#ћио значајне борбе и извојевао велике победе над окупатором и домаћим издајницима.⁶⁵⁰

Ноћу 1/2. априла непријатељ је добио појачање у рејону Бабуће код Сокола. Били су то усташе. Немци су се и даље налазили на Купресима и к. 309., четници већином у рејону Врањевца и Моња, а делови 7. СС „Принц Еуген“ дивизије још увек су били према левом крилу Седме српске бригаде.⁶⁵¹ У то време, делови Четвртог батаљона подржавали су дејства Четрнаесте српске бригаде у нападу на немачке и четничке положаје на простору Капетанове бине. После завршетка борби, батаљон се вратио на полазне положаје, уз губитке од два

648) А VII, к.1070, рег.бр. 1-79/5, Операт.дневник 7. српске бригаде.

649) Исто, рег.бр. 1-68/5.

650) И.Глигоријевић: „9. српска“, стр. 290.

651) АУТ1,к.1070, рег.бр. 1-69/5, Операт.днев. 7. српске бригаде.

погинула борца,⁶⁵²)а у току дана 2. армија извиђачке групе постављале су заседе ради хватања тзв. „живог језика.“ У току ноћи, 2/3. априла, и наредног дана све до ноћи, покушаји делова 7. СС „Принц Еуген“ дивизије да освоји к. 307-остали су без успеха. Други батаљон Седме бригаде још увек се налазио под непосредном командом Штаба 23. српске ударне дивизије.⁶⁵³

Сходно општем оперативном плану Генералштаба ЈА за коначно ослобођење земље и наређење Врховног команданта Маршала Југославије Ј.Б.Тита, од 1. априла 1945. године, о офанзиви јединица ЈА на ширем плану, Штаб 2. армије, 4. априла, издао је заповест потчињеним јединицама за општи напад на централни фронт. У склопу ове заповести, у првој „фази“ офанзиве на средишњем делу фронта,⁶⁵⁴>23. српска ударна дивизија добила је задатак, 5. априла, у 05,00 часова да отпочне напад својим бригадама, порази непријатеља и избије на линију: Доњи Лукавац - Петровац - Камењани.⁶⁵⁵>

Пошто је непријатељска офанзива на целом фронту Грачанице - Спреча - Срнице осујећена, непријатељ је извео енергичан напад на бок и позадину 23. дивизије, подржан артиљеријом преко Рахића и Мајевице у правцу Сребреника. Уз велике губитке заузео је Сребреник и непосредно угрозио Тузлу. Овом офанзивом непријатељ је имао за циљ да заузме Сребреник као важан чвор на правцу Срница-Лукавац, одакле непосредно угрожава Тузлу, као и одвајање јединица 23. дивизије од ове једине комуникације којом је снабдевана борбеним животним потребама из позадине. Међутим, заједничким противнападима јединица 23. српске ударне дивизије, уз активну подршку авијације југословенског ваздухопловства, потиснула је непријатеља на овом сектору. Сребреник је ослобођен, а тиме је пропала и замисао непријатеља. У овим борбама посебно су се истакле јединице Девете српске бригаде и борци Трећег батаљона Седме српске бригаде. Поред јединица 23. српске ударне дивизије, командант

652) Исто.

653) Погинули су: Станоје Ј. Милојковић из Голубиња и Богољуб Б. Марковић из Раора. А VII, к.1070, рег.бр. 1-68/5, Операт. дневник 7. српске бригаде.

654) Зборник Х1/2, док. 38.

655) Зборник ХЈ/2, док. 40.

2. армије ЈА генерал Коча Поповић на овом сектору увео је у борбу и Другу крајишку бригаду 17. дивизије као армијску резерву.

На сектору Капетонова Бина - Купреси к. 309 груписани су биди делови 724. пука 117 немачке ловачке дивизије-у јачини од око 500 војника, док су се на територији Врањеван - Моњ налазили четници и Немци, такође, у јачини од око 500 војника. Њихови положаји били су у фортификацијском смислу добро утврђени. Упорна одбрана непријатеља на овом правцу имала је за циљ да спречи продор јединица ЈА у долину р. Спрече и код Грачанице и да на тај начин створи временске услове за извлачење својих снага из долине р. Босне у правцу Добоја и Дервенте. Заједничким противнападима Девете и Четрнаесте српске бригаде, уз активну помоћ авијације југословенског ваздухопловства, непријатељ је потиснут и иницијатива је прешла у руке ових бригада. «б»

Штаб 23. српске дивизије, 4. априла, формира три колоне:

- јужна колона - (Девета бригада) имала је задатак да одмах - по смењивању јединица Седме бригаде на положајима к. 472 - Стражба - нападне непријатеља, заузме и одржи Стражбу (к. 505 и к. 450) као и „*омуникацију изнад села Хоцића одакле ће тући непријатељску моторизацију на правцу Сокол - Доборовци;

- средња колона - (Седма бригада) добила је задатак да се, после смене, прикупи на простору Бандре одакле ће напасти непријатеља на линији к. 266 - к. 309 - Купреси - Врањевац - Моњ, а затим продужити ка Биберовом пољу, одакле ће главним снагама скренути од Капетанове Бине ка Врањевац и северно од њега, а помоћним преко Биберовог Поља и Осоја избити на Јелово брдо. Са Бандре ће једним својим делом помоћи у ликвидацији непријатељских положаја на Врањевцу и Моњу. После тога, оријентисаће се ка Студенцу и Сиједом кршу и избити на Јелово брдо (к. 479). По обављеном задатку већи део снага груписати дуж комуникације Доборовци - Сокол, нарочито утврдити линију Врањевац - Моњ (к. 533).

Четрнаеста бригада као северна колона извршиће продор на линији к. 242 - к. 251 - Тутњевац и, пошто разбије непријатељску линију одбране, избије у рејон Доњег Луковца - Ћосића (к. 291) Петровца - Камењана и утврди положаје на линији Борик - Грабовач - Токић.⁶⁵⁷

Штаб Седме бригаде је, 4. априла у 19,00 часова, издао наређење својим јединицама да, 5. априла, у зору „са положаја Четвртог батаљона" нападну непријатеља „на простору к. 309 - Купреси - Врањевац - Моњ" и избију на линију к. 555 - к. 497 Јелово брдо к. 479. Пошто се Други батаљон из Рапатнице пребацио у село Авдићи отпочела је артиљеријска припрема, а одмах затим и енергичан напад Седме бригаде.

Четврти батаљон нападао је на к. 307 и к. 260 - Капетанове Бине; Трећи на Купреси с југоистока између к.307 и к. 260; Први - правцем к. 307 - источни део Бандре - западни део Пилиповине к. 309 - Купреси, па Врањевац; једна чета Другог батаљона правцем Бандра - источни део села Добороваца и западни део Врањеваца - к. 459, а Чета пратећих оруђа, са простора Бандра - Стражба, подржавала је офанзивна дејства батаљона.⁶⁵⁸

Све јединице Седме бригаде, као, уосталом, и све јединице које су обухваћене „првом фазом офанзиве" на средишњем фронту, једновременим нападом нису изненадиле непријатеља. Са утврђених положаја и блиског одстојања дочекао их је жестоком ватром бацача, минобацача, пушака и блиндираног воза који је унапред био припремљен за дејства.. Првом налету јединица Седме бригаде, непријатељ је нанео велике губитке. Огорчене борбе трајале су цео дан. Међутим, и поред снажног отпора непријатеља, јединице Седме бригаде су постепено освајали положај по положај. У жестоким окршајима на Бандри рањен је и командант Првог батаљона Јелисавец, па је команду над батаљоном преузео Зејнел Суљевић и у најкритичнијем моменту нашао се у првом стрелачком строју. Храбрећи своје борце убрзо је и он смртно погођен. После Зејнилове погибије борци су још неустрашивије нападали непријатељске положаје и осва-

657) Исто.

658) А VII, к.1070, рег. бр. 2/3, А VII, к.1070, рег. бр. 1-69/5, Оперативни дневник 7. српске бригаде.

јали корак по корак, ров по ров-уз велике жртве. У по-степеном напредовању нанели су непријатељу осетне гу-битке.⁶⁵⁹

Штаб 2. армије је с посебном пажњом пратио бор-бе на положајима Седме српске бригаде који су били кључни у систему непријатељске одбране на прилазима Грачаници.⁶⁶⁰ Пошто се уверио у њихов повољан исход, он је депешом обавестио Генералштаб ЈА да су:

Јединице 23. дивизије заузеле к. 242, к. 266, с. Пили-повине, к. 309. Купреси, Врањевац, к. 459, Наста-вљају борбу код Капетанове Бине, где непријатељ има три тенка, једна оклопна кола и флак и за Моњ. На левом крилу заузеле с. Хоћиће, к. 450 и к. 505."

Током читавог дана батаљони Седме српске бригаде систематски су „тачку по тачку“ ликвидирали неприја-тељске положаје, и то: „Четврти батаљон ослободио је Капетанову Бину и свој успех објавио уговореним сигналам (паљењем ватре); Трећи је енергичним дејствима преко северних падина Врањевца избио на к. 497 јужно од Јеловог брда. Када је заузео Купреси, то је објавио угово-реним знацима-паљењем ватре и зеленом ракетом, а Први батаљон је, за то време продро источни[^] делом Бандре и Врањевца, па после пада Купреса, к. 307 и к. 309 - продужио јужним падинама Врањевца и Моња. На Моњу је оставио тешка оруђа, како је било и пред-виђено, избио на к. 555 и оријентисао се на запад, успо-стављајући везу с деловима Девете бригаде на левом крилу.⁶⁶¹ Падом Бандре, сломљен је главни систем не-пријатељске одбране према Грачаници.

О значају борбе Седме бригаде индикативан је Изве-штај Штаба 23. дивизије, од 15. априла 1945. године, Штабу 2. армије у коме се, између осталог, каже:

„... противник је све ове тачке упорно бранио, а на-рочито Капетанову Бину. Ова је јединица (Седма бригада аутори) у потпуности извршила свој задатак

659) А VII, к.1070, рег.бр. 2-1/4; А VII, к. 1070, рег.бр. 1-69/5, Оперативни дневник 7. српске бригаде.

660) Зборник X1/2, док. 43.

661) А VII, к.1070, рег.бр. 2/3; Зборник X1/2, док. 58.

и поред јаког непријатељског отпора. У вези са њеним примерним радом од раније, похваљена је од стране Штаба „А“ (2. армије - аутори).⁶⁶²

Тако су Седма и Девета бригада реализовале оперативне планове „прве фазе“ на централном делу фронта после чега су чврсто држале ослободилачке: Врањевац, к. 459 - Бандра, к. 404 - Стражба оријентисане за дејства на сектору Грачанице заједно с јединицама 45. дивизије. „Напад на сектору Грачанице предузећемо после сигурног овладавања раскрсницом Срнице и пресецања комуникације Брчко - Срнице од стране Пекових јединица“ каже се у информацији Штаба 2. армије ЈА од 5. априла 1945. године.⁶⁶³

Према оперативном дневнику Седме српске бригаде у борбама за Бандру и око ње, од 23. марта до 5. априла 1945. године, Седма бригада имала је, до тада, највеће губитке по броју убијених и рањених. Погинула су 74 борца и руководиоца, 36 је рањено (само 23. марта четврти батаљон је имао 11 убијених и 36 рањених, а 5. априла Трећи 18 погинулих и 41 рањеног). Рањени су били: командант Другог батаљона Бошко Адамовић, командант Трећег Драгиша Радуловић, командир чете Другог батаљона Бранко Тодоровић, политички комесар чете у Другом батаљону Драгиша Дубаић и заменик командира чете Љубиша Великић.⁶⁶⁴ У списку погинулих, само 5. априла, води се 35 другова,⁶⁶⁵ и 91 рањеник.

662) Исто.

663) Зборник Х1/2, док. 43.

664) Исто, А VII, к. 1070, рег.б(0). 1-77/5. до 1-79/5. Операт. днев. 7. бригаде.

665) Погинули 5. 4. 1945. на Бандри: Зејнил Суљевић из Сијаринске Бање, Миливоје М. Богдановић из с. Борике у Мачви, Риста С. Благојевић из Д.Милановца, Радосав Р. Вучковић из с. Кривеља, Адијан Д. Градашевић из Градашца, Душан Б. Гурановић из с. Јабуковца, Драгослав Р. Ђорђевић из с. Мајура код Светозарева, Миодраг С. Ђорђевић из с. Медошева код Београда, Јован Ж. Живковић из с. Кусићи, Милета Р. Ивановић из с. Вел. Крсна, Боривоје М. Јевремовић из с. Комаре код Светозарева, Живадин Ј.Карић из Гроцке, Владимир Ј. Казимировић из с. Јабуковца, Војислав А. Курић из Краљева, Радомир Ђ. Мијаиловић из Црне Траве, Јордан С. Михаиловић из с. Жероње са Косова, Душан С. Милић из с. Чанаклије код Штипа, Драгослав В. Марић из с. Неманикуће у Шумадији, Милија Н. Драгић из с. Јабуковца, ЈБубомир Милојевић из с. Василџа код Књажевца, Миха-

Према непотпуним подацима, непријатељ је у овој противофанзиви, такође, изузетно претрпео тешке губитке јер је погинуло 158 војника, а 361 је рањен, док је један заробљен.

За ове борбе Штаб 2. армије похвалио је борце и руководиоце Седме бригаде 23. дивизије документом број 138, од 6. априла 1945. године. Похвала гласи:

„На дан 23. марта ове године јаче немачке снаге вршиле су жестоке и артиљеријом потпомогнуте нападе на сектору Срнице - Грачаница. Положаје које је организовала и вешто бранила 7. бригада 23. дивизије, непријатељ није могао заузети после 18 часова борбе.

У свим борбама од 23. марта до 5. априла ова бригада успешно је извршавала све постављене задатке.

За примерну упорност, јунаштво и спретност у одбрани положаја похваљујемо борце, подофицире, официре и политичке комесаре 7. бригаде 23. ударне дивизије на челу са замеником команданта Љубом Вељићем и политичким комесаром мајором Чабаркапом Миланом.

Нека је слава палим друговима у овој борби.“⁶⁶⁶

Штаб 23. дивизије обавештава Штаб 2. армије, 31. марта, да је похваљен Први вод и Прва чета Другог батаљона Седме бригаде за снажљивост и „ударничку спремност, приликом борбе“ 23. марта 1945. године. Наредбом број 16, од 25. марта 1945. године, одликовани су Орденом за храброст један политички комесар батаљона, један заменик командира и један борац, а Медаљом за храброст водник и шест бораца „за храбро и примерно држање у борбама које је водила (Седма бригада - аутор) 23. 3. ове године.“⁶⁶⁷

ило Ј. Првуловић из с. Грлаана, Братислав С. Панић из с. Дреновице. Паун В. Степановић из с. Мироча, Светомир А. Тадић и Тс. Смољинца, Душан С. Тошић из с. Кусића код Пожаревца, Јован Шошић из с. Жедника и Раде Милановић за кога није утврђено одакле је. За 8. погинулих није утврђено име и одакле су - А VII, РПК 32, рег. 1/1, рег. 2/1, рег. 8/1, 9/1, РПК 79, рег. 3/1 и РПК 90, рег. 6/4.

666) Зборник X1/2, док. 43. А VII, к. 1070, рег.бр. 1-69/5.

667) Зборник X1/2, док. 32.

На основу стечених искустава у борбама за Бандру и Стражбу, Штаб 23. дивизије наредио је да се најхитније бригаде снабдеју пионирским алатом, да се одмах уз примену средстава за пољску фортификацију организују по једна отпорна тачка за сваку чету и практично покаже како се раде поједини објекти, изучити какав треба да буде њихов распоред у односу на план ватре, организацију отпорне тачке и заштиту од борних кола, као и начин маскирања.⁶⁶⁸⁾

Грачаница је поново ослобођена

Ликвидацијом противничких снага - у утврђеним положајима на Моњу, Купресу, у Врањевцу и најзад у Капетановој Бини - Седма српска ударна бригада успешно је извршила своје задатке у оквиру „прве фазе“ офанзиве снага 2. армије ЈА у источној Босни која је почела у раним јутарњим часовима 5. априла 1945. године. Пошто се утврдила на поседнутим положајима и обезбедила, нарочито од правца Сиједог крша, окренута према Требави, Седма бригада се припремала за „другу фазу“ офанзиве предвиђене за наредни дан, 6. априла, у којој је она имала задатак да настави надирање према Биберовом Пољу и Осоји и избије на Јелово брдо.⁶⁶⁹⁾

Одмах затим, 6. априла, уследило је наређење о преоријентацији „јединица према Грачаници.“ Задаци Седме и Девете српске бригаде били су да затворе одступницу непријатељским деловима из Грачанице према Добоју - при чему је Девета бригада дејствовала у рејону Друма и Малешиха, а Седма на комуникацији Грачаница - Добој.⁶⁷⁰⁾

Седма српска бригада се одмах затим упутила у правцу Сокола да преко Авдића, Лендића и к.352 поседне комуникације Грачаница - Добој. Први, Други и Трећи батаљон, из покрета, напали су 9. и 14. усташку бојну предвођене немачким командним кадром, на подручју источно од Грачанице и преко села Авдића, Кохвеџија,

668) Исто.

669) Зборник Х1/2, док. бр. 38 и 40.

670) Зборник Х1/2, док. 58.

Борика, заузели положаје у области Јавор - Махале - к. 332, западно ол града, с циљем да пресеку даљу одступницу непријатељу на запад. Трећи батаљон Седме бригаде је преко Авдића подишао непријатељским положајима и снажним ударом, који је трајао до мрака, потиснуо га на линију Јавор - Махала - Борик; Други батаљон напад на Борик извео је са закашњењем јер је Четврти батаљон Девете бригаде морао да промени правац, те није дошло до планираног садејства, тако да је батаљон прво морао да освоји Борик, а затим продужи на Авдиће и к. 332; Први батаљон је очистио с. Авдиће, а Четврти се налазио у резерви у рејону Буквин Ханасоријентисан с противколском батеријом према Грачаници. Непријатељ је био присиљен да одступи ка Грачаници. Авијација југословенског ваздухопловства потпомагала је напад јединица ЈА

У рану зору, 7. априла 1945. године, јединице Седме српске бригаде напале су непријатеља на положајима у рејону Малешића са источне, а Девета бригада са северне стране. На простору Грачаница - Малешићи - Сокол налазила се 25. усташка и Друга домобранска бојна.⁶⁷¹ Први батаљон Седме бригаде у енергичном нападу стигао је пред саму Грачаницу, Трећи је избио на к. 332^ддок се Други са две чете пробрио до Лендића, а са једном, самоницијативно, напао немачке снаге у реону јужног дела Малешића које су се повлачиле из Грачанице; Четврти батаљон је на своју иницијативу са терена Буквина Хана дошао у рејон Лендића-одакле је у доњем делу села Малешића напао заштитницу немачке колоне. Први батаљон Седме бригаде ослободио је село Кахвечије, Јавор и Махале и тако извршио задатак, да би одмах после тога, једном четом, ушао у Грачаницу, а двома другим четама упутио се западно косама ка југу. Када се срео с јединицама 45. дивизије, које су директно нападале Грачаницу с југа, повукао се у Малешиће-у бригадну резерву. Други и Трећи батаљон Седме бригаде, пошто су освојили јужне косе Лендића и к. 332, сусрели су се с деловима 25. дивизије који су се кретали од Грачанице ка југа, а затим продужили преко Стјепан Поља и избили

671) АУП, к.1070, рег.бр. 1-71/5, Операт.днев. 7. српске бригаде.

до Дебелог брда где је Друти батаљон остао на положају, а Трећи се вратио у западни део Малешића. За то веме Четврти батаљон је, у међувремену, после чишћењатерена око села Малешића посео положаје на Дебелом брду и комуникацију Грачаница - Лукавица којом су Немци, усташе и домобрани одступали-штитећи своју комору.⁶⁷²⁾

Својом офанзивом, започетом 5. априла 1945. године, јединице 23. српске ударне дивизије не само да су разбиле непријатељски фронт у области Брчко - Грачаница, већ су запретили да га окруже-што је и био циљ „друге фазе“ офанзиве, и то деловима око Грачанице. Схвативши тежину ситуације у којој су се нашли, Немци су, 5. априла, почели да напуштају Грачаницу, остављајући слабијеушашке групе које су, 5. априла, напустиле град.⁶⁷³⁾

Велике кише, расквашен и тежак терен за покрете уз мрачне ноћи, отежавали су гоњење непријатеља који се у паници повлачио.⁶⁷⁴⁾

После извесног времена, прогоњени непријатељ се својом главнином задржао на простору с. Клокотница - с. Станић Ријека, а предње линије поставио је у рејону с. Лукавица - с. Огруљац - к. 486 - с. Миљаковац.

У борбама око Грачанице Седма бригада имала је два погинула и осам рањених бораца. Погинуо је комесар Јованча Илић, а рањен командант Четвртог батаљона Славко Радосављевић.⁶⁷⁵⁾ Истовремено, непријатељ је имао 12 убијених, 50 рањених и четири заробљена војника.⁶⁷⁶⁾

Седма српска бригада у источној Босни, на Озрену -и у троуглу Грачаница - Градачац Брчко, водила је жестоке тако рећи даноноћне четворомесечне борбе против бројчано и технички надмоћнијим непријатељем и у веома лошим метеоролошким условима. У тим тешким данима, можда најтежем периоду рата за бригаду, она је учество-

672) А VII, к.1070, рег.бр. 1-71/5, Операт.днев. 7. српске бригаде

673) Зборник Х1/2, док.58.

674) Исто.

675) Дана 6. и 7. 4. погинули су: Милорад В. Здравковић и Радомир Ђ. Илић, обојица из Светозарева, Василије М. Васић из Београда, Јованча С. Илић из Дарковца и Миладин М. Милутиновић из с. Плужине.

676) А VII, к.1070, рег.бр. 1-70/5, Операт.дневник 7. српске бригаде.

вала и извојевала, поред осталог, и неколико крупних победа, и то:

- после форсирања р. Дрине разбила је и нанела тешке губитке четничкој групацији од око 6000 људи на простору Цапарди Осмаци, Мајевица, Горња Тузла, Симин Хан и својим дејствима допринела да се саосталим јединицама дивизије деблокира Тузла;

- учествовала је у разбијању четничке групације од око 5000 људи на Озрену;

- водила је жестоке борбе око с. Брода и Брчког, том приликом нанела непријатељу велике губитке;

- нанела је озбиљне губитке српским и црногорским четницима у ширем рејону Жабара, Срњиће и на Требави;

- ослободила је тврђаву Сокол и учествовала у ослобођењу Грачанице и др.

Седма српска бригада, поред осталог, на овом терену пружала је помоћ у развијању народне власти, стекла је велико ратно искуство у вођењу борбених дејстава, организационо је јачала и усавршавала се у војно-стручном и политичком погледу.

Борба у долини Босне и ослобођење Добоја

Штаб 23. дивизије је у поноћ, 8. априла 1945. године, наредио потчињеним јединицама да нападну слабије истурене непријатељске снаге и затворе комуникацију Добој - Лукавица - Грачаница и што непосредније угрозе саобраћајницу долином реке Босне. Батаљони Седме бригаде имали су задатак да се прикупе на наређене положаје до 04,00 часа, а онда пређу у напад, и то:

- Четврти батаљон са ослонцем десно на делове Девете српске бригаде правцем северни део Дебелог брда - Крш - Брезик;

- Други у исто време правцем јужни део Дебелог брда - Хацићи - Ахинбашићи;

- Трећи батаљон на левом крилу Бригаде, у захвату, комуникације Грачанице - Брчко правцем Дебело брдо - с. Шкребе на јужни део Мале Бријеснице - Велика Бријесница где је требало да поседне и утврди положаје између Самарића и положаја јединица Другог батаљона;

- Први батаљон и чета пратећих оруђа да крене на терен села Хаџића и утврди се на западном делу Дебелог брда к. 427 - Шкреба као бригадна резерва, док је Чета пратећих оруђа требало да подржава нападе Четвртог батаљона и брани положаје Друм - Мотка - Самарићи.⁶⁷⁷

Девета српска бригада нападала је положаје Дренова - Прњавор - Друм са задатком да на њима разбије и протера непријатеља, поседне их и утврди. Седма бригада (лево од ње) дејствовала је на делу положаја од Друма, до закључно са с. Самарића, а Четрнаеста је сличне задатке обављала на простору села Малешића и околине.⁶⁷⁸ Пред Седмом бригадом - на положају Мала Бријесница - к. 462 - к. 419 - налазила се 14. и 25. усташка бојна, са Немцима који су њима руководили.

Осмог априла 1945. године батаљони Седме бригаде предузели су енергичан напад на својим правцима и после краће борбе успели да очисте село Хаџиће, поседну Крш, а својим левим крилом борци Трећег батаљона прешли су Бријеснички поток. Међутим, непријатељ се упорно бранио на Друму, па је Четврти батаљон Седме бригаде део својих снага усмерио на к. 461 и, у садејству с деловима Девете бригаде, подишао непријатељским положајима и освојио прве ровове. Делови Седме и Девете бригаде морали су се повући нешто уназад, зато што нису успели да овладају рововима који су били добро брањени. Напади на Мотку и Друм понављани су истог дана више пута - с намером да се противник с њих протера. У међувремену, део Девете бригаде успео је, обухватним маневром, да са Золиног виса протера непријатеља, али није сломио жилав отпор на Дечића брду, па се повратио на полазне положаје. И јединице Седме бригаде вратиле су се и концентрисале на линији Бреза (к. 280) - Крш - **Хоџићи** - **Клокина** кућа. **У борбама вођеним тога дана**, непријатељ је имао 15 погинулих, 60 рањених и једног заробљеног војника, а Седма бригада девет погинулих и 41 рањеног борца.⁶⁸⁰

677) А VII, к.1070, рег. бр. 3/3.

678) Зборник X1/2, док. бр. 58.

679) Зборник X1/2, док. бр. 58.

680) 8. 4. 45. погинули су: Милија Н. Драгић из с. Јабуковца, Јован Миљуш из Глине, Велисав Николић из с. Гари. За осталу шесторицу погинулих и 41 рањеног нису утврђена имена и места одакле су.

На основу постигнутих успеха, Штаб 2. армије ЈА наредио је 23. дивизији да, 9. априла, избије на линију Бецањ - Циганиште (к. 366) - Хркоје (к. 476) - с. Клокотница и са тих положаја нападне и овлада мостобраном северно од реке Спрече, поседне десну обалу р. Босне у рејону с. Бушлетић - ушће реке Спрече. По извршењу овог задатка, делови 23. дивизије требало је да приступе форсирању р. Босне „што ближе Добоју. Поред других јасних упутстава за деловање, Штаб армије упозорио је да се предузму све мере како би се непријатељ спречио да поруши мост на Спречи. У току ноћи, Штаб Седме српске бригаде наредио је својим батаљонима да освоје све непријатељске положаје до реке Босне и затворе му правце одступања. Пред фронтом Седме бригаде до р. Босне бранило се око 800 усташа, Немаца и зеленокадроваца чији су положаји били добро утврђени,⁶⁸¹⁾ а на комуникацији између Грачанице и Добоја и Грачанице и Лукавице и Бушлетића око 800 Немаца. У Добоју је још увек било око 1200 усташа и 600 Немаца.⁶⁸²⁾

Поменутих наређењем Штаб Седме бригаде усмерио је Други, Трећи и Четврти батаљон, 10. априла, у раним јутарњим часовима на непријатељске положаје (к. 476 и к. 509) да их освоји и поседне десну објалу Босне. Ради што успешнијег и безбеднијег извршавања овог задатка, наређено је свим овим јединицама да чим падне мрак приђу на јуришно одстојање и, у првом налету, овладају непријатељским положајима. Други батаљон напао је правцем Ахинбашићи - Фркати - Гњече - Хркоје, а Трећи, у захвату, комуникације с циљем да овлада косама изнад с. Брђани - с. Шикарац - к. 503. - Споменика, усклађујући своједејства спочетком напада Девете српске бригаде. Против непријатељских упоришта која буду давала посебно јак отпор, предвиђена је употреба артиљерије и минобацача са рејона Мотке и на самом врху и просторима јужно од с. Ахинбашића.⁶⁸³⁾

Сви батаљони Седме српске бригаде, као што је и било наређено, напали су непријатеља на својим правци-

681) А VII, к.1070, рег. бр. 4/3, Операт. дневн. 7. српске бригаде.

682) А VII, к.1070, рег. бр. 1-51/5, Операт. дневник 7. српске бригаде.

683) А VII, к. 1070, рег. бр. 4/3.

ма, али је он успео да се брзо среди и пружи јак отпор са својих положаја и чак, у контра нападу, потиснејединице Седме бригаде на линију Корице - Школа - Самарићи, уз знатне обостране губитке. Непријатељ је имао 23 погинула и 27 рањених војника, док је Седма српска бригада имала 11 погинулих и 23 рањена борца.⁶⁸⁴» Пошто су заноћили на положајима, сва три батаљона су у зору, 11. априла, наставила да нападају непријатеља и избили на линију Карац - лева обала Станићска река, после слабог отпора непријатеља и артиљеријске припреме са сектора бригаде. Међутим, у даљем напредовању сва три батаљона Седме бригаде наишла су на јак отпор и тек навече, око 19,00 часова, успели да овладају првим непријатељским положајима источно од Споменика, као и да поседну прве косе на десној обали Станићске реке и Комареваца. У међувремену наређено им је да се повуку на положај Хркоје - к. 299, јер се Четрнаеста бригада повукла у Стјепан Поље, у резерву, јер је непријатељ овладао положајима на сектору 45. дивизије и посео комуникацију долином Босне од Маглаја до Добоја.⁶⁸⁵ Истога дана погинула су три и рањена три борца Седме бригаде.

Главнина немачких снага, које су се повлачиле из Сарајева, нашла се, 12. и 13. априла, на простору Добоја у интензивном повлачењу према Броду. На десној обали Босне непријатељ је појачао одбрамбене мере, чак је предузео извесна офанзивна дејства са нових положаја (Главица - Ланишта - Јазовац - Илијин гроб - Ивановићи - Лазићи - с. Вукел - Ђуркин крст), - да би осигурао пролаз својим снагама у повлачењу од Маглаја до Добоја. На десној обали Спрече непријатељске снаге су - са положаја с. Грабска - к. 416 Циганиште (к. 366) - Споменик - Комаревац - штитиле комуникацију у долини р. Босне.⁶⁸⁶ Непријатељ је, 13. априла, напао у две колоне,

684) 10.4. 1945. погинули су: Бранислав Д. Живадиновић из с. Велико Црниће, Божидар Д. Крстић из с. Дубоке код Светозарева, Живан Милутиновић и Драги Недељковић (није установљено одакле су) Димитрије Павловић из с. Голубиња, Богољуб Т. Петровић из с. Дубоке, Миладин Ж.Тошић из с. Честина. За осталу четворицу није утврђено ко су и одакле су.

са око 150 недићеваца, са задатком да овлада положајима: Хркоје - Шикарац, али је тај напад одбио Први и Други батаљон Седме британе-уз знатне губитке.

После наређења Врховног команданта маршала Југославије Ј.Б. Тита да Југословенска армија предузме енергичне нападе на читавом фронту и потпуно ослободи земљу, Штаб 2. армије наредио је да се, 15. априла, изврше темељите припреме, заузму одређени полазни положај, а затим, 16. априла, у 04,30 часа да све јединице пређу у општи напад. Јединицама 23. и 45. дивизије додељена су по два гумена чамца за хитна пребацивања мањих група преко реке Босне.

Према овом наређењу, бригаде 23. дивизије имале су задатак да са полазних положаја с. Бушлетић - Широка коса - Бецањ - Ријечини - Хркоје нападну непријатеља на сектору с. Грабска - Циганиште - Споменик, с тежиштем напада на десно крило непријатеља, да овладају десном обалом Босне од ушћа реке Лукавице до најудаљенијих кућа у селу Костајници, у окуци Босне, на два километра од ушћа Спрече.⁶⁸⁷

Седма српска бригада сачињавала је леву колону у распореду бригада 23. дивизије. Њој је наређено да с простора Ријечине нападне непријатеља на правцу Споменик - Циганиште с тежиштем дејства на свом левом крилу к. 508 - к. 476. и избије на комуникацију, а са левим суседом, деловима 28. дивизије, да одржава контакте на линији к. 476 - Хоцић - Свијетлица. Десно се налазила Девета бригада.

Према истом наређењу, захтевано је да Седму бригаду смене делови 28. дивизије на линији с. Комаревац - к. 476, тако што ће њене јединице бити доведене на простор Бушлетића најкасније до 20,00 часова, 15. априла 1945. године. Обе бригаде (Седма и Девета) биле су ду-

685) А VII, к.1070, рег.бр. 1-52/5, Зборник X1/2, док. 58.

686) Зборник X1/2, док. 55. (У зборнику X1/2, док. 59 каже се да је начелник Штаба 21. планинског армијског корпуса мајор Бем наредио да се 14. и 15. априла убрза повлачење корпуса. У те дане Штаб 7. СС дивизије налазио се у Добоју, јужно од Дервенте кретала се 369. легионарска дивизија. Од Маглаја ка Добоју одступала је 181. пешадијска дивизија, од Дервенте ка Броду 369. дивизија а делови 9. хрватске дивизије кретали су се северно и северноисточно од Добоја. Оно што је остало од 17. усташке дивизије, маршовало је од Славонског Брода за ст. Петрово Село).

687) Зборник X1/2, док. 55 и 59.

жне да одмах по избијању на комуникацију десне обале Босне припреме сва средства за форсирање реке, пребаце извесне делове преко ње и створе уски мостобран, а све у циљу да се непријатељу не дозволи повлачење јединица комуникацијом дуж леве обале реке Босне.¹¹¹⁾

Напад Седме српске бригаде, на свом правцу, почео је 15. априла у 16,00 часова, што је било 12 часова раније него што је Штаб 2. армије наредио општу офанзиву. Тако је Четврти батаљон Седме бригаде нападао правцем с. Карићи - с. Ријечани - Осоје - Циганиште. Први батаљон усмерио је дејства својих чета правцем Шикарац - западни део Ријечане и југоисточни део Бецања; Други батаљон на сектору Хркоје - Безимена коса западно од Хркоја према Раскршћу и даље на Споменик, док је Трећи батаљон Седме бригаде задржан као резерва у Шикарцу.

На правцу Споменика и Циганишта напад је почео без артиљеријске припреме. Иако је по интензитету овај напад био веома снажан све до мрака, батаљони Седме бригаде нису успели да се приближе дубоким рововима по дубини добро организоване одбране делова „Скендер-бег“ дивизије, као и 14. и 25. усташке бојне - укупне јачине око 2000 војника. Непријатељ сеупорнобранио, јер је од одбране ових положаја зависило коришћење најважније комуникације којом су се извличиле немачке снаге, нарочито после пада Сарајева. Јасно је било да ако јединице Југословенске армије пробију одбрану на десној обали Босне, то би непријатељу створило великетешкоће и тражење нових одбрамбених линија на реци Уни.

Одмах чим је пао мрак, батаљони Седме бригаде подишли су положајима непријатеља на јуришно одстојање и, у току ноћи, предузели четири узастопна јуриша, али без значајнијих резултата. Једино је борцима Другог батаљона пошло за руком да освоје прве ровове. Четврти батаљон у то време нападао је у правцу Циганишта, једном од кључних упоришта целокупне непријатељске одбране и у току ноћи успео да потисне истурене делове непријатеља, али јеубрзо, затим, заустављен најуришном одстојању, где је остао целе ноћи и сутрадан све до нових напада, у преподневним часовима. Први батаљон Седме бригаде дејствовао је на правцу југоИсточног дела косе

Бечња. Докјетрајао дан, напад батаљона потпоматалн су мнобацачн 120 шпн једне батерије који су тукли косу Циганиште.

Следећег дана, сјуришних одстојања, батаљони Седме бригаде су наставили нападе на утврђене непријатељске положаје, али и даље без видних резултата, јер је конфигурацијатерена отежавала нападе батаљона Седме бригаде. Тада је Штаб бригаде наредио да се, концентричном ватром свих тешких митраљеза Пратеће чете, туку прве непријатељске линије и штите батаљони, а мнобацачима да појачају дејство на коси Циганиште.

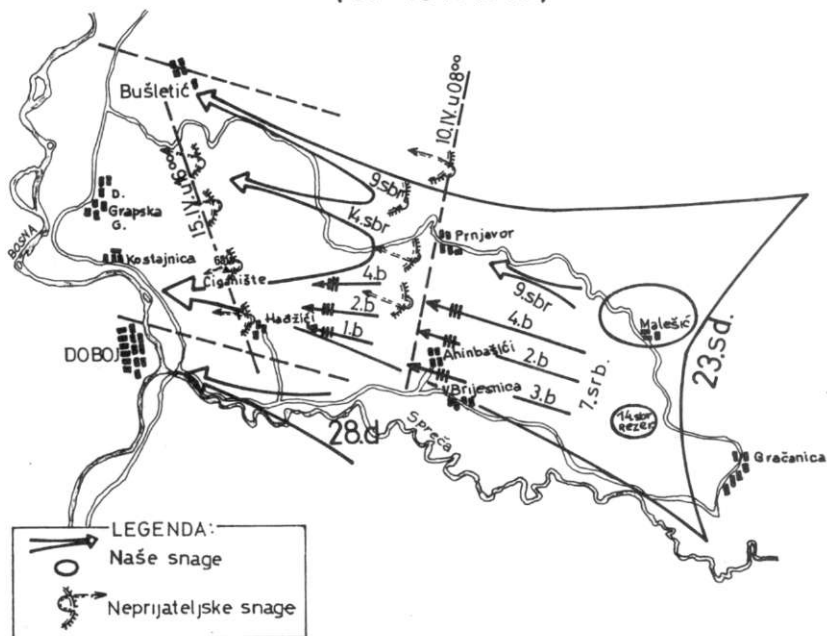
У међувремену, Штаб Седме српске бригаде затражио је од Штаба 2. армије ЈА да му додели батерију топова 76шт-за непосредно гађање непријатељских положаја. Уместо батерије, начелник Артиљериске бригаде дошао је са два топа које је припремио за непосредно гађање. После артиљеријске „обrade“ непријатељских положаја, Четврти батаљон предузео је нови јуриш и успео да овлада предњим положајем и усмери се према највишој коти на Циганишту.

Упорна борба настављена је и у поподневним часовима. Пошто је одбрана била организована по дубини, она се водила за сваки ров и за свако појединд митраљеско гнездо. Непријатељ је у току борби довлачио појачања, настојећи да по сваку цену одржи положаје које је нападала Седма бригада. Међутим, Први њен батаљон само за кратко време успео је да освоји раскршће 800 ш североисточно од Споменика, јер је непријатељ противнападом успео да га збаци са заузетих положаја. После поновних припрема, Први батаљон је у поновљеном нападу повратио ове положаје.

Пред мрак, Четврти и Трећи батаљон Седме бригаде успели су да заузму преостале непријатељске положаје на Бацњу и Циганишту. Артиљеријском ватром онемогућена је нова концентрација непријатељских снага на самој коси и оне су биле принуђене на повлачење.

Око 20,00 (после 30 часова борбе) батаљони Седме бригаде избацили су непријатеља из дубоких ровова-прво код раскрснице путева, затим је пало Циганиште и најзад Споменик. После пада Циганишта, пали су и остали положаји непријатеља на прилазима реке Босне. Други батаљон Седме бригаде остао је у рејону Споменика, Чет-

BORBA NA PRILAZU DOBOJU (07-18.IV.1945.)

врти на Циганишту, а остала два батаљона избили су на комуникацију поред реке Босне, у правцу Костајница - Грабска.

Борбе које су водиле јединице Седме бригаде за освајање непријатељских упоришта на линији Циганиште - Споменик, будно је пратио командант 2. армије ЈА Коча Поповић с осматрачнице Штаба Седме српске бригаде, заједно с начелником Штаба армије Љубом Вучковићем, што говори о значају, месту и улози Седме бригаде на том сектору. Присуство команданта 2. армије је доказ од коликог су значаја били непријатељски положаји - које је нападала Седма бригада - за даље операције на централном фронту и за продор у западну Босну (689)

Садејства са десним суседом, Деветом српском бригадом, и левом Седмом 28. дивизијом - у наведеној борби била су добра.

За време одбране последњих упоришта у источној Босни, непријатељ је на сектору Седме српске бригаде имао 38 погинулих, 89 рањених и једног заробљеног војника. Истовремено, Седма бригада имала је знатне губитке за ова два дана борби - 28 бораца је погинуло, а 66 рањено.⁶⁹⁰

Пошто је тако 23. српска ударна дивизија изазбила последња упоришта непријатеља на десној обали Босне, њене бригаде прешле су на следеће положаје: Девета

689) АУИ, к.1070, рег.бр. 1-1/3, Операт.дневник 7. српске бригаде А VII, к.1070, рег.бр. 1-54/5, Зборник Х1/2, док.78. прилог в.д. команданта 7. бригаде капетана Љубе Велића и Прилози београдске секције 7. бригаде (код аутора).

690) 15.4. погинули су: Стојан В. Јовић из Голубиња, Божидар С. Петровић из Малог Орашја и Радисав М. Павловић из Ритопека, 16.4. погинули су: Мика Милтеновић и СтавраД. Михајловић оба из Црне Траве, Тихомир М. Васић из с. Великог Црнића, Војислав Ј. Јепуловић из с. Јабуковца, Илија Зеленовић, командир чете у Другом батаљону, Сава С. Адамовић из с. Кривеља, Мика Ј. Љубић из Црне Траве, Добривоје М.Миленковић из с. Пиносаве, Светислав М. Миладиновић из Пожаревца, Богољуб Р. Павловић из с. Лозовика, Милош Ј. Пицуловић из с. Милошевца, Милутин Д. Поповић из Б. Поља код Чачка, Миливоје Кривеља, Данило С. Радуловић из с. Милићевца, Душан С. Тодоровић из с. Бунара код Светозарева, Паун Ђ. Трукић из с. Кривеља, Владимир Ђукић (није утврђено место рођења), Илија Б. Недељковић из с. Рибара, Милутин Д. Поповић из с. Веле Поље, Ђорђе К. Добрић из с. Душановца. За четворицу није утврђено ко су.

бригада десно на подручје с. Осјечана, Четрнаеста у с. Бушетлићима, а Седма српска бригада лево у рејон с. Костајнице.⁶⁹¹ Две бригаде, Седма и Девета, добиле су задатак да одмах по избијању на десну обалу Босне-хитно припреме потребна средства за прелаз реке, а истовремено, уколико се укаже прилика, пребаце извесне делове на леву обалу и тамо успоставе мостобран.⁶⁹²

Пошто је 23. српска ударна дивизија уништила и последње упориште непријатеља на десној обали р. Босне, а њене бригаде гонећи непријатеља избиле на р. Босну, биле су распоређене по следећем: Девета бригада на простор с. Осечани; Четрнаеста у с. Бушетлићи, а Седма у Костајницу. Река Босна представљала је јаку природну препреку, а уз то висок водостај порушио је многе постојеће прелазе. Зато су позадинске јединице и јединице за подршку бригада - које нису могле да се приручним средствима пребаце преко реке - упућене на прелаз преко делимично оштећеног моста у Добоју, пошто је непријатељ, 17. априла, напустио овај град. На обалу реке стигао је био и командант 23. српске ударне дивизије Миладин Ивановић са начелником инжињерије дивизије и том приликом био је разрађен детаљан план прелаза јединица дивизије. Међутим, када су се на реци појавили инжињерци дивизије и борци Девете и Четрнаесте бригаде, са средствима предвиђеним за прелаз реке, непријатељ је отворио ватру из артиљеријских оружја, на шта је одмах реаговано одговарајућим противударом. У то време средства за подршку Седме бригаде била су придодата бригада Првог ешалона. Без обзира на непријатељску ватру, припреме за прелаз реке обављале су се и даље. Тако је већ око подне, под заштитом сопствене артиљерије и минобацачке ватре, отпочело пребацивање бораца преко реке. Преласком првог таласа на леву обалу образован је мали мостобран који је штитио прелаз наредних група. Већ до 21,00 час, 17. априла, створен је шири мостобран на подручју друма и железничке пруге Которско - Календари.

У духу наређења Штаба 23. дивизије, од 15. априла, једна чета Трећег батаљона Седме бригаде је, 17. априла,

691) Зборник Х1/2, док. бр. 78.

692) Зборник Х1/2, док. бр. 59.

КоАона Седме бришиде на одмору код села Бабуноџића у Босни.

прешла реку Босну, напала позадинске делове непријатеља од преко 300 војника који су одступали према Дервенти, заробила веће количине ратног материјала и у току ноћи, према новом наређењу Штаба 23. дивизије, вратила се на десну обалу. Делови Четрнаес^е бригаде, који су се, 16/17. априла, прабацили преко реке Босне, 5 кш низводно, наставили су борбу против непријатељских делова.

Седма бригада је упорним борбама и драгоценим жртвама сламала отпор непријатеља и, 17. априла, победоносно избила на реку Босну код Добоја. Једна од најтежих борби водила се на положајима с. Хацића, затим Хркаје а посебно за освајање упоришта на Циганишту и Споменику-током 15. и 16. априла 1945. године. У тим борбама јуначки су пала 53 и рањено 135 бораца и руководиоца Седме српске бригаде. Садејство које је остварено десно, са Деветом и Четрнаестом бригадом, и лево, са 28. дивизијом, затим храброст и морал јединица и бораца бригаде били су на изузетно високом нивоу.

Седма бригада прешла је реку Босну, 18. априла, и том љфиликом од непријатељских мина погинула су два и рањена два наша борца.

Борбе у централној Босни и Хрватској (ослобођење Дервенте)

Продор јединица 2. армије ЈА у долину реке Босне од великог је значаја био за даље вођење борби за ослобођење осталог дела Југославије. То је убрзало повлачење јединица немачког 21. планинског армијског корпуса правцем Дервента - Брод, не пружајући озбиљнији стпор. У последњем моменту делови 7. СС дивизије „Принц Еуген“, 16/17. априла, на брзу руку преузели су одбрану мостобрана у рејону Добоја, а 21. армијски корпус пребацио се у Загреб. Као по обичају, заштитница и бочна обезбеђења у повлачењу били су квислинзи: делови 16. угашког корпуса - (9. и 17. усташко - домобранске дивизије) у јачини око 1500 војника, који су у организовали одбрану око 2 км испред Дервенге.

Гоњење непријатеља предузеле су Девета и Четрнаеста бригада, а за њима се као резерва дивизије кретала Седма српска бригада којој је и био потребан предах после претходних тешких борби за Циганиште и Споменик. Док је Девета бригада, по преласку реке Босне, гонила непријатеља правцем Которско - Брежничко гробље, у истом времену Четрнаеста је то чинила дуж комуникације Которско-Почиваљка-Дервента, а Седма бригада се прикупљала (као резерва) у рејону Которско-Шешље. Остали делови дивизије налазили су се још увек на десној обали Босне.⁶⁹³⁾

У продору на Дервенту, Девета и Четрнаеста бригада наилазиле су на све већи отпор југоисточно, а нарочито јужно испред Дервенте, па је напредовање било успорено. Командант дивизије, у гежњи да што пре ликвидира овај отпор - дао је приоритет у нападу десном крилу са циљем да град обухвати са североисточне стране. Зато су, 18/19. априла, око 03,00 часа, у међупростор Девете и Четрнаесте бригаде убачени Први и Четврти батаљон Седме бригаде дуж комуникације Брежићко гробље - с. Харамбашићи са задатком да у 04,30 часа нападну с југозапада преко Босцаре - Кукавице - Сиековца и одсеку непријатељу одступницу. Међутим, 16. стајући усташки

693) Зборник Х1/2, док. 79.

здруг је под снажним притиском Девете и Четрнаесте и делова Седме бригаде ужурбано напустио Дервенту, 19. априла, одступајући у два правца - делом за Босански Брод, а делом ка Босанској Дубочици, пределу са великим бројем домобрана под оружјем. По паду Дервенте, Први и Четврти батаљон добили су задатак да гоне непријатеља преко реке Укрине и избију у рејон с. Марковца. У међувремену када је Први батаљон почео да прелази реку Укрину, а Четврти је нешто задоцнио - Штаб 23. дивизије изменио је првобитну одлуку и наредио Седмој бригади да гони непријатеља правцем Дервента - Босански Брод, процењујући да је у том тренутку најцелисходније ослободити Босански Брод, ликвидирати непријатељски мостобран и истовремено повезати се с јединицама 1. армије које су надирале кроз Славонију, садејствујући јој у ослобађању Славонског Брода.⁶⁹⁴

Наређеном маршрутом, десно од Седме бригаде, кретала се Девета, а лево-делови 45. дивизије. У таквом распореду ове јединице допрле су испред Босанског Брода, и то:

- Седма бригада дуж комуникације Дервента - Лужани - Горња Мочила - Брод;

- Девета правцем Дервента - Жеравац,/- Колибе - Доња Мочила да би, 20. априла, наступала правцем Збориште - Кричаново - Унка.

Штаб 23. дивизије наредио је, 19. априла 1945. године, Четрнаестој бригади да крене правцем Дервента-Бижело Брдо - Босански Дубочац - Босански Кобаш и да из тога рејона обезбеди леви бок главних снага дивизије приликом напада на Босански Брод, с обзиром да је у рејону Босански Кобаш непријатељ располагао скелама за прелаз преко р. Саве. Четрнаеста бригада је у том рејону остала до 23. априла 1945. године.

Ослобођење Босанског и Славонског Брода

Јединицама 2. армије био је циљ да ликвидирају непријатеља на десној обали Саве и да садејствују снагама

694) Зборник Х1/2, док. 79, Операт.днев. 7. срп. бригаде. А VII, к. 1070. Рег.бр. 1-75/5.

1. армије. Седма оригада добила је задатак да заузме Босански брод. Непријатељске снаге из источне Босне биле су концентрисане у самом граду и у његовој околини, са задатком да обезбеде бок и позадину немачких јединица Дунава и Саве.

Све до села Сијековца јединице Седме бригаде пред Босанским Бродом нису имале додира са непријатељем. У Сијековцу претходници бригаде се предала чета од 130 непријатељских војника са комплетном опремом и наоружањем. Пошто се радило о техничкој радионици, у њој је било извесних количина наоружања. Командир домобранске чете приликом саслушања дао је драгоцене информације, поред осталог, и о томе да се поред јединица Павелићеве Независне државе Хрватске у Босанском Броду налазе 400-500 немачких војника, место протезања прве и друге линије ровова, локацију најбоље организоване одбране и друго. Исто тако, добијени су били и подаци о ватреним положајима непријатељске артиљерије која се налазила у Славонском Броду.

У поподневним часовима, 19. априла, Штаб Седме бригаде наредио је да батаљони крену у напад, заузму предњу линију ровова и организују обезбеђење, а затим одморе људство и сачекају наређење за наредне задатке.

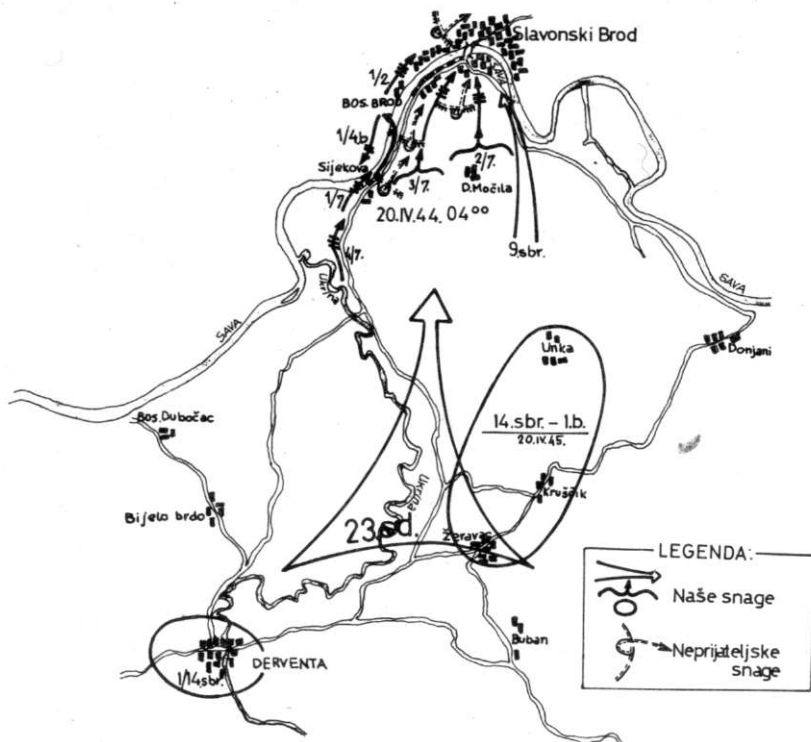
Распоред батаљона Седме српске бригаде за напад био је следећи:

- Први батаљон, дуж комуникације с. Сијековац - Босански Брод и западно од ње уз десну обалу Саве;
- Други и Трећи батаљон на сектору с. Сијековац - с. Доња Мочила - Граде - источно од комуникације, а
- Четврти батаљон се налазио иза Првог батаљона као бригадна резерва.

Око 18,30 часова, 19. априла, пошто су борци појединих батаљона пошли на извршење задатака, у с. Сијековац стигао је командант 2. армије генерал - лајтенант Коча Поповић, и том приликом прегледао и одобрио План напада Седме бригаде на Босански Брод.⁶⁹⁵ У току ноћи положаје бригаде обишао је командант 23. српске дивизије Миладин Ивановић.

695) Казивања в.д. команданта Седме српске бригаде Љубе Вељића - забелешка код аутора.

OSLOBODENJE BOSANSKOG BRODA (20/21.IV.1945.)

Батаљони Седме бригаде кренули су у напад пред свитање зоре у 04,00 часа. Непријатељ се упорно бранио на прилазима Босанског Брода, потпомаган тешком артиљеријом из Славонског Брода. Први батаљон нападао је у захвату, пруге за Сијековац, Трећи правцем с. Сијековац, а Други на десном крилу правцем с. Доња Мочила. Непријатељ је пружао снажан отпор-штитећи десни бок својих јединица на сектору Славонског Брода. Дејства тешке артиљерије са ватрених положаја из Славонског Брода отежавали су нападе батаљона. Батерија топова 76 шт Седме бригаде, непосредним дејством, неутралисала је једно за другим постојећа непријатељска миграљеска гнезда на правцу напада. Истовремено и остали делови бригадне артиљерије успешно су потпомагали нападе батаљона Седме бригаде на Босански Брод.

Захваљујући успешној координацији пешадијских јединица и артиљерије, у првим поподневним часовима, делови Другог и Трећег батаљона Седме српске бригаде освојили су предње положаје непријатеља и избили на северну ивицу Босанског Брода после чега су, сваки на свом правцу, наставилЦ напредовање. И делови Девете српске бригаде ушле су у град, тако да је непријатељ био раздвојен на два дела-што је олакшало његову ликвидацију. Борбе са појединим непријатељским групама трајале су све до пред зору следећег дана када је, после 28 часова борби, престао сваки отпор у Босанском Броду.

Када су Други и Трећи батаљон Седме бригаде избили на северну ивицу града одакле су могли пушкомитраљеском ватром да туку дрвени мост, непријатељ је већ био дигао у ваздух његов средњи део, и то у моменту када је на мосту била група од око 40 његових војника који су настрадали у таласима реке Саве.⁶⁹⁶

Пошто су батаљони ослободили Босански Брод око 16,40 часова, 20. априла, командант 23. дивизије наредио је да се одмах прикупе чамци за пребацивање преко реке, као и средства за исту намену којима је располагала дивизија. Предвиђено је да се тим средствима у току ноћи, 20/21. априла, пребаце преко Саве Први и Четврти батаљон Седме бригаде. Први да дејствује дуж насипа према Огавонском Броду, да садејствује деловима 1. армије

у његовом ослобођењу, после чега је требало да ступи у контакт с органима Штаба ове армије - састанком између команданата 1. и 2. армије. Четврти батаљон имао је задатак да штити пребацивање преко реке и залеђе Првог батаљона.

Док се у поподневним часовима Први батаљон припремио за форсирање Саве на простору Доња Мочила - с. Сијековац, непријатељ је то приметио и митраљеском и минобацачком ватром ометао његове припреме-при чему је потопио две усидрене дереглије и оштетио један моторњак. Око пола ноћи, под заштитом ватре Четвртог батаљона и Пратеће чете, Први батаљон је успео да се пребаци преко реке и оријентише ка Славонском Броду - угрожавајући с те стране леви бок непријатељских снага и његову одступницу узводно Савом. Када се батаљон пробио до првих кућа града, непосредно је угрозио непријатеља и олакшао јединицама 1. армије да, у току ноћи, ослободе Славонски Брод. Око 03,00 часа, 21. априла, борци Четвртог батаљона пребацили су се преко Саве, штитећи бок и позадину Првом батаљону.

Преко команданта 17. дивизије уговорено је било време и место састанка команданата 1. и 2. армије. До сусрета је дошло у Славонском Броду, 21. априла 1945. године.⁶⁹⁷ >Први сусрет бораца и руководилаца две армије, које је дуго раздвајала река Сава, обележен је ра величанствен начин-уз снажне плотуне из пешадијског оружја.

Успеси јединица Седме српске бригаде у ослобођењу Босанског и Славонског Брода, поред осталог, свакако су се темељили на одлучности и храбрости бораца, умешном руковођењу операцијама Штаба 23. српске ударне дивизије и Штабова њених бригада којим су показали изванредну вештину вођења борби, а често уз пуну самоиницијативу доносили одлуке.

Пошто су извршиле постављени задатак, јединице 23. српске дивизије прикупиле су се на новим подручјима, и то:

697) А VII, к.1070, рег. бр. 3-1/4, Оператив. дневник 7. српске бригаде А VII, к.1070, рег. бр. 1-75/5, Зборник Х1/2, док. 78. Прилог в.д. команданта Седме бригаде капетана Љубе Велића (код аутора); Прилози Београдске секције 7. бриг.(код аутора).

- Седма бригада на простору Босански Брод - с. Сијековац.

- Девета, у рејону с. Горње Колибе - Горња Мочила

- Кричаново - Струга,

- Четрнаеста, на подручју Бијело Брдо - Дубочац

- Босански Кобаш,

- Артиљеријска бригада на подручју с. Оточак, а

- Инжињеријски батаљон Седме српске бригаде поред железничке станице у Босанском Броду.^{698>}

Са ових положаја бригаде су имале задатак да чисте град и околину од заосталих мањих непријатељских група и да прикупљају и разврставају ратни плен који је био скупљен у великој количини. На заузетим просторима бригаде је требало да се среде и одморе. У борбама за Босански Брод, 20. и 21. априла, непријатељ је на сектору дејства Седме бригаде имао 82 погинула, 132 рањена и 327 заробљених војника. Седмој српској бригади приступила су 172 домобрана. Седма бригада је у својим редовима, од 17. до 21. априла, имала 23, погинула 54 рањена и једног заробљеног борца. Само 20. и 21. априла, погинуло је 19, а рањен 41 борац.⁶⁹⁹»Осим тога, у Босанском Броду заплењене су огромне количине ратног и другог материјала.⁷⁰⁰ Од јединица у борбама за Босански Брод истакли су се Други и Трећи батаљон Седме бригаде

698) Зборник Х1/2, док. 78.

699) За погинуле 17, 18, и 19. је утврђено име само Борисава Ж. Арсића из с. Смољана.

21.4. 45. погинули су: Здравко Ц. Цветковић из с. Копље, Божидар М. Богдановић из с. Зотоње, Јозеф Ф. Видак из с. Шајковца, Властимир Р. Ђукић из с. Г.Крстур-Дервента, Божидар М. Бошковић из с. Зотова, Александар Н. Динић из Пожаревца, Драгомир Илић из с. Рибара, Боривоје П. Марјановић из с. Јабуковца, Драгомир Р. Николић из с. Кривеља, Десимир А. Николић из с. Татрашнице, Јарослав Павловић из с. Тречче, Жарко Б. Тошић из с. Велико Орашје, Саво Гиловић из с. Живинце, Жика Станисављевић из с. Мироча, подлегао ранама. За пет погинулих није утврђено ко су.

700) У Босанском Броду 7. бригада дошла је до великог плена: један мали тенк, једна хаубица, 17. разних пушкомитраљеца, 258 пушака, 43. револвера, више аутомата, 17 авиомотора, ваг. електромотора, шест вагона разне муниције, пионирске, понтонирске и разне друге опреме у великим количинама, одела, обуће, постељинске опреме, цигарете, огромне количине разних артикала за исхрану, сапуна, санитетског материјала и сл. А VII, к.1070, рег. бр. 1-76/5. Оперативни дневник 7. српске бригаде.

Скечана сахрана палих бораца за ослобођење Босански Брода.

у уличним борбама, а Први батаљон приликом форсирања реке Саве. Признање је одато и Чети пратећих оруђа због успешног подржавања Првог батаљона у прелазу преко Саве.⁷⁰¹

Улога и место бригаде у Унској операцији

Разбијање и уништавање непријатељских упоришта испред реке Босне, а потом форсирање реке, ослобођење Дервенте и уништење непријатеља на мостобрану Босански Брод и друго, присилили су немачку команду да повуче своје јединице даље на запад и организује одбрану на реци Уни. У долини Уне су се тако наша непријатељска упоришта у области Босанске Крупе, Отока, Босанског Новог, Добрљина, Босанске Костајнице, Дубице и другим местима. У њима су били смештени делови

701) А VII, к.1070, рег. бр. 1-78/6.

373 „Тигар“ дивизије са 1000 до 1500 војника, око два батаљона 104. немачке дивизије, јединице 4. дивизије НДХ (око 4000 војника), размештене на простору од Босанског Новог до Дубице, 4. усташко-домобранска дивизија на положајима од Уне до Сане, јединице 10. дивизије НДХ са око 4000 војника на простору од Босанског Новог до Двора на Уни и Острошца и нешто усташа на доњем току реке Уне. Према томе, непријатељ је контролисао комуникацију долином реке Купе - Карловац - Сисак коју је бранио због извлачења преосталих немачких снага у југозападној Босни.

После успешног ликвидирања немачке одбране на реци Босни, 2. армија је добила задатак да енергичним офанзивним дејствима према северозападу разбије и евентуално уништи сва непријатељска упоришта на десној обали реке Саве. Јединице 23. српске ударне дивизије, као армијска резерва, имале су обавезу да се са простора Клашница - Драгочај пребаце, железницом, до Приједора и разместе дуж реке Сане, са истуреним деловима у висини села Благаја ради обезбеђења испред Босанског Новог.⁷⁰²

Комплетна 23. српска ударна дивизија пребацила се на сектор Врбаса. У току истога дана, Седма српска бригада преко Дервенте и Прњавора стигла је на сектор Новићи - Штитор - Шибовка. На маршу је, због исцрпљености био изостао изванредан број бораца који није могао прати колону. Мада није утврђено да је тога дана дошло до неког сукоба са непријатељем, архивски извори записали су да су из Треће чете Другог батаљона погинула два борца.⁷⁰³ У покрету према Врбасу, Седма српска бригада, 25. априла, стигла је на линију Залужани - Куљарски и са железничке станице Градочај, у току ноћи, превезла се путем дугим 87 км до Благаја испред Босанског Новог.

На одсеку Босански Нови - с. Добрљин, 27. априла, налазило се око 3000 Немаца 373. легионарске „Тигар“ дивизије и усташа из 4. усташко-домобранске дивизије. У Босанском Новом налазио се 7. ловачки здруг са три

702) Зборник ХЗ/2, док. 69, Наредбе од 25. 4. 1945. године.

703) 24.4.45. погинули су: Драгомир М. Динић из с. Мајура, Милутин Б. Николић из с. Вранова - А VII, РПК-32, рег. бр. 1, фасц.1.

бојне и пратећом четом. Свака бојна имала је по 450 војника, четири тешка, 20 лаких митраљеза и 25 аутомата. На железничкој станици у граду налазиле су се три хаубице и два флака. Једна усташка дивизија била је ангажована на целом току Уне од Босанског Новог да обезбеђује дереглије и прелазе преко Уне.

Од Бихаћа и Отока овим правцем даноноћно су се и брз задржавања повлачиле немачке колоне према Сиску и Загребу. Оне су биле обезбеђиване са добро утврђених положаја, и то: западно од комуникације Двор - Костајница, Голубско брдо (к. 225), Крстбви (к. 224), Шокачко брдо, Метла, Стубови (тиг. 245), с. Хртићи, Мркождин (к. 196), односно на косама преко пута с. Добрљина, на левој обали Уне - Света Ката - Козиброд. Најача упоришта налазила су се код Добрљина и северно од њега на Церовој коси - на правцу дејства Девете српске бригаде.⁷⁰⁴

Упоподневним часовима, 27. априла, непријатељска артиљерија тукла је прилазе јединицама 39. дивизије код Благаја где се налазила комора и Први батаљон Седме српске бригаде. У току ноћи, ватром тешких оруђа, непријатељ је стварао велике тешкоће приликом подилажења батаљона Седме српске бригаде у рејону Благоја, а у јутарњим часовима наредног дана тукао је и њихове полазне положаје. Пред свануће, Четврти батаљон Седме бригаде водио је борбе против непријатеља к^а је подржавала снажна минобацачка и артиљеријска ватра.

Чим је добио наређење Штаба 2. армије, 28. априла, да форсира реку Уну, Штаб 23. српске дивизије наредио је бригадама покрет према реци Уни одакле су имале да форсирају реку и одредио им задатке на леву обалу, и то:

- са простора с. Благаја Седма бригада, ојачана са два ПТ топа 47 тт и два ПА, имала је задатак да преко с. Дервиши с. М. Жуљевица поседне положај с. Церовице, с. Равнице, обезбеди се према Босанском Новом и Двору, форсира Уну на одсеку к. 119 к. 132 (између Унчана и с. Голубовца) и створи услове за прелазак главни-не дивизије преко реке. Реку Уну бригада је требало, из покрета, да форсира у току ноћи, 28/29. априла, и да на

704) Зборник Х1/2, док. 78, А VII, к.1070 рег. бр. 2-1/1, Миландин Ивановић „Борбе 23. српске ударне дивизије на реци Уни априла 45.г. Вој.ист. гласник, даље ВИГ бр.2. од 1957.

супротној обали поседне Сокачко брдо (к. 233) и Метлу (к. 266), затим да пресече комуникацију Двор - Костајница, а према југу повеже се са деловима 39. дивизије. Минобачачи и остали противавионски топови, из арт. бригаде, имали су да уђу у Седму бригаду по пристизању са марша.

- Девета бригада имала је задатак да са просторије с. Сводно крене правцем с. Брезица - Пружачки Гај, ликвидира јако непријатељско упориште у с. Добрљину, форсира реку Уну у рејону села Добрљина - с. Куљани и спречи покушај непријатеља да од Костајнице угрози јединице НОВЈ у рејону према Двору на Уни.

- Четрнаеста бригада имала је задатак да се правцем с. Драготина - с. Сводна - с. Лежњани пребаци на простор с. Горње Водичево и задржи у том рејону до преласка Седме бригаде преко Уне, а затим преко с. Голубоваца - с. Драшковац - с. Нишевићи поседне положаје с. Главичина, с. Горчинка у улози дивизијске резерве, а одатле да, уколико се укаже потреба, садејствује Седмој бригади и деловима 39. дивизије на правцу Босански Нови.⁷⁰⁵

Истог дана, 28. априла, батаљони Седме српске бригаде кренули су према положајима са којих је требало да форсирају реку Уну. На свом правцу Други батаљон је код с. Мала Жуљевица сачекао непријатеља, који је наступао од с. Пољанице, и после краће борбе одбацио га а затим гонио све до Равничке косе где се, око пола ноћи, зауставио и посео положаје. Са Марског брда Трећи батаљон је предузео нападе правцем с. Мазићи - к. 310, али је добио нови задатак и пребацио се на терен Мале Жуљевице, Горњег Водичева - ближе рејону за форсирање реке. За то време, Први батаљон Седме бригаде, без борбе, преко северног дела с. Церовице, с. Равница избио је на обалу Уне наспрам с. Унчана где су се били утврдили делови 10. угашког здруга. Око пола ноћи, Четврти батаљон посео је положај у централном делу с. Равница код железничке станице.⁷⁰⁶

705) А VII, к. 1070, рег. бр. 2-1/1, Зборник X1/2, док. 78; Операт. днев. А VII, к.1070, рег. бр. 1-78/5; М.Ивановић: Борбе 23. срп.ударне дивизије на реци Уни крајем априла 45.; ВИГ бр. 2/1957.

706) А VII, к. 1070, рег. бр. 1-78/5, Операт.днев. 7. српске бригаде.

Чим су се делови Другог батаљона Седме бригаде сукобили с истуреним деловима непријатеља, који су се ужурбано повлачили према својој главнини, Штаб Седме српске бригаде стекао је утисак да се на том правцу налазе знатне снаге непријатеља и усмерио је главнину у том правцу, па је за прво време одустао од „предузимања мера за форсирање Уне, упутивши само извиђачке делове ка месту форсирања реке.“⁷⁰⁷⁾

Пошто су и остале бригаде 23. српске дивизије пристигле у току ноћи, 28/29. априла, „са великим закашњењем,“ исте ноћи нису се ни могле предузети припреме за форсирање реке.

Ни у току следећег дана, 29. априла, Седма српска бригада није форсирала Уну. Она је, у садејству с деловима 39. дивизије, била ангажована у борбама на простору доњег тока Сане и њеног ушћа у р. Уну. Исто тако, требарећи да Седма бригада због недовољне активности Четвртог батаљона није успела да ликвидира непријатељске снаге - „иако су за то постојали услови, али је истовремено вршила извиђање и припреме за форсирање ријеке,“⁷⁰⁸⁾ и, на крају, њени положаји на десној обали р. Уне, као и место прелаза били су под снажном ватром непријатељских артиљеријских минобацаца и митраљеза, тако да је прелаз дању био рлзичан. Уз све ово требало је имати у виду и чињеницу да средства за цревожење бораца преко реке ни у току дана, 29. априла, нису пристигла.⁷⁰⁹⁾

Пошто Седма бригада, због недовољно ефикасних борби у рејону с. Пољанице и обезбеђивања правца од Двора, није у ноћи, 28/29. априла, форсирала реку, Штаб 23. српске дивизије је, допунским наређењем, заменио задагке и наредио Четрнаестој бригади да се неопажено приближи десној обали реке Уне и рејону к. 119, чилима, к. 136, и к. 132, и да се на тим просторима припреми и на избочини реке у рејону к. 119 и к. 132. пређе Уну, 29/30. априла и сгвори мостобран на левој обали, а по-

707) М. Ивановић: „Борбе 23. српске ударне дивизије на ријечи Уни крајем априла 1945. године“, ВИГ бр. 2. од 1957.г.

708) Исто.

709) А VII, к.1069, рег. бр. 19-2/2.

седањем положаја на Шокачком брду (к. 233) и Метли (к. 256) - обезбеди прихват осталих делова 23. дивизије.

Седма бригада добила је задатак да обезбеђује правац према Босанском Новом и Двору, у рејону с. Равнице и с. Церовице, и припреми се за прелазак реке тек пошто Четрнаеста бригада створи мостобран. У новој улози имала је да преда своје положаје деловима 39. дивизије, а с једним батаљоном да напада на комуникацију с. Струга, с. Унчани и омета непријатељски саобраћај.^{710>}

Док су прилазили новим положајима, батаљони Седме српске бригаде били су изложени снажној ватри непријатеља са простора с. Мале Жуљевице. У току дана они су тукли колоне непријатељских возила и пешадије које су се кретале друмом према Костајници. Око 16,00 часова, јача непријатељска колона кретала се неопажена кроз шуму, подилазећи положајима јужно од с. Церовице и с. Равнице, после чега је напала положаје Другог батаљона у моменту његовог смењивања због одласка у резерву Штаба 23. дивизије. После краћег и неорганизованог отпора, непријатељ је заузео косу и коту 279 и једним клином стигао скоро до Равничког гробља и, у том рејону, угрозио делове артиљеријске бригаде. Штаб Седме бригаде из средишног дела с. Равнице и рејона око железничке станице усмерио је Четврти батаљон у том правцу који је, енергичном интервенцијом, успео да протера непријатеља и поврати изгубљене положаје.^{711>}

Крајем дана, 29. априла, непријатељ се налазило на сектору с. Мазихи - к. 310 - с. Пољавница, и то са четири бојне (две усташке и две домобранске) и три хаубице. У Босанском Новом, и даље, налазили су се делови 373 легионарске „Тигар“ дивизије, Седми усташки ловачки здруг и две сатније 2. бојне.

Седма српска бригада заузимала је у то време следеће положаје:

- Први батаљон у рејону с. Ћулима и у северном делу с. Равнице;

710) М.Ивановић: „Борбе 23. српскеударне дивизије на реци Уни крајем априла 1945. године“, ВИГ бр.2. од 1957.

711) А VII, к. 1070, рег.бр. 2-1/1, Оперативни днев. 7.српскеударне бригаде, А VII, к.1070, рег. бр. 1-78/5.

- Четврти у средњем делу с. Равнице и на железничкој станици;

- Други у јужном делу с. Равнице-ослонцем на 39. дивизију;

Трећи батаљон поседао је положаје у с. Мала Жуљевица;

- Чета пратећих оруђа на подручју с. Равнице.⁷¹²

За све време борби око заузимања положаја на десној обали реке Уне, Штаб 23. дивизије, њен командант с командантом и политичким комесаром и Штабовима батаљона, брижљиво су извиђали обале реке-одабирајући најпогодније место за њено форсирање. После свега, одлучено је да се овај ризични подухват изведе на избочини реке Уне - на правцу с. Унчана где је на супротној страни била равница широка око један километар, чиме се хтела избећи концентрична ватра. На овом месту Уна је била брза и дубока (у нормалним приликама 2-4 т), широка око 100т, а уз то надошла од отопљеног снега и великих киша које су лцле тих дана. Десна обала била је стрма и висока, а левггпотпуно откривена и представљала брисани простор за јединице које су биле у нападу. На околним брдима и косама, као и у кућама села која су се налазила у њиховом подножју, налазио се непријатељ- добро утврђен и наоружан до зуба.⁷¹³

Поред тога, остале припреме за овако деликатан и значајан подухват обављене су, углавном, из погрешне процене реалних могућности бригада да после напорног марша, из покрета, „у току једног поподнева и једне ноћи" форсирају реку каква је била Уна. У журби да се што пре изврши задатак и 23. дивизија пресече одступницу непријатељским снагама на релацији Двор - Костајница и, у садејству с 39 дивизијом, разбије их на том подручју, форсирање реке, после одлагања, извршено је без довољно превозних средстава, без заштите тешких оруђа артиљеријске бригаде, сигурних веза с јединицама које су предвиђене да успоставе мостобран, као и без ефикасне противтенковске заштите и слично. За овакве припреме било је потребно време за организовање ешалона и пребацивање по рејонима, за прикупљање свих јединица ди-

712) А VII, к.1070, рег. бр. 1-78/5, Операт. днев. 7.српске бригаде.

713) А VII, к.1069, рег. бр. 19-2/2.

визије, а посебно Понтонирског батаљона без кога је форсирање било незамисливо. С друге стране, и место форсирања и његова шира околина били су под снажном вагром, која је штитила саобраћајницу од животног значаја за непријатеља који се повлачио на север.⁷¹⁴>

Пошто су јединице Четрнаесте и Седме бригаде избиле на положаје уз Уну, приступиле су извршењу задатка који је гласио: Прећи реку, између 29/30. априла, брзо организовати мостобране на левој обали, осигурати пребацивање осталих делова дивизије и пресећи комуникацију којом су одступале непријатељске снаге преко и из Босанског Новог.

У ноћи, 28/29. априла, инжењерци су после великих напора и мука убрзаног марша, из долине реке Сане преко брдовитог терена и по расквашеним путевима од великих киша, на рукама пренели три руска понтона за по 20 људи, поставили их на место прелаза и одмах припремили за пребацивање јединица, најпре Четрнаесте српске бригаде, а затим и Седма бригада. Све је ишло брзо, па јединице нису имале времена да се поделе по рејонима и ешалонима. У то време још увек нису била пристигла артиљеријска оруђа, као инжењеријски материјал, чак ни 24. часа после форсирања реке.⁷¹⁵>

Уз велику одлучност, а и скривену бојазан у вези са успехом превожења јединица преко Уне, било је ангажовано руководство 23. српске дивизије и Штабови Четрнаесте и Седме српске бригаде. У тренутно важећим условима, јавиле су се многе тешкоће за прелаз Уне, посебно због снажне непријатељске ватре, па је јасно било да је форсирање реке могуће једино под заштитом Јирака. Стога су у току ноћи, 28/29. априла, помоћу три гумена чамца превезена три батаљона Четрнаесте бригаде на леву обалу реке Уне.⁷¹⁶ Први од пребачених батаљона наставио је

714) Исто, М.Ивановић: „Борбе 23. српске удар. дивизије на реци Уни крајем априла 1945.г.“, ВИГ, бр.2. од 1957. године.

715) А VII к. 1069/ рег. бр. 19-2/2.

716) А VII, к. 1069/ рег. бр. 19-2/2. „борбама за Босански Брод од 19-21. априла 45. 23. дивизија је запленила од Немаца, поред осталог материјала и 12, металних понтона. По наређењу Штаба 2. армије, девет понтона разбијено је осталим дивизијама 2. армије а три је задржала 23. дивизија за себе“, М. Ивановић у чланку „Борбе 23. српска ударна дивизија на реци Уни крајем априла 1945. „Пионирски батаљон није

дејства према с. Унчанима и Шокачком брду где је успоставио мостобран за прихватање најпре делова Седме бригаде, а затим и осталих јединица дивизије. Док су јединице Четрнаесте бригаде прелазиле реку, Седма српска бригада обезбеђивала је њихов прелаз, мотрећи на комуникацију с. Струга - с. Унчани у циљу спречавања евентуалног удара непријатеља у бок деловима Четрнаесте бригаде на левој обали реке у рејону с. Струге. Овај притисак непријатељ је могао да схвати како Седма бригада припрема прелаз, због чега је на аду, у рејону с. Струге, пребацио и једну своју чету. Све ово утицало је да Штаб Седме бригаде, у рејону Струге, да пошаље Четврти батаљон на окуку реке како би појачао положај Трећег батаљона. Други батаљон се у то време налазио на подручју с. Равнице, Јао дивизијска резерва, док је Први батаљон у рејону к. 119 очекивао прелаз на супротну обалу реке-за јединицама Четрнаесте бригаде.

Пребацивање батаљона Четрнаесте бригаде трајало је до после пола ноћи, и њен излазак на Шокачко брдо олакшао је пребацивање Првог и Четвртог батаљона Седме бригаде које је почело одмах пошто је завршено пребацивање делова Четрнаесте.

Пребацивање је ишло споро и Први батаљон се пребацио тек у зору, када је почело пребацивање Четвртог батаљона Седме бригаде. По сванућу превозење бораца било је онемогућено због дејства непријатеља са положаја на околним косама и утврђених сеоских кућа. Пошто се до јутра пребацила само једна половина чете Четвртог батаљона, било је обустављено даље превозење преко реке преосталих делова, како би се избегли губици. Пребацивање делова Седме бригаде штитио је и њен Други батаљон с положаја према југозападу где су се налазили непријатељски делови јужно од с. Равнице.

За то време, Девета бригада је до зоре, 30. априла, успела да овлада добро утврђеним селом Добрљином и припреми се за извршење главног задатка према наређењу, од 28. априла, које се односило на форсирање Уне и спречавање продора непријатеља од Костајнице према Двору.

Одмах по преласку реке, делови Седме српске бригаде у намери да прошире мостобран и ускладе своја дејства с деловима четрнаесте бригаде, цапали су на непријате-

ља у утврђеним кућама села Голубовца, Унчана и Струге сциљемдаослободеГолубовац, запоседнуГолупскобрдо (к. 225), обезбеде Деветој бригади прелаз на правцу према Костајници, а затим преко Кључа поседну подручје с. Горичке, с. Главичина где ће обезбеђивати размештај Седме бригаде и позадинских делова 23. дивизије.⁷¹⁷

Док су Први батаљони и делови Четвртог батаљона Седме бригаде били у покрету, према Голубовцу, били су изложени ватри непријатеља из рејона Голупског брда, и с. Струге. Овим дејствима непријатеља придружили су се и делови 10. усташко-домобранског здруга из с. Унчана. Артиљеријска ватра тукла је жестоко и место прелаза.

У моменту концентрисања артиљеријске ватре на место прелаза, уследио је истовремено и снажан против-напад непријатеља са положаја у рејону с. Дивуша и с. Струга-због чега су батаљони Четрнаесте бригаде морали да се повуку са Шокачког брда. Ово повлачење утицало је и на положај делова Седме бригаде који су се повукли изнад друма, и то, на уском простору, поред леве обале Уне, образовали - с деловима Четрнаесте бригаде -мо-стобран. Непријатељска артиљерија је тукла батаљоне у одступању, наносећи им осетне губитке. Овако жесгоки напади изненадили су јединице Четрнаесте бригаде и Првог батаљона Седме бригаде, па су се, у извесном нереду, морали повлачити према новим положајима. Међутим, убрзо са осматрачнице у рејону к. 132-где су се истовремено налазили штабови и Четрнаесте и Седме бригаде, Штаб дивизије издао је наређење за јуриш који је одмах извршен и у противнападу, уз обостране знатне губитке, батаљони су приморали непријатеља да се повуче до с. Унчана и с. Голубовца-као и првих коса изнад комуникације.⁷¹⁸

могао да са три понтона и четири гумена **ЧМВ** стигне у току ноћи 28/29. априла на реку Уну због удаљености и лоших путева. М.Ивановић, н.ч. напомена 11, (ВИГ, бр.2 од 1957.)

717) А VII, к.1069, рег. бр. 19-2/2; Зборник X1/2, док. 78, А VII, к.1070, рег.бр. 1-78/5; Операт.дневник 7. српске бригаде. М.Ивановић „Борбе 23. српске ударне дивизије на ријечи Уни крајем априла 1945. године”, ВИГ бр. 2 од 1957. године.

718) А VII, к.1070, рег. бр. 2-1/1; М.Ивановић: „Борбе 23. српске ударне дивизије на ријечи Уни крајем априла 1945. г., ВИГ бр. 2. од 1957.Г.

Непрекидне борбетрајалесу целог дана. Мостобран су са десне обале штитили: један батаљон Четрнаесте бригаде на правцу с. Голубовца, северније од њега Девета бригада, а јужније од њих-делови Седме бригаде према с. Уничанима, у садејству са деловима 39. дивизије. Јединице на мостобрану биле су скоро одсечене. Прелаз преко реке обављан је само једним чамцем (један је непријатељска граната потопила с рањеницима, а други је био оштећен). Преосталим чамцем превожена је муниција, а у повратку рањеници са леве на десну обалу. Одбрану мостобрана и превозење преко реке штитило је више од 10 тешких митраљеза с десне обале Уне. Борци, притешњени уз леву обалу и на брисаном простору, били су у веома тешком положају и због тога што нису имали довољно пионирског алатЈ за укопавање, а истовремено морали су да одбијају непријатељске јурише.^{719>}

Истога дана, пре подне, уз артиљеријску и тенковску подршку, непријатељ је најпре зауставио жесток јуриш, али је ипак био одбачен од комуникације Костајнице - Двор. Тек тада је пионирски батаљон успео да пребаци вод противтенковских топова на леву обалу и припреми за борбу. Из рејона с. Горњег Водичева дејствовала је и батерија топова 75 тт на непријатељске минобацачке ватрене положаје на Голубачком брду, али без виднијих резултата, јер је имала врло мало муниције.

Снажан непријатељски напад био је поновљен. Један батаљон 383. пука из правца с. Дивуша и један батаљон 10. усташко-домобранског здруга са правца с. Унчана, покушали су напад на левој обали Уне. Штаб дивизије одмах је ангажовао један батаљон Четрнаесте бригаде и Други батаљон Седме бригаде, са задатком да штите бокове јединица на мостобрану и олакшају њихову одбрану.⁷²⁰

Положај јединица 23. дивизије био је погоршан пошто је знатно смањена ватрена моћ, поред остапих, и код јединица Седме бригаде када је њеној Чети пратећих оруђа понестало муна и граната. Тешкоће су настале и када је дејством непријатељске артиљерије дошло

719) А VII, к.1069, пер. бр. 19-2/2.

720) М. Ивановић: „Борбе 23. српске ударне дивизије на ријечи Уни крајем априла 1945. године“, ВИГ бр. 2 од 1957. године.

до прекида телефонских линија с Штабовима на десној обали Уне. Појединачно и повремено чамцем су пребацивани само тешки рањеници.^{721>}

И поред свих ових сметњи, борци и руководиоци имали сухрабности не само да одбију бројне и жестоке непријатељске нападе, него и сами, готово из безизлазног положаја, предузму нове нападе и противнападе с циљем да се пробију у села Голубовац, Унчани и Струга. Иако нису у то време постигли неки значајнији успех, ипак су спречавали непријатеља да их збаци са мостобрана.^{722>}

Један од последњих напада на овом правцу, непријатељ је предузео, 30. априла, у поподневним часовима-уз подршку три тенка, шест топова и 10 минобацача. Напад је одбијен. Тако је на крају дана мостобран,- после тешких искушења и великих губитака на обе стране задржан у поседу Четрнаесте српске бригаде (без једног батаљона и делова Седме бригаде.^{723>} Али, после пада мрака непријатељ је непрекидно тукао артиљеријом, минобацачима, тенковским наоружањем и пешадијским оружјем-све до касно у ноћ-по мостобрану и месту прелаза реке, наносећи знатне губитке.^{724>}

И поред тешког стања за време борби на мостобрану, у коме су се нашли борци и руководиоци Седме бригаде са осталим јединицама 23. дивизије, посебно је значајна била њихова лична и колективна храброст као и правовремено и тачно реаговање Штаба бригаде и дивизије који су, у одређеним тренуцима, изналазили најбољарешења. Коликогод је положај јединица на мостобрану био тежак и критичан, утолико је више вере у његов успех гајио Штаб 23. дивизије, па стога и није прихватио захтев Штаба 2. армије, од 30. априла, да се јединице врате на десну обалу реке због опасности да не буду уништене, јер је непријатељ бројчано и технички био знатно јачи, а уз то држао је и добро организоване ватрене положаје. „Тиме је Штаб дивизије сву одговорност за положај својих снага на левој обали Уне примио на себе,”

721) А VII, к.1069, рег.бр. 19-2/2, М.Ивановић: „Борбе 23. српске ударне дивизије на реци Уни крајем априла 45. ВИГ бр. 2. од 1957.

722) А VII, к.1070, рег.бр. 2-1/1, Операт. днев. 7. српске бригаде. А VII, к.1070, рег.бр. 1-78/5.

723) Зборник Х1/2, док. 78.

724) Зборник Х3/2, док. 104.

јер је веровао у своје борце да ће издржати ма колико им положај био тежак, а, с друге стране, повлачење у току дана није могло бити учињено без већих жртава. Осим тога, још нису била прибављена потребна превозна средства за превозење бораца преко Уне.⁷²⁵⁾

Међутим, пошто је дошло и до захтева штабова бригада да се главнина с мостобрана ипак повуче због великих жртава, физичке и психичке исцрпљености - Штаб дивизије наредио је повлачење.⁷²⁶⁾

У току ноћи, 30. априла на 1. мај, направљена су оштећена пловна средства и пристигло је још неколико лимених чамаца. У 23,00 часа на положаје је стигао дивизион тешких бацача 120 шт, одмах према карти узео елементе и отпочео дејство-потпомажући повлачење јединица са мостобрана. У току ноћи два батаљона Четрнаесте и сви делови Седме бригаде враћени су са мостобрана на десну обалу Уне, апи са ведрким губицима. Прво су превезени рањеници, па тек онда борбене јединице.

На мостобрану остао је само један батаљон Четрнаесте бригаде који је одолевао притиску непријатеља.⁷²⁷⁾

Непријатељ је, истовремено, чим је пао мрак, 30. априла, отпочео ужурбану евакуацију са подручја Босански Нови и успео да до зоре, 1. маја, да извуче већину својих снага. Тек пред зору, батаљон Четрнаесте бригаде приметио је интензивнија кретања непријатеља према Коштајници и о томе обавестио Штаб дивизије.⁷²⁸⁾ Сада је постало јасно од коликог значаја за гоњење непријатељских јединица је било да су делови 23. дивизије остали на мостобрану. Ипак Штаб 23. дивизије наредио је да се одмах приступи поновном пребацивању јединица са десне на леву обалу Уне. Прво су се пребацили батаљони Четрнаесте бригаде, са оријентацијом "на с. Голубовац - Брстови, а одмах за њом делови Седме бригаде усмерени на с. Унчани, Шокачко брдо."⁷²⁹⁾ Још за време преба-

725) М.Ивановић: „Борбе 23. српске ударне дивизије на реци Уни крајем априла 1945.г.", ВИГ 2. од 1957.

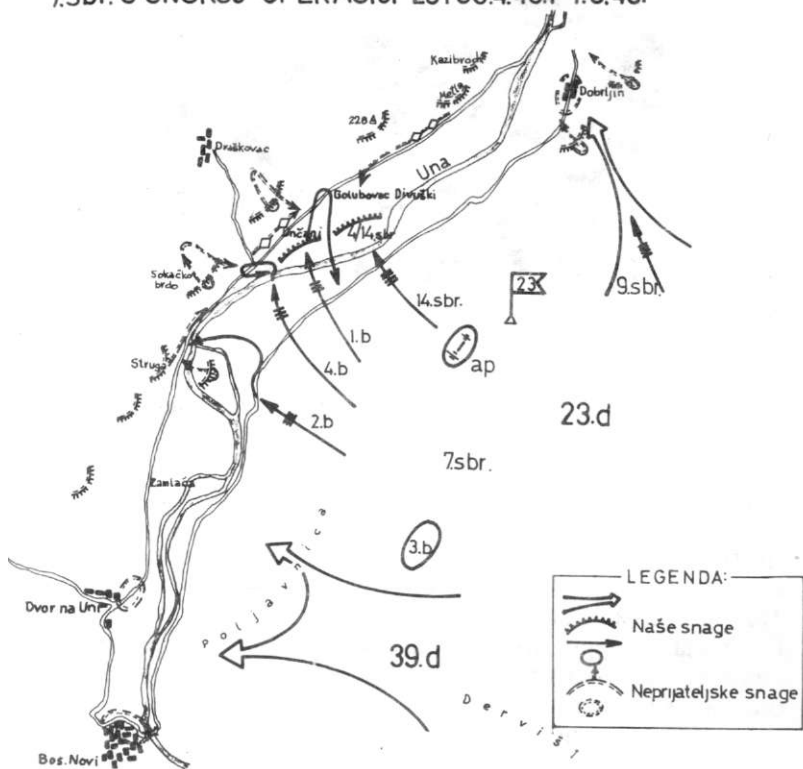
726) Исто.

727) А VII, к.1069, рег.бр. 19-2/2.

728) А VII,4.1069, рег. бр. 19-2/2. М.Ивановић „Борбе 23. српске удар. дивизије на ријечи Уни крајем априла 1945, „ВИГ бр. 2. од 1957. године.

729) Зборник X1/2, док. 104, Извештај Штаба 23. дивизије од 15. маја 1945. године. Штабу 2. армије.

7.sbr. U UNSKOJ OPERACIJI 29 i 30.4.45. i 1.5.45.

Ошадинке села Церовца и Добрљина износе рањенике из борбе на реци Уни, 30. априла 194А. године.

цивања ових јединица, непријатељ јесадесне обалетучен из свих оружја веома успешно, а пред зору цела Седма бригада (оперативни део) била је на левој обали и одмах напала с. Унчане и ослободила га, док је Четрнаеста бригада, на јуриш, ослободила с. Голубовац. Непријатељ је, у повлачењу, био принуђен да на комуникацији остави знатан део моторизације и осталог ратног материјала, и, користећи споредне путеве, одступи према Костајници. Тако је Седма бригада и овом приликом запленила два ПА топа, четири митраљеза, два минобацача 82 шш, четири радио-станице, 12 телефона и разну другу војну опрему и наоружање.

Пошто је овлада с. Унчанима и с. Стругом, Седма бригада дошла је у додир с деловима 37. дивизије која је, у међувремену, ослободила Босански Нови и Двор на Уни. Делови Четрнаесте и Седме бригаде, у наступању, посели су Голубско брдо, Крстове, Кљун и Шокачко брдо, и тако створили све услове да се главнине двеју бригада, без тешкоћа, пребаце на леву обалу Уне.⁷³⁰⁾ У току дана,

730) Миладин Ивановић „Борбе 23. дивизије на реци Уни крајем априла 1[^]5. године," ВИГбр. 2. од 1957. године.

1. маја, цела бригада се понтонима превезла према железничкој станици с. Равница-без сметње. Коњи и комора прешли су Уну недалеко од Босанског Новог, близу оштећеног моста.⁷³¹⁾ Четрнаеста и Седма бригада, својим дејствима, нанеле су непријатељу велике губитке у току његовог повлачења. За то време Девета бригада водила је борбе против Немаца северно од Добрљина.

У борбама за прелаз реке Уне на сектору Седме бригаде, од 29. априла до 1. маја 1945. године, непријатељ је имао 118 погинулих, око 24. рањена (према исказима заробљеника) и 31. заробљеног. Истовремено, Седма бригада у тим борбама имала је велики број жртава, више но у било којој борби раније. Према Оперативном дневнику, била су 72 погинула, 146 рањених, шест несталих и пет заробљених бораца.⁷³²⁾ Међутим, у очуваним списковима погинулих или подлеглих који се налазе у Архиву Војноисторијског института, пронађена су имена палих у тим борбама - 59 бораца,⁷³³⁾ што наводи на закључак да је

731) А VII, к.1069, рег. бр. 18-2/2.

732) А VII, к. 1070, рег.бр. 1-78/5 и 1-79/5, Операт. дневник 7. срп. бригаде.

733) А VII, РПК-32, р. 1,ф-1, ф-2, р-8, и ф-8, РПК-79, р-1, ф-3, А VII, к. 1070, рег. бр. 1-79 и 1-79/5.

29.4.1945. г., погинули су: Шаларевић М.Влада из с. Кривеља, Банковић Ј. Димитрије из Јабуковца, Глаговић Сада из Зарића, Живковић Р. Живан из Смољинца. Живковић С. Иван из Араповца, Машчић с. Ахмед из Сарајева, Павловић Д. Велимир из Зарића, Павловић Ч. Радиша из (непознато) и Петровић С. Божидар из М. Орашја.

30.5. погинули су: Аксентијевић Н. Бранислав из с. Оплећиња, Богдановић В. Витомир из Кривеља, Богдановић Д. Душан из Београда, Војиновић И. Милутин из Кривеља, Виденовић И. Јован из Зоиња, Видојић И. Јован из Вировитице^ Блатковић М. Бранко из Јаше-Петроње. Гогић Ж. Радољуб из Мађаре, Давидовић Ж. Милован из Чаруга, Димитријевић Б. Божидар из Зајечара, Добрић М. Димитрије из Радујевца, Додејић Т. Јован из Шежбановца, Достанић С. Мирољуб из Брђана, Дуцић М. Боривоје из Штубика, Костић М. Мика из Бегалице, Маринковић КБожидар из с. Струмице (води се као нестао), Марковић Б. Богољуб из Ратара, Марковић С. Христивоје из Братунца, Миладиновић С. Миодраг из Церова, Миљковић Д. Миодраг из Ћупиковца, Миљковић С. Радосав из Београда (води се као нестао), Муратовић М. Омер из Дервенте, Несторович Р. Миладин из Суботице, Николић Б. Бранимир из Рибаре, Николић П. Душан из Лубнице, Николић П. Димитрије из Кривеља, Павловић С. Војислав из Голубиња, Павловић С. Драгутин из Белотиња, Павловић Д. Илија из Голубиња, Павловић М. Живомир из Ловца, Пејовић Ђ. Првослав из Грошијце. Поповић М. Драги из Пећи (води се као нестао), Рељић

списак потпунији, али вероватно не даје и коначан број погинулих око реке Уне. Из спискова се види да је извештај број рањених касније подлегао ранама, а, вероватно је, да се неко утопио у оштећеним пловним објектима, јер се помињу и „нестали.“

Оцењујући резултате борбе које су вођене на Уни, нарочито оне од 30. априла, у извештају Штаба 23. српске дивизије се каже: „битка у току 30. априла била је најтежа од свих битака које су до сада водиле наше јединице.“⁷³⁴⁾ Борци 23. дивизије, нарочито Седме и Четрнаесте бригаде, на веома плитком мостобрану показали су велику храброст, упорност и максимално се ангажовали при стварању и одбрани мостобрана на левој обали р. Уне. Овде на реци Уни исписане су најпотресније странице до-тадашњег постојања Седме бригаде.

Борбе Седме бригаде у Хрватској и Словенији од 2 - 10. маја 1945. године

2 После ликвидације немачких и других непријатељских упоришта на реци Уни, њима није остало ништа друго но да се повлаче према северозападу, и да се евентуално зауставе и утврде дуж железничке пруге и цесте Карловац - Загреб, што је 7. бригада и учинила. На тим комуникацијама, између Петриње и Загреба, нарочито је бранила мостове.⁷³⁵⁾

Задатак 23. српске дивизије био је да у стопу прати разбијеног непријатеља са обале Уне, да му не дозволи да добије у времену за организовање нових положаја и давање јачег отпора. Њене бригаде су се, у том циљу,

Бошко, Рушић Радосав из Београда, Савић М. Коста из Горњана, Спасић А. Станко из Гроцке, Стакић Д. Јован из рамског краја, Сганковић П. Чедомир из Богдановца, Станојевић К. Милош из Алибеговића, Станојловић М. Живојин из М. Лаола, Стевић С. Владимир из Церовца, Стојановић Р. Тихомир из Радињинца, Стојановић Ђ. Витомир из Радињинца, Тојић Р. Михаило из Бегаљице, Тополовић М. Станоје из Брђана, Томић Б. Жарко из Н. Села- Орашје, Ћирковић Д. Жарко из Лозовика, Шућурина Ј. Стеван из Бос. Брода, Ђорђевић Р. Чедомир из Лозовика и Ђуричић А. Богдан из В.Бријеснице.

⁷³⁴⁾ Зборник Х1/2, док. 104.

⁷³⁵⁾ А VII, к.1070, рег. бр. 27-8.

одмах прикупиле на широј просторији Двор с. Струга - с. Унчани - с. Дивуша и у ноћи, 1/2. маја, кренуле ка северозападу. Седма бригада кренула је, 1. маја, правцем Двор на Уни - Глина и, другог маја, после марша, разместила се на подручју Гвозденско - Г. и Д. Комара. Позадинске јединице и јединице за подршку бригаде упућени су на прелаз преко моста у Босански Нови. Међутим, мост на реци Уни код Босанског Новог био је порушен и док су га инжењерци поправљали-јединице су чекале. Следећег дана Седма бригада разместила је багаљоне на простору Шаторња - Видушевац - Јуканац - Глина. Борцима Седме бригаде је у Глини, 3. маја, приређен величанствени дочек. У центру града одржан је народни збор мештана и бораца бригаде, на коме је, поред представника Глине, говорио и комесар 23. дивизије Војо Поповић. После митинга борци бригаде су се разместили по кућама где су били обилно угошћени. Са овог подручја јединице Седме бригаде наставиле су покрет, 4. маја, ујутро правцем Глина - Козарац - Ласиња и у току дана стигле на линију Дуго Село - Тречка - Новичај и ту заноћиле. У току ноћи, 4/5. маја, Седма бригада је вршила попуну муницијом и другом опремом. Истовремено, обављане су припреме за прелаз преко р. Купе код с. Ласиња.

Борбе са усташама и Немцима на прилазима Загребу

Долином Саве према Загребу одступале су јаке немачке и усташке снаге које су, 5. маја, поселе раније припремљене рејоне за одбрану на комуникацијама Карловац - Загреб - Сисак. На свим овим положајима, а нарочито на оним северно од Писаревине, с. Грнчара до реке Саве - изграђена су јака утврђења. На свим раскрсницама и у насељима изграђени су бункери, постављена минска поља и жичане препреке. Положаји северно од Писаревине у рејону с. Храшће посела је 18. усташко - домобранска дивизија (30. и 31. усташка пуковнија) са око 5000 усташа и мањи број четника.⁷³⁶⁾ Упорна одбрана ових

⁷³⁶⁾ Осамнаесгом усташко-домобранском дивизијом са Штабом у Јастребарско комадовала је злогласна тројка ратних злочинаца Лубурић, Мушков, Бобан. У току 7/8. маја ова дивизија повукла се преко Саве за Подсусед, а сутрадан је маршовала преко Самобора.

положаја имала је за циљ да времеиски омогући немачким јединицама извлачење са правца Бихаћ - Карловац и даље ка Загребу, Вараждину и Марибору, најкраћим правцем према Аустрији. Због тога овај комуникацијски правац био је запоседнут веома јаким усташким снагама, с деловима Црне легије познате као најборбеније и по злу чувене према цивилном становништву. Припадале су формацијама НДХ. Њихова упорна одбрана на овим положајима и чврсто држање овог правца, стварале су простор немачким јединицама које су браниле тзв. „Звонимирску линију“ јужно и источно од Загреба на правцу Сесвета - Дуго Село. У циљу прикупљања података о непријатељу, 6. маја, упућен је у Загреб обавештајни официр Седме српске бригаде Ратко Анђелковић, са опуномоћеником Главног штаба ЈА за Хрватску мајором Борисом Бакрачем, ради прикупљања и провере обавештајних података.

Већ одмах по пријему наређења да се пребаци на леву обалу реке Купе, Штаб 23. дивизије наредио је да Девета српска бригада форсира реку Купу, а потом са два батаљона поседне рејоне Братине - Ласковићи, са једним батаљоном Жунци- Дежилић, а осталим својим деловима подручје Велике.⁷³⁷⁾

Седмој српској бригади је исто тако било наређено да пређе реку Крку код Ласиња - Градца (за деветом) и поседне рејоне Писаревина - Тополовац - Дворанци, с обезбеђењем према с. Велика - Шторјак, затим Писаревина - Јамница - Хамдићи - Дворанци - Лукавић брдо.⁷³⁸⁾

Штаб Седме бригаде је у духу примљеног задатка, 5. маја, разместио своје јединице по следећем:

- Први батаљон с. Хасан Брег - с. Миковица - с. Радосавић,
- Други Велика - с. Горњи Трпутци,
- Трећи Дворанци, а затим Шторјак где и ПТ батерија,
- Четврти батаљон Јамница па Г.Трпутци,

737) А VII, к. 1074, рег. бр. 27/8.

738) Зборник Х1/2, док. бр. 27/8 и 104.

*Најмлађи курир Седме бригаде,
храбри Ђорђевић (Стојанковић)
Томислав из Барје Чифлика -код
Пирота.*

- Чета пратећих оруђа у с. Жераници, а
- позадински делови у с. Тополовац.^{739>}

Четрнаеста бригада се у том распореду нашла као дивизијска резерва на простору: Доња Купчина - Јамна - Киселица, а делом на простору Градца.^{740»}

Према батаљонима Седме бригаде, 6. маја, у селу Липицима налазило се 120 усташа, у Вукожерици исто толико, а у селу Дубаници једна усташка бојна. Од подне непријатељ је у три колоне - источно и западно од пута и од Гранчара - напао Трећи батаљон Седме бригаде на положају Штарјак - к. 146. - 1.156. Мраково. Пошто је пустио непријатеља на блиско одстојање, Трећи батаљон га је снажном ватром разбио и протерао у правцу Грачара, наневши му осетне губитке. Исти непријатељ поновио је напад и поподне, али су га јединице предње линије одбациле. Други батаљон у преподневним часовима, приликом померања јединица, наишао је на слабије непријатељске снаге испред села Горњих Трпутака, и, после борбе, коју је водила до краја дана, приморао непријатеља да се под заштитом мрака повуче југоисточно у

739) А VII, к.1070, рег. бр. 1-80/5, Оперативни дневн. 7. српске бригаде. Зборник X1/2, рег. бр. 210/4.

740) А VII, к. 1070, рег. бр. 27/8.

правцу Велике Горице. Четврти батаљон Седме бригаде код с. Микше истурио је једну чету према непријатељу која је, са поседнутих положаја, одбила његове покушаје да се пробије правцем Јамнице. После успешно обављене акције, Други батаљон Седме бригаде укопао се на свом положају, очекујући јаче ангажовање непријатеља. То је исто учинио и Трећи батаљон на положајима: Штарјак - Мраково.⁷⁴¹ У овим борбама непријатељ је имао 10 погинулих и 24. рањена војника, а бригада само једног рањеног.

У одступању долином Саве према Загребу, 7. маја, на сектору Седме бригаде нашло се око 5000 усташа и нешто мало четника.⁷⁴² Батаљони бригаде налазили су се на положајима као и претходних дана, сем што се Четврти батаљон пребацио на подручје Гајан - Ловре.⁷⁴³

Појачавајући заштитницу јединица које су се повлачиле уз Саву и комуникацијом Карловац - Загреб, 7. СС дивизија „Принц Еуген“ са око 4000 војника и део усташких снага, са простора јужно од Самобора, нападе су положаје најпре Другог, а затим осталих батаљона Седме бригаде. Снажан јуриш на делове Седме бригаде одбијен је врло енергично. Међутим, јаче колоне усташа нападале су и с десног бока и успеле да се пробију у међупростор делова Седме бригаде. Непријатељски напад и јуриши дуго нису престајали. Батаљони Седме бригаде пуштали су их на блиска о, ЈГојања и онда их, снажном ватром, присиљавали да се, у не-еду, повлаче-уз осетне губитке.⁷⁴⁴ Други батаљон је гако у току дана одбио три непријатељска јуриша, Трећи најмање десет, а сам предузео три противнапада, док је Први с првобитне борбене линије западно од Штарјак - к. 184. продужио према Велебрегу - одбио неколико непријатељских јуриша. За то време, Четврти батаљон пребацио се са подручје Гаја - Ловро и на време стигао да спречи непријатељски

741) Зборник Х1/2, док. 104, Операт. дневник 7. српске бригаде А VII, к.1070, рег. бр. 1-80/5.

742) Четници се сада први пут помињу од када је бригада форсирала реку Босну и освојила Босански Брод.

743) Зборник Х1/2, док. бр. 104, Оперативни дневник 7. српске бригаде А VII, к.1070, рег. бр. 181/5.

744) Зборник Х1/2, док. бр. 104; А VII, к.1070, рег. бр. 1-82/5. Оперативни дневник 7. српске бригаде

обухватни маневар у рејону западно од с. Краљевца и освоји два непријатељска положаја - у с. Ловру и с. Ашпергетима.

Ни послеподне, 7. маја, напади непријатеља нису престали. По свему, он је настојао да, узастопним дејствима, одржава иницијативу и тако спречи Седму српску бригаду да директно нападне јединице које су се повлачиле према Загребу. Нарочито снажан напад извео је на Трећи батаљон који је, заустављајући јурише непријатељских војника, остао без муниције. Под таквим притиском и насталим околностима, батаљон је морао да се за око 1 кп повуче. Са Сљемена се морао повући и Други батаљон, јер је био превише истурен и усамљен да би се, након тога, повезао с Трећим и Првим батаљоном. У заједничком противнападу ипак су успели да поврате све изгубљене положаје-уз сопствене губитке.⁷⁴⁵⁾ Тога дана погинуо је најмлађи борац 23. дивизије-курир Седме бригаде Ђорђевић Т. Томислав.

Штаб Седме бригаде није могао на време да изврши наређење и своје јединице пребаци на нови правац. Делови 25. дивизије, који су добили задатак да преузме додељене положаје, нису могли на време да стигну и бригаде, које су даноноћно водиле борбе нису своје положаје смели напустити, јер је постојала могућност да непријатељ избије на реку Купу и омете њено форсирање. Тек око поноћи, 7/8. маја, јединице 25. дивизије смениле су батаљоне Седме бригаде (Први пре, а Други и Трећи после поноћи). Први и Трећи, нешто касније, у напад на непријатељске положаје у рејону села Хорвата, а затим

745) **Зборник** Х1/2, док. 104. А VII, к. 1070. рег. бр. 1-82/5. Оперативни дневник 7. српске бригаде. Уместо 14 погинулих колико се помиње у дневнику Бригаде, у архиви је пронађено 17 погинулих 7. априла и то: Благојевић Б. Станислав из Лозовика, Дракулић М. Чедомир, из Будинца-Нашице, Ђорђевић Т. Томислав из Барје Чифлика, Иваношевић Љубица из Битоља, Јоргановић Ђ. Антонце из М. Јасикова/ Кадић С. Радослав из Призрена. Костић М. Мина из Вишњице, Костић Ђ. Миодраг (није утврђено одакле је), Миладиновић М. Бошко из Медошевца, Милутиновић М. Миладин из Прошана, Митић М. Добривоје из Драговца. Петровић М. Драгомир из Мајура, Сачиновић С. Мура из Бос, Брода, Стамић М. Боривоје из с. Малајнца, Станковић Ђ. Данило из Малајнца, Стевановић Д. Драгомир из с. Лесковца, Туркановић А. Дервиш из Нове Вароши.

преко Савучњака и Раковог Потока-избили на Свету Недељу.⁷⁴⁶

Испред нових положаја Седме бригаде, дуж комуникација Карловац - Загреб, налазила се Црна легија од око 1000 војника, а на сектору Маретице према Превендарима -налазило се 7-800 усташа. Непријатељ је непрекидно одступао у правцу Самобора.⁷⁴⁷

Распоред Седме бригаде, 8. маја, био је следећи:

- Трећи батаљон десно на северном делу Хорвата - Ратков Поток;

- Четврти се налазио на подручју с. Хорвата;

- Први - лево према Мавричићима, а

- Други, у резерви, у с. Ашпергетима као обезбеђење артиљерије.

Девета бригада налазила се на простору Горње и Доње Зденчине, на левом крилу распореда Доњег Десинца - Клинча Село и испред железничке пруге и друма Карловац - Загреб.

Четврта бригада заузимала је положаје на сектору засека Беречи - Г.Десинац - с. Глеђе - с. Прхоч, оријентисана према југозападу, где су се налазиле непријатељске снаге.

Артиљеријска бригада је својим деловима ојачала Седму и Четрнаесту бригаду, делом била на ватреним положајима код с. Ашпергета, а делом јужно од с. Купинаца.⁷⁴⁸

Четврти батаљон Седме бригаде, ојачан са четири минобацача, и Први ојачан, са осам тешких митраљеза - са положаја села Ловра и Ашпергета - напали су Црну Легију и усташе на подручју с. Хорвата. Нешто касније у борбу су ступили Други и Трећи батаљон, с циљем да ослободе Хорвате и преко Раковог Потока продру у рејон села Свете Недеље.

Међутим, колона Немаца успела је да продре у међупростор Девете и Четрнаесте бригаде и стигне до самог Купинеца- где су се налазили сви штабови и артиљерија. Одмах је из борбе за с. Хорвати повучен Други

746) Зборник Х1/2, док. 104, А VII, к.1070, рег. бр. 1-83/5. Оперативни дневник 7. српске бригаде.

747) А VII, к.1070, рег.бр. 1-81/5, Оперативни дневник 7. српске бригаде.

748) Зборник Х1/2, док. 104.

батаљон и упућен у с. Купинце - да обезбеђује делове дивизије. До борби није дошло, јер се непријатељ повукао, па је Друти батаљон са две чете чистио рејон Ловро - Купинец, а једном обезбеђивао бацаче 120 гшп на простору Ловре - Ашпергети.

У поподневним часовима, Четврти батаљон напао је утврђеног непријатеља у Хорватима. После жестоких борби, успео је да пређе железничку пругу, ослободи село Хорвата, зароби знатне количине оружја и муниције. Због снажног отпора усташа и Црне легије, Први батаљон успео је да дође до железничке пруге испред села Мавричића, али до мрака није могао да пређе пругу због јаког отпора. У помоћ му је, у предвечерњим часовима, послата једна чета Другог батаљона. Трећи батаљон је за то време продро дубоко у непријатељску позадину и доспео до самог Раковог Потока.⁷⁴⁹ Скоро последњег дана четворогодишње борбе, осмог маја, непријатељ је имао 30 погинулих и 45. рањених. И Седма бригада је имала пет погинулих и 55 рањених.⁷⁵⁰

Борбе око Самобора, Брегане, Свете Недеље и Керестинца

Под притиском снага 2. армије (Унске групације), непријатељске снаге - састава: 104. немачка ловачка дивизија, 13. усташка домобранска дивизија и делови 7. СС „Принц Еуген“ дивизије - су, 9. маја, одступиле правцем Самобор - Брежице - Зидани Мост, пружајући жесток отпор на линији Јастребарско - Клинча село - Раков Поток - Самобор. На положајима према Седмој бригади, непријатељ се још увек упорно држао на прузи Карловац

749) А VII, к.1070, рег.бр. 1-83/5; Зборник XI/2, док.бр. 104, Оперативни дневник 7. српске бригаде.

750) Оперативни дневник 7. бригаде 1070, рег. бр. 1-83/5. Уместо пет погинулих како је записано у Оперативном дневнику, у архиви су пронађена имена 10 погинулих бораца: Гргић Б. Душан из Селевца, Журкић И. Богдан из Бољотина, из Мањинца (подлегао), Милошевић С. Обрад из Врбе, Милутиновић М. Живоин из Стубика, Младеновић К. Љубомир из Црнојке, Павловић Будимир, Птовац В. Владимир из Београда, Чулак Ј. Јура из Јаховца - Добоја.

- Загреб у Раковом Потоку, Керестинцу и другим насељима према Самобору - у јачини од 1000 усташа и Немаца. Седма бригада наставила је нападе од претходног дана правцем Хорвати - Циганов брег - Раков Поток - Калиновица, а затим правцем Керестинац - Св. Недеља - Самобор. Непријатељ је пружио снажан отпор, нарочито на првим положајима: Хорвати - Раков Поток - Калиновица - Света Недеља - Козај - Сребрњак - Кладе. У поподневним часовима био је принуђен да, под заштитом тенкова, одступи на последње положаје који су бранили Самобор. Напад Четрнаесте српске бригаде био је усмерен правцем Света Марија - Пољаница - Самобор, а Девете бригаде на непријатељске заштитне делове у правцу Клипча - Гаглов - Самобор.^{751>}

Лево и десно налазиле су се јединице 25. и 10. дивизије са задатком да у садејству Седме бригаде обезбеђују своје бокове.

Док је Седма бригада водила борбе око Хорвата, на сектору Четрнаесте бригаде појавили су се немачки парламентарци. На вест о парламентарцима, у Штаб бригаде одмах је дошао политички комесар 23. српске ударне дивизије потпуковник Војо Поповић, коме је шеф парламентарне делегације мајор Штарк предао овлашћење следећег текста:

„Главни стан

8. маја 1945. године

Команданту прекопутних југословенских борбених снага,

Имам част да Вам предам приложено писмо команданта Југоистока и молим за што брже обавештење ваших потчињених јединица о заказаном и одређеном времену примирја. Са моје стране предузео сам мере, да мени потчињене јединице приме ову заповест до данас увече. Подносилац овог писма, мајор Штарк у пратњи капетана Винклера и тумача Зондарфирера Штајера је од мене опуномоћен да од Вас прими евентуалне предлоге које је требало да поднесем генерал оберсту Леру.^{752>}

ФОН Ертмансдорф
ђенерал армије."

751) Зборни* XI/2, док. 104/

752) С. Миладиновић „14. српска бригада", стр. 440-450.

После два дана преговарања немачки парламентарци нису прихватили захтев Штаба 23. дивизије - да њихове јединице одмах положи оружје на делу фронта испред бригада и дивизија ЈА. У току преговора наређено је свим бригаама 23. дивизије да енергичним продором, и обухватним маневрима, приморају непријатеља на капитулацију у рејону Јастребарског, Загреба и Самобора. У дејствима на линији снажног непријатељског отпора Хорвати - Керестинац - Света Недеља - Кладе Трећи, Први и Четврти батаљони Седме бригаде, после жестоких напада и јуриша, приморали су непријатеља да напусти последње положаје испред Самобора, па и сам град. Продорношћу у овим борбама истицао се Трећи батаљон. Наравно, ослобођењу Самобора допринеле су и остале бригаде 23. дивизије које су се кретале на његовом правцу.⁷⁵³ Непријатељ се повлачио друмом према Загребу под заштитом тенкова. У Самобор су ушле јединице 23. дивизије у коме су делови Четрнаесте бригаде успостављале ред.⁷⁵⁴

По ослобођењу Самобора, на правцу Брежице - Костањевица непријатељске јединице повлачиле су се: 373. легионарска „Тигар“ дивизија, делови полицијског пука „Бегал“, 7. СС дивизија и друге мање јединице.⁷⁵⁵ Штаб 23. дивизије је, 10. маја, наредио да четрнаеста бригада настави гоњење непријатеља правцем Самобор - Брегана - Церина - Маленца, па уколико се укаже потреба са подручја Четеж - Маленце помогне у ликвидацији непријатеља у Брежицама, да осматра и контролише правца према Костањевици. У исто време, ова бригада је у Самобору оставила две чете ради обезбеђења објеката. Деветој бригади наређено је да остане на простору Мале и Велике Раковице-до даљег наређења. Једна батерија „зисова“ постављена је у правцу Брегана. Седмој бригади наређено је да одмах упути један батаљон у Самобор и прими обезбеђење од делова Четрнаесте бригаде, а са осталим батаљонима да остане на сектору Свете Недеље.⁷⁵⁶

753) Свет. Миладиновић: „14. српска бригада“, стр. 449-450."

754) Исто, стр. 452.

755) Зборник XI/2, док. 97.

756) А VII, к. 1070. рег. бр. 1-84/5, Оперативни днев. 7. бригаде.

Једанаестог маја, Седма бригада остала је на дотадашњој просторији из претходног дана. Ова два дана, док је бригада била на том подручју, поједини њени делови водили су краће и појединачне борбе против разбијених непријатељских група које су се скривале по шумама и другим местима. Сутрадан, 12. маја, бригада је извршила покрет, а 13. маја, разместила се на линији Скопице - Бреге - Храстје - Жупече. Следећег дана, после марша, њени батаљони занови су у рејону Мачковца и Лонча, да би се, 15. маја, са ових просторија покренули и разместили у рејон Петрушње - Вас - Ствид. - Радонова Вас. На овом подручју јединице Седме српске бригаде дочекале су капитулацију свих непријатељских јединица на тлу Југославије.

Опште узев, за три последња месеца, од 4. фебруара до 9. маја 1945. године, у борбама противу непријатеља свих врста, Седма српска бригада је, заједно са другим јединицама Југословенске армије, извојевала блиставе победе. У тешким борбама дате су велике људске и материјалне жртве. У долини Спрече, на Мајевици, Озрену и Требави, на Соколу, Бандри и Стражби, око Грачанице, Брчког и Добоја, за ослобођење Босанског Брода, и посебно при форсирању реке Уне, и даље, из непријатељског строја избачено је 2945 војника, подофицира и официра од којих је 601 погинуо.

У том времену, више но икада до тада, испољено је велико јединство, стечено огромно борбено искуство бораца и руководилаца, лична храброст и солидарност дошла је до нарочитог изражаја. Те врлине одважних људи-бораца радника и сељака омогућавале су избор командног и политичког кадра који је превазилазио противника, без обзира на његову школску спремност и техничку супериорност. Упоредо с тим успесима, Седма бригада је у истом раздобљу претрпела велике жртве: 275 погинулих, 870 рањених, осам заробљених и 32 нестала борца.

Општи закључак

Комунистичка партија Југославије била је идејно-политичка, револуционарна и организована снага која је могла да усмери слободарске традиције, патриотска осе-

ћања и класиу припадност печалбара Црне Траве и Лужнице у историјске токове ослободилачке и револуционарне борбе југословенских народа и народности против окупатора и контрареволуције. Она је надањивала печалбаре на подвиге против фашистичких поробљивача и експлотатора, за национално и социјално ослобођење. После трогодишњих борбених искустава са партизанским одредима и разним другим облицима војног организовања, Комунистичка партија је на овом приграничном подручју јачала, усавршила и уобличавала оружане снаге НОП-а.

У овом крају Србије, 4. фебруара 1944. године, формирана је Пета јужноморавска НО бригада (касније преименована у Седму српску НО бригаду). То је била прва оперативна јединица НОВЈ на анектираном делу Србије, где је бугарски фашистички режим настојао да изврши што потпунију асимилацију становништва, уз примену силе, невиђеног терора и злочина.

Прво кадровско језгро и борачки састав Седме бригаде чинили су лужнички и власотиначки печалбари, па се та бригада популарно звала и „печалбарска.“ Већина њених бораца, при оснивању бригаде, имала је значајна борбена искуства, као и искуства у организовању народне власти и привредног живота и снабдевања, друштвено-политичког, културно-просветног и забавног живота. Самим тим, она је изражавала и остваривала тежње печалбара за променом социјалног стања и живота-на принципима најшире демократије и социјализма; НОП је био једини тумач народних стремљења, па ниједан други покрет и организација нису могли да нађу уточиште код печалбара, јер су КПЈ и НОП најдоследније доказивали своја опредељења за интересе народа. Из тога се рађало и непоколебљиво јединство, то је био непресушни извор храбрости бораца и народа који се одано и истрајно борио за победе тих идеала. Зато се на том географском подручју, под окриљем партизанских јединица, и могло успешно ковати братство и јединство народа и народности.

Приликом формирања, међу 470 бораца у строју Седме бригаде, било је 80 чланова КПЈ организованих у 13 партијских ћелија и око 100 скојеваца. До краја 1944. године она нараста на 4000 бораца, а у свом саставу имала

је 19 партијских организација са 204 чланова КПЈ и 296 чланова СКОЈ-а. Њен командни и политички руководећи кадар претежно су сачињавали чланови КПЈ и СКОЈ-а и они су били организовано идејно-политичко и револуционарно језгро и покретачка снага борбених, друштвено-политичких, културно-забавних здравствених и других делова Седме бригаде- како у самој јединици тако и међу становништвом територије на којој се кретала и изводила своја борбена дејства. У свим приликама, у најжешћим окршајима, на најтежим маршевима гладних, необучених и босих бораца и старешина, на тим даноћним маршевима, комунисти и скојевци, личним примером, показивали су како се бори за народ, радничку класу, за ослобођење земље и победу социјалистичке револуције.

На дугом борбеном путу, од Јабуковика, на југословенско бугарској граници, преко источне и западне Србије, кроз Босну, Хрватску и Словенију, све до Трста - Седма српска бригада преваљала је пут дуг око 4000 кт. У напорним маршевима, по беспућима и врлетима српских и босанских планина, по мразу, снегу или блатњавим путевима, ишли су печалбари и њихови саборци из борбе у борбу против непријатеља југословенских народа и контрареволуционара.

Прва четири месеца бригада се борила самостално у свом завичају, уништавајући окупаторску живу силу и технику, одузимајући му оружје, бранећи од бугарских фашиста села и нејако становништво. У саставу 23. српске ударне дивизије борила се следећих 11 месеци - када је, по одлуци Главног штаба НОВ и ПО Србије - пошла у ослобођење других крајева Србије и Југославије. По одлуци Врховног штаба НОВЈ, Седма српска бригада у саставу 23. дивизије учествовала је у ослобођењу главног града Београда и бори се за ослобођење Чачка, Љубовије, Зворника, Грачанице, Брчког, Тузле, Дервенте, Добоја, Босанског и Славонског Брода, Босанског Новог, Самобора и околине поменутих градова. На свом борбеном путу, од југословенско-бугарске границе до крајњих западних делова земље, савлађивала је велике реке: Јужну и Велику Мораву, Дрину и Босну, форсирала Саву и уз велике жртве реку Уну и, најзад, у победоносном наступању прешла је реку Купу. Седма српска бригада остала је позната

као упорна у борбама, жилава, а у критичним тренуцима врло издржљива јединица.

За 15 месеци и у скоро свакодневним борбама против непријатеља, нанела му је велике поразе нарочито бугарско-фашистичким јединицама, на Тумби, Таламба-су, Рњосу и код књажевачког села Бели Поток. У садејству са 21. српском дивизијом однела је сјајну победу над четничким корпусима у Горњој Јабланици, а у саставу 23. српске дивизије и на Буковику, Јаворским падинама, Мајевици, Озрену и Требави. Бригада се истакла у жестоком борбама против Немаца за ослобођење Зајечара, првог окружног места ослобођеног у Србији; затим у долини Западне Мораве, Дрине, Босне и Уне, а њену ударну снагу осетили су и недићевци, усташе, домобрани, зелено-кадровци, белогардејци и черкези.

У тим борбама, за 15 месеци, Седма бригада нанела је непријатељу осетне губитке од 2983 погинулих војника и старешина, од којих 1562 или 53% окупаторских и 1142 или 47% из редова домаћих контрареволуционара (четника, недићеваца, усташа, домобрана и сл.) Процењује се да је непријатељ имао 3454 рањених-од којих 1296 или 38% окупаторских и 2159 или 68% војника и официра који су припадали контрареволуционарним формацијама. У истом времену, заробљено је 963 Немаца, 388 бугарских фашиста, око 1094 домобрана и усташа, није утврђен број четника који су свакодневно заробљавани или су се предавали и остајали у бригади. Од огромног плена ваља напоменути велике количине оружја и оруђа (45 флакова и митраљеза, 123 пушкомитраљеза, 2362 пушке, много аутомата, 25 минобацача са знатним количинама мина, шест топова, огромне количине муниције разног калибра) затим много војне опреме (логорске, одећа и опрема за транспорт опреме и средства за везу, пионирска и пантонерска, кухињска опрема и прибор), много намирница и другог материјала.

На том борбеном путу, Седма бригада дала је велике жртве. Према ономе што је до сада утврђено, у окршајима против непријатеља свих боја погинуло је преко 500, рањено 1436, заробљено 20 и нестало 90 њених бораца и руководилаца. Војне и политичке старешине и руководиоци бригаде истицали су се изузетном храброшћу и оданошћу циљевима НО борбе. О томе речито говоре и подаци

Борци Седме бришде на сдечаној 30-Годишњици 4. фебруара 1974. Јодине у селу Јабужоцику.

/979" Седме бритуе на смошрцу Бабушници 35-Јодишњице 4. фебруара

о великом броју погинулих руководилаца и бораца који су били у првом борбеном строју при оснивању бригаде. Значајни људски губици један су од показатеља жестине вођених борби и величине доприносаове бригаде коначном ослобођењу земље од окупатора. Из првог строја, на дан формирања бригаде, погинуо је скоро сваки трећи борац, а од преживелих из истог строја -75% су постали ратни војни инвалиди.

Од прекаљених бораца Седме српске бригаде, формиране су бројне војно-територијалне јединице (Нишавски и Зајечарски партизански одред, Сокобањска, Књажевачка и Зајечарска команда места). За новоформирану 45. српску дивизију Седма бригада је дала део кадрова, коме су поверена одговорна места у руковођењу њеним бригадама. Бригадне партијске и скојевске организације успешно су, као, уосталом, и целокупни борачки састав, сарађивали са организацијама и народом натерену и органима нове народне власти - пружајући им свестрану помоћ и, ослобађајући територију, формирале структуре новог привредног и друштвено-политичког живота који се заснивао и развијао на одлукама АВНОЈ-а. Плод такве сарадње је и чињеница да су се у бригадне редове радо сврставали нови борци, претежно омладинци и омладинке, из свих крајева куда је бригада пролазила. Тако је расла бројчано и њена борбена снага, што је истовремено јачало братство и јединство.

У исто време, бригада је успешно сарађивала са савезничким војним мисијама и с великим пожртвовањем и достојанством, напредо, борила се и садејствовала са јединицама Црвене армије, од Бора до жестоких окршаја у борбама око Београда и у долини Западне Мораве. За показану храброст и спремност да се жртвује, у садејству јединицама Црвене армије, у борбеним окршајима око Београда и Чачка, црвеноармејци су одавали признање борцима Седме бригаде за њихову борбеност.

За постигнуте успехе у борбама противу окупатора и домаћих издајника широм Југославије, за успехе у борбама противу бугарско-фашистичких асимилатора, Седма бригада добила је неколико високих признања: добила је звање „ударна," а затим неколико похвала. Одлико-

вана је Орденом заслуге за народ са златном звездом, Орденом братства и јединства са златним венцем.^{7")}

Борци Седме српске бригаде, поникли на приграничним подручјима, настављају и данас рад на неговању светлих традиција и јачају југословенски социјалистички патриотизам, у корак са савременим условима, а у циљу одбране самоуправног социјализма, интегритета и независности СФРЈ.

457) Председништво СФРЈ - Канц.ордена: Указ. чл 176
22.12.1962. и Указ бр. 108 од 2.8. 1976.Г.

V ДЕО

ПРИЛОЗИ

БОРАЦА ПЕТЕ ЈУЖНОМОРАВСКЕ (СЕДМЕ СРПСКЕ) БРИГАДЕ
ПОЧЕТКОМ МАЈА 1944. ГОДИНЕ*

БРОД- Црна Трава:

1. Анђелковић Ђура	23. Мидутиновић Тихомир
2. Динчић И. Драгиша	24. Митровић Александар
3. Дојчиновић Дојчин	25. Михајловић Ставра
4. Дојчиновић М. Милош	26. Момчиловић Ставра
5. Дојчиновић Петар	27. Николић Никола
6. Златановић Раде	28. Петровић С. Сотир
7. Златковић Сребрн	29. Петровић Б. Ставра
8. Китановић С. Божидар	30. Савић Милисав
9. Којчић Градимир	31. Спасић Ј. Милисав
10. Крстић Х. Тихомир	32. Спасић Трајко
11. Леојевић Богомир	33. Станковић Р. Драгомир
12. Миладиновић Ј. Апександар	34. Станковић Миодраг
13. Миладиновић Ј. Денча	35. Станимировић Ставра
14. Миладиновић А. Добривоје	36. Стефановић Аца
15. Миленовић Г. Бранка	37. Стефановић Ј. Брагислав
16. Миловановић Г. Братислав	38. Стефановић Дража
17. Миленовић Воја	39. Стојановић Раде
18. Миловановић Браца	40. Стефановић Витко
19. Миловановић М. Градимир	41. Цекић Буда
20. Милосављевић Б. Миодраг	42. Цекић Раде
21. Милошевић В. Чедомир	43. Цонић Раде
22. Милтеновић Раде	

ВЛАСИНА

1. Војиновић Д. Сретен	3. Мицић Михаило
2. Глишић Милорал	4. Стево - „Букарка“

ВЛАСОТИНЦЕ

1. Анђелковић Ј. Раиђел	4. Младеновић Ђ. Раиђел - Челик
2. Диманић Т. Милорал - „Милош“	5. Цекић В. Ђура
3. Јанић З. Божидар	

- * Имена погинулих бораца су сложена црним словима.

ВРЕЛО

1. Димитријевић С. Петар
2. Димитријевић М. Радисав
3. Младеновић Т. Станислав
4. Младеновић Т. Станислав
5. Петровић В. Трајко
6. Филиповић С. Сретен

ГАРЕ - Заплање:

1. Цветановић Добривоје - Ћира

ГОРЊЕ ГАРЕ

1. Вељић Љ. Борисав
2. Ђорић Д. Божидар
3. Милић Ј. Никодије
4. Милић Ј. Радомир
6. Милчић Ј. Ратко
7. Николић В. Будимир
8. Николић М. Војислав
9. Николић А. Денча
10. Петровић К. Милорад
11. Пешић Д. Светислав
12. Петровић М. Симијанка
13. Стаменковић М. Драги
14. Стојановић Градимир
15. Стојиљковић Ј. Сгојадин

ГОРЧИНЦИ

1. Адамовић Александар
2. Милојковић Тихомир
3. Младеновић Д. Гвозден

ГРАДСКО

1. Виденовић М. Денча
2. Голубовић Добривоје
3. Грубеновић Р. Града
4. Дојчиновић В. Спасоје
5. Златановић А. Витомир
6. Златановић М. Добривоје
7. Златановић А. Стаменко
8. Златковић С. Дојстојмир
9. Златковић Р. Харалампје
10. Игњатовић Н. Раиђел
11. Илић С. Бора
12. Илић М. Воја
13. Илић Р. Сава
14. Лепојевић Р. Радован
15. Миладиновић Р. Јосиф
16. Милошевић М. Живојин
17. Миљковић Н. Вигомир
18. Митић С. Бора
19. Младеновић М. Добривоје
20. Младеновић М. Станко
21. Николић С. Гмитар
22. Иејчић Д. Светомир
23. Раденковић Ђ. Стојан
24. Радивојевић М. Станко
25. Соколовић С. Витомир
26. Станковић Ј. Драгомир
27. Стефановић З. Јоца
28. Стојановић Д. Гмитар
29. Стојановић Ђ. Јездимир
30. Стојановић К. Мирча
31. Тодоровић М. Благоје

ДАРКОВАЦ

1. Благојевић С. Војислав
2. Бранковић Б. Радомир
3. Гајић Божидар
4. Голубовић М. Криста
5. Дикић М. Јованча
6. Динић Витомир
7. Ђорђевић С. Драгомир
8. Ђорђевић С. Петроније
9. Ђорђевић М. Сотир
10. Илић В. Драгомир
11. Илић С. Јованча
12. Илић Р. Радомир
13. Китановић Божидар
14. Костић О. Богосав
15. Коцић С. Владимир
16. Љубеновић Р. Андон
17. Љубеновић Р. Јона
18. Миладиновић М. Душан
19. Младеновић Јоца
20. Николић С. Дмитар
21. Новковић Д. Јевта
22. Раденовић А. Милан
23. Раденовић С. Милан
24. Рајковић Ђ. Јевта
25. Сибиновић А. Веља
26. Сибиновић С. Таса
27. Стефановић Ц. Јоца
28. Стојановић Ј. Јован
29. Стојановић Г. Стојанча
30. Цветковић С. Љубомир
31. Цветковић Т. Таса

ДОБРОВИШ (и Страњево)

1. Арсић М. Станко
2. Димитријевић В. Стаменко
3. Димитријевић С. Тихомир
4. Ђорђевић Јаков
5. Јанковић Т. Драгомир
6. Јовановић ЈБ. Јован
7. Крстић Р. Заре
8. Крстић Сретен
9. Коцић Коца
10. Коцић Радоил
11. Љубисављевић Борисав
12. Митровић Г. Јевта
13. Мијалковић Станко
14. Николић С. Милентије
15. Николић Ј. Петроније
16. Рајковић Љ. Криста
17. Спасић М. Стоилко
18. Спасић Милан
19. Спасић Христа
20. Стојчић С. Мирко
21. Стојановић С. Воја
22. Стојановић С. Миљивоје
23. Стојковић М. Александар

ДОБРО ПОЉЕ

1. Видановић-Д. Бранислав
2. Видановић Д. Чедомир
3. Дојчиновић Н. Божило
4. Живадиновић Александар
5. Игњатовић Р. Таса
6. Јовић С. Добрић
7. Костић М. Божило
8. Лепојевић И. Адам
9. Лепојевић Ј. Александар
10. Миленковић Б. Градимир
11. Миловановић С. Радован
12. Младеновић С. Ђорђе
13. Момчиловић С. Радомир
14. Недељковић Н. Борисав
15. Николић Б. Војислав
16. Радисављевић С. Радисав
17. Ранђеловић О. Радомир
18. Стојановић М. Борко
19. Стојановић Д. Душан

ШАТИЋЕВО

1. Стојановић Н. Драгољуб
2. Стојановић Д. Радивоје
3. Цонић М. Криста

ИЗВОР

1. Јанковић Ратко

ЛБУКОВИК

1. Војиновић Ј. Живојин
2. Дојчиновић С. Рајко
3. Ђорђевић Р. Милорад
4. Јовановић Ф. Радован
5. Момчиловић М. Вигомир
6. Петровић Т. Трајко
7. Стефановић Ј. Миле

ЈАВОРЈЕ

1. Стојановић Б. Александар
2. Станојевић В. Драги
3. Банковић Радомир
4. Митровић Станко

ЈАКОВЉЕВО

1. Ивановић Будимир

КАЛНА

1. Апексић К. Жика
2. Аићелковић С. Динка
3. Богојевић Н. Богоје
4. Богојевић Н. Витко
5. Вељковић С. Богоје
6. Веселиновић Т. Тихомир
7. Грујић А. Мико
8. Динчић З. Љуба
9. Ђикић П. Воја
10. Ђикић П. Марика
11. Ђикић С. Ружа
12. Ђикић К. Сава
13. Ђорђевић М. Влада
14. Ђорђевић М. Никола
15. Ђорђевић З. Сава
16. Ђорђевић М. Тихомир
17. Ђорић С. Витко
18. Златановић Ђ. Мила
19. Златановић Ђ. Петроније
20. Златановић Г. Стојан
21. Игњатовић Н. Михаило
22. Игњатовић Сава
23. Маринковић С. Сгања
24. Марковић Н. Цветко
25. Милоевић Ј. Чедомир
26. Момчиловић М. Војислав
27. Павловић С. Велисав
28. Павловић Ј. Сотир
29. Пејчић Ј. Станишко
30. Поповић М. Драгољуб
31. Поповић Б. Душан
32. Поповић Ј. Ставрија

33. Радивојевић С. Стојанча
34. Раливојевић Ч. Радисав
35. Радочичић Н. Воја
36. Ристић Ј. Танасије
37. Савић А. Воја
38. Савић Д. Заре
39. Савић С. Лазар
40. Савић С. Стојан
41. Савић Б. Рашко
42. Симоновић Ђ. Јоса
43. Соколовић Ј. Драгољуб

44. Соколовић Ј. Ђорђе
45. Соколовић С. Стојанча
46. Станковић Д. Стоилко
47. Стојановић Х. Вигко
48. Стојановић Д. Стојан
49. Стојичић М. Јован
50. Стојановић С. Стојан
51. Томић К. Борко
52. Тополчевић Ј. Јона
53. Тошић Д. Милисав
54. Цветановић Ц. Миле

КАМБЕЛЕВАЦ

1. Илић Миливоје

КАРЕ

1. Милосављевић Драгутин - Јоза

КИЈЕВАЦ

1. Видановић В. Александар
2. Видановић М. Витомир
3. Видановић В. Живојин
4. Живковић С. Радисав
5. Манојловић В. Илића
6. Видановић С. Боривоје
7. Бојић А. Петар

КОВАЧЕВА БАРА

1. Стојковић Драгомир - Шиме

КРИВИ ДЕЛ

1. Миловановић Влајко
2. Стевановић Гралимир

ЛЕСКОВИЦА

1. Спасић Љ. Стамен

ЉУБЕРАЋА

1. Живковић З. Апександар
2. Маринковић Д. Божидар
3. Стојановић Д. Славко

МАСУРОВЦИ

1. Раденковић Д. Алексанлар

ОРАШЈЕ

1. Станковић Т. Деса
2. Станковић Т. Чедомир
3. Тасић Петар - Луте

ПЕТРОВАЦ (код Пирота)

1. Ђорђевић Раде
2. Илић Живадин
3. Илић Предрог

ПИРОТ

1. Бошковић С. Јован
2. Глигоријевић Н. Арсам
3. Маринковић М. Методије
4. Милалиновић В. Стојан
5. Петровић Радован

ГЈРЕСЛАП

1. Аризановић Никола

ПРЕДЕЈАНЕ

1. Стаменковић Ј. Јован - Ранко

РАВНА ГОРА (Власотиначка)

1. Величковић Петроније

РАДИЊИНЦЕ

1. Андрејић М. Божидар
2. Андрејић Ц. Љубиша
3. Видајић С. Душан
4. Видајић В. Милутин
5. Златковић Р. Ђура
6. Илић Н. Драгољуб
7. Јовановић М. Богосав
8. Јоцић С. Славко
9. Крстић Љ. Драгољуб
10. Милошевић Д. Часлав
11. Мигровић Т. Влада
12. Мигровић С. В.тала
13. Накић К. Влада
14. Радојић С. Момир
15. Стојановић Р. Тнхомир
16. Стојановић Д. Витомир

РАДОСИН

1. Божић М. Горча
2. Бошковић М. Стојан
3. Динић М. Јаблан
4. Игњатовић Т. Сава
5. Костић К. Добринко
6. Матејић М. Стојан
7. Митровић Н. Јованча
8. Николић Г. Маринко
9. Николић Г. Чедомир
10. Ристић С. Светомир
11. Стојановић Р. Душан
12. Тодоровић П. Лазар
13. Цонић И. Добросав

РАКОВ ДОЛ

1. Аврадиновић Милан
2. Вељић С. Тихомир
3. Глигоријевић Т. Борко
4. Игњатовић Драгомир
5. Игњатовић Станимир
6. Марјановић Д. Чедомир
7. Миленковић Веља
8. Миленковић С. Милисав
9. Миленковић Н. Радомир
10. Митић Борко
11. Пејчић Стања
12. Пејчић Милисав
13. Ранђеловић С. Милован
14. Ранђеловић (Вељић) Милован
15. Ристић Миодраг
16. Ристић Ј. Стања
17. Ристић Т. Стојан
18. Ристић Стојанча
19. Стевановић В. Живадин
20. Стевановић В. Рашко
21. Стевановић Стеван
22. Стојановић Станко

РАСНИЦА

1. Тодоровић Богољуб
2. Јовановић Б. Раде

РУПЉЕ

1. Аризановић М. Александар
2. Анђелковић М. Јордан
3. Анђелковић А. Ратко
4. Анђелковић В. Светомир
5. Банковић Радисав
8. Војиновић М. Драгиша
9. Голубовић О. Војислав
10. Голубовић Н. Раде
11. Гопић Сима
12. Денић К. Божидар
13. Денић К. Ранко
14. Дикић С. Божидар
15. Добрић Ђ. Милошевић
16. Дојчиновић М. Александар
17. Дојчиновић М. Милан
18. Дојчиновић Р. Сима
19. Ђорђевић А. Брагислав
20. Ђорђевић С. Десимир
21. Ђорђевић Б. Миодраг
22. Ђорђевић А. Чедомир
23. Здравковић Б. Богомир
24. Здравковић М. Драгиша
25. Здравковић М. Светозар
26. Здравковић Т. Трајко
27. Ивановић С. Војислав
28. Ивановић Р. Иван
29. Ивановић Јован
30. Јовановић Сребрн
31. Китановић М. Бора
32. Костадиновић М. Владимир

33. Космадиновић Р. Милан
34. Крстић Т. Лука
35. Кутмановић М. Добривоје
36. Миладиновић Б. Миодраг
37. Миленковић Д. Светомир
38. Миловановић С. Божидар
39. Милосављевић Ђ. Драгољуб
40. Милосављевић Ј. Милан
41. Милосављевић А. Тихомир
42. Младеновић Р. Чедомир
43. Момчиловић С. Ратко
44. Прокић Града
45. Радисављевић С. Бора
46. Радојловић П. Данило
47. Ратковић Добросав
48. Савић С. Рајко
49. Славковић Б. Градимир
50. Станојевић Д. Љубомир
51. Стефановић Д. Милорад
52. Стефановић Радомир
53. Стефановић В. Чедомир
54. Стојановић Р. Влада
55. Стојановић С. Владимир
56. Стојановић В. Градимир
57. Стојановић Р. Живојин
58. Стоиљковић М. Милорад
59. Цветановић В. Андрија
60. Цветковић Н. Влада
61. Цветковић М. Бранислав

СТАЈКОВЦЕ

1. Конић Милугин - Зека

СТОЛ

1. Митић Г. Радош

СГРЕЛАЦ

1. Адамовић П. Божидар
2. Миладиновић Ж. Десимир
3. Петковић В. Бранимир
4. Ранчић М. Апександар
5. Ристић Т. Борко
6. Стојиљковић М. Десимир

СТУДЕНА

1. Андрејић М. Апександар
2. Андрејић Ј. Ранђел
3. Банковић С. Радисав
4. Вељковић Ж. Ранђел
5. Глигоријевић Ј. Борко
6. Глигоријевић В. Радован
7. Ђорђевић Борко
8. Ђорђевић Ђ. Војислав
9. Ђорђевић С. Десимир
10. Ђорђевић Ђ. Јевта
11. Живковић С. Радомир
12. Игњатовић С. Апександар
13. Игњатовић С. Василије
14. Игњатовић С. Десимир
15. Игњатовић А. Чедомир
16. Јанићијевић Ђ. Борисав
17. Миленковић Борисав
18. Митровић Ч. Велимир
19. Николић Р. Борисав
20. Миленковић Борисав
21. Митровић Ч. Апександар
22. Николић Р. Борисав
23. Павловић А. Радисав
24. Пејић Р. Душан
25. Петровић М. Богољуб
26. Ристић А. Десимир
27. Тричковић Т. Славољуб
28. Стојановић Д. Нада
29. Станковић С. Видојко
30. Костадиновић А. Арса

СУКОВО

1. Тодоровић С. Бранко
2. Димитријевић Ђ. Никола

ЦРВЕНАЈАБУКА

1. Анђелиновић С. Борисав
2. Богдановић Н. Александар
3. Банковић Ј. Рагомир
4. Богдановић С. Милисав
5. Богдановић Т. Станко
6. Васил>евић К. Мирко
7. Видановић В. Влада
8. Вчкалиновић П. Милисав
9. Вукадиновић П. Стојан
10. Вукадиновић П. Стојанча
11. Гол>бовић Б. Добросав
12. Димитријевић М. Јован
13. Димитријевић Н. Љубинко
14. Димитријевић М. Станко
15. Динић С. Милош
16. Ђорђевић А. Драгутин
17. Ђорђевић С. Љубица
18. Ђурић В. Стојан
19. Ђурић М. Стојан
20. Здравковић М. Ђорђе
21. Здравковић С. Јован
22. Здравковић М. Мирко
23. Здравковић Д. Никола
24. Здравковић Н. Светомир
25. Златановић Љ. Мирко
26. Златковић И. Сима
27. Игњатовић Т. Владислав
28. Ивановић С. Драгутин
29. Искреновић Ј. Борисав
30. Искреновић Ј. Воја
31. Искреновић К. Никола
32. Јанковић М. Божидар
33. Јанковић М. Добривоје
34. Јанковић М. Мирко
35. Јовановић М. Милисав
36. Јовановић Р. Милован
37. Јанковић М. Станко
38. Китановић Д. Владимир
39. Китановић Р. Љубинко
40. Китановић Д. Радомир
41. Костадиновић М. Жарко
42. Крстић Ђ. Раша
43. Лепојевић Р. Борисав
44. Лепојевић М. Јосиф
45. Лепојевић С. Мирко
46. Ленојевић Р. Стојан
47. Лепојевић С. Станоје
48. Миленковић С. Милован
49. Миленковић С. Славко
50. Михаиловић С. Милева
51. Николић И. Милоје
52. Нејчић В. Милоје
53. Пејчић В. Никодије
54. Пауновић А. Стојан
55. Пегровић Р. Драгомир
56. Петровић Р. Зака
57. Пировић С. Милован - Јова
58. Рајковић П. Града
59. Рајковић Р. Милош
60. Рајковић Ч. Стојанка
61. Рајковић А. Стојанча
62. Раићеловић Ђ. Раша
63. Спасић Ј. Милисав
64. Спасић М. Милоје
65. Стаменковић Борисав
66. Стаменковић Т. Иван
67. Стаменковић С. Милован
68. Стаменковић С. Славко
69. Оаменковић Р. Стојан
70. Сивановић М. Борисав
71. С'јевановић Ђ. Власга
72. Стевановић А. Добросав
73. Стевановић М. Драгутин
74. Сгевановић С. Драгутин
75. Стојадиновић М. Мирко
76. Стоилковић С. Милоје
77. Стоичић С. Бошко
78. Стоичић Т. Милисав
79. Стоичић М. Радунка
80. Стојановић В. Миливоје
81. Стојковић С. Заре
82. Стојковић Ј. Јован
83. Стојковић Ј. Љуба
84. Стојковић Д. Љубомир
85. Стојковић С. Миливоје
86. Стојковић Ј. Милисав
87. Стојковић С. Најдан
88. Стојковић М. Раша
89. С'ојковић Д. Светислав
90. С'ојковић И. Славко
91. С'ојковић С. Стојан
92. Стојичић Љ. Стојанча
93. Танчић Ј. Драгутин
94. Танчић Н. Михаило
95. Танчић Ј. Раша
96. Танчић Н. Станоје

ЦРНЛ ТРАВА

1. Аиостоловић Ј. Мика
2. Апостоловић Ј. Светислав
3. Анђелковић С. Ранђел
4. Будић М. Гаврило
5. Богдановић Б. Синиша
6. Богдановић М. Стојанча
7. Богдановић М. Радован
8. Богдановић М. Александар
9. Бошковић Ј. Божило
10. Бошковић К. Иван
11. Бошковић Р. Предраг
12. Бошковић С. Бошко
13. Богојевић Ј. Вида
14. Богојевић Ј. Александар
15. Богојевић Ђ. Апекса
16. Богојевић К. Станко
17. Благојевић С. Ћира
18. Војиновић З. Иван
19. Војиновић Т. Љубомир
20. Вучковић Ј. Светислав
21. Вучковић М. Стојанка
22. Вучковић С. Велибор
23. Величковић Д. Велимир
24. Голубовић С. Велимир
25. Глигоријевић Ј. Михајло
26. Грујић С. Видосав
27. Дамјановић Т. Светозар
28. Данковић Р. Јованча
29. Дојчиновић Т. Никола
30. Димић Д. Добровоје
31. Димић Д. Божило
32. Димић Д. Градимир
33. Димић С. Ратомир
34. Димитријевић А. Драгић
35. Димитријевић А. Светозар
36. Димитријевић А. Станко
37. Динић Ј. Драгомир
38. Динић Ј. Живојин
39. Ђикић В. Десимир
40. Ђикић В. Боривоје
41. Ђикић Ј. Војислав
42. Ђикић Т. Ђура
43. Ђикић Т. Сава
44. Ђикић В. Десимир
45. Ђокић Ц. Младен
46. Ђокић Т. Живојин
47. Ђорђевић М. Дража
48. Ђорђевић Ј. Наум
49. Ђурић В. Чедомир
50. Златановић Д. Светозар
51. Златановић Н. Боривоје
52. Златановић Ц. Стојанча
53. Илић К. Драгољуб
54. Ивановић М. Станко
55. Ивановић В. Сима
56. Ивановић С. Љубомир
57. Ивковић С. Аекса
58. Ивковић С. Божидар
59. Искреновић Д. Алекса
60. Јовановић В. Христа
61. Јовановић С. Богосав
62. Јовановић Т. Милош
63. Јовић Ј. Десимир
64. Јанковић Д. Љубица
65. Јанковић Д. Радослав
66. Кузмановић В. Иван
67. Кузмановић Д. Петар
68. Којчић К. Градимир
69. Којчић Т. Стојан
70. Китановић Б. Ранђел
71. Китановић С. Сретен
72. Крстић М. Бранко
73. Крстић А. Тихомир
74. Лепојевић Ц. Алекса
75. Љубић Н. Сима
76. Љубић С. Стојадинка
77. Момчиловић Ј. Видоје
78. Момчиловић С. Живојин
79. Момчиловић М. Божидар
80. Момчиловић М. Светозар
81. Момчиловић Д. Драгољуб
82. Миладиновић П. Милан
83. Миладиновић Б. Радивоје
84. Миладиновић И. Радомир
85. Миладиновић С. Чедомир
86. Милтеновић Ј. Мика
87. Милтеновић Д. Мирко
88. Милтеновић Ј. Стојанча
89. Милтеновић Б. Братислав
90. Милтеновић Д. Ненад
91. Милановић Ј. Градимир
92. Миленковић С. Михајло
93. Миленковић С. Мика
94. Миленковић М. Љубомир
95. Миловановић М. Мнотраг
96. Миловановић Ј. Божидар
97. Миловановић С. Алекса
98. Миловановић С. Станча

99. Милетић С. Ратомир
100. Михдјловић Ђ. Ставра
101. Михајловић Ђ. Радомир
102. Михајловић Ј. Миливоје
103. Милчић Ђ. Алекса
104. Милчић Ј. Велимир
105. Милчић Ј. Симеон
106. Митровић Ј. Јован
107. Митровић М. Радослав
108. Маринковић М. Војислав
109. Недељковић Н. Миодраг
110. Недељковић Д. Станко
111. Недељковић М. Миодраг
112. Несторовић С. Челомир
113. Николић Б. Иван
114. Печиновић З. Ставра
115. Печиновић М. Стојанча
116. Петровић М. Градимир
117. Петровић Ј. Љубомир
118. Петровић В. Радојица
119. Петровић В. Станиша
120. Пешић В. Божидар
121. Радосављевић Т. Божидар
122. Радосављевић М. Боривоје
123. Радосављевић Ј. Аралампие
124. Радосављевић А. Срећко
125. Радосављевић Р. Тихомир
126. Радосављевић В. Војислав
127. **Радосављевић Ј. Живоин**
128. Радосављевић Ђ. Видоје
129. Радосављевић Т. Славко
130. Радосављевић Т. Борнсав
131. Радосављевић С. Бошко
132. Радосављевић Т. Пантелеја
133. Радосављевић Ц. Витомир
134. Радисављевић С. Љубомир
135. Радисављевић С. Ђорђе
136. Радојловић Ј. Витомир
137. Радојловић Д. Владимир
138. Радојловић Д. Милић
139. Радојловић Д. Стојан
140. Радојловић Ј. Стојанча
141. Радојловић Т. Чедомир
142. Радојловић Т. Божидар
143. Радивојевић Ј. Драгомир
144. Рајковић С. Симеон
145. Радуловић Т. Драгиша
146. Ракић Ђ. Љубомир
147. Ристић Б. Божидар
148. Ристић Д. Чедомир
149. Станковић И. Војислав
150. Станковић П. Ђура
151. Станковић Д. Витомир
152. Станковић С. Александар
153. Станковић Д. Витомир
154. Станојевић С. Светозар
155. Станојевић С. Јованча
156. Станојевић Б. Станоје
157. Станојевић Ј. Василије
158. Станојевић С. Чедомир
159. Стојановић С. Добровоје
160. Стојановић Д. Сава
161. Стојановић С. Градимир
162. Стојановић С. Ђура
163. Стојановић Р. Живојин
164. Стојановић Т. Ђура
165. Стојановић Т. Ива
166. Стојановић Т. Цветко
167. Станимировић С. Глиша
168. Стефановић Д. Радивоје
169. Стевановић Д. Драгомир
170. Стевановић Д. Светозар
171. Стефановић М. Десимир
172. Стефановић Ј. Градимир
173. Стефановић К. Братислав
174. Стефановић К. Војислав
175. Стефановић И. Десимир
176. Стојичић М. Радован
177. Стојичић Ј. Сима
178. Стојичић Ј. Симка
179. Стојић П. Станка
180. Страхинић Б. Тодор
181. Славаковић Д. Боривоје
182. Славковић Ц. Љубомир
183. Цекић Б. Радован
184. Цекић Б. Петар
185. Цветковић М. Чедомир
186. Цветковић М. Велимир
187. Цветковић М. Вшомир

ШИШАВА

1. Ђорић П. Апександар
2. Ђорић Ј. Јован

1. Деновски Динко Заре

С П И С А К
ПОГИНУЛИХ, УМРЛИХ И НЕСТАЛИХ БОРАЦА СЕДМЕ
СРПСКЕ БРИГАДЕ НОВЈ *

1. АДАМОВИЋ В. ВЛАДА, (1914. године у с. Извору лужнички срез), керамичар, борац од 5. 10. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо на Каблару у борби против Немаца.
2. АДАМОВИЋ Д. ДРАГУТИН, (1923. с. Криваљ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 15. 1. 1945. на Дрини у борби противу Немаца
3. АДАМОВИЋ С. САВА, (1922, с. Криваљ код Бора), борац од 22. 9. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 16. 4. 1945. године код Циганишта.
4. АДАМОВИЋ С. ЖИВОРАД, (1924. с. Церовац код Пожаревца), борац од 20. 10. 1944. у 3/2 батаљону, погинуо 6. 2. 1945. код с. Жабара у борби против усташа и четника.
5. АЛЕКСАНДРОВИЋ Милоша МИЛОШ, (1919, у с. Малајници код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо фебруара 1945. код Брчког.
6. АПОСТОЛОВИЋ Ј. МИКА, (Црна Трава) погинуо 1945. године.
7. АРАНЂЕЛОВИЋ П. ДРАГОМИР, (1925. с. Суљковац код Светозарева), борац од 6. 10. 1944, погинуо 30. 5. 1945. године.
8. АРИЗАНОВИЋ НИКОЛА из с. Преслапа, борац од 1943, погинуо 23. 4. 1944. године у борби на Рњосу противу бугарских фашиста.
9. АРСИЋ Ж. БОРИСЛАВ, (1927. с. Смољанац код Пожаревца), борац од 28. 9. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 19. 4. 1945. код Дервенте.
10. АРСИЋ С. МИХАИЛО, (1923, с. Божовац код Пожаревца) погинуо 15. 2. 1945. године код Жабара у борби противу четника и усташа.
11. АНДРИЈЕВИЋ ЖИВОЈИН, (Грачац) умро у времену између 10. и 28. 2. 1945. године у тузланској болници од тифуса.

* Подаци за погинуле до новембра 1944. године узети су из Оперативног дневника 7. срп. бриг. А VII, к. 1070, рег. бр. од 1-1/5 до 1-83/5. За погинуле, умрле и нестале у каснијим борбама подаци су нађени у А, VII, РПК-32, р-1, ф-1, р-2, ф-1, р-6, 8,7/2, 1/1, 1/2, 3/1, 5/1, 5/3; РПК-79, р-1, ф-3; РПК-89, р-8, ф-28. За извесан број погинулих податке су дали њихова родбина и саборци. За један број погинулих аутори у току истраживања нису могли да открију њихова имена и друге податке, а за мањи број нису могли бити утврђени потпуни основни подаци који су били потребни за ову монографију. Ове мањкавости проистекле су из недостатака ратне администрације Јер није могла бити у свим приликама ажурно вођена.

12. АНТИЋ Станоја ЖИВОЈИН, (10.7. 1909. у с. Шаркамену *од Неготина), у НОБ од 20. 10. 1944, погинуо децембра 1944. на Дрини код Љубовије.
13. АНТИЋ С. СВЕТИСЛАВ, (1924. Зајечар), борац од 15. 5. 1944, погинуо 4. 1. 1945. код Грачанице.
14. АНЂЕЛКОВИЋ С. ДИНКА, (1924. у с. Кални), домаћица, борац 3/4. батаљона, умрла од тифуса 27.2.1945. у тузланској болници.
15. АКСЕНТИЈЕВИЋ Н. БРАНИСЛАВ (из с. Опленића) погинуо 30. 4. 1945. године на реци Уни.
16. АЛЕКСИЋ Д. БОЖИДАР (1926. Бели Поток) погинуо 29. 3. 1945. године.
17. АЛЕКСИЋ С. СВЕТОМИР (1914. Сокобања), борац од 18. 7. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 17. 2. 1945. године код Ханпијеска.
18. АЛЕКСИЋ-СТОЈАНОВИЋ Ж. МИЛУТИН (1924. с. Врбовац), борац од 14. 8. 1944. године, погинуо 6. 9. 1944. године у борби против Немаца око Зајечара.
19. АЋИМОВИЋ Живана ЧЕДОМИР, (17. 1. 1910. у с. Шаркамену код Неготина), у НОБ од 20. 10. 1944, погинуо децембра 1944. на Дрини код Љубовије.
20. БАЛАБАНОВИЋ НИКОЛА (Гамзиград Зајечар.) погинуо 7. 10. 1944. године код с. Луке у борби против Немаца.
21. БАЛУКА Динула КОСТА, (1920. у с. Уровици код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо 28. марта 1945. код Грачанице.
22. БАНКОВИЋ Ј. ДИМИТРИЈЕ (1925, с. Јабуковац код Неготина. борац од 27. 10. 1944.) погинуо 29. 4. 1945. с. Зарићи на р. Уни у борби прогиву усташа и Немаца.
23. БАНКОВИЋ Ј. РАТОМИР (1916. с. Црвена Јабuka, лужнички срез), борац од 1944. у Другом батаљону, погинуо 7. 9. 1944. у борби противу Немаца за Зајечар.
24. БАРБУЛОВИЋ Д. ЈОВАН, (1924, с. Јауковац код Брзе Паланке), борац од 27. 10. 1944. године, погинуо 21. 1. 1945. године код с. Велика Бријесница.
25. БЕЋИРОВИЋ Т. АЛЕКСАНДАР, (1923, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944. године, погинуо 10. 2. 1945. код Сребреника.
26. БЕЋИРОВИЋ С. ЈАНКО (1919, с. Кривељ) земљорадник, борац од 28. 9. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 28. 3. 1945. године код Грачанице.
27. БЛАГОЈЕВИЋ Петра МАРИНКО - Мика, (24. 3. 1924. у Д. Милановцу у НОБ од септембра 1944, погинуо марта 1945. код Грачанице.
28. БЛАГОЈЕВИЋ М. РИСГА (1914, Д. Милановац), борац од 4. 10. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. године код Грачанице.
29. БЛАГОЈЕВИЋ Б. СТАНИМИР (1926. године с. Лозовик) погинуо 7.5. 1945. године код Штарјака - шири рејон Самобора.
30. БЛАГОЈЕВИЋ С. ЋИРА (1922, Црна Трава, власотиначки), борац од 1944. године, погинуо 27. 5. 1944. године у Горњој Оруглици (Јабланица)-у борби против чегника.
31. БЛИДАРЕВИЋ С. ПАУН (1925, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 2. 3. 1945. године, место погибије непознато.

32. БОГДАНОВИЋ М. БОЖИДАР, (с. Затоње, рамски), борац од 3. 11. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 20. 4. 45. у борби за ослобођење Босанског Бродз
33. БОГДАНОВИЋ М. ВЛАДИМИР, (1924, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 8. 9. 1944. године, погинуо 7. 10. 1944. код с. Луке у ширем рејону Бора у борби против Немаца.
34. БОГДАНОВИЋ Б. ВИТОМИР (1925, с. Кривељ код Бора) погинуо 1. 5. 1945. у борби против Немаца на р. Уни, у другом податку стоји да је погинуо 30. 4. 45. године.
35. БОГДАНОВИЋ Д. ДУШАН (Београд) погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа.
36. БОГДАНОВИЋ Ј. ДРАГУТИН (1916. с. Кривељ код Бора), борац од 28. 9. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 7. 11. 1944. код с. Ракова код Чачка у борби против Немаца.
37. БОГДАНОВИЋ М. МИЛИВОЈЕ (1921, с. Борике код Шапца), борац од 27. 10. 1944., погинуо 5. 4. 1945. на Бандри у ширем рејону Грачанице.
38. БОГДАНОВИЋ Ђорђа НИКОЛА (1911. у с. Малајници код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо фебруара 1945. код Брчког.
39. БОГДАНОВИЋ Т. СТАНКО, (1911, с. Црвена Јабука, лужнички срез), борац од 1943, за време формирања бригале био у Трећем батаљону, погинуо 30. 7. 1944. на Јаворским падинама у борби против четника.
40. БОГДАНОВИЋ Б. СЕНИША (1923, Црна Трава, власотиначки), борац од 4. 2. 1944. године, погинуо од бугарских фашиста 30. 6. 1944., код Белог Потока-шири рејон Књажевца.
41. БОГДАНОВИЋ М. РАДОВАН (1924, с. Црна Трава, власотиначки), борац од 1943. године, за време формирања бригале био политички комесар 3/3. батаљона, погинуо 5. 7. 1944. у Врбовцу код Сокобање.
42. БОГОЈЕВИЋ Н. БОГОЈЕ (1925. с. Кална-власотиначка), грађевински радник, борац од 4. 2. 1944, умро од тешких рана у тузланској болници 2. 3. 1945. године.
43. БОЈКОВИЋ П. СТОЈАН (1924, с. Кривељ код Бора), борац од 28. 9. 1944. г. погинуо 24. 1. 1945. у с. Милићу- рејон Брчког.
44. БОШКОВИЋ М. БОЖИДАР, (1923, с. Затова - рамски срез), борац од 3. 11. 1941, у бригади био у 1/2. батаљону, погинуо 20. 4. 1945. године код Босанског Брода. У другом податку стоји да је из Дубоке, салашки срез.
45. БУЋЕВАЦ Ј. МИЛОЉУБ (1921, Горња Горјевица - Љубички срез), борац од 19. 11. 1944. године, у 2/3. батаљону, погинуо 31. 1. 1945, с. Борике- рејон Брчког.
46. БУЉУГИЋ СРЕТЕН, (Крушевац) погинуо 7. 10. 1944, код с. Луке у ширем рејону Бора
47. БРАНКОВИЋ Д. ЖИВОЈИН (1925, Смедеревска Паланка), борац од 1. 10. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 28. 3. 1945. код Грачанице.
48. ВАСИЉЕВИЋ Ж. БРАНКО (1927. с. Брајковац, колубарки срез), борац од 20. 10. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 28. 3. 1945. код Грачанице.

49. ВЛСИЉЕВИЋ М. ГВОЗДЕН (1916, с. Лозовик - код Светозарева), борац од 1. 11. 1944, у 3/3. батаљону, извршио самоубиство из непознатих разлога.
50. ВАСИЋ И. ВАСИЛИЈЕ (1919, Београд) у списку РПК на ред. броју 6.
51. ВАСИЋ М. ВАСИЛИЈЕ (1919. Београд), борац од 10. 10. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 6. 4. 1945. на Бандри код Грачанице.
52. ВАСИЋ М. ТИХОМИР, (1905, с. Вел.Црнице - код Пожаревца), борац од 10. 10. 1944. у 3/2 батаљону, погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту, у рејону Добоја, у борби против усташа.
53. ВИДИК Ф. ЈОСИФ (1923. с. Шајковац, рибнички срез), борац од 18. 4. 1945. године у 1/3. батаљону, погинуо 20. 4. 1945. године код Босанског Брода у борби против Немаца и усташа.
54. ВИДАНОВИЋ Ц. БРАНИСЛАВ (1924. Братунац) погинуо 23. 3. 1945.
55. ВИДАНОВИЋ М. ВИТОМИР (1925. у с. Кијевцу, лужнички), грађевински радник, борац од 1943, погинуо 10. 5. 1944. на Голубињу у борби против бугарских фашиста - полиције.
56. ВИДЕНОВИЋ И. ЈОВАН (1922. год. с. Зриње, рамски срез) погинуо 30. 4. 1945. у борби на реци Уни против усташа и Немаца.
57. ВИДЕНОВИЋ Д. ЧЕДОМИР, (1923, у с. Добром Пољу, Власотиначки), грађевински радник, борац од 25. 1. 1944. у Другом батаљону, погинуо 24. 7. 1944. на Буковику противу четника.
58. ВИДОЈЕВИЋ И. ЈОВАН (1922, Вировитица, петрињски срез), борац од 9. 7. 1944, погинуо 30. 4. 1945. године код Босанског Новог у борби против Немаца и усташа.
59. ВЕЈАГИЋ СТОЈАН борац Трећег батаљона погинуо 1.11. 1944. године код Чачка у борби против Немаца.
60. ВЕЛИМИРОВИЋ В. ЉУБОМИР, (1913. у с. Сиколи код Неготина), у НОБ од 10. 10. 1944, погинуо марта 1945. код Грачанице.
61. ВЕЛОШЕВИЋ М. МИЛАДИН (1924. с. Бегалица - Шумадија), борац од 16. 12. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 23. марта 1945. у с. Омербашићима- шири рејон Грачанице.
62. ВЕЉИЋ С. ТИХОМИР (1907. у с. Раков Дољу, лужнички), борац од 1944, погинуо 5. 7. 1944. у с. Врбовцу код Сокобање.
63. ВЕСЕЛИНОВИЋ Т. ТИХОМИР, (1920. у с. Кални, власотиначки), грађевински радник, борац од 4. 2. 1944, фебруара 1944. године четници су га заробили код с. Биљанице, одвели у Власотинце и стрељали.
64. ВЛАТКОВИЋ Б. БРАНКО, погинуо 20. 4. 1945. године.
65. ВЛАТКОВИЋ М. БРАНКО, (1920, с. Јаша - Петриња), борац од 7. 12. 1944. у 3/1. батаљону, погинуо 30. 4. 45. код Босанског Новог у борби против усташа и Немаца на реци Уни.
66. ВОЈИНОВИЋ И. МИЛУТИН (1906, с. Кривељ код Бора), борац од 29. 9. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. код Босанског Новог у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
67. ВУЧКОВИЋ Р.' РАДОСАВ (1906, с. Кривељ код Бора), борац од 29.9. 1944, погинуо 5. 5. 1945. код Грачанице.
68. ВОЈИНОВИЋ Ј. ЖИВОЈИН(1925, с.Јабуковик - Црна Трава), грађевински радник, борац од 4. 2. 1944, погинуо 23. 4. 1944. код с. Кијевца - Лужница.

69. ВУКАДИНОВИЋ В. ДОЈЧИН, (1924, с. Пришевац), борац од 6.10. 1944. у 2/3 батаљону, погинуо 5. 5. 1945. у с. Купреси - шири рејон Самобора.
70. ВУКАДИНОВИЋ М. ЖИВОЈИН, борац 2/3 батаљона, погинуо 7. 11. 1944. у с. Ракови код Чачка у борби против Немаца.
71. ВУКАДИНОВИЋ Р. МИЛИСАВ, (1926, с. Црвена Јабука лужнички), грађевински радник, борац од 1943, погинуо 11. 6. 1944. године несрећним стучајем у с. Граовце - Расина.
72. ВУЈИЋ М. ВЕСЕЛИН (1925, у с. Јабуквцу код Неготина), борац од 25. 10. 1944. године у 2/3. батаљону, погинуо 15. 3. 1945. - подлегао ранама.
73. ВУЛОВИЋ И. МИОДРАГ (1922. у с. Врањци - Светозарево), борац од 6. 10. 1944. године у 2/2. батаљону, погинуо 3. 3. 1945. код с. Сокола- шири рејон Грачанице.
74. ВУЦУЛОВИЋ Војислава ДИМИТРИЈЕ, (1923. у с. Јабуквцу код Неготина) у НОБ од 27. 10. 1944, умро од тифуса у болници 4. марта 1945.
75. ГАЈИЋ Т. БОЖИДАР (с. Дарковац), борац од , погинуо 13. 4. 1944. на Тумби у борби прогив бугарских фашиста.
76. ГАВИЋ С. СТАМЕН (1914. с. Црнојка - Зајечар), борац од 3. 11. 1944. у 3/2. батаљону, заробљен од четника 6. 2. 1945. године и није се вратио.
77. ГИБАВИЋ САВО, (1914. с. Живинац - Прибој), борац од 20. 4. 1945, погинуо 25. 4. 1945, Босански Нови.
78. ГЛИГОРИЈЕВИЋ Н. АРСА, (1905. Пирог), борац од 1944, погинуо 30. 6. 1944. код Белог Потока у ширем рејону Књажевца у борбама противу бугарских фашиста.
79. ГЛИГОРИЈЕВИЋ Т. БОРКО (1926, с. Раков Дол, лужнички), борац од 1943, погинуо 24. 5. 1944, на пл. Кукавици код Лесковца.
80. ГЛОГОВИЋ САДА, (рођен у с. Живинце - Прибој) погинуо 29. 4. 1945. с. Зарићи у борби противу Немаца и усташа на реци Уни.
81. ГЛИШИЋ МИЛОРАД, (рођен на Влас^ни) погинуо 23. 4. 1944. на Рњосу у борбама против бугарских фашиста.
82. ГОГИЋ Ж. РОДОЉУБ, (1923. с. Мађаре - Ражањ), борац од 21. 4. 1944, погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа.
83. ГОГОНЕТИЋ Јована ЂОРЂЕ, (1923. у с. Јабуквцу код Неготина) ВНОБ од 27. 10. 1944, погинуо марта 1945. код Грачанице.
84. ГОЛУБОВИЋ Б. АНЂЕЛ (рођен у с. Купусишту код Брзе Паланке), погинуо 23. 3. 1945. у с. Ибрићима - шири рејон Грачанице.
85. ГОЛУБОВИЋ С. ВЕЛИМИР (1907. Црна Трава власотиначки) рањен 22. 6. 1944. у борби против четника као политички комесар Првог батаљона. За време лечења у с. Сеселцу откривен у склоништу и сгрељан заједно са још неколико рањеника и двојицом болничара.
86. ГОЛУБОВИЋ Б. ДОБРОСАВ (1926. ус. Црвеној Јабуци, лужнички), борац од 15. 1. 1944, погинуо 24. 2. 1944. код с. Равног Дола против бугарске фашистичке полиције.
87. ГОЛУБОВИЋ ДОБРИВОЈЕ (1907. с. Градска. Црна Трава), грађевински радник, борац од 1944, погинуо 24. 7. 1944. на Буковику у борби против четника.

88. ГОЛУБОВИЋ РАДОМИР (1926. с. Рупље, Црна Трава), борац од 12. 4. 1943. у 2/1. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. код Грачанице.
89. ГРАДАШЕВИЋ Д. АДИЈАН, (1924. с. Градачац), борац од 15. 9. 1944, погинуо 6. 4. 1945. на Циганишту, у ширем рејону Добоја, у борби против усташа и Немаца.
90. ГРГИЋ Б. ДУШАН (1925. с. Селовац - јасенички), борац 3/3. батаљона од 27. 10. 1944, погинуо 8. 5. 1945. код Свете Недеље- шири рејон Самобора.
91. ГРИПЕАРЕВИЋ Милугина МИЛАДИН, (1922. у с. Јабуковцу код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944. умро у болници од тешких рана априла 1945.
92. ГРУЈИЋ БОРИВОЈЕ (1921. с. Штубик код Неготина) у НОВЈ од 27. 10. 1944. подлегао ранама 1945. г. у Босни.
93. ГРУЈИЋ И. НИКОЛА (1924. с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 7. 10. 1944. у с. Луке- шири рејон Бора.
94. ГРКОВИЋ М. СТЕВАН, (1902, плашки) погинуо 2. 5. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
95. ГРУБОР Н. ДУШАН (из Ридаре, Босански Нови) умро 28. 2. 45. од тифуса у тузланској болници.
96. ГУРАНОВИЋ Д. ДУШАП (1921. с. Јабуковац код Неготина), борац од 4. 11. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. године на Бандри - шири рејон Грачанице.
97. ДАВИДОВИЋ Ј. МИЛОВАН (1927., с. Чуруг код Новог Сада), борац од 26. 4. 1945. у 2/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. код Босанског Новог у борби против усгаша и Немаца на р. Уни.
98. ЛИДИЋ Војислава СТАНОЈЕ, (1924. у с. Малајници код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо 16. априла 1945. на Циганишту у продору према Добоју.
99. ЛИМАНИЋ М. МИЛОРАД (15. 2. 1912. у Власотинцима), члан КПЈ од 1940, погинуо 21. 5. 1944. као начелник штаба Седме бригаде на Корубама - Црна Трава у борби против бутарских фашиста. Проглашен за народног хероја Југославије.
100. ДИМИЋ Д. БОШКО (1919. у Црној Трави, власотиначки), борац од 1943, погинуо 30. 6. 1944. код Белог Потока- шири рејон Књажевца.
101. ЛИМИЋ Д. ГРАДА - (1921. Црна Трава - Власотиначки), борац од 1943, погинуо 21. 5. 1944. на Корубама код Црне Траве, као земеник команданта батаљона у борби против бугарских фашиста.
102. ДИМИЋ Н. ДРАГОМИР, (1909. Пожаревац) погинуо 20. 4. 45. год.
103. ДИНИЋ Н. АЛЕКСАНДАР, (1909, Пожаревац), борац од 10. 7. 1944. у 3/2. багаљону, погинуо 20. 4. 1945. код Босанског Брода.
104. ЛИНИЋ М. ДРАГОМИР (1924. с. Мајур код Светозарева), борац од 15. 7. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 24. 4. 1945. код Добоја.
105. ДИНИЋ ВИТОМИР (из с. Дарковца Црна Трава) због ситне крађе у с. Бабичком сгрељан 17. 5. 1944. године на Сувој планини.

106. ЛИМИТРИЈЕВИЋ Н. БОЖИДАР (1921, Зајечар), борац од 16. 10. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борбама против усташа и Немаца на р. Уни.
107. ДИМИТРИЈЕВИЋ Ж. ВИТОМИР (1927. с. Кргеел код Бора), земљорадник, борац од 29. 9. 1944, погинуо 10. 12. 1944. у борби против Немаца и усташа у долини Дрине. У упитнику Месне заједнице Кривеља пише да је погинуо код Шапца, што је, вероватно, грешка.
108. ДИМИТРИЈЕВИЋ В. МИОДРАГ (1920, с. Г.Стипва - Светозарево), борац од 5. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 6. 2. 1945. у с. Жабарима - рејон Брчко у борби против четника.
109. ДИМИТРИЈЕВИЋ Ђ. НИКОЛА (1926. у с. Невљи код Димитровграда настањен у с. Сукову код Пирота), гимназијалац, борац од 21. 4. 1944. у 3/2 батаљону, погинуо 29. 11. 1944. на Каблару у борби против Немаца.
110. ДИМИТРИЈЕВИЋ А СВЕТОЗАР (1927, Црна Трава - власотиначки), борац од 6. 5. 1944. у 2/1 батаљону, погинуо 27. 4. 1945, у рејону Босанског Новог, у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
111. ДОБРИЋ К. ЂОРЂЕ (1903, с. Дуановац код Неготина), борац од 10. 4. 1945, у Транспортној чети бригаде, погинуо 16. 4. 1945. код Циганишта рејон Добоја.
112. ДОБРИЋ М. ДИМИТРИЈЕ (1921, с. Радујевац), борац од 10. 11. 1944, погинуо 30. 4. 1945. код Босанског Новог у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
113. ДОДЕЛИЋ Т. ЈОВАН (из с. Шербановца - бољевачки) погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
114. ДОБРОСАВЉЕВИЋ С. ЖИВАДИН (1920. с. Глоговац), борац Четвртог батаљона, погинуо 5. 5. 1945. код Писаревине - рејон Самобора.
115. ДОЈЧИНОВИЋ ПЕТАР (с. Брод - Црнотравски) погинуо 24. 7. 1944. на Буковику.
116. ДОСТАНИЋ С. МИРОЈБУБ (1922. с. Брђани код Брзе Паланке), борац од 27. 11. 1944, погинуо 30. 4. 1945. код Босанског Новог у борби противу Немаца и усташа на реци Уни.
117. ДРАГИЋ Н. МИЛИЈА (1921. с. Јабуковац код Неготина), борац од 15. 10. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. године на правцу према Добоју. Према другом податку погинуо је 8. 4. 1945. године.
118. ДРАГИЋ Д. ПАУН (1926. с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 10. 3. 1945. године - шири рејон Тузле.
119. ДРАКУЛИЋ М. ЧЕДОМИР, (1919. с. Будинци, Нашице), борац од 12. 4. 1945. у 2/3. батаљону, погинуо 7. 5. 1945. код с. Штарјака- шири рејон Самобора.
120. ДУДЕЛИЋ А ЂОРЂЕ (1925. с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944. године, погинуо 5. 3. 1945. године- шири рејон Градачца правцу према Требави.
- 120а. ДУГИЋ М. БОРИВОЈЕ (1925. Штубик) борац од 25. X 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1944. год. код Босанског Новог у борби против Немаца и усташа на реци Уни.

121. ДУШАНОВИЋ М. ДУШАН (1922. с. Мајковац - Поморавље), борац од 3. 9. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 27. 2. 1945. у с. Топаловићи- шири рејон Грачанице.
122. ЂИКИЋ С. ДИНКА (1924. с. Кална-власотиначка), борац од 5.5. 1944. у 1/1. батаљону, умрла приликом операције 1. 4. 1945. године.
123. ЂУКИЋ ВЛАДИМИР, из Штаба бригаде, погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту у борби против усташа и Немаца- шири рејон Добоја.
124. ЂУРИЋ Р. ВЛАСТИМИР (1916. Г.Клакор- Дервента), борац од 25. 11. 1944, писар бригаде, подлегао ранама 20. 4. 1945. у болници у Дервенти.
125. ЂУКИЋ Ж. ЈАКОВ (1922. Младеновац), борац од 27. 11. 1944. у 1/2. батаљону, 13. 12. 1944, погинуо у борби против Немаца у долини Дрине- шири рејон Љубовије.
126. ЂУРИЋ М. ДРАГОСЛАВ, (1923, с. Рековац, јасенички), борац од 27. 10. 1944. у 3/2. батаљону, заробљен 6. 2. 1945. код Жабара, даља судбина непозната.
127. ЂУРИЧИЋ С. МИЛАН (1920, с. Глина), борац од 30. 10. 1944. у 2/3. батаљону, подлегао ранама 2. 4. 1945. у тузланској болници.
128. ЂУРИЧИЋ А БОГДАН (1909. с. Велика Бријесница - Босански Брод), борац од 22. 4. 1945. у 2/2. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. на реци Уни у борби против Немаца и усгаша.
129. ЂУРИЧИЋ АЛЕКСАНДАР (1922. с. Дубровица код Пожаревца), борац од 28. 11. 1944. у 2/2. батаљону, погинуо 27. 2. 1945. с. Топаловићи- шири рејон Грачанице-у борби против четника.
130. ЂОКИЋ С. МЛАДЕН (1911. Црна Трава), борац од 10. 3. 1944, погинуо на Тумби 1944. г. у борби против Бугара.
131. ЂОРИЋ П. ЈОВАН (1920. с. Шишава - Власотинци), борац од 28. 3. 1944. у 2/2. батаљону погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усгаша на р. Уни.
132. ЂОРЂЕВИЋ М. АНДРИЈА (1920. с. Трњане код Пожаревца), борац од 28. 10. 1944. у 1/2 батаљону, погинуо 29. 11. 1944. на Каблару у борби против Немаца.
133. ЂОРЂЕВИЋ А БРАТИСЛАВ (1910, у с. Рупљу, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1943, погинуо 23. 4. 1944. код с. Кијева - лужнички срез, у борби против бугарских фашиста.
134. ЂОРЂЕВИЋ П. ВОЈА (1918, с. Трешња - Ниш), борац од 7. 12. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 31. 3. 1945. у с. Барицама код Грачанице.
135. ЂОРЂЕВИЋ Димитрија ДИМИТРИЈЕ, (1926. у с. Јабуковцу код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944., умро од тифуса априла 1945. у војној болници.
136. ЂОРЂЕВИЋ Александра ДОБРИВОЈЕ, (5. 9. 1912. у с. Шаркамену код Неготина), у НОБ од 20. 10. 1944, погинуо јануара 1945. код Пурачића у Босни.
137. ЂОРЂЕВИЋ Р. ДРАГОСЛАВ (1923, с. Мајур -Светозарево), борац од 27.10.1944. у 1/2. батаљону, погинуо 5.4.1945. на Бандри- шири рејон Грачанице.
138. ЂОРЂЕВИЋ Ђ. ЈЕВТА (1926, с. Студена - лужнички), борац од 1944. умро у болници у Трсту, 1945. године.
139. ЂОРЂЕВИЋ О. РАДОМИР (1915, с. Добро Поље - власотиначки). грађевински радник, борац од 1. 5. 1944. у Трећем батаљону, погинуо 30. 6. 1944 код Белог Потока - рејон Књажевца.

140. ЂОРЂЕВИЋ РАДЕ (с. Петровац пиротски), борац од 1943, стрељан у бригади због недисциплине 15. 4. 1944. на Таламбасу.
141. ЂОРЂЕВИЋ М. ТИХОМИР (1924, с. Кална, власотиначка), борац од 1943, нестao у таласима Јужне Мораве у време гажења 22/23. 5. 1944. код Грделице. Претпоставка је да се удавио.
142. ЂОРЂЕВИЋ Т. ТОМИСЛАВ (1930. с. Барје, Чифлук код Пирота), борац од 7. 9. 1944, курир бригаде, погинуо 7. 5. 1945. код с. Шторјака- шири рејон Самобора. У месту рађања и упитнику у пиротском исгоријском архиву води се као Стојановић, рођ. 1931. године.
143. ЂОРЂЕВИЋ М. МИЛОРАД (из с. Кривеља код Бора) погинуо 23. 3. 1945. ко; с. Ибрића- шири рејон Грачанице.
144. ЂОРЂЕВИЋ В. МИЛАН (1925, с. Међуречје код Светозарева), борац од 12. 11. 1944, у 2/3. батаљону, погинуо 15. 2. 1945. у борби против Немаца и усташа на положајима Брнчани - Валешић- шири рејон Грачанице.
145. ЂОРЂЕВИЋ В. МИЛАДИН (1923, с. Доњи Рачник - код Светозарева), борац од 6. 2. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца и белогардејаца.
146. ЂОРЂЕВИЋ М. МИЛОРАД (1924, с. Јанковац, београдски), борац од 27. 10. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца и белогардејаца.
147. ЂОРЂЕВИЋ С. МИОДРАГ (1920, с. Медошево код Београда), борац од 10. 10. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. на Купресима- рејон Грачанице.
148. ЂОРЂЕВИЋ Р. ЧЕДОМИР (1915. с. Лозовик код Светозарева), борац од 8. 7. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
149. ЖАРКОВИЋ МИЛАН (1921, Глина), борац од 1. 11. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 7. 11. 1944. на Љубичком брду код Чачка у борби против Немаца.
150. ЖИВКОВИЋ Б. ДУШАН (1925, с. Ловци код Светозарева), борац од 5. 6. 1944, у 3/2. батаљону, погинуо 1. 2. 1945. у борби против Немаца-на прилазима с. Брода код Брчког.
151. ЖИВКОВИЋ М. ДИМИТРИЈЕ (1909, с. Кривељ код Бора), борац од 28. 9. 1944, погинуо 23. 3. 1945. у борби против Немаца и белогардејаца на Бандри - рејон Грачанице.
152. ЖИВКОВИЋ Ч. БРАНИСЛАВ (1924, с. Б-атунац код Пожаревца), борац од 1. 11. 1944, у 3/3. батаљону, погинуо 23. 3. 45. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца и белогардејаца.
153. ЖИВКОВИЋ С. ИВАН (1923, с. Араповац код Ваљева), борац од 20. 4. 1945, у 2/2. батаљону, погинуо 29. 4. 1945. код с. Церовца у борби против Немаца-на прилазима реци Уни,
154. ЖИВКОВИЋ З. ЈОВАН (1921. с. Кусићи код Пожаревца), борац од 1. 11. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца.
155. ЖИВКОВИЋ Т. ЈАНИКИЈЕ (1910. с. Кривељ код Бора), борац од 28. 9. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. на Панађуришту у борби за Бандру код Грачанице против Немаца и белогардејаца.

156. ЖИВАНОВИЋ Р. ЖИВОЈИН (1923, с. Смољинац код Пожаревца), борац од 2. 11. 1944. у 3/1. батаљону, погинуо 29. 4. 45. у с. Равници у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
157. ЖИВКОВИЋ С. РАДИСАВ (1920, с. Кијевац, лужнички) стрељан у бригади 11. 6. 1944. због учесталог дезертерства.
158. ЖИВКОВИЋ СЛОБОДАН (1926.), борац од 1. 11. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 30. 11. 1944. на Каблару у борби против Немаца.
159. ЖИВКОВИЋ М. СЛАВКО (1926, с. Присаоница код Љубовије), борац од 14. 12. 1944. у 3/2. батаљону, умро 28. 1.45. у болници.
160. ЖИВАДИНОВИЋ Д. БРАНИСЛАВ(1924,с. В.Црнићи кодПожаревца), борац од 1. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 10. 4. 1945. у борби против усташа на Хркоје на правцу према реци Босни и Добоју.
161. ЖИВАНОВИЋ Ч. БОРИСЛАВ (Бранислав), (из с. Братунца) погинуо 23. 3. 1945. у с. Ибрићима у борби за Бандру код Грачанице.
162. ЖИВАНОВИЋ Д. МИЛАН (из с. Славинца код Голупца) умро од тифуса 17. 2. 1945. у тузланској болници.
163. ЖИКИЋ ВУКАШИН, помоћник к-та, погинуо 28. 2. 1945. код с. Топаловица- рејон Грачанице, на правцу према Требави у борби против четника.
164. ЖУРКИЋ И. БОГДАН (1922, с. Г.Бољатин код Зајечара), борац од 1. 11. 1944. у минобацачкој чети, погинуо 8. 5. 45. код Свете Недеље- рејон Самобора.
165. ЖУРКИЋ М. ЖИВОЈИН (1922. с. Бољотин) погинуо 8. 5. 45. код Самобора.
166. ЖУНИЋ П. МИХАЈЛО (из с. Савковића код Чачка) умро 22. 2. од тифуса у тузланској болници.
167. ЗДРАВКОВИЋ В. МИЛОРАД (1920, с. Рибаре код Светозарева), борац од 6. 11. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 6. 4. 45. код Грачанице.
168. ЗДРАВКОВИЋ К. СВЕТОЗАР (1922, с. Црнојка код Зајечара), борац од 1. 10. 1944. у 3/2. батаљону, заробљен 6. 2. 45. у борби против четника код с. Жабара- шири рејон Брчког, и више се није ништа сазнало о његовој судбини.
169. ЗЕЛЕНОВИЋ ИЛИЈА погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту у борби против усташа и Немаца.
170. ЗЛАТАНОВИЋ Ђ. ГИЕТРОНИЈЕ (1924. с. Кална, власотиначка), грађевински радник, борац Трећег батаљона од 4. 2. 1944. године, погинуо 8. 3. 1944. несрећним случајем у с. Бучумету -Јабланица где је и сахрањен.
171. ЗЛАТКОВИЋ И. СИМА (1907, с. Црвена Јабука, лужнички), борац 6. 5. 1944, печалбар, отац четворо деце, рањен од четника, заробљен и стрељан маја 1944. наОруглициуГорњој Јабланици.
172. ЗЛАТАНОВИЋ А СТАМЕНКО (1927, с. Градско, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1944, у Првом батаљону, погинуо 10. 12. 1944. године на Дрини.
173. ЗЛАТАНОВИЋ СРЕБРЕН (из с. Брода, Црна Трава), борац 1/2. батаљона, пргинуо 30. 6. 1944. код Белог Потока - шири рејон Књажевца, у борби против бугарских фашиста.

174. ИВАНОВИЋ Д. ЖИВОТИЈЕ (1924, с. Ловци код Светозарева), борац Другог батаљона, погинуо 12. 12. 1944. с. Дрљача-на правцу према Рогачици у борби против Немаца.
175. ИВАНШЕВИЋ Ј. ЉУБИЦА (1925, Битољ) борац од 12. 9. 1944. у 3/3. батаљону, погинула 7. 5. 1945. у с. Старјаку у борби против усташа.
176. ИВАНОВИЋ Р. МИЛЕТА (1915, Велика Крсна), борац од 27. 11. 1945. у Другом батаљону, погинуо 5. 4. 1945. у борби за Бандру код Грачанице.
177. ИВКОВИЋ ВУКОСАВ (1927, с. Шљивовик код Зајечара), борац од 2. 7. 1944. у Другом батаљону, погинуо на Каблару 29. 11. 1944. у борби против Немаца-за долину Западне Мораве.
178. ИГЊАТОВИЋ Ћ. БОРИСАВ (1920.) земљорадник, борац 1944. погинуо 13. 12. 1944. у борби против Немаца у долини Дрине.
179. ИГЊАТОВИЋ Д. ЖИВОЈИН (1919, с. Зорковац код Зајечара), борац од 1. 9. 1944. у 2/2. батаљону, погинуо 23. 3. 45. код с. Омербашића- шњи рејон Грачанице, у борби против Немаца и белогардејца.
180. ИГЊАТОВИЋ НИКОДИЈЕ ПРОФИР(1921. с. Калуђерство, Лужница), борац од 1944. у Трећем батаљону, погинуо 30. 6. 1944. код Белог Потока - рејон Књажевца-у борби против бугарских фашиста.
181. ИЛИЋ Н. ДРАГОЉУБ (1924. с. Радињинце, лужнички срез), грађевински радник, борац од 1943, командир чете, маја 1944. прешао у новоформирану 12. бригаду,јула исте године на терену Власотинца рањен, ухваћен и стрељан од Бугара.
182. ИЛИЋ Ђ. ДРАГОМИР (1924. с. Рибаре код Светозарева), борац од 2. 11. 1944, погинуо 20. 4. 1945. на Циганишту код Добоја у борби против усташа и Немаца.
183. ИЛИЋ СИМЕ ЈОВАНЧА (1923. с. Дарковци, Црна Трава), политички комесар 1. чете, 1. батаљона, погинуо 7. 4. 1945. код Грачанице.
184. ИЛИЋ Б. СТЕВАН (1920. с Гроцка код Београда), борац од 27. 11. 1944. уДругом батаљону, погинуо 13. 12. 1944. код с. Дрлаче-на правцу према Рогачици.
185. ИЛИЋ Ђ. РАДОМИР (1924, с. Рупље - белички), борац од 2. 11. 1944, погинуо об. 4. 1945. на Цигаништуу продору Бригаде према р. Босни и Добоју-у борби против Немаца и угаша.
186. ЈАНКОВИЋ Т. ДРАГОМИР (1911. с. Страјево, власотиначки), после борбе на Буковику 22. 6. 1944. остао је са рањеницима као болничар у с. Сеселац где су их четници ухватили и заклали крајем јуна исте године.
187. ЈАНКОВИЋ М. ДОБРИВОЈЕ (1920, с. Црвена Јабука, лужнички), грађевински радник, борац од јуна 1943, у 4/3. батаљону, погинуо 23. 4. 1944. на Рњосу- у борби против бугарских фашиста.
188. ЈАНКОВИЋ М. ЖИВКО (1922, с. Бегалица код Београда), борац од 1. 12. 1944. у 1/2 батаљону, погинуо 21. 1. 1945. у с. Тумаре према Озрену-у борби против четника.
189. ЈАНКОВИЋ М. БОЖИДАР (1921, Црвена Јабука), борац од 1944.г., погинуо 1945. године.

190. ЈАНКОВИЋ Д. ЉУБИЦА, (1922, с. Црна Трава - власотиначки), борац од 1943, погинула несрећним случајем 19. 9. 1944. код Салаша - рејон Бора - од свог друга из батаљона.
191. ЈАНКОВИЋ Т. ЉУБИЦА (1924, с. Орешковица код Пожаревца), борац Првог батаљона, погинула 1. 12, 1944. на Каблару у борби против Немаца.
192. ЈАНКОВИЋ Т. РАТКО (1918, с. Извор, лужнички), ђак, борац од 1944. године, погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара.
193. ЈАНКОВИЋ Т. ПАУН (1912, с. Кривељ код Бора), борац од 1. 11. 1944. у Трећем батаљону, погинуо 1. 12. 1944. на Алаучком брду код Каблара у борби против Немаца.
194. ЈАНДИЋ Н. ЈОВАН (с. Дубочане код Бора), погинуо 28. 3. 1945. код Стражбе- рејон Грачанице-у борби против Немаца.
195. ЈАНИЋИЈЕВИЋ Ђ. БОРИСАВ(1923.с.Студена,лужнички),земљорадник, борац од 1944, погинуо 30. 11. 1944. на Каблару у борби против Немаца.
196. ЈАНОШЕВИЋ Димитрија НИКОЛА, (1922. у с. Малајници код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо фебруара 1945. код Брчког.
197. ЈАКОВЉЕВИЋ М. СЛЈАВКО (1925, с. Медошевац код Ваљева), борац од 2. 11. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. на Бандри код Грачанице-у борби против Немаца и белогардејаца.
198. ЈАШИЋ М. БУДИМИР (1923, с. Церовац код Београда), борац од 17. 11. 1944. у 3/1. батаљону, погинуо 18. 2. 1945. код Соколарејон Грачанице.
199. ЈАШИЋ Ј. РАДУЛ (1922, с. Шљивар - Зајечар), борац од 9. 9. 1944, погинуо 23. 3. 1945, на Бандри- рејон Грачанице-у борби против Немаца и белогардејаца.
200. ЈЕВТИЋ Ж. МЛАДЕН (1925, с. Васиљ код Књажевца), борац од 11. 11. 1944, подлегао ранама 1. 4. 45. у с. Мурату код Грачанице.
201. ЈЕВРЕМОВИЋ М. БОРИВОЈЕ (1926. с. Комаре код Светозарева), борац од 28. 10. 1944, погинуо 15. 4. 1945. на Циганишту-на правцу Добоја у борби против усташа и Немаца.
202. ЈЕНИЋ Ђорђа АВРАМ, (11. 6. 1925. у с. Слатини код Неготина), у НОБ од 10. 10. 1944, умро од тифуса априла 1945. у војној болници.
203. ЈЕНИЋ П. ДРАГУТИН (1924, с. Кривељ код Бора), ковач, борац од 28. 9. 1944, погинуо 1. 12. 1944. на Каблару код Чачка у борби против Немаца.
204. ЈЕНИЋ С. ПЕТАР (1924, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо фебруара 1945. године.
205. ЈЕПУЛОВИЋ Ј. ВОЈИСЛАВ (1922. с. Јабучевац код Неготина), борац од 19. 9. 1944, погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту-на правцу Добоја против усташа и Немаца.
206. ЈОВАНОВИЋ Милана ВОЈИСЛАВ, (1919, у с. Малајници код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо фебруара 1945. код Брчког.
207. ЈОВАНОВИЋ ВУКОСАВА (1922, с. Слатина код Зајечара), борац од 13. 9. 1944. у Првом батаљону, погинула 13. 11. 1944. на Љубићу код Чачка у борби против Немаца.

208. ЈОВЛНОВИЋ В. ДРАГОЉУБ (1922. с. Кисељево код Пожаревца), борац од 27. 10. 1944, у 3/2. батаљону, погинуо 6. 2. 1945, код с. Жабаре- шири рејон Брчког.
209. ЈОВАНОВИЋ П. ЈОВАН (1924, с. Прахово код Неготина), борац од 6. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 27. 2. 1945. у с. Топаловићима- рејон Грачанице-у борби против четника.
210. ЈОВАНОВИЋ М. МИЛОСАВ (1920. с. Црвена Јабука, лужнички), грађевински радник, борац од 1944. у Другом батаљону, погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара у борби против Немаца.
211. ЈОВАНОВИЋ М. РАДОСЛАВ (из с. Брода, Црна Трава), борац Другог батаљона, погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара у борби против Немаца.
212. ЈОВАНОВИЋ Ж. ТАДИЈА (1925. с. Скробница код Књажевца), борац од 1. 11. 1944, у 3/2. батаљону, погинуо 6. 2. 1945. код с. Жабара- шири рејон Брчког.
217. ЈОВИЋ С. ДОБРИЋ (1923. с. Добро Поље, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1. 5. 1944. у Четвртм батаљону, погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара у борби против Немаца.
214. ЈОВИЋ В. СТОЈАН (1925, с. Голубиње код Д. Милановца), борац од 26. 10. 1944, погинуо 15. 4. 1945. на Циганишту-на правцу према Добоју.
215. ЈОВИЧИЋ Ж. МЛАДЕН (1925.) умро у бригадној болници.
216. ЈОНОВИЋ Ј. ВЛАДИМИР (1924, с. Шљивар - Зајечар), погинуо 2. 3. 1945. на положају према Требави- рејон Грачанице.
217. ЈОРГАНОВИЋ Ђ. АНТОНИЈЕ (из с. М. Јасикова код Бора), погинуо 7. 5. 1945. код Штарјака, у рејону Самобора, у борби против усташа и Немаца.
218. КАДИЋ С. РАДОСЛАВ (1922, Призрен), борац 3/3. бат. од 15.9. 1944. погинуо 7. 5. 45. код Шторјака, у рејону Самобора, у борби против усташа и Немаца.
219. КАЗИМИРОВИЋ Ј. ВЛАДИМИР (1925, с. Јабуковац код Неготина), борац од 15. 10. 1944, у 2/3. батаљону, погинуо 5. 4. 1945, у рејону Грачанице, у борби против Немаца.
220. КАРИЋ ј. ЖИВАДИН (1922, с. Гроцка код Београда), борац од 27. 10. 1944, у 2/3. батаљону, погинуо 5. 4. 1945, у рејону Грачанице, у борби против Немаца.
221. КАСАЛОВИЋ ЂОРЂЕ (Бања Лука) погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара у борби против Немаца.
222. КРСТИЋ Д. БОЖИДАР (1920, с Дубоко код Светозарева), борац од 4. 11. 1944, погинуо 10. 4. 1945. на Хркоје у продору према Добоју.
223. КРСТИЋ К. ВУКАДИН (1918, с. Калуђерово, Лужница), борац од 1944, погинуо 22. 6. 1944. на Буковику-у борби противу четника.
224. КОЛИЋ Богољуба ДУШАН, (1923. у с. Јабуковцу код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо 31. марта 1945. код Грачанице.
225. КОСТАДИНОВИЋ Б. БУДИМИР (1925, с. Жарковац), борац од 11. 11. 1944. у 2/2. батаљону, погинуо 12. 2. 1945 у рејону Сребреника, у долини р. Тиње у борби против четника.
226. КОСТАДИНОВИЋ Р. МИЛАН (1923. с. Рупље, Црна Трава), грађевински радник, борац од 5. 5. 1944, погинуо 1. 11. 1944. у с. Ракова код Чачка као командант вода Трећег батаљона у борби против Немаца.

227. КОСТИЋ Ђ. МИОДРАГ (1925, с. Рибаре код Светозарева), борац од 30. 11. 1944. у 2/1 батаљону, погинуо 7. 5. 1945. код с. Старјака, у рејону Самобора, у борби против усташа и Немаца.
228. КОСТИЋ М. МИНА (1925, с. Вишњица код Београда), борац од 1. 11. 1944, погинуо 7. 5. 1945, код с. Старјака, у рејону Самобора, у борби против усташа и Немаца.
229. КОСТИЋ М. БОШКО (1912 у с. Добром Пољу), грађевински радник, отац шесторо деце, борац од 4. 2. 1944, погинуо 5. 7. 1944. код с. Врбовца блкзу Сокобање.
230. КОСТИЋ М. МИКА (из с. Бегалице) погинуо 30. 4. 1945. код села Унчана у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
231. КОЦИЋ С. МИЛУТИН-ЗЕКА (из с. Гложане, (Стајковце), власотиначки), борац од 1943, командир 3/3. батаљона, рањаван 23. 4. на Рњосу, погинуо 22. 7. 1944. на Слемени изнад Сокобање.
232. КОЦИЋ В. МИЛОЈЕ (1924, с. Брешане код Светозарева), борац од 20. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 15. 4. 45. на Циганишту у продору према Добоју.
233. КУРИЋ (ПУРИЋ) АВОЈИСЛАВ (1924, с. Кривељ код Бора), борац од 28. 9. 1944, у 2/3 батаљону, погинуо 5. 4. 1945. у нападу батаљона на немачке положаје на Купресу- рејон Грачанице.
234. КРИНПОЛИЋ ДИМИТРИЈЕ (Грчка), погинуо 19. 10. 1944. код с. Зуце испред Београда.
235. ЛАЗАРЕВИЋ Јана ВЕСЕЛИН, (1922. с. Јабуковцу код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, умро од тешких рана у тузланској болници 10. марта 1945.
236. ЛАПАДАТОВИЋ П. СИМА (1924, с. Кривељ), борац од 28. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 7. 11. 1944. у с. Ракову код Чачка- у борби против Немаца.
237. ЛАЗИЋ Живојина БОЖИДАР, (4. 2. 1910. у с. Шаркамену код Неготина) у НОБ од 20. 10. 1944, погинуо децембра 1944. на Дрини код Љубовије.
238. ЛЕКИЋ Д. ЧЕДОМИР (1924, с. Штубик код Брзе Паланке), борац од 25. 10. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 28. 3. 1945. код с. Ибрићи у борбама око Стражбе - шири рејон Грачанице.
239. ЛЕПОЈЕВИЋ Ј. АДАМ (1913, с. Добро Поље - Црна Трава), грађевински радник, борац од, 1. 5. 1944. у Трећем батаљону, погинуо 27. 5. 1944. године на Оруглици - Г. Јабланица, у у борби противу четника.
240. ЛЕПОЈЕВИЋ БОГОМИР - БОГИ (с. Брод, Црна Трава) као политички комесар чете погинуо 14. 5. 1944. на Ракошу - Сува планина, у борби противу четника.
241. ЛЕПОЈЕВИЋ Р. СТОЈАН (1919, с. Црвена Јабука - лужнички), борац од 21. 2. 1944. у 3/2. батаљону. Као комесар чете погинуо 10. 12. 1944. у борбама против Немаца на реци Дрини.
242. ЛУКИЋ Ј. МИКА (1910, Црна Трава), борац од 5. 5. 1944, у 3/4. батаљону. Као командир чете погинуо 28. 3. 1945. код Грачанице. У другом списку стоји 16. 4. 1945. на Циганишту. Може се претпоставити да је у првом случају тешко рањен, а касније да је подлегао.
243. ЛУКИЋ Р. МИЛАН (1920, с. Ковачевац код Светозарева), борац од 10. 12. 1944. при Штабу бригаде, погинуо 18. 2. 1945. код Грачанице.

244. ЛУКИЋ Д. ПЕТКО (1926, с. Драгачево код Светозарева), борац од 6. 11. 1944, у 3/2. батаљону, погинуо 6. 2. 1945. код с. Жабара- шири рејон Брчког-у бфби против четника.
245. ЛУЧЕНОВИЋ П. ПЕТАР (1908, с. Кривељ «>д Бора), земљорадник. борац од 28. 9. 1944, неспао 1. 5. 1945. у борбама на реци Уни.
246. ЛЈУБИЋ Н. СИМА (1924, Црна Трава), борац од 1944, у 2/1. батаљону, погинуо 22. 3. 1945. на Соколу код Грачанице у борби против усташа.
247. ЛЈУБИЋ Ј. МИКА (Црна Трава) погинуо 16. 4. 45. на Циганишту.
248. Л.УБЕНОВИЋ Р. ЈОЦА (1922, с. Дарковац, Црна Трава), земљорадник, борац од 1943. у Првом батаљону, погинуо 23. 4. 1944. на Рњосу у борбама против бугарских фашиста.
249. ЉУБИСАВЈЕВИЋ МИЛИСАВ, борац 3/1 батаљона, погинуо 21. 2. 1945. код Тузле, или је умро од тифуса у гузланској болници.
250. МАНДИЋ Н. БОШКО (1910, Добро Село - Лапац), борац од 7. 5. 1942. при штабу бригаде. Удавио се у Сави 19. 4. 1945. године.
251. МАРИНКОВИЋ К. БОЖИДАР(1919,с.СтрумицакодСветозарева), борац од 7. 11. 1944, погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа.
252. МАРИНКОВИЋ РАДЕ (из с. Шербановца код Зајечара) погинуо 7. 10. 1944. код с. Луке- шири рејон Бора.
253. МАРИНКОВИЋ С. СТАЊА (1924, с. Кална, Црна Трава), борац од 4. 3. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 2. 3, 1945. на Преком брду у борбама код Брчког против Немаца.
254. МАРИНКОВИЋ М. ЦВЕТКО (1925, с. Старо Село код Велике Плана), борац од 10. 10. 1944. у 3/2. батаљону, заробили су га четници, више се не зна о његовој судбини.
255. МАРИЋ В. ДРАГОСЛАВ (1921, с. Неменикуће - Сопот), борац од 20. 9. 1944, у 1/2. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. у борбама око Бандре код Грачанице против четника и Немаца.
256. МАРЈАНОВИЋ Д. ЗАВИША (1920, с. Дубочина код Салаша), борац од 10. 9. 1944, у 2/2. батаљону, погинуо 15. 4. 1945. у борби против Немаца на Циганишту-у продору према Добоју и реци Босни.
257. МАРЈАНОВИЋ П. БОРИВОЈЕ (1921. с. Јабуковац код Неготина), борац од 7. 11. 1944, у 1/3. батаљону, погинуо 20. 4. 1945. код Босанског Брода.
258. МАРЈАНОВИЋ Војислава ВЛАДИМИР, (1914. у с. Јабуковцу код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо фебруара 1945. код Грачачице.
259. МАРКОВИЋ Б. БОГОЉУБ (1923, с. Ратари, јасенички), борац од 14. 11. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 3. 4. 1945. на Циганишту-у продору према Добоју и реци Босни. Други податак говори да је погинуо 30. 4. 1945. на реци Уни.
260. МАРКОВИЋ БРАНИМИР (из с. Рибаре код Београда) умро од тифуса у времену између 10. и 28. 2. 1945. у тузланској болници.
261. МАРКОВИЋ Радивоја ЂОРЂЕ, (1921. у с. Уровици код Неготина), у НОБ од 28. 10. 1944, погинуо 14. фебруара 1945. код Брчког.
262. МАРКОВИЋ С. МИЛАН, погинуо 7. 11. 1944. у с. Ракову код Чачка у борби против Немаца.

263. МАРКОВИЋ П. МИЛОШ (1919, с. Ловце код Светозарева), борац од 7. 9. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. на Циганишту у продору за Добој и реку Босну.
264. МАРКОВИЋ Н. МИЛЕТА (1925, с. Брђани код Чачка), борац од 6. 11. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 2. 5. 1945. код Босанског Новог.
265. МАРКОВИЋ С. ХРИСТИВОЈЕ (1925, с. Братинац код Пожаревца), борац од 16. 9. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против усташа и Немаца на р. Уни.
266. МАРТИНОВИЋ Ј. СИМА (1925, с. Кривље код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 7. 10. 1944., код с. Лукешири рејон Бора.
267. МАТЕЈИЋ СТОЈАН, погинуо 30. 6. 1944, код Белог Потока - шири рејон Књажевца.
268. МАТЕЈИЋ Ђ. ВОЈИСЛАВ (1924, с. Кривељ - Бор), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 20. 1. 1945. у долини реке Тиње, на комуникацији Градачац - Грачаница.
269. МАШЧИЋ С. АХМЕД (1923, Сарајево), борац од 19. 4. 1945. у 1/1. батаљону, погинуо 29. 4. 1945. код Церовца у продору према реци Уни.
270. МЕЂЕД Ј. СПАЛИЋ (Приштина) погинуо 23. 3. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца и белогардејаца.
271. МИЛАДИНОВИЋ М. СВЕТИСЛАВ (1926, с. Божевац код Пожаревца), борац од 2. 11. 1944, у 2/2. батаљону, погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту-у продору према Добоју и реци Босни.
272. МИЛАДИНОВИЋ С. МИОДРАГ (1925, с. Церово код Пожаревца), борац од 26. 10. 1944, у 1/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. на реци Уни-у борбама против усташа и Немаца.
273. МИЛАДИНОВИЋ М. БОШКО (1920, с. Медошевац код Ваљева), борац од 14. 11. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 7. 5. 45. код Старјака- рејон Самобора-у борбама против усташа и Немаца.
274. МИЛАДИНОВИЋ Б. МИОДРАГ (1925, с. Црвени Брег-Црна Трава), борац од 1943, Другог батаљона, четници га заробили 31. 7. 1944. и стрељали у Бољевцу.
275. МИЛАДИНОВИЋ В. СТОЈАН - ТАБАК (1921. Пирот), борац од 1943. у бригади, командир чете у Трећем батаљону, погинуо 23. 4. 1944. на Рњосу, у Лужници-у борби против бугарских фашиста.
276. МИЛАДИНОВИЋ Ј. РАДОМИР (из Црне Траве) рањен на Буковику 22. 6. 1944. касније, за време лечења, четници га пронашли и заклали у селу Сеселцу код Сокобање.
277. МИЛАДИНОВИЋ П. МИЛАН (1914, Црна Трава), борац од 9. 1. 1944, погинуо 27. 4. 1945. на положајима код Босанског Новог.
278. МИЛАНОВИЋ Г. БРАНКА (с. Брод, Црна Трава) умрла од тифуса утузланској болници 18. 2. 1945.
279. МИЛОВАНОВИЋ Г. БРАЦА (с. Брод, Црна Трава) погинуо 28. 5. 44. на Оруглици - Јабланица у борби против четника.
280. МИЛАНОВИЋ Ђ. ВОЈИСЛАВ (1920, с. Кривељ -Бор), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, као десетар погинуо 20. 2. 45. у с. Пурачићу- рејон Грачанице.
281. МИЛАНОВИЋ ВУКАДИН (1918. с. Ловце код Светозарева).

282. МИЛАНОВИЋ РАДЕ, борац 2/4. батаљона, погинуо 5. 4. 1945. у борбама против Немаца на положајима око Бандре.
283. МИЛАНОВИЋ МИХАИЛО, борац 1/4. батаљона, погинуо 24. 2. 1945. у борби против усташа у с. Малешинима код Грачанице.
284. МИЛИЋ С. ДУШАН (1924, с. Чанаклија код Штипа), борац од 6. 11. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. на Бандри код Грачанице-у борби против Немаца.
285. МИЛИЋ В. ЖИВОЈИН (с. Смољинац код Пожаревца) умро од тифуса 2. 3. 1945. у тузланској болници.
286. МИЛЕНКОВИЋ В. АЛЕКСАНДАР (1915. с. Ловце код Светозарева), борац од 17. 11. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 26. 3. 1945. на Бандри код Грачанице-у борби против Немаца и белогардејаца.
287. МИЛЕНКОВИЋ М. ДОБРИВОЈЕ (1923. с. Пиносава код Београда), борац од 3. 2. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 16^а 4. 45. на Циганишту- у продору према реци Босни и Добоју.
288. МИЉКОВИЋ Д. МИОДРАГ (1925, с. Ћириковац код Пожаревца), борац од 21. 12. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 30. 4. 45. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
289. МИЛОЈКОВИЋ Ј. СТАНОЈЕ (1913, с. Голубиња код Светозарева), борац од 1. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 3. 4. 1945. код с. Студенца (код Грачанице) у борби против четника.
290. МИЉКОВИЋ С. РАДОСЛАВ (Београд), борац од 10. 11. 1944. у 3/1. батаљону, нестало 30. 4. 1945. у борбама на р.Уни.
291. МИЛОВАНОВИЋ Ј. БОЖИДАР (Црна Трава), погинуо 30. 7. 1944. на Јаворским падинама код Кривог Вира у борби против четника.
292. МИЛОВАНОВИЋ В. ВЛАДИМИР (с. Кисељево), погинуо 23. 3. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца и белогардејаца.
293. МИЛОВАНОВИЋ М. МИКА (Црна Трава) погинуо 23. 4. 1944. на Рњосу - Лужници, у борби против бугарских фашиста.
294. МИЛОСАВЉЕВИЋ П. ВЛАДО (с. Мањинац, тимочки), борац од 6.1.1944. у Четвртм батаљону, нестало 3.3.1945. у борби против четника око с. Студенца на правцу Требаве, северно од комуникације Грачаница - Градачац - Брчко. Други извор података да је погинуо 8. 5. 1945. године, код Писаревине. Био је комесар чете V 4. батаљону.
295. МИЛОСАВЉЕВИЋ ДРАГУТИН-ГУТА (Рупље, Црна Трава) стрељан у Бригади на Таламбасу 15. 4. 1944. због слабости и грешака.
296. МИЛОСАВЉЕВИЋ ДРАГУТИН ЈАЗА (с. Каре- Пасјача), као рањеник остао на лечењу и касније погинуо.
297. МИЛОСАВЉЕВИЋ Б. МИОДРАГ (1925, у с. Броду, Црна Трава), радник, борац од 1943, погинуо 30. 6. 1944. код Белог Потока шири рејон Књажевца-у борби против бугарских фашиста.
298. МИЛОСАВЉЕВИЋ М. МИЛЕНКО (1923, с. Придворица, јасенички), борац од 2. 10. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 5. 5. 1945. у продору према реци Купи.
299. МИЛОШЕВИЋ С. ОБРАД (1914, с. Врба код Свегозарева), борац од 6. 12. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 8. 5. 1945. код Свете Недеље, у рејону Самобора, у борби против усташа.

300. МИЛОШЕВИЋ Б. СТАНОЈЕ (1920, с. Орешковића код Пожаревца), борац од 29. 11. 1944. у 3/1. батаљону, погинуо 22. 1. 45. код Биберовог Поља.
301. МИЛЧИЋ Ј. ВЕЛИМИР из Црне Траве, умро од тифуса 11. 2. 1945. у тузланској болници.
302. МИЛЧИЋ Ј. СИМЕОН (Црна Трава) погинуо 1945. г. у Босни.
303. МИЛИВОЈЕВИЋ М. ЉУБОМИР (1917, с. Васиљ код Књажевца), борац од 11. 9. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца.
304. МИЛУТИНОВИЋ Т. ДИМИТРИЈЕ ^926, с. Кривељ - Бор), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо марта 1945. године.
305. МИЛУТИНОВИЋ ЖИВАН, борац 1/4. батаљона, погинуо 10. 4. 45. на месту Хркоје-у продору према реци Босни.
306. МИЛУТИНОВИЋ ЖИВОМИР, борац 3/2. батаљона, погинуо 13. 5. 1945. с. Писаровина.
307. МИЛУТИНОВИЋ М. ЖИВОЈИН (1923, с. Стубик код Брзе Паланке), борац од 26. 9. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 8. 5. 1945. у с. Хорвати код Самобора у борби против усташа.
308. МИЛУТИНОВИЋ М. МИЛАДИН (1925, с. Плужане код Светозарева), борац од 7. 11. 1944, у 1/3. батаљону, погинуо 7. 4. 1945. у борби против усташа око Грачанице. Према другим подацима погинуо је 7. маја код Штарјака.
309. МИЛУТИНОВИЋ Ж. СВЕТОМИР (1912, с. Затоња код Пожаревца), борац од 20. 9. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 6. 2. 1945. код с. Жабара, у ширем рејону Брчког, против четника.
310. МИЛУТИНОВИЋ ТИХОМИР (с. Брод, Хрна Трава), погинуо 30. 6. 1944. код Белог Потока - шири рејон Књажевца-у борби против бугарских фашиста.
311. МИЛТЕНОВИЋ Ј. МИКА (Црна Трава), погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту-у продору према реци Босни и Добоју, у борби против усташа и Немаца.
312. МИЉКОВИЋ М. ВИТОМИР (1911. у с. Градској, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1944, због ситне краће стрељан 15. 5. 1944. у с. Бабичком.
313. МИЉУШ М. ЈОВАН (1925, Глина) борац од 24. 11. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 7. 4. 1945. на косе Лендића у борби против Немаца код Грачанице.
314. МИНОЈЕВИЋ Т. МИЛКА (из Госпића) умрла од тифуса 13. 2. 1945. у тузланској болници.
315. МИРКОВИЋ М. РАДОСЛАВ (с. Чирковац код Пожаревца), борац од 1. 11. 1944. у 3/2 батаљону, погинуо 6. 2. 1945. код с. Жабара, у ширем рејону Брчког, у борби против четника.
316. МИЋОВИЋ Б. БОРИВОЈЕ (1924. с. Умчари код Београда), борац од 1. 10. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 5. 5. 1945. у продору према реци Купи у с. Велики.
317. МИШИЋ Ј. ЉУБИВОЈЕ (с. Церовац) погинуо 3. 3. 1945. у с. Росичића- шири рејон Грачанице, у боби против четника.
318. МИШИЋ М. ЦВЕТКО (1923, с. Метриш код Зајечара) борац од 5. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 6. 2. 1945. код Жабара-у рејону Брчког, у борби против четника.

319. МИТИЋ М. ДОБРИВОЈЕ (с. Драговац код Пожаревца), борац 1/3. батаљона, погинуо 7. 5. 1945. код с. Писаревине-у рејону Самобора, у борби против усташа.
320. МИТРОВИЋ С. АЛЕКСАНДАР (1923. с. Брод, Црна Трава), борац од 3. 11. 1944. у 2/3. батаљона, подлегао ранама 15. 3. 1945. године у с. Цеканићу.
321. МИТРОВИЋ С. ВЛАДА (1910, с. Радињинце, лужнички), радник, борац. Од 1943. у бригади командир чете у Другом батаљону, погинуо 24. 7. 1944. на Буковику.
322. МИТРОВИЋ ГВОЗДЕН (Сокобања) умро од тифуса 28. 2. 1945. у тузланској болници.
323. МИТРОЈЕВИЋ Јована ДАНИЛО,(1924, у с.Малајници код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, тешко рањен марта 1945. код Грачанице, умро априла 1946.
324. МИХАЈЛОВИЋ М. АДАМ (1924. с. Кривељ - Бор), радник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 24. 2. 1945. у с. Мемићу код Грачанице.
325. МИХАИЛОВИЋ Љ. ЖИВОТА (1925. с. Медошевац код Ваљева), борац од 28. 9. 1944. у 3/1. батаљону, погинуо 3. 3. 1945. у Сладни код Грачанице.
326. МИХАЈЛОВИЋ С. ЈОРДАН (1924. с. Жерање код Гњилана) борац од 13. 9. 1944. у 1/3. батаљона, погинуо 5. 4. 1945. на Бандри —у рејону Грачанице, у борби против Немаца и четника.
327. МИХАЈЛОВИЋ С. МИЛУТИН (1922. Зајечар), борац од 19. 10. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 1. 5. 1945. у борбама против усташа и Немаца на р. Уни.
328. МИХАЈЛОВИЋ Ђ. РАДОМИР (1916, Црна Трава), борац од 6. 5. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. на Бандри у борби против Немаца.
329. МИХАЈЛОВИЋ Станоја СТАНИСЛАВ, (12. 12. 1921. у с. Слатини код Неготина) у НОБ од 10. 10. 1944, умро од тифуса априла 1945. у војној болници.
- 329а. МИХАЈЛОВИЋ Ђ. СТАВРА, (1922, Црна Трава), борац од 1944, погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту, у продору према реци Босни и Добоју -у борби против Немаца и усташа.
330. МЛАДЕНОВИЋ М. ДАРИНКА, (1927. с. Коњувце Пусга река), члан СКОЈ-а, погинула 5. 7. 1944. у с. Врбовцу код Сокобање, сахрањена на брду Јочнику изнад села.
331. МЛАДЕНОВИЋ М. ДОБРИВОЈЕ (1919. у с. Дарковцима, Црна Трава), грађевински радник, борац од 10. 1. 1944, у Бригади командир вода, после прекоманде погинуо у 25. српској дивизији.
332. МЛАДЕНОВИЋ С. ДРАГУТИН (Стојановић) (1906, , с. Кална, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1943, погинуо 13. 5. 1944. на Сувој планини у борби против бугарских фашиста - као командант команде места с Калне.
333. МЛАДЕНОВИЋ ЈОЦА (С. Дарковац, Црна Трава) погинуо 19. 5. 1944. на Таламбасу у борби против бугарских фашиста.
334. МЛАДЕНОВИЋ К. ЉУБОМИР (С. Црнојка - Бор) погинуо 8. 5. 1945. у с. Радичевцима, у ширем рејону Самобора, у борби против усташа.

335. МОМЧИЛОВИЋ М. ВИТОМИР (1902, с. Јабуковик, Црна Трава), грађевински радник, борац од 15. 10. 1943, погинуо 27. 5. 1944. у Горњој Јабланици у борби против четника.
336. МОМЧИЛОВИЋ С. ЖИКА (1919, Црна Трава), борац од 1943, погинуо 13. 5. 1944. на Сувој планини у борби против бугарских фашиста.
337. МОМЧИЛОВИЋ М. БОЖИДАР (Црна Трава) погинуо на Буковику 1944. године.
338. МОМЧИЛОВИЋ М. СВЕТОЗАР (с. Прочоловци, Црна Трава), борац 2/3. батаљона, рањен 23. 4. 1944. године на Рњос у борби против бугарских фашиста, подлегао ранама нешто касније у партизанској болници у с. Дарковцу.
339. МОМЧИЛОВИЋ МИОДРАГ погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара у борби против Немаца.
340. МУЈАДИН Н. РАДЕ (1920, Д.Михољца) командир вода у 1/4. батаљона, погинуо 29. 3. 1945. године у борби око Стражбе код Грачанице-у борби против Немаца.
341. МУЈЧИЋ Н. АСИМ (Босански Брод) борац 2/3. батаљона, погинуо 1. 5. 1945. у борбама против Немаца и усташа на реци Уни.
342. МУРАТОВИЋ М. ОМЕР (1926, Дервента), борац од 8. 4. 1945. године у 3/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
343. НАКИЋ К. ВЛАДА (1922. с. Радињици, лужнички) радник, борац од 1943, пушкомитраљезац у Другом батаљону, рањен 30. 6. 1944. код Белог Потока, претпоставља се да је приликом превожења рањеника савезничким авионима настрадао над Јадраном.
344. НИКОЛИЋ С. БОЖИДАР(1922, с.Ловци)у 2/2. батаљону, погинуо 3. 3. 1945. у борби против Ив чешика око Студенца код Грачанице.
345. НИКОЛИЋ Р. БОРИСЛАВ (с. Студена, лужнички срез), радник, борац од 1944. год., погинуо 21. 5. 1944. на Корубама код Црне Траве-у борби против бугарских фашиста.
346. НИКОЛИЋ Б. БУДИМИР (1923, с. Рибаре код Светозарева), борац од 17. 12. 1944. у 3/1. батаљону. погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
347. НИКОЛИЋ Јована ВОЈИСЛАВ, (1913. у с. Јабуковцу код Неготина) у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо априла 1945. на Циганишту у продору према Добоју.
348. НИКОЛИЋ П. ВЕЛИСАВ (1925, с. Гари код Пожаревца), борац од 7. 9. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 8. 4. 1945. у борбама против Немаца и усташа на положајима Мотка - Друм, на правцу продора према реци Босни и Добоју.
349. НИКОЛИЋ П. ДИМИТРИЈЕ (1926, с. Кривељ - Бор), борац од 28. 9. 1944. у 1/1 батаљону. погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
340. НИКОЛИЋ А ДЕСИМИР (1924, с. Татрашница, тимочки), борац од 6. 11. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 20. 4. 45. у борбама за Босански Брод.

341. НИКОЛИЋ С. ДРАГУТИН (1921, с. Враново код Београда), борац од 1. 11. 1944. у 2/2. батаљону, погинуо 27. 2. 45. код с. Топаловића, северно од Грачанице у борби против четника.
342. НИКОЛИЋ М. ДРАГУТИН (1927, с. Кривељ код Бора), борац од 28. 11. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 20. 4. 1945. у борби за Босански Брод.
343. НИКОЛИЋ П. ДУШАН (1921. с. Лубница код Зајечара), борац од 29. 9. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против усташа и Немаца на реци Уни.
344. НИКОЛИЋ Б. МИОДРАГ (1925, с. Рибаре код Светозарева), борац од 17. 12. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 3. 2. 45. код Брчког у борби против Немаца.
345. НИКОЛИЋ Б. МИЛУТИН (1923, с. Враново код Иожаревца), борац од 22. 11. 1944, у 3/2. батаљону, погинуо 24. 4. 45. код Дервенте у покрету према Уни.
346. НИКОЛИЋ Ј. МИЛОСАВ (1922. с. Лукач код Светозарева), борац од 1. 11. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 11. 8. 45. у с. Гуштању у Словенији стоји записано у А VII, РПК -32, ред. бр. 55. (Погинуо несрећним случајем).
347. НЕДЕЉКОВИЋ Ј. ДРАГИ, борац 2/2. батаљона, погинуо 10. 4. 45. на Хркоје-у продору према реци Босни и Добоју.
348. НЕДЕЉКОВИЋ Б. ИЛИЈА (1925, с. Рибаре, код Светозарева), борац од 8. 11.1944. у 2/2. батаљону, погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту у продору према реци Босни и Добоју.
349. НЕДЕЉКОВИЋ Ђ. НИКОЛА (1922, с. Шљивар-Зајечар), борац од 29. 9. 1944. у 2/1. батаљону, нестао 18. 2. 45. у борбама око Сокола код Грачанице.
350. НЕСТОРОВИЋ Д. ВИДОЈЕ (1924, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944. погинуо 24. 2. 1945. у борби близу Грачанице.
351. НЕСТОРОВИЋ Р. МИЛАДИН (1923. Суботица), борац од 20. 1. 1945. у 1/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
352. НЕСТОРОВИЋ С. ЧЕДОМИР (17. 11. 1924, Црна Трава), борац од 10. 1. 1944. у 4/2. батаљону, умро од тифуса 27. 2. 1945. у тузланској болници.
353. НОВАКОВИЋ Д. ДИМИТРИЈЕ (1919, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944. погинуо 7. 10. 1944. у с. Луке код Бора.
354. НОВАКОВИЋ Т. ЂОРЂЕ (1913, с. Кривељ код Бора), борац од 21. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 30. 11. 44. на Каблару у борби против Немаца.
355. ЊАГОЈЕВИЋ Димитрија ЂОРЂЕ, (9. 10. 1923. у с. Михајловцу код Неготина) у НОБ од 27. 10. 1944. у 1/7. бригаде, нема података гдеје погинуо.
356. ОБРАДОВИЋ П. ДРАГУТИН (1926. с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 20. 9. 1944, погинуо 22. 10. 1944. несрећним случајем код с. Кумодража- код Београда.
357. ПАВЛОВИЋ Р. БОГОЉУБ (1921, с. Лозовик код Светозарева), борац од 8. 10. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту-у продору према реци Босни и Добоју-у борби против Немаца и усташа.

358. ПАВЛОВИЋ БУДИМИР, борац 3/4. батаљона, погинуо 8. 5. 1945. код с. Писаревине- у рејону Самобора.
359. ПАВЛОВИЋ Д. ВЕЛИМИР(с. Церовац,рамски срез),погинуо 29. 4. 1945. у с. Зарићу у продору према реци Уни.
360. ПАВЛОВИЋ Д. ВЕЛИМИР (с. Бунар код Светозарева) умро у тузланској болници од тифуса у времену између 10 - 28. 2. 1945. године.
361. ПАВЛОВИЋ С. ВОЈИСЛАВ (1922, с. Голубиње код Д. Милановца), борац од 1. 11. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
362. ПАВЛОВИЋ К. ДИМИТРИЈЕ (1922, с. Голубиње код Д.Милановца), борац од 1. 11. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 10. 4. 1945. на Хрцоју у борби против Немаца и усташа-у продору према реци Босни и Добоју.
363. ПАВЛОВИЋ (ПРВУЛОВИЋ) С. ДРАГУТИН (1921. с. Бољетин код Д. Милановца), борац од 25. 9. 1944. у 2/2. батаљону, несгао 30. 4. 45. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
364. ПАВЛОВИЋ' В. ЂОРЂЕ (1926, с. Д.Трешњица, орашки), борац од 29. 4. 1945. у 3/3. батаљону, погинуо 9. 5. 1945. у борби против усташа и Немаца код с. Свете Недеље- рејон Самобора.
365. ПАВЛОВИЋ Д. ИЛИЈА (1914, с. Голубиње код Д. Милановца), борац од 1. 11. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
366. ПАВЛОВИЋ Д. ЈАРОСЛАВ (1922, с. Тречка код Чачка), борац од 2. 11. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 20. 4. 45. у борби за ослобођење Босанског Брода.
367. ПАВЛОВИЋ А ЈБУБИША (1911. с. Тречка код Чачка), борац од 27. 10. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 4. 4. 45. - у рејону Бандре код Грачанице.
368. ПАВЛОВИЋ М. ЖИВОМИР (1926. с. Ловци код Светозарева), борац од 1. 10. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
369. ПАВЛОВИЋ М. МИЛОРАД (1921, с. Котрага код Чачка), борац од 2. 11. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 3. 3. 1945. код Студенца, околина Грачанице.
370. ПАВЛОВИЋ Ј. МИЛОШ (1909. год. Шљивар) погинуо 3. 3. 1945.Г.
371. ПАВЛОВИЋ Ћ. РАДИША борац 3/2 батаљона, погинуо 29. 4. 45. у с. Равнице у борби против усташа и Немаца на реци Уни.
372. ПАВЛОВИЋ М. РАДИСАВ (1922, с. Ритопек код Београда), борац од 25. 11. 1945. у 2/2. батаљону, погинуо 13. 4. 1945. на Циганишту у продору према реци Босни и Добоју у борби против усташа и Немаца.
373. ПАВЛОВИЋ М. РАДОВАН (из с. Лепшина код Младеновца) умро од тифуса 25. 2. 1945. у тузланској болници.
374. ПАВИЋ Н. ИЛИЈА (1912, с. Боровице код Сарајева), борац минобацачке чете Првог батаљона, погинуо 22. 4. 45.
375. ПАВИЋ А МИЈА(1912. с. Боровица - Сарајево) нестало.
376. ПАЈКОВИЋ М. МИЛИВОЈЕ (1924. с. Мојсиње код Чачка), борац од 10. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 16. 4.45. на Циганишту у продору према реци Босни и Добоју-у борби против Немаца и усташа.

377. ПАЈКИЋДимитрија ЂОРЂЕ, (1921. у с. Јабуковцу код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо 15. фебруара 1945. код Грачанице.
378. ПАУЉКОВИЋ И. ТОМА (1922. с. Гушловац код Брчког), борац од 21. 4. 1945. у 1/2. батаљону, погинуо 5. 5. 1945. на реци Купи- рејон с. Велике.
379. ПАНТЕЛИЋ В. ДУШАН (1924, с. Трњане код Неготина), борац од 1. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 28. 3. 1945. код с. Омербашића- рејон Бандре код Грачанице.
380. ПЕТРОВИЋ Т. БОГОЉУБ (1926. с. Дубоко код Светозарева), борац од 20. 11. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 10. 4. 45. на Хркоје- у продору према реци Босни и Добоју у борби против Немаца.
381. ПЕТРОВИЋ Н. БОЖИДАР (1917, с. Ораовица код Пожаревца), борац од 18. 11. 1944, подлегао од рана у бригадној болници у Муслиманској Споници јужно од Градачца.
382. ПЕТРОВИЋ С. БОЖИДАР (1920. с. М. Орашје код Смедерева), борац од 14. 1. 1945. у 2/2. батаљону, погинуо 15. 4. 1945. на Циганишту-у продору према реци Босни и Добоју у борби против Немаца и усгаша. Према другом списку А VII, погинуо 29. 4. 1945. код с. Зарића у продору према реци Уни код Двора.
383. ПЕТРОВИЋ М. ДРАГОМИР (1917, с. Мајур), борац од 1. 11. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 7. 5. 1945. код Ш гарјака - рејон Самобора.
384. ПЕТРОВИЋ М. ЛАЗАР, борац од 7. 9. 1944. у 3/1. батаљону, погинуо 31. 3. 1945. код с. Добороваца, околина Грачанице-у борби против Немаца.
385. ПЕТРОВИЋ МИЛОМИР (с. Кумане, рамски), умро у времену између 10-28. 2. 1945. од тифуса у гузланској болници.
386. ПЕТРОВИЋ К. МИЛОРАД (1927, с. Горње Гаре, Црна Трава), грађевински радник, погинуо 2ч. 7. 1944. на Буковику у борби против четника.
387. ПЕТРОВИЋ С. ЈОВО- МИЛОВАН (1923, с. Црвена Јабука, лужнички), грађевински радник, борац од почетка 1943, у бригади заменик политичког комесара Другог батаљона. Погинуо 24. 7. 1944. на Буковику, у ширем рејону Сокобање, у борби против четника.
388. ПЕТКОВИЋ С. МИЛИВОЈЕ (1922. с. Стрелац, лужнички), борац од 30. 10. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 7. 11. 44. у с. Ракову код Чачка у борби против Немаца.
389. ПЕЈОВИЋ Ђ. ПРВОСЛАВ (1926. с. Groшница код Крагујевца), борац од 12. 11. 1944. при Штабу Седме бригаде, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
390. ПЕРИЋ С. АЛЕКСАНДАР (с. Враново код Пожаревца), погинуо 3. 3. 1945. код с. Росића - шири рејон Грачанице, у борби против четника.
391. ПЕРИШИЋ БРАНИСЛАВ, борац од 27. 10. 1944, погинуо 4. 5. 1945. у с. Сиге-у продору према реци Купи.
392. ПЕШИЋ АЛЕКСАНДАР, борац од 10. 11. 1944, у Митраљеској чети Другог батаљона, погинуо 29. 11. 1944. на Каблару у борби против Немаца.

393. ПЕШИЋ Д. СВЕТИСЛАВ (1922, с. Горње Гарџе, Црна Трава), грађевински радник, борац од 10. 1. 1944, погинуо 28. 3. 1945. у рејону Стражбе код Грачанице-у борби против Немаца.
394. ПЕШИЋ СТОЈАН (с. Шетка код Ражња), борац од 6. 7. 1944, командир вода у Четвртог батаљону, погинуо 10. 12. 1944. у борби против Немаца на реци Дрини.
395. ПИНИЋ С. БРАНИСЛАВ (1920, с. Ораовица код Пожаревца), борац од 29. 11. 1944. у 3/1. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца.
396. ПИЦУЛОВИЋ Ј. МИЛОШ (1924, с. Милошевац код В. Орашја), борац од 5. 11. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 16.4. 1945. на Циганишту-у продору према реци Босни и Добоју у борби против Немаца и усташа.
397. ПЈАНИЋ П. НЕДЕЉКО (1910, с. Д.Точина) - нестало.
398. ПЛОВАЦ В. ВЛАДИМИР (1920, Београд), борац од 28. 4. 44. у 3/2. батаљону, погинуо 8. 5. 1945. у борби за с. Хорвати- рејон Самобора.
399. ПРВУЛОВИЋ Ј. МИХАИЛО (1906, с. Грњане - Зајечар), борац од 5. 9. 1944. у 3/3. батаљона, погинуо 5. 4. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца.
400. ПРЕДИЋ Т. СЕРГИЈЕ (1926, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 7. 10. 1944. код с. Луке близу Бора-у борби против Немаца.
401. ПРЕДИЋ П. БОРИСАВ (1914, с. Чакоњар у ширем рејону Бора), борац од 10. 10. 1944. у 3/2. батаљона, погинуо 27. 2. 1945. код с. Топповића (Грачаница) у борби против четника.
402. ПРЕДИЋ С. МИЛАН (1908, с. М.Јасиково у ширем рејону Бора), борац од 12. 10. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 28. 3. 1945. код с. Омербашића, у ширем рејону Грачанице-у борби против Немаца.
403. ПОПОВИЋ М. ДРАГИЋ (1911, Пећ), борац од 16. 11. 1944. у 3/1. батаљону, нестало 30. 4. 1945. у борбама противу Немаца и усташа на реци Уни - удавио се.
404. ПИПОВИЋ Д. МИЛУТИН (1925, с. Б. Поље код Чачка), борац од 11. 11. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 16. 4. 45. на Циганишту-у продору према реци Босни и Добоју у борби против Немаца и усташа.
405. ПОЛИЋ М. ТОМИСЛАВ (1926. с. Пушловац), погинуо 5. 5. 1945.Г.
406. ПОЉАНОВИЋ МИРОСЛАВ умро у времену између 10-28.2. 45. од тифуса у тузланској болници.
407. РАДИВОЈЕВИЋ Ч. РАДИСАВ (1928, с. Кална, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1944, заклан 28. 5. 1944. од четника на Оруглици - Горња Јабланица.
408. РАДИВОЈЕВИЋ М. ДУШАН (1924, с. Кривељ код Бора), борац од 28. 9. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 27. 2. 1945. у борби, у рејону Бандре, код Грачанице у борби против Немаца.
409. РАДИВОЈЕВИЋ Ј. ДРАГИ (Црна Трава), погинуо 5. 7. 1944. год. код с. Врбовца.
410. РАДОЈЛОВИЋ Д. ДАНИЛО (1922. с. Друсунци - Рупље, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1943, погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара у борби против Немаца.

- 410а. РАДОВАНОВИЋ М. НИКОЛА (1911. Костајница) погинуо 4.4. 1945.
411. РАДОЈЛОВИЋ Ј. СТОЈАНЧА (1919. с. Попадисци, Црна Трава), борац од 1. 11. 1943, погинуо 23. 4. 1944. на Рњосу, - у Лужници-у борби против бугарских фашиста.
412. РАДОЈКОВИЋ Ј. ВЕЛИМИР (1921, с. Веле Поље код Алексинца), борац од 15. 12. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. код с. Омербашића, у рејону Грачанице - у борби против Немаца и белогардејаца.
413. РАДОЈИЧИЋ Н. ВОЈА (1923, с. Кална, Црна Трава), грађевински радник, борац од 4. 2. 1944, (био пратилац Енглеске војне мисије), погинуо марта 1944. у Рупској реци.
414. РАДОСАВЉЕВИЋ П. Т. ПАНТЕЛЕЈА (Црна Трава) погинуо 30. 6. 1944. код Белог Потока, шири рејон Књажевца, као заменик пол. комесара 3. батаљона-у борби против бугарских фашиста.
415. РАДОСАВЉЕВИЋ В. МИЛОВАН (1926, с. Врбовац код Сокобање), борац од 14. 9. 1944, у Другом батаљону командир вода, рањен у борби против Немаца, умро 18.2. 1945. у крагујевачкој болници од последице рањавања.
416. РАДОСАВЉЕВИЋ Т. БОРИСАВ (Црна Трава), погинуо 1944. год. противу четника код Сокобање.
417. РАДУЛОВИЋ Ј. ИЛИЈА (1905, с. Кривељ код Бора), борац од 21. 9. 1944. у 1/1 батаљону, погинуо 16. 4. 45. на Циганишту у продору према реци Босни и Добоју у борби против Немаца и усташа.
418. РАДУЛОВИЋ С. ДАНИЛО (1924, с. Милићевци код Чачка), борац од 20. 11. 1944. у 2/2 батаљону, погинуо 15. 4. 45. на Циганишту-у продору према реци Босни и Добоју у борби против Немаца и усташа.
- 419. РАДУЛЕСКОВИЋ Т. СИМА (1918. с. Кривељ код Бора), борац од 28. 8. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца.**
420. РАЈИЋ Ж. СТАНОЈЕ (1921, М.Лаоле - Млава), борац од 1. 9. 1944. у 2/1. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. на Бандри код Грачанице-у борби против Немаца.
421. РАЈИЋ М. МИЛОРАД (с. Вел.Поповиће), погинуо 3. 3. 1945. код с. Росића, рејон Грачанице-у борби против четника.
422. РАЈКОВИЋ П. ТОДОР (1925, с. Шљивар - Зајечар), борац од 7. 9. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 24. 2. 1945. на Стражби код Грачанице у борби против усташа.
423. РАЈКОВИЋ Р. МИЛОШ (1919., с. Црвена Јабука, лужнички), борац од 1944.у Првом батаљону, погинуо 7. 9. 1944. у борби против Немаца за ослобођење Зајечара.
424. РАЈКОВИЋ М. МИЛИВОЈЕ (с. Мојсиње) погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту-у продору према реци Босни и Добоју против Немаца и усташа.
425. РАКИЋ Б. ДРАГУТИН (1924, с. Смољинац код Пожаревца), борац од 5. 11. 1944. у 2/1. батаљону, рањен 3. 3. 1945. код с. Студенца - рејон Грачанице, и убрзо подлегао ранама.
426. РАКИЈАНОВИЋ Т. АЛЕКСАНДАР (1925, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 1945. године-вероватно јануара у долини реке Дрине.

- 426а. РАНЂЕЛОВИЋ О. РАДОМИР (1915. Добро Поље) Србин, зидарски радник, борац од 4.4. 1944. године, ожењен, отац четворо деце, погинуо 30. јуна 1944. године у борби против Бугара код села Белог Потока.
427. РАНЂЕЛОВИЋ РУСИМИР (с. Зоруновац), погинуо 7. 10. 1944. код с. Луке - рејон Бора.
428. РАНЧИЋ М. ЈОВАН (1928, с. Дубочане код Неготина), борац од 15. 12. 1944. у 2/2. батаљону, погинуо 2. 3. 1945. код с. Студенца у борби против четника.
429. РЕЉИЋ БОШКО погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчане-у борби против Немаца на реци Уни.
430. РИСТАНОВИЋ Л. ЈОВА (1924. Ваљево), борац од 5. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 20. 1. 1945. у рејону с. Биберовог Поља, рејон Грачаница - Градачац.
431. РИСГИЋ М. РАДОМИР (Мало Влаоле - Млава), борац од 1. 9. 44. у Минерској чети, погинуо 30. 11. 1944. на Каблару у борби против Немаца.
432. РИСТИЋ Б. СТОЈАН (с. Мокри Луг код Београда), умро од тифуса 28. 2. 1945. у тузланској болници.
433. РУДИ ИВАН (Словенија) погинуо 28. 3. 1945. године.
434. РУШИЋ РАДОСАВ (Београд), борац 2/1 батаљона, погинуо 30. 4. 1945. у борбама против Немаца и усташа на реци Уни.
435. САВИЋ Д. ЗАРЕ (1920, с. Кална, Црна Трава), грађевински радник, командир вода од 1943, као командир вода погинуо 30. 6. 1944, код Белог Потока близу Књажевца-у борби против бугарских фашиста.
436. САВИЋ С. ЛАЗАР (1923, с. Кална, Црна Трава), грађевински радник, од 1943. као заменик пол. комесара, погинуо несрећним случајем код Тузле с. Биберовог Поља 22. 1. 1945. године.
437. САВИЋ М. КОСТА (с. Горјане), погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
438. САВИЋ С. СТОЈАН (1926, с. Кална, Црна Трава), грађевински радник, борац од 4. 2. 1944, погинуо 30. 6. 1944. код Белог Потока-близу Књажевца, у борби против бугарских фашиста.
439. САЈНИКОВИЋ С. БОСИОК (1918, с. Голубиње), подлегао 27. 2. 1945. године.
440. САЋИНОВИЋ С. МУРАТ (1907, Босански Брод), борац од 24. 4. 1945. у 2/3. батаљону, погинуо 7. 6. 1945. код с. Ашпегети, у рејону Самобора, против усташа.
441. СКУША СТЕВО (1926, Босански Брод) погинуо 30. 4. 1945. године на реци Уни.
442. СТАМЕНКОВИЋ Р. СТОЈАН (1919, с. Црвена Јабука, лужнички), земљорадник, борац од 4. 2. 1944, у Другом батаљону, погинуо 11. 12. 1944. на положајус. Росуљево у долини реке Дрине-у борби против усташа и Немаца.
443. СТАМЕНКОВИЋ Т. ЂУРА (1917, Црна Трава), борац од 10. 3. 1945, погинуо у Босни.
444. СТАМЕНКОВИЋ Т. ИВАН (1911, с. Црвена Јабука, лужнички срез) земљорадник, борац од 1944, погинуо 3. 4. 1944. године у Црној Трави, против бугарских фашиста.
445. СТАНОЈЕВИЋ Р. ЖИКА (1922, Црна Трава), борац од 9. 1. 1944, погинуо 22. 6. 1944. на Буковику-у борби против четника.

446. СТЛНОЈЛОВИЋ М. ЖИВОЈИН (1924, с. М.Лаоле - Млава), погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
447. СТАНОЈЕВИЋ К. МИЛОШ (с. Алибеговац), погинуо 30. 4. 1945, код с. Унчана, у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
448. СТАНОЈЕВИЋ С. ЧЕДОМИР (Црна Трава) погинуо 1945. код Добоја.
449. СТАКИЋ Д. ЈОВАН (рански) погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
450. СТАНИЋ Н. БОРИВОЈЕ (1922, с. Малајница код Неготинз), борац од 15. 10. 1944. у 2/3 батаљону, погинуо 7. 5. 1945. код с. Хорвата, у рејону Самобора-у борби против усташа.
451. СТАНИЋ Крсте МАРИН, (1907, у с. Малајници код Неготина) у НОБ од 27. 10. 1944, погинуо фебруара 1945. код Грачанице.
452. СТАНКОВИЋ ДРАГОМИР (с. Брод, Црна Трава), борац Другог батаљона, погинуо 19. 5. 1944. на Таламбасу - Лужница, у борби против бугарских фашиста.
453. СТАНКОВИЋ Ђ. ДАНИЛО (1923, с. Малајница код Неготина), борац 15. 10. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 7. 5. 1945, код с. Хорвата, у рејону Самобора, у борби против усташа. У другом податку стоји да је погинуо 12. 4. 1945. године.
454. СТАНКОВИЋ Вучка СТАНОЈЕ, (1925, у Неготину) у НОБ од 12. 9. 1944, погинуо 12. априла 1945. на Циганишту у продору према Добоју.
455. СТАНКОВИЋ П. ЧЕДОМИР (с. Богдановац, лужнички) у Босни заробљен као четник, осгао у Седмој бригади и касније погинуо као њен борац 30. 3. 1945. код с. Унчана-у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
456. СТАНЧЕВИЋ Б. ДРАГОМИР (с. Кисељево) погинуо 3. 3. 1945. код с. Студенца (Грачаница) у борби против четника.
457. СТАНИСАВЉЕВИЋ ЖИКА (с. Мироч, поречки) подлегао ранама априла 1945. у болници у Жеравцу код Дервенте.
458. СТАНОЈЕВИЋ В. ДРАГОМИР (1925, с. Јаворје, Власотинце), борац од 1.5. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 3. 3. 1945. у борбама против Немаца и белогардејаца за Бандру код Грачанице.
459. СТРАИНОВИЋ Д. ПЕТАР (1912, с. Кривељ, код Бора), борац 28. 9. 44., погинуо 7. 10. 1944. код Доње Беле Реке код Бора.
460. СТЕВИЋ С. ВЛАДИМИР (с. Церовац) погинуо 30. 4. 1945, код с. Унчана у борби против Немаца и усташа на р. Уни.
461. СТЕВОВИЋ ОСТОЈА погинуо 25. 3. 1945. у борбама против Немаца за Бандру код Грачанице.
462. СТЕВАНОВИЋ Г. ДРАГОМИР (1921, с. Лесковац, тимочки), борац од 7. 8. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 7. 5. 1945. код с. Штарјак (Ашпергети-Ловре), у рејону Самобора-у борби против усташа.
463. СТЕВАНОВИЋ В. СТЕВАН (1913, с. Раков Дол, лужнички), борац од 1944, погинуо 24. 7.1944. на Буковику у борби против четника.
464. СТЕВАНОВИЋ Д. ТИХОМИР (1926, с. Лесковац, тимочки), борац од 26. 7. 1944. у 3/3. батаљону, погинуо 23. 3. 1945. у борби против Немаца и белогардејаца за Бандру код Грачанице.
465. СТЕПАНОВИЋ Станоја ВОЈИСЛАВА, (1912. у с. Слатини код Неготина),у НОБ од 10. 10. 1944, погинуо 7. маја 1945. код Загреба.

466. СТЕПАНОВИЋ В. ПАУН (1922, с. Мироч, Д.Милановац), борац 3/3. батаљона, погинуо 5. 4. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца.
467. СТЕПАНОВИЋ П. МАРЈАН (1910, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо негде у Босни 1945. године.
468. СТЕФАНОВИЋ В. ЧЕДОМИР (1923.с.Рајчетина-Рупље,ЦрнаТрава), грађевински радник, борац од 1943, погинуо 30.6.1944. код Белог Потока-шири рејон Књажевца-уборби противбугарских фашиста.
469. СТЕФАНОВИЋ М. ВЛАСТА (1923, с.Црвена Јабука, лужнички), грађевински радник, борац од 1943. у Трећем батаљону, погинуо 13. 4. 1944. на Тумби у борби против бугарских фашиста.
470. СТЕФАНОВИЋ Ж. ЈОЦА (1923, с. Дарковце, Црна Трава), грађевински радник, борац од 4. 2. 1944. у Првом батаљону, погинуо 7. 9. 1944. на Краљевици код Зајечара.
471. СТЕФАНОВИЋ М. БОРИСАВ (1916, с. Црвена Јабука, Лужница), грађевински радник, борац од 1943. Као командант Трећег батаљона погинуо 30. 6. 1944. код књажевачког Белог Потока-у борби против бугарских фашиста.
472. СТЕФАНОВИЋ ГРАДИМИР (с. Криви Дел - Црна Трава), погинуо 30. 6. 1944. код књажевачког Белог Потока у борби против бугарских фашиста.
473. СТЕФАНОВИЋ Д. МИЛОРАД (1924. с. Рупље - Црна Трава), погинуо 20. 1. 1945. на Бандри код Грачанице, као командир 3/4. батаљона.
474. СТОЈАНОВИЋ Х. ВИТКО (1922, с. Кална, Црна Трава), борац од 1943, погинуо 21. 5. 1944. на Корубама у борби против бугарских фашиста.
475. СТОЈАНОВИЋ Д. ВИТОМИР (1924, с. Радињанци, лужнички), борац од 1944, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
476. СТОЈАНОВИЋ ЉУБОМИР (с. Трнавац код Зајечара) погинуо 15.11. 1944. у с. Ракову код Чачка у борби против Немаца.
477. СТОЈАНОВИЋ Р. ТИХОМИР (1920, с. Радињанци, лужнички), радник, борац од 1943. командир вода у Другом батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
478. СТОЈАНОВИЋ С. МИОДРАГ (с. Топаловик, рамски) умро од тифуса између 10. и 28. 2. 1945. у тузланској болници.
479. СТОЈАНОВИЋ Б. АЛЕКСАНДАР (с. Јаворје) погинуо 23. 3. 1945. с. Ибрићи код Грачанице.
480. СТОЈАНОВИЋ Д. СТОЈАН (1918, с. Кална, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1943. погинуо 24. 7. 1944. на Буковику у борби против четника.
481. СТОЈИМИРОВИЋ Ј. АЛЕКСАНДАР
482. СТОЈКОВИЋ ЂОРЂЕ погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара.
483. СТОЈКОВИЋ Д. СВЕТИСЛАВ (1926, с. Црвена Јабука, лужнички), борац од 1944. у Другом батаљону, погинуо 24. 7. 1944. на Буковику у борби против четника.

484. СТОЈКОВИЋ С. СТОЈАН (1924, с. Црвена Јабука, лужнички), грађевински радник, борац од 1944, погинуо 23. 4. 1944. у с. Кијевицу у Лужници-у борби против бугарских фашиста.
485. СТОЈКОВИЋ И. СЛАВКО (1910, с. Црвена Јабука, лужнички), грађевински радник, погинуо марта 1945. код Грачанице.
486. СТОЈИЉКОВИЋ С. ЈОВАН, умро од тифуса 31. 1. 1945. у тузланској болници.
487. СТОЈИЧИЋ (РАДЕНКОВИЋ) Д. АЛЕКСАНДАР (1923, с. Масуровци, Лужница), земљорадник, борац од 1943. погинуо 21.5.1944. на Корубама код Црне Траве у борби против бугарских фашиста.
488. СТОЈИЧИЋ В. СИМКА (Црна Трава), борац од 1943, рањена 21. 5. 1944. рањена у борби против бугарских фашиста на Корубама, касније са болницом погинула у рејону Горње Јабланице.
489. СЛАМПЕЛИЋ В. ДУШАН (1924, с. Трњане), погинуо 23.3.1945. год.
490. СТОЈИЧИЋ М. СТОЈАН (1925, с. Радосин, лужнички), борац од 1943. у Трећем батаљону, погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара.
491. СТОЈИМИРОВИЋ Јована АЛЕКСАНДАР (2. 5.1909. у с. Шаркамену код Неготина) у НОБ од 20. 10. 1944, погинуо јануара 1945. у источној Босни.
492. СТОИЧЕВИЋ Б. ДРАГОМИР (1915. с. Кушиљево) погинуо 3. 3. 1945.
493. СТУПАРИЋ П. КРСТА (1922, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 27. 12. 1944. код с. Вуковије, на јужним падинама Мајевике, у борби против четника.
494. СОКОЛОВИЋ Ј. МИЛОРАД, борац од 1943, погинуо 18. 11. 1944. у с. Ракову код Чачка-у борби против Немаца.
495. СОКОЛОВИЋ Ј. ЂОКА (1923, с. Кална, Црна Трава), грађевински радник, борац од 1943, погинуо 22. 6. 1944. на Буковику у борби против четника.
496. СПАСИЋ А. СТАНКО (1919, с. Гроцка код Београда), погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
497. СПАСИЋ Љ. СТАМЕН (1922, с. Лесковица - Лужница), борац од 1944, погинуо 24. 7. 1944. на Буковику у борби против четника. Истовремено, у селу Лесковици погинула је његова супруга Цурка од бугарских фашиста, а њихово дете Драган, старо 9 месеци, умире од глади и тиме је уништена трочлана породица.
498. СУЈБАГИЋ ЗЕЛНИЛ (Сијаринска Бања) погинуо 5. 4. 1945. на Бандри код Грачанице у борби против Немаца, био заменик команданта 1. батаљона.
499. СУЉИЋ Ј. МЕЂЕД (1924, Приштина) погинуо 20. 3. 1945. год.
500. ТАДИЋ А. СВЕТОМИР (1911, с. Смољинац код Пожаревца), борац од 11. 11. 1944. у 2/3 батаљону, погинуо 5. 4. 1945. на Купресу код Грачанице у борби против Немаца.
501. ТАДИЋ ВЛАДИМИР (1922, с. Врбе) погинуо 9. 10. 1944. године.
502. ТАНАСИЈЕВИЋ Васе ДРАГУТИН (1927. у с. Јабуквицу код Неготина) у НОБ од 27. 10. 1944, умро од рана априла 1945.
503. ТАНАСКОВИЋ ЖАРКО (1923, с. Ораовица, млавски), борац од 1. 11. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 28. 3. 1945. код Стражбе (рејон Грачанице) у борби против Немаца.

504. ТЛСИЋ С. ЧЕДОМИР (1919, Врање) погинуо 24. 7. 1944. на Буковику у борби против четника. Истакао се изузетном храброшћу.
505. ТИШИЋ Ж. МИЛАДИН (1922, с. Честин код Ваљева), борац од 20. 11. 1944. у 2/3. батаљону, погинуо 20. 4. 1945. на Хркоје-у продору према реци Босни и Добоју у борбама против Немаца и четника.
506. ТИЛИЧАНИН ЧЕДА погинуо 7. 9. 1944. код Зајечара у борби против Немаца.
507. ТОГОВИЋ САДО (1914, с. Живинице) погинуо 29. 4. 1945. год.
508. ТОДОРОВИЋ С. ДУШАН (с. Бунар код Светозарева), борац од 6. 12. 1944. у 1/1. батаљону, погинуо на Циганишту 16. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа.
509. ТОДОРОВИЋ БОГОЉУБ (с. Расница-Пирот), учитељ борац од 1944. у 1/1. батаљону, погинуо 14. 5. 1944. на Ракошу, врху Суве планине у борби против четника, сахрањен у с. Г. Драговље.
510. ТОДОРОВИЋ Стојана СТЕВАН (1926. у с. Јабуковцу код Неготина), V НОБ од 27. 10. 1944, умро од тешких рана априла 1945.
511. ТОМИЋ Б. ЖАРКО (Ново Село В.Орашје, 1920.) погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана V борби против Немаца и усташа на реци Уни.
512. ТОПАЛОВИЋ В. СТАНОЈЕ (1926, с. Брђани код Чачка), борац од 1. 12. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 30. 4. 1945. у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
513. ТОПАЛЧЕВИЋ Ј. ЈОЦА(1922, с. Кална, Црна Трава), обућар, борац, од 1943. командир чете, погинуо 24. 7. 1944. на Буковику у својству политкомесара чете-у борби против четника.
514. ТОПИЋ М. ДРАГИЋ (1911, Пећ) погинуо 30. 4. 1945. године.
515. ТОЦИЋ Р. МИХАЛЈО (с.Бегалица код Београда) погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
516. ТОШИЋ С. ДУШАН (1921, с. Куски код Пожаревца), борац од 11. 11. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. у борбама за Бандру код Грачанице-у борби против Немаца и четника.
517. ТОШИЋ Б. ЖАРКО (1920, Ново Село код В.Орашја), борац од 16. 10. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 20. 4. 1945. у борбама код Босанског Брода.
518. ТОШИЋ Д. РАДУЛ (1926, с. Шљивар код Зајечара), борац од 9. 9. 1944. у 1/2. батаљону, погинуо 3. 3. 1945. код с. Студенца код Грачанице у борби против четника.
519. ТОШИЋ Ј. РАДУЛ (с. Шљивар код Зајечара) погинуо 23. 3. 1945. у борби за ослобођење Бандре код Грачанице - у борби против Немаца и белогардејаца.
520. ТРИПКОВИЋ ВЛАДИМИР (1911, с. Д.Трепча код Чачка), борац од 11. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 29. 11. 1944. на Каблару у борби против Немаца.
521. ТРУКИЋ Ђ. ПАУН (1909, с. Кривељ код Бора), борац од 21. 9. 1944. у транспортној чети, погинуо 16. 4. 1945. на Циганишту у борби против Немаца и усташа.
522. ТУРКМАНОВИЋ А ДЕРВИТ (1918, с. Нова Варош код Дервенте), борац од 21. 4. 1945. у 3/2. батаљону, погинуо 7. 5. 1945.

523. ТУФОРОВИЋ Николе ДИМИТРИЈЕ, (1923, у с. Јабуковцу код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944., погинуо марта 1944. код Грачанице.
524. ТУФАРЕВИЋ Николе ДРАГУТИН, (1923, у с. Јабуковцу код Неготина) у НОБ од 27. 10. 1944. умро у болници од тешких рана априла 1945.
525. ТУФЕГЦИЋ Д. ПАУН (1914, с. Кривељ код Бора), борац од 3. 9. 1944, у 2/3. батаљону, погинуо 8. 1. 1945. код Милин Села (Пурачића)-у борби против четника.
526. ЋИРКОВИЋ Д. ЖАРКО (с. Лозовик) погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усташа на реци Уни.
527. ЋОСИЋ П. ЧЕДОМИР (1925, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 20. 11. 1944. код Чачка у борби против Немаца.
528. ЋОСИЋ С. ДУШАН (1925, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 29. 9. 1944, погинуо 10. 2. 1945. у рејону с. Вучковача-јужно од Градачца у борбама против четника.
529. ЋУЈАК Ј. ЈУРА (с. Јахоровац код Добоја) погинуо 8. 5. 1945. у с. Рибарићима, у рејону села Хорвата код Самобора, у борби против усташа.
530. ЋУТОБИЈЕ МАМАЋАН (1917, с. Кочкај, Љемизан, Италија) заробљен 19. 4. 1945, погинуо 16. 5. 1945. код Самобора.
531. УРОШЕВИЋ РАЈКО умро од тифуса 28. 2. 1945. у тузланској болници.
532. ФИЛИПОВИЋ М. МИЛИСАВ или ФЕНЕТОВИЋ С. МИЛИСАВ (с. Беочић) погинуо 23. 3. 1945. у борби око Бандре против Немаца и белогардејаца.
533. ФИЛИПОВИЋ С. ВЕЛИМИР (1922, с. Скробница код Књажевца), борац од 1. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 6. 2. 1945. код с. Жабара- шири рејон Брчког - у борби против четника.
534. ФИРАНОВИЋ П. ПАВЛЕ (1923, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 10. 3. 1945. у рејону босанског Петровог Села.
535. ФИРАНОВИЋ П. ВЕЛИМИР (1928, с.Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, рањен 10. 4. 1945. на Хркоје-у продору према реци Босни и Добоју у борби против Немаца и четника, ранама подлегао у београдској болници.
536. ФУФАНОВИЋ П. ДИМИТРИЈЕ (1914, с. Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, погинуо 8. 3. 1945. код Пурачића у борби против четника.
537. ХАДО С. СЕЛИМ (1919, из околине Пљевља), борац 2/1. батаљона.
538. ЦВЕТКОВИЋ (МИЛЧИЋ) БРАНИСЛАВ (с. Црвени Брег -Црна Трава), борац Другог батаљона рањен 23. 4. 1944. на Рњосу, касније погинуо у саставу болнице 22. дивизије.
539. ЦВЕТКОВИЋ М. ВИТОМИР (Црна Трава), погинуо на Дрини 1944.
540. ЦОНИЋ Ј. ДОБРОСАВ (1923, с. Радосин, лучнички), борац од 1943, погинуо 20. 9. 1944. на Црном Врху код Бора у борби против Немаца.

541. ЦВЕТКОВИЋ Ј. ЖИВАН (1914, с Грлиште код Зајечара), борац од 1. 9. 1944. у Четвртм батаљону, нестало 25. 4. 1945. на путу према железничкој станици Градачац, северно од Бања Луке.
542. ЦВЕТКОВИЋ Ц. ЗДРАВКО (с. Кошељ, тимочки), погинуо 21. 4. 1945. у борби за ослобођење Босанског Брода.
543. ЧУПИЋ С. МИЛОРАД (1924, с. Ратари код Београда), борац од 27. 10. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 15. 2. 1945. у борби против Немаца и усташа на положајима код Сокола код Грачанице.
544. ШАЈКАНАЦ Ж. ДРАГОМИР (с. Лева Река код Бора) умро од тифуса 8. 2. 1945. у тузланској болници.
545. ШАЛАРЕВИЋ М. ВЛАДА (1922, с. Кривељ код Бора), борац 3/2. батаљона, погинуо 28. 4. 1945. у борби против усташа и домобрана на правцу с. Пољанице-у продору према реци Уни.
546. ШАШИЋ ЈОВАН (1925, с. Жебник, Банатска Топола), борац од 20. 11. 1944. у 1/3. батаљону, погинуо 5. 4. 1945. у борби против Немаца око Бандре код Грачанице.
547. ШИМЕНКОВИЋ П. БОШЊАК (1918, с. Голубње, Д.Милановац), борац од 6. 11. 1944. у 3/2. батаљону, погинуо 27. 2. 1945. у борбама против Немаца - у нападу на с. Брод код Брчког.
548. ШУКРИЋ Ђорђа ДУШАН (22. 2. 1923. у с. Михајловцу код Неготина), у НОБ од 27. 10. 1944., у 1/7. бригади, нема података где је и када погинуо.
549. ШУЋУРИНА Л. СТЕВАН (Босански Брод) погинуо 30. 4. 1945. код с. Унчана у борби против Немаца и усгаша на реци Уни.
550. ШЋОПИЋ П. АЛЕКСАНДАР (1919, с.Кривељ код Бора), земљорадник, борац од 28. 9. 1944, имао чин заставника, погинуо 10. 3. 1944. (мислим да је 10. 12. 1944) у долини реке Дрине.

РЕГИСТАР
ГЕОГРАФСКИХ И
ТОПОГРАФСКИХ
НАЗИВА

- Авала, 273,274,275,276,278,280
281, 282
Авдићи, 352, 376, 377, 378, 385
399, 403, 409
Аврамовина, 377
Алакинце, 37
Алаучко брдо, 305, 307, 308
Алибеговићи, 373, 390, 391 404
Апићи, 381, 382
Алексинац, 157,174,177,178,179,
180, 181, 184, 187, 209, 393
Амајићи, 322
Амзићи, 315
Акимбашићи, 406, 408
Анђелинове, 128
Аранђеловац, 222
Араповац, 378
Ахићи, 391, 393
Ашпергети, 445, 446, 447
- Бабина Лука, 336
Бабићи, 385
Бабичко, 34, 40, 97
Бабичка гора, 119
Бабуновићи, 416
Бабушница, 9, 15, 25, 26, 28, 48,
51, 54, 88, 107, 108, 109, 454
Бајина Башта, 321
Бајинци, 33, 87
Балановац, 156, 158, 225
Балкан, 145, 146, 180, 228, 251
Бапиновићи, 314
Баковац, 343
Бандра, 277, 280, 353, 354, 356,
388, 390, 391, 392, 394, 398,
399, 400, 401, 403, 450
Бановићи, 337, 339
Бачиште, 319, 320
Барје, 137
Барји Чифлик, 443, 445
Барнос, 92
- Бања Ковиљача, 323
Бањића, 278, 328
Баћов Дол, 40, 115, 121
Бачевац, 314
Бегалица, 279, 341, 364, 393, 439,
440
Бела земља, 135
Бела Папанка 23, 157, 499
Бепа Вода, 28, 118, 401
Бели Брег, 218, 231, 236
Бели Камен, 83
Бели Поток, 156, 157, 158, 159,
160, 161, 164, 165, 166, 168,
169, 171, 203, 209, 210, 225,
233, 289, 453,
Бели Тимок, 243, 246
Белић Брдо, 423
Бело Поље, 30, 79, 99, 100, 102,
103,414
Бељковица, 337
Бељевина, 153, 154, 204
Бељотин, 393, 439, 447
Београд, 9, 10, 20, 218, 255, 256,
257, 267, 268, 269, 270, 272,
273, 274, 275, 276, 277, 278,
279, 281, 282, 284, 285, 286,
306, 315, 341, 357, 405, 439,
440, 447, 452, 455
Беоцић, 393,
Бердуј, 120
Беровица, 99, 104
Бецењ, 410, 418
Бећино брдо, 418
Биберово Поље, 351, 352, 354,
371, 372, 384, 398, 403
Бијела, 345, 371, 389
Бијељина, 312, 314, 322, 323,328,
331, 332, 334, 343, 352, 359,
360, 367, 370
Биљаница, 34, 35, 83
Биничка Морава, 37

Бикоце, 345
 Бистрац, 346

 Бистрица, 114, 115
 Битољ, 445
 Бихаћ, 426, 442
 Благај, 213, 425, 427
 Блажевац, 347, 361, 369
 Бован, 170, 171
 Богдановац, 33, 116, 440
 Богдинац, 55, 208
 Божинац, 158
 Болеч, 276, 280
 Бољаре, 34
 Бољанићи, 343, 377, 388
 Бољевац, 205, 206, 229, 233, 236,
 237, 238, 244, 247, 248, 250,
 251, 252, 253, 254, 255, 256,
 265, 267, 268, 270, 285, 288,
 418, 455
 Борик, 384, 391, 394, 396, 399, 404
 Боринце, 257
 Борин До, 270
 Боровица, 348
 Босна, 327, 331, 332, 340, 343, 350,
 352, 353, 355, 383, 384, 385,
 389, 394, 396, 398, 403, 406,
 408, 409, 410, 411, 412, 413,
 414, 415, 416, 417, 419, 424,
 425, 444, 452, 453
 Босанска Дубица, 418
 Босанска Крупа, 424
 Босански Кабаш, 418, 423, 424
 Босански Нови, 424, 425, 426, 427,
 429, 431, 436, 438, 439, 441, 452
 Босански Брод, 418, 419, 420, 421,
 423, 424, 427, 431, 444, 445,
 450, 452
 Босилеград, 112
 Босцаре, 417
 Бохово, 381
 Бошковићи, 317, 332
 Брајићи, 311, 312
 Брагишевац, 33
 Брагунац, 362, 374, 393, 439, 442,
 Брањево, 323, 332
 Брђани, 312, 374, 384, 386, 388,
 393, 408, 440
 Бреге (Брегани) 436, 447, 449
 Брежице, 343, 347, 427, 449
 Брежичко гробље, 417

 Бреза, 350, 351, 407
 Брезик, 343, 344, 405
 Брезовица, 345
 Брезово Поље, 365
 Бресговац, 255
 Бреница, 290
 Брке, 359
 Бродарце, 150, 152
 Брод, 42, 44, 79, 127, 129, 138,
 168, 192, 243, 356, 358, 360,
 361, 362, 363, 364, 365, 367,
 370, 371, 373, 375, 393, 394,
 406, 409, 417
 Брчко, 312, 313, 314, 322, 324, 328,
 331, 332, 334, 340, 343, 348,
 349, 350, 352, 354, 355, 356,
 357, 358, 359, 360, 361, 363,
 364, 365, 366, 367, 370, 375,
 380, 384, 389, 390, 391, 394,
 401, 405, 406, 412, 450, 452,

 Бублица, 84
 Бувце, 138, 139
 Бубњава, 322
 Бугарска, 7, 8, 13, 14, 18, 24, 28,
 29, 32, 38, 53, 57, 112, 116, 120,
 127, 145, 168, 175, 218, 219, 222
 Бунар, 414
 Бумбарево брдо, 290
 Будинци, 445
 Букве, 373, 374, 378
 Буквин Хан, 379
 Буквик, 356, 357, 359, 360, 371,
 393, 394, 395
 Букиње, 350, 351
 Букова глава, 114
 Буковац, 341, 343, 356, 358, 364
 Буковик, 149, 150, 152, 153, 154,
 155, 156, 157, 178, 179, 180,
 181, 182, 183, 184, 185, 186,
 187, 188, 190, 191, 192, 193,
 194, 195, 196, 197, 198, 356,
 453
 Бучје, 175, 255, 257
 Бучумет, 139, 144
 Бушетлић, 408, 410, 415

 Валниш, 78, 99, 104
 Ваљевица, 313, 383
 Ваљево, 156, 157, 159, 160, 162,
 164, 165, 167, 169, 175, 224
 Вараждин, 442

Вареш, 225
 Василь, 156, 158,160,168,179,224,
 225, 226, 229, 316, 401
 Васильевци, 342,344,345,347,348
 Вацетина, 335
 Велика Крна, 393, 401
 Велика Бријесница, 406, 440
 Велика Горица, 444
 Велика Морава, 262, 272, 452
 Велика Плана, 148, 271
 Велика Раковица, 449
 Велевац, 228
 Веле Поље, 414
 Велики врх, 186
 Велики Извор, 236
 Велики Крчимир, 35, 119
 Велики Крш, 247
 Велики Мокри Луг, 275, 281
 Велико Боњинце, 54, 79
 Велико Лаоле, 393
 Велико Игриште, 200
 Велико Поповиће, 384
 Велико Орашје, 272, 423
 Велико Црнице, 414
 Велебрег, 444
 Велевац, 225
 Ветерница, 135, 137
 Видова, 290
 Видовски тунел, 290, 291, 304,
 305, 307, 308, 311
 Видушевац, 441
 Вис, 377
 Вина, 156
 Виноградарско брдо, 234
 Витановићи, 361, 364
 Вишеград, 286, 295, 312, 313, 352
 Власотинце, 9, 14, 15, 19, 20, 21,
 23,28,31,34,35,38,49,56,81,
 83, 84, 115, 460
 Власина 15,25,43,48,53,109,128,
 129, 130, 460
 Владичин Хан, 15,30,42, 112,132
 Влашка планина, 14, 102
 Власеница, 314,328,333,335,343,
 352, 353, 355
 Влашко Поље, 176, 177, 196
 Водице, 314
 Војводина, 246
 Врањевац, 390, 392,396, 398, 399,
 400, 401, 403
 Врање, 18, 19, 21, 30, 36, 37, 40,
 47, 49, 53,55,61,63,64,71,97,
 113, 129, 134, 192
 Врата, 257
 Вратарница, 231, 393
 Вратарнички теснац, 245
 Враново, 381, 383, 393, 425
 Вранићи, 289, 290, 291, 296, 297,
 304, 357, 373, 374, 379, 390
 Враћешница, 293, 297
 Вражићи, 358, 360
 Вражогрнац, 233, 244, 245, 359
 Врбовац, 153, 154, 171, 172, 183,
 203,
 Врбани, 322
 Врба, 362, 364, 393, 425, 447
 Врбица, 229, 393
 Врла река, 14, 15, 55
 Врело, 89, 115, 116, 117,218,461
 Вртоп, 14, 35, 46
 Врмца, 154, 155
 Врхпоље, 314, 315, 316, 317, 318,
 319, 320, 321
 Врчин, 273,275,276,277,278,279,
 280, 281, 282, 283, 284
 Врчани, 304
 Вујановача, 314
 Вујичићи, 356
 Вуковје, 335, 336
 Вукашиновац, 198
 Вукозерица, 443
 Вукшићи, 364, 368
 Вуковићи, 372
 Вучковци, 288, 354, 357, 360, 361,
 371, 372, 373, 376, 377, 384,
 396,
 Грабоввац, 363, 399
 Градско, 409, 410, 414
 Грабовница, 320, 324
 Градашница, 287
 Градац, 314, 442, 443
 Градочај, 425
 Градска, 91, 97,155,192, 193, 375
 461
 Грачаница, 337,340,342,343,345,
 346, 349, 350, 352, 353, 354,
 356, 370, 371, 372, 373, 374,
 375, 376, 377, 378, 379, 380,
 383, 384, 388, 389, 390, 391,
 394, 397, 398, 400, 401, 402,

- 403, 404, 405, 406, 408, 450, 452,**
 Граорина, 307
 Граховац, 384
 Грахово, 132
 Грамада, 14, 219, 220, 222
 Гранчари, 116, 117, 443
 Гранич, 205
 Грболе, 38
 Грделица, 16, 19, 28, 85, 112, 132, 147
 Грделичка Клисура, 38, 86, 134
 Грдети, 357
 Грљан, 231, 393, 402
 Грлиште, 229, 230, 231, 248, 249, 393,
 Грлишка река, 245
 Грнчар, 441
 Грозна, 225
 Гроцка, 273, 275, 279, 281, 316, 319, 362, 401, 440
 Грчка, 285, 295
 Гиндуша, 252, 253, 256
 Грошница, 439
 Гнилак, 231, 232, 233, 237
 Главича, 315, 316, 318, 319, 320, 377, 378
 Главановце, 48, 92, 120
 Главичина, 427, 433
 Глава, 304
 Гламоч, 375
 Глина, 298, 374, 382, 407, 441
 Глоговица, 248, 250, 253, 256, 257
 Глоговачка река, 249, 250

 Давидовац, 179
 Дадинце, 49
 Дарковци, 42, 43, 54, 55, 75, 78, 97, 108, 110, 115, 127, 155, 193, 243, 405, 462
 Дашчани кладенац, 92, 93, 115, 121
 Двор на Уни, 425, 426, 427, 429, 430, 434, 438, 441
 Дворанци, 442
 Девицапл., 158, 177, 181, 182, 188
 Дел, 86
 Дебело брдо, 375, 405, 406
 Дебела глава, 199
 Дедиње, 245
 Дежелић, 442

 Дејан, 80
 Дејанов кам, 160, 166
 Дејићеве, 43, 48, 51
 Дели Јован, 248, 256, 257, 258, 268
 Делница, 336, 362
 Дервента, 398, 416, 417, 418, 425, 439, 452
 Дивуша, 433, 434, 441
 Димитровград, 97, 99, 101, 165
 Димин мост, 96
 Добра Вода, 143, 144
 Добро Поље, 31, 48, 52, 136, 168, 172, 193, 205, 243, 362, 462
 Добропољска река, 205
 Добра срећа, 203
 Добрња, 193, 302, 305, 343, 350
 Добровиш, 48, 51, 91, 111, 120, 462
 Добрујевац, 210
 Добој, 268, 338, 340, 343, 345, 349, 352, 371, 377, 378, 383, 384, 385, 388, 389, 390, 391, 394, 398, 403, 406, 408, 409, 413, 415, 416, 417, 447, 450, 452
 Доборовци, 346, 350, 351, 354, 355, 356, 357, 376, 390, 398, 399
 Добрљин, 424, 425, 426, 427, 432, 438, 439
 Добошница, 346
 Дол, 116
 Дош, 156, 157
 Доња Бела Река, 248, 250, 256
 Доња бијела Дубрава, 334, 354, 358
 Доња Брка, 358, 360, 362
 Доња Бријесница, 341, 342, 345, 346
 Доња Буковица, 339, 341, 343
 Доња Зденчина, 446
 Доња Зељина, 355
 Доња Мочила, 418, 419, 421, 422
 Доња Међеја, 352, 354
 Доња Лохиња, 385
 Доња Купчина, 443
 Доња Скава, 366
 Доња Оруглица, 136
 Доње Гаре, 41
 Доње Дубраве, 354
 Доње Кошље, 355, 357, 368
 Доњи Десинац, 446

- Доњи Луковац, 397, 399
 Доњи Крупац, 276
 Доњи Љубеш, 150, 152
 Доњи Рахићи, 359, 360, 362, 363, 365
 Доњи Рачник, 395
 Доњи Сребреник, 350
 Доњи Хргови, 371, 372
 Драва, 389
 Драгобраћа, 288
 Драгоман, 30, 425
 Драгочај, 425
 Драговац, 374, 445
 Драјинци, 224
 Драјчина Бара, 41
 Драпнићи, 333
 Драшковац, 477
 Дренова гл. 49, 154, 229, 289, 407
 Дреновац, 84
 Дреновачка коса, 151
 Дрина, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 331, 332, 334, 340, 348, 353, 370, 406, 452, 453
 Дрињача, 321, 328, 333, 350
 Дрлача, 314, 318, 321, 322
 Дуго Село, 441, 442
 Драги Дел, 180
 Дуго Поље, 155, 208, 209
 Дубанићи, 443
 Дубраве, 336, 351, 354, 356, 357, 358, 361, 371, 381
 Дубока, 409
 Дубница, 337, 426
 Дубочај, 378, 382, 393, 423
 Дунав, 145, 146, 175, 196, 223, 228, 230, 231, 233, 239, 241, 244, 246, 247, 251, 252, 267, 273, 419
 Дукановина, 347
 Дупиљево, 135
 Дучевац, 113, 114
 Душановац, 414
 Ђерекаре, 135
 Ђердапска клисура, 175
 Ђукићи, 373
 Ђула, 233
 Ђуринци, 273, 276, 286, 287
 Ђурђевик, 334
 Ђуркин крст, 409
 Ђунис, 150
 Жабари, 352, 358, 360, 361, 362, 367, 368, 369, 370, 376, 406
 Жагубица, 222, 251, 252, 267, 271
 Жедник, 402
 Железник, 274
 Жепча, 339
 Жеравице, 333, 401, 418, 443
 Живинице, 334, 335, 343
 Живковићи, 315, 316, 320, 324
 Житковац, 157
 Жлне, 225
 Жуљевица, 427
 Жунци, 442
 Жучковац, 154, 171, 213
 Заграђе, 250, 252
 Загреб, 259, 417, 426, 440, 441, 442, 445, 446, 448, 449
 Забрђе, 317
 Завојце, 277, 280
 Завидовићи, 337, 339, 344, 346, 388
 Западна Морава, 220, 285, 286, 289, 290, 295, 296, 312, 321, 353, 455
 Запађе, 36
 Заплање, 20, 32, 34, 40, 97
 Затоње, 375
 Зајечар, 157, 174, 175, 180, 197, 204, 207, 215, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 265, 267, 362, 375, 382, 383, 453
 Заклапач, 277, 278, 279, 281, 282, 283
 Залужани, 425
 Звонце, 15, 16, 88, 101, 112
 Зворник, 143, 286, 295, 312, 313, 314, 318, 319, 321, 323, 324, 328, 331, 332, 337, 352, 375, 379
 Звездан, 231, 233, 236, 244, 248, 250
 Зелиња, 376, 384
 Зеленичје, 48, 131
 Зеница, 352, 384

- Земун, 23
 Змијанац, 230
 Златанци, 33
 Златанова махала, 127
 Златићево, 80, 463
 Зоруновац, 256
 Зубетинац, 175, 176, 179
 Зуце, 275, 276, 282, 283, 284
- Ибар, 146, 286
 Ибрићи, 373, 390
 Ивање, 78
 Ивањица, 305
 Ивановићи, 43, 409
 Извор, 33, 197, 243, 322
 Илино, 205, 206
 Илијин гроб, 409
 Италија, 20, 50, 68, 214, 351
- Јабланица, 40, 76, 77, 79, 80, 84,
 131, 134, 149, 153, 177, 393
 Јабуковац, 355, 393, 401, 407, 414,
 423, 439
 Јабуковик, 41, 42, 64, 65, 66, 91,
 109, 110, 115, 120, 136, 193,
 452, 454, 463
 Јабука, 155
 Јаворје, 393, 463
 Јавор, 382, 404
 Јаворник, 322
 Јаворске падине, 198, 200, 201,
 453
 Јајићи, 337
 Јагодина, 265
 Јајинци, 273
 Јања, 328, 332, 368, 389
 Јамница, 444
 Јањин мост, 368
 Јаковљево, 42, 48, 463
 Јабланица, 104
 Јанковац, 393
 Јардан, 324, 337
 Јасеница, 355
 Јасика, 305
 Јасиково, 205, 252, 256, 374, 395
 Јастребарско, 441, 447, 449
 Јастребац, 42, 81, 148
 Јегинов луг, 334, 336
 Јелово брдо, 398, 399, 400, 403
 Јелашница, 34, 171
 Јелишане, 314
- Језеро, 216
 Јемница, 302, 442, 443
 Јерма, 15, 16, 40, 41, 99, 101, 120
 Јериничево, 270
 Јовина чука, 126
 Јошаница, 173, 178, 179, 202, 213
 Јошаничка коса, 183
 Јововац, 307, 364, 375, 393
 Јовићи, 320
 Јочник, 171
 Јуковац, 375, 441
 Југославија, 13, 23, 24, 25, 26, 27,
 29, 34, 50, 67, 68, 73, 77, 146,
 166, 219, 228, 245, 261, 269,
 286, 312, 340, 410, 417, 450,
 451, 452, 455, 456
 Јужна Морава, 7, 13, 14, 15, 28,
 34, 38, 39, 40, 85, 86, 131, 132
 149, 150, 152, 153, 156, 452
- Каблар, 290, 304, 305, 306, 307,
 308, 309, 311
 Какмуж, 341, 344, 347, 348, 349,
 377, 385, 388
 Кагтна (црнотравска), 52, 65, 83,
 84, 91, 92, 93, 96, 115, 117,
 132, 138, 155, 167, 192, 362,
 381, 382, 463
 Каланска река, 15
 Калиновица, 333, 448
 Калиновић, 286
 Калесија, 336
 Каличина, 225, 228
 Калуђерово, 155, 168
 Камбелевац, 113, 464
 Камендол, 393, 415
 Каменица, 218, 304, 305, 324
 Каменички вис, 153
 Камењани, 397, 399
 Камик, 104, 377
 Капетанова Бина, 394, 398, 400,
 403
 Капетанове колибе, 220
 Карановац, 377, 385, 388
 Карадаг, 37
 Карићи, 385, 386, 414
 Карловац, 425, 442, 444, 446, 447
 Капе, 464
 Катанићи, 338, 339, 341, 345, 346,
 347
 Католичке Пољане, 334

Католичке Шпионице, 371
 Катун, 218
 Качар, 48, 49, 55
 Кереп, 372, 384, 389, 396
 Керестинац, 447, 448, 459
 Кијевац, 49, 51, 103, 104, 105, 106,
 108, 110, 114, 148, 193, 464
 Киселица, 443
 Кисељак, 334, 335, 336, 393
 Клада, 448, 459
 Кпадањ, 343, 353
 Кпадуша, 367, 368
 Кланац, 381, 382
 Кпашница, 425
 Кгтинча, 447, 448
 Клокина кућа, 407
 Клокотница, 249, 267, 384, 405,
 408
 Кљајићи, 136, 138, 139
 Кљун, 438
 Књажевац, 156, 157, 158, 159, 160,
 165, 169, 174, 176, 178, 203,
 216, 218, 223, 224, 225, 226,
 227, 228, 229, 233, 236, 245,
 316
 Книн, 374
 Ковачева Бара, 464
 Ковачевићи, 391, 393
 Ковиљача, 321
 Козај, 448
 Козјак, 31, 134, 138, 145
 Козара, 180, 353
 Козарац, 441
 Козарница, 33, 43
 Козиброд, 426
 Козило, 23, 78
 Козлук, 323, 324, 328, 350
 Кожухе, 350
 Колиба, 161, 418
 Коларе, 375
 Комаревац, 409, 410
 Комари, 338, 344, 401, 441
 Коњувце, 172
 Коњух, 337, 348
 Копаоник, 192
 Копај Кошаре, 168, 223
 Корбес, 49
 Коријен, 333
 Корице, 409
 Корубе (бродске), 78, 79, 127, 128,
 129, 130
 Косанчић, 34
 Косјерић, 295, 296, 301, 302
 Косово, 13, 14, 23, 24, 37, 38, 53,
 145, 210, 248
 Косовска Митровица, 286
 Костајница, 426, 427, 429, 430,
 432, 434, 436, 438, 459
 Колашин, 374
 Костадинце, 410, 414, 415
 Костићи, 315
 Костур, 30
 Котленик, 290
 Которско, 415, 417
 Кохвечије, 403, 404,
 Коцељево, 383
 Коњувце, 172
 Краварник, 236
 Кравље, 179, 180
 Крагујевац, 285, 286, 287, 288
 Крајина, 251
 Крајкова бара, 278, 279, 280
 Краљевица, 231, 232, 234, 235,
 236, 237, 238, 241, 247, 248
 Краљево, 163, 220, 286, 289, 290,
 295, 305, 401, 414, 423, 445
 Краљица, 341, 344
 Крвави кам, 14
 Кремна, 222
 Крменица, 278, 279
 Кржевина, 384
 Крива Паланка, 30
 Кривељ, 252, 255, 256, 265, 266,
 268, 271, 298, 306, 307, 362,
 374, 393, 395, 401, 414, 423,
 439
 Криви Вир, 172, 178, 181, 196,
 198, 201
 Криви Дел, 41, 120, 166, 464
 Крка, 442
 Крстац, 176
 Крстови, 438
 Кргова, 339, 341, 343, 344, 346,
 349, 385
 Крушевац, 256, 286, 290, 374
 Крушевица, 30, 346
 Крш, 406
 Кукавица, 28, 36, 36, 85, 131, 132,
 417
 Кукес, 286

Кулмеа, 256
 Куларско, 425, 427
 Куманово, 30, 38, 49, 54
 Кумодраж, 273, 275, 276, 281, 283, 284, 286
 Кусићи, 401, 402
 Купа, 425, 441, 442, 445
 Купинец, 446, 447
 Купреси, 350, 351, 390, 391, 392, 393, 394, 396, 398, 399, 400, 403
 Купусиште, 393, 452
 Курајчица, 328
 Куса Врана, 105
 Кучајске пл., 175, 177, 198, 206
 Кучево, 222, 257, 267
 Кушиљево, 271, 272

 Лазин вис, 313
 Лазићи, 388, 409, 414
 Лајковац, 312
 Лалинци, 179, 219
 Ландиште (Ланиште), 367, 368, 409
 Лапово, 267, 286
 Ласиње, 441, 442
 Латковићи, 314, 315, 316, 318, 442
 Лебане, 34, 79, 137, 222
 Лебед, 42
 Лелци, 315
 Лендићи, 403, 404
 Лескарски рид, 119
 Лесковац, 15, 19, 20, 21, 23, 31, 35, 36, 37, 62, 83, 132, 136, 248, 312
 Лешин, 374, 378
 Лесковик, 218
 Лесковица, 89, 91, 114, 120, 192, 464
 Лесково, 252
 Лесковци, 445
 Леушић, 312
 Леце, 34
 Лештане, 276, 277, 280, 281, 283, 427
 Ливађе, 43, 128
 Лица, 393
 Липовац, 277, 279, 365, 369
 Липовица, 80, 81, 83, 135, 137, 138, 139, 334, 335, 336, 364, 443
 Лисавићи, 343, 345, 351
 Ловро, 443, 445, 447
 Ловци, 318, 364, 393, 439
 Лозна, 337, 339
 Лозница, 311, 323
 Лојане, 37
 Локва, 384
 Лозовик, 440, 445
 Лопари, 366, 367, 374
 Лопушња, 30
 Лубница, 229, 231, 233, 248, 293
 Лужани, 418
 Лужница, 7, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 28, 32, 33, 36, 40, 48, 50, 51, 52, 56, 64, 77, 88, 97, 103, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 127, 131, 149, 174, 372, 451
 Луговчина, 362
 Лука, 256
 Луковац, 343, 351, 370, 377, 397
 Лукавица, 384, 405, 406, 410
 Лукићи, 313, 314, 321
 Луковић брдо, 442
 Луково, 202, 205
 Љубаче, 334
 Љуберађа, 23, 28, 30, 33, 50, 51, 54, 88, 89, 90, 91, 110, 114, 464
 Љубић, 285, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 300, 302, 304
 Љубовија, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 352
 Љутеж, 42, 86

 Мавречић, 446, 447
 Маглај, 337, 343, 344, 346, 349, 384, 409
 Мазиићи, 427, 429
 Мајдан Пек, 267
 Мајевица, 334, 336, 338, 340, 350, 353, 360, 366, 397, 406, 453
 Мајур, 362, 375, 393, 401, 445
 Маковиште, 256, 257
 Мала Бријесница, 406, 407
 Мала Жуљевица, 427, 429, 430
 Мала Раковица, 449
 Македонија, 13, 14, 23, 37, 53, 57, 112, 113, 114, 120, 145, 146, 221

Малајнац, 445
 Маленци, 393, 449
 Малешини, 375, 376, 377, 378, 403, 404, 405, 407
 Мали Зворник, 322, 323, 332
 Мало Игриште, 175, 207, 230
 Мало Јасиково, 393, 445
 Мапи кам, 277
 Мали крш, 257, 268, 270
 Мали Мокри Луг, 274, 275, 283, 284
 Мали Скакор, 177
 Мало Боњинце, 117
 Мапо Лаоле, 306, 340
 Мапо Орашје, 414, 439
 Мало Поље, 256
 Манастириште, 34
 Мањин Камен, 177, 447
 Маоча, 356, 365
 Маретић, 446
 Мариновац, 179, 230, 277, 279, 280
 Маријино брдо, 290, 335
 Марићи, 380, 382
 Марковац, 324, 418
 Марковићи, 388
 Марковић поље, 367, 370
 Маслачко гробље, 308
 Масуровци, 37, 51, 111, 120, 465
 Матејевац, 180
 Матићи, 314
 Матковац, 332
 Матковић, 321
 Матрићи, 377
 Мачкатица, 16, 30, 37, 48, 49, 53, **86, 112**
 Мачковац, 450
 Медвеђа, 130, 135, 138, 139, 337
 Медошевац, 355, 383, 393, 401, 445
 Мемић, 336, 373
 Међуречје, 374
 Мерселат, 306
 Метла, 427
 Метовница, 229, 250
 Мечји врх, 118, 205
 Миаковци, 290
 Милановац, 306, 312, 335, 401
 Милино село, 337, 338, 339, 343, 345, 346, 348, 351
 Милићевци, 289, 291, 300, 414
 Милосавићи, 314, 317
 Милошева Кула, 257
 Милошевици, 414
 Миљаковац, 405
 Миљановци, 336, 337
 Миричина 346, 385
 Мирово, 175
 Мироч, 362, 402
 Мичајевци, 342, 344, 347, 348
 Младеновац, 268, 270, 272, 274, 287, 319, 375
 Млациште, 16, 33, 39, 86
 Могила, 233
 Модра Стена, 54, 88, 89
 Модрич, 349
 Мозгово, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 178, 180, 188, 190, 191, 192, 198
 Мојковац, 381
 Мојсиње, 290
 Мокролушки поток, 277, 280
 Момин Камен, 38
 Моњ, 353, 354, 355, 375, 376, 377, 379, 394, 396, 398, 399, 400, 403
 Морава, 146, 179
 Моравица, 171
 Мораљци, 372
 Мостар, 286
 Мраково, 443, 444
 Мраморјр, 314, 316, 384
 Мркожден, 426
 Мртвица, 42
 Мужинац, 155, 174
 Мујагић, 347
 Мурати, 372, 373, 390
 Мурговица, 15
 Муслиманска Шпионица, 354, 371
 Муслимански Луковац, 346
 Муслимански Незук, 337
 Нашице, 445
 Ниш: 15, 18, 27, 34, 41, 55, 81, 83, 85, 101, 135, 137, 147, 152, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 170, 174, 179, 183, 185, 189, 192, 194, 195, 215, 216, 218, 219, 220, 222, 243, 245, 362, 393
 Нишава, 9, 13, 14, 15, 29, 97
 Нишевац, 219, 220, 223
 Николинац, 155, 210, 233
 Невља, 305

Николичево, 237, 244
 Никшић, 286
 Неготин, 157, 193, 233, 246, 250,
 251, 267, 381
 Неменикућа, 401
 Немиић камен, 313, 315, 316, 317,
 318
 Нешевић, 427
 Нова Варош, 286
 Нова Топола, 84
 Нови Пазар, 286
 Новочај, 441
 Обреновац, 274, 276
 Обилићево, 23
 Оглавак, 378, 381, 384
 Ограђеновац, 357
 Озрен: 150, 152, 153, 181, 208,
 216, 334, 338, 339, 340, 341,
 343, 344, 346, 348, 349, 350,
 352, 353, 370, 371, 405, 450,
 453
 Омербашићи, 359, 376, 388, 390,
 392
 Омербеговача, 365
 Озорци, 314, 315, 316
 Оране, 78
 Ораховица, 308, 385, 388
 Ораховац, 346
 Орашје, 273, 276, 440, 465
 Орловац, 46
 Оровица, 395
 Оруглица, 135, 137, 138
 Оршава, 247, 249
 Осјечани, 389, 415
 Осмаци, 335, 406
 Оснић, 248
 Осоје, 41, 384, 411
 Остатовица, 33
 Островица, 305, 306, 308, 347
 Острово, 375
 Острозуб, 14, 42, 61, 63, 114, 115,
 130
 Острозубски вис, 48
 Остружница, 273
 Отока, 424, 426
 Отоцак, 429
 Оштра чука, 181
 Оштрел, 248, 270
 Павличине, 41, 87,
 Павлова грамада, 43, 54, 114
 Падине, 218
 Пакленица, 343, 345
 Паланка, 356, 358
 Палежница, 336
 Панађуриште, 390
 Папрача, 343, 350
 Параћин, 182, 199, 200, 204, 207,
 233
 Парајанкул, 234
 Пардик, 180, 190
 Пејине, 42
 Перућац, 336
 Петровац на Млави, 268
 Петровац (пиротски) 47, 48, 397,
 399, 465
 Петровићи, 341
 Петрово село, 342, 343, 346, 349,
 351,385
 Петрушња вас, 450
 Пек, 268
 Пећ, 439
 Печењевци, 34
 Пијукe, 333
 Пилиповина, 391, 399
 Пирковац, 218
 Пирот, 9, 15, 18, 25, 30, 38, 47,
 48, 49, 51, 54, 55, 77, 79, 88,
 97, 99, 102, 103, 107, 108, 109,
 110, 111, 112, 113, 114, 116,
 117, 118, 120, 122, 123, 125,
 129, 130, 131, 133, 162, 168,
 181, 189, 228, 256, 287, 310,
 312, 465
 Пираге, 399
 Пискавица, 374,375,379,390,393,
 396
 Пиносава, 414
 Писаревина, 441, 442
 Планиница, 205, 206, 312
 Плужине, 374, 405
 Подборогово, 343, 345, 351, 375
 Пољавница, 427, 429, 448
 Подсусед, 441
 Пољице, 345, 346, 350
 Поремрица, 354, 360, 361, 376
 Поружница, 271
 Поповићи, 317, 319, 333
 Попова глава, 95, 218
 Посавина, 170, 218, 342, 344, 346,
 347, 349, 385
 Пожега, 294, 295, 296, 302, 303,
 304, 313,

- Пожаревац, 257, 274, 303, 305,
 307, 382, 414
 Пљевља, 267, 286
 Православна Срница, 371
 Прањани, 311, 312
 Предејане, 85, 112, 132, 465
 Прељина, 290, 296, 311, 312
 Прекадин, 148
 Пресека, 105
 Преслап, 46, 92, 109, 465
 Прешево, 30, 40
 Прибитковићи, 339
 Прибој, 16, 41, 328, 332, 335, 350
 Пријевор, 289, 291, 283, 335, 425,
 Призрен, 286, 445
 Приштина, 248, 393
 Пријеполје, 286
 Прокупље, 222
 Прњавор, 336, 407, 425
 Провалије, 314
 Прошане, 37, 445
 Пруговац, 374, 375
 Прхоч, 446

 Пурачић, 337, 338, 341, 343, 344,
 345, 351, 352, 388
 Прлине, 346
 Прислоница, 359
 Причевац, 364

 Равна, 228, 229
 Равна Гора, 465
 Равна Дубрава, 35
 Равни Дел, 38, 135, 193
 Равнице, 427, 429, 430, 432
 Равно брдо, 321
 Раданова вас, 450
 Радињинци, 89,120,167,192,440,
 446
 Радосавићи, 442
 Радосин, 45, 51, 91, 130, 243, 252,
 466
 Радочева глава, 49
 Ражањ, 151, 153, 178, 180
 Рајановце, 336
 Ракита, 40, 41
 Раковац, 341
 Раков Дол, 51, 91, 93, 97, 133,
 168, 172, 192, 466
 Раковица, 278
 Ракоба, 289, 291, 292, 293, 296,
 301, 304, 378

⁴ Раков Поток, 347, 348
 Ракош, 118, 119
 Раља, 273
 Рапотница, 394, 399
 Расадник, 232, 233, 234
 Расина, 149, 152, 153
 Раскршће, 105
 Расница, 119, 446
 Ратари, 362, 397, 439
 Рахићи, 356, 357, 358, 360, 366,
 368, 369, 371, 377
 Рача, 348
 Рашак, 322
 Рашка, 286
 Ргајски вис, 83
 Ргота, 322
 Рготина, 244, 248, 249, 250, 251,
 253, 267, 293
 Рготински теснац, 254
 Репиште, 85
 Ресник, 23, 33, 171, 177, 181, 209
 Ретке буке, 182, 183
 Реткоцер, 135
 Речани, 342, 344, 348
 Рибаре, 364, 375, 414, 423, 439
 Рибарска Бања, 148
 Ридово, 315, 319
 Ријечани, 410, 411
 Ријечица, 388
 Рипањ, 270, 278, 282
 Ритопек, 275, 277, 414
 Рњос, 103, 104, 105, 106, 108,109,
 110, 123, 453
 Рогати, 320
 Рогатица, 267, 286
 Рогачица, 312, 313, 314, 315, 316,
 317,318,319, 320, 321
 Рожањ пл. 154, 177,181, 182, 192,
 198
 Росићи, 380
 Росуљево, 314, 315, 317, 319, 320
 Рсовци, 218
 Ргањ, 152, 153, 171
 Рудинка, 162
 Ружићи, 42
 Руј, 14
 Рујак, 307
 Рујевац, 154
 Рујевица, 154, 183
 Рујиште, 171, 176, 179, 209
 Рујковац, 138, 139

Рујник, 218
 Румунија, 145, 175, 218, 228, 247
 Рупље, 33, 41, 42, 87, 97, 109,
 130, 155, 166, 168, 192, 242,
266
 Рупска река, 15
 Рутевац, 152
 Рушањ, 280

Сава, 273, 285, 286, 328, 331, 350
 357, 364, 365, 367, 389, 390,
 418, 419, 422, 424, 425, 431,
 441, 444, 452
 Савићи, 355
 Савковићи, 314, 321
 Савучњак, 446
 Садићи, 333
 Салаш, 249, 250, 251, 253, 257,
 267, 274
 Самар, 115, 257
 Самар Поток, 353
 Самбићи, 365
 Самобор, 441, 444, 446, 447, 448,
 449, 452
 Санцак, 305, 324
 Самчекинци, 33
 Сана, 425
 Самарићи, 406, 407, 409
 Сапна, 350
 Сарајево, 192, 286, 313, 328, 331,
 343, 352, 409, 411
 Светозарево, 157, 265, 295, 318,
 369, 383, 405
 Свињак, 256
 Свињски дел, 180, 188, 189
 Света недеља, 446, 447, 448, 449
 Свијетлица, 410
 Свође, 15, 30, 48, 51, 54, 79, 80,
 112
 Сврачић, 334, 336
 Сврљиг, 157, 203, 218, 219, 220,
 222, 223, 224, 225, 228, 234,
 235, 236
 Сврљишке пл., 49
 Сврљишка Топла, 159, 224
 Седлри, 314
 Секретлије, 379
 Селевац, 369, 374, 447
 Сеона, "339
 Сесељак, 155, 174, 175, 198
 Сижје, 337, 338, 339, 341, 343

Сијаринска Бања, 139, 248, 401
 Сиједи крш, 376, 377, 378, 398,
 403
 Сијековац, 417, 419, 421, 422, 423
 Сиколе, 253
 Сименково мејаниште, 86
 Симин Хан, 336, 338
 Симиће, 321
 Сиња Глава, 108,
 Сисак, 425, 426, 441
 Сјеница, 286
 Сјењина, 389
 Скадар, 286, 315
 Скакава, 357, 358, 359, 361, 362,
 378
 Скопице, 450
 Скробница, 158, 160, 178
 Скопљаци, 390
 Скопље, 15, 41, 85, 135
 Скопска Црна гора, 37
 Славонски Брод, 418, 419, 421,
 422, 423, 452
 Сладна, 376, 390, 391, 393
 Слатина, 156, 252, 253, 357, 393
 Слемен, 176, 179, 184, 188, 194
 Сливница, 30, 120
 Спијепчевићи, 365
 Слишане, 138, 139, 144
 Сљемен, 445
 Смедерево, 273, 274
 Смедеревска Паланка, 172, 274,
 369, 395
 Смиљевица, 375, 382, 402, 423
 Смољинац, 375, 382, 402, 423
 Сморин, 341, 343, 344
 Снегово, 324, 334, 335
 Сокобања, 151, 158, 170, 171, 176,
 178, 179, 181, 182, 184, 189,
 203, 204, 208, 209, 210, 213,
 214, 215, 216, 378
 Соколац, 352, 386
 Сокол, 352, 353, 355, 370, 373, 374,
 375, 376, 377, 378, 379, 384,
 388, 390, 393, 394, 396, 398,
 403, 404, 406, 450
 Соколићи, 301, 304, 309, 352
 Софија, 15, 18, 38, 46, 54, 91, 92,
 99, 103, 245
 Сочковац, 347, 348, 385, 388
 Сплетна Липа, 384
 Споменик, 409, 410, 412, 414, 416

- Спреча, 335, 340, 346, 348, 349, 350, 385, 388, 397, 398, 408, 409, 410, 450
- Србија, 8, 9, 10, 14, 17, 19, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 43, 50, 53, 56, 57, 61, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 76, 77, 80, 84, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 125, 127, 130, 131, 133, 134, 135, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 169, 170, 175, 178, 180, 191, 194, 195, 197, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 221, 222, 223, 226, 227, 228, 231, 235, 239, 240, 243, 244, 245, 249, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 270, 273, 275, 276, 272, 283, 289, 294, 295, 303, 312, 314, 324, 326, 337, 339, 340, 350, 357, 380, 451, 452, 453
- Сребрник, 348, 351, 352, 370, 397, 448
- Сремска Митровица, 193
- Средњи Бретик, 365
- Срнице, 345, 350, 352, 354, 356, 357, 370, 371, 372, 384, 388, 390, 391, 394, 396, 397, 401, 402, 406
- Српска зелиња, 373, 384
- Сталаћ, 147, 157
- Станикин крст, 14, 44, 127
- Станић Ријека, 385, 405, 409
- Стари Мајдан, 393
- Статовац, 84, 148
- Стајковце, 176
- Стјепан Поље, 409
- Стојков Поток, 232, 233, 467
- Ствид, 450
- Стол, 25, 41, 256, 267
- Стражба, 374, 388, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 398, 401, 403, 450
- Стражилово, 362, 364
- Страњево, 41, 42, 54, 155
- Стрижевац, 33
- Стрезимировци, 15, 46, 48, 92, 127,
- Стрелац, 47, 48, 51, 54, 88, 89, 111, 113, 124, 298, 467
- Струга, 423, 429, 432, 433, 435, 438, 441
- Струганик, 312
- Струкалски вис, 154, 183
- Струмица, 439
- Студена, 51, 103, 105, 108, 110, 123, 124, 130, 168, 306, 374
- Студенац, 381, 382, 383, 384, 398
- Стипари, 337, 338, 339, 343, 344, 346
- Ступница, 36
- Суботинац, 179, 180
- Сува пл., 31, 35, 79, 81, 116, 118, 119, 120, 121
- СулинГроб, 92, 93, 95, 115, 128
- Суково, 99, 101, 102, 103, 104, 108, 110
- Сурдулица, 30, 37, 112
- Сурачево, 33
- Сухопоље, 338
- Тадићи, 315, 319
- Табановићи, 304
- Таламбас, 48, 113, 114, 115, 120, 128, 453
- Танда, 255, 256
- Тегаре, 314, 320, 321, 322, 323
- Тегошница, 15, 421
- Теочин, 311
- Теслић, 375
- Текућица, 343
- Титоград, 286
- Тимок, 175, 247
- Тимочка крајина, 175
- Тиња, 343, 345, 351, 352, 368
- Тодоровци, 33, 42
- Топлица, 148, 149, 152, 153, 177, 179
- Топла, 257
- Топола (Тополовац), 287, 442, 443
- Тончина махала, 95
- Торник, 317
- Травник, 352
- Трбушани, 291, 293, 294
- Трговиште, 40, 172, 213, 218, 228
- Трговишки Тимок, 127
- Требава, 337, 346, 348, 350, 352, 353, 360, 367, 370, 371, 372,

- 376, 377, 380, 384, 385, 403
406, 450, 453
Трештеница, 337, 339
Трештеничко Осје, 378
Тресни брег, 218
Трпеза, 38, 362, 393
Трепча, 36, 393, 441
Тресибаба, 220
Трн, 15, 30, 92, 96, 112, 115, 116,
Трнавац, 301, 354
Трново, 333, 335
Трновци, 375, 376
Трњаци, 365
Трњане, 305, 395
Трст, 452
Трубаревац, 153, 154, 162, 171,
203, 213,
Тумба, 14, 15, 41, 50, 92, 94, 95,
97, 107, 110, 115, 116, 120,
127, 453
Тумаре, 286, 337, 339, 341, 343,
345, 346, 348, 351
Тузла, 286, 332, 334, 335, 336,
338, 340, 344, 346, 348, 349,
350, 352, 377, 380, 383, 384,
388, 389, 390, 391, 397, 406
Турија, 345, 346, 349
Тупковићи, 335, 388
Турско гувно, 64
Тупижница, 175
Тупалски вис, 135, 137
Тутњевац, 399
- Ћулум, 429
Ћупиковац, 439
Ћуприја, 182, 183, 193
Ћосићи, 399
- Уна, 411, 424, 424, 425, 426, 427,
428, 429, 430, 431, 433, 434,
435, 436, 438, 439, 440, 441,
450, 452, 453
Унка, 367
Унчани, 426, 427, 429, 431, 433,
434, 435, 438, 441
Ужица (Титова Ужица), 222, 286,
295, 296, 302, 313, 314, 323
Ужичка Пожега, 222
Улице, 356, 358, 360, 364
Уловић, 358, 359, 360, 361
Урошевац, 38, 286
- Фалешаји, 373
Фоча, 267, 286
Фођа, 351
Фркати, 408
- Халово, 362
Хацићи, 398, 400, 406, 407. 410
416
Хајдерићи, 339
Хамдићи, 442
Харамбашићи, 417
Хасан брег, 442
Хасановићи, 368
Хелдовиште, 378
Хум, 218
Хумска чука, 218
Хускићи, 346, 352, 373
Хомоље, 226, 267, 268
Хорвати, 445, 446, 447 448 449
452
Хрватска, 9, 10, 31, 285, 389, 417,
419, 440
Хргави, 345
Хркоје, 408, 410, 411, 416
Храстје, 441
- Цапарић, 314, 315
Цапарди, 165, 306, 324
Царина, 315
Цветковићи, 345
Церев Дел, 104,
Церик, 354, 359, 361, 371, 388,
449
Церићи, 384
Церје, 118
Церовица, 364, 369, 375, 383, 426,
427, 438, 439, 440
Церово Поље, 365, 368, 379
Цикота, 350
Циганиште, 408, 409, 410, 411
412, 414, 416, 417
Циганов Поток, 448
Црнојка, 255, 257
Црна Гора, 31, 146, 324, 380
Црна Трава, 7, 9, 13, 14, 16, 17,
18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26,
28, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40,
42, 43, 44, 46, 48, 49, 51, 52,
53, 55, 56, 57, 61, 62, 63, 64,
66, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84,
86, 87, 97, 109, 110, 112, 113,

- 114, 115, 117, 127, 130, 131, 134, 136, 138, 139/149, 152, 154, 155, 167, 168, 172, 176, 193, 252, 260, 271, 374, 375, 378, 381, 382, 395, 401, 414, 451, 460, 469
- Црни Врх, 14, 79, 115, 116, 119, 120, 121, 122, 125, 138, 139, 152, 153
- Црни Тимок, 173, 177, 182, 206, 243
- Црне Баре, 81, 170, 209
- Црни Кал, 150, 151, 153, 154, 156, 190, 191, 192, 198
- Црнојка, 447
- Црвена Јабука. 41, 51, 74, 75
91, **97, 109**, 110. **119, 120, 121!**
122, 123, 124, 126, 130, 136, 148, 155, 166, 168, 192, 193, 242, 243, 316, 317, 374, 393, 467, 468
- Црвенојабучка чука, 120
- Црвени Брег, 36, 41, 42, 45, 53, **86, 112, 202**
- Црвење, 225, 375
- Црквена плана, 46
- Црвенковци, 33, 43
- Црквица, 34
- Чајниче, 267
- Чакловићи, 335
- Чакоњар, 393
- Чардак, 370
- Чатеж, 449
- Чачак, 270, 285, 286, 289, 290, 291, 294, 295, 296, 297, 304, 305, 306, 308, 309, 414, 452, 455
- Чанаклија, 401
- Чегар, 218
- Чеканићи, 272, 273
- Челић, 340
- Челопек, 328
- Чемерник, 14, 62, 86, 114
- Чемерница, 291, 294, 295, 301, 304
- Ченгић, 357, 384
- Черат, 256
- Четница, 368, 369, 379
- Чутлук, 155, 323, 380, 381
- Чулине (Ћулине), 323
- Чука, 33
- Чукљеник, 84, 133
- Цафићи, 373
- Цакула, 351, 377, 381
- Цеврљанка, 86
- Цеп, 85
- Шакобарце, 87
- Шакићи, 387, 399
- Шамац, 322
- Шаторња, 441**
- Шеварлић, 296
- Шебеци, 293, 296, 297, 300
- Шековићи, 333, 412
- Шербановац, 155, 172, 179, 194, 356
- Шест, 304
- Шетка, 198
- Шетоње, 298
- Шибовка, 425
- Шилеговац, 143, 148, 149
- Шикарац, 375, 408, 410
- Шикунје, 346
- Широко поље, 410
- Шишава, 36, 470
- Штивор, 425
- Штипино, 228, 229, 369
- Шторјак, 442, 443, 444
- Штрбовац, 33
- Штубик, 395, 439
- Шљивар, 231, 233, 235, 248, 374, 382, 393
- Шљивовик, 49, 306
- Шљивовички врх, 220
- Шкиповац, 384
- Шкреба, 405, 407
- Шокачко брдо, 425, 429, 432, 436, 438
- Шпионица, 351, 352, 354, 371, 376
- Шуман Топла, 156, 158
- Шупљи камен, 276, 278

ПРЕГЛЕД БР. 1

Избачених из строја бораца Седме српске бригаде НОВЈ

Година	Месец	Погину- лих 1)	рањених ²⁾	заро- бље- них	несга- лих	свега
		2	.	.	.	2
	III	1	2	.	.	3
	IV	17	15	.	.	32
	V	21	36	.	4	61
	VI	24	32	.	.	56
1944.	VII	21	23	.	.	44
	IX	16	26	.	.	42
	X	13	12	.	.	25
	XI	26	138	.	.	164
	XII	57	195	—	50	302
Свега	у 1944.	198	479	.	54	731
	I	32	72	6	4	114
	II	28	142	7	7	184
	III	52	204	1	2	259
1945.	IV	167	459	6	28	660
	V	22	80	.	.	102
	касније подлеглих ²⁾	2
Свега у 1945. год.		303	957	20	41	1321
УКУПНО		501»	1436 2)	20	91	2052

1) Разлика у овом прегледу и у списку погинулих бораца је у томе што је извршен број рањених подлегао, па су жртве-према болничкој евиденцији-повећане у односу на евидентирани број погинулих у борби. Сматра се да истраживања нису коначна.

2) Број рањених је унет према утврђеној, али вероватно непотпуној евиденцији, па се рачуна да је још већи.

ПРЕГЛЕД БР. 2

Избачених из строја-непријатељских војника*

годинапогинулих месец	рањених	заробљених	свега
¹¹ /44 ₁₆ -12и.	-	-	16 '
IV 68-686.	25-6	4-6.	97
V -236. 60-37и.	.	31-6.	91
VI ³⁹ - 966. -43и.	59-6.	-,,,-2066 -12и.	416
VII 275-275и.	74-и.	34-34и.	383
VIII 30-30и.	.	.	30
IX	68-и.	-1786. 620-330и. -112и.	872
X -265и. 303-34т. - 4и.			
XI 521—521и.	595-и.	3-3и.	1119
XII .и [^] -356и. -50и.	6051 ⁵³ 7 [^] ;	-335и.	1047
Свега: -1916. 2002-1323и. - 34т. - 454и.	-846. 1441—1212и. - 145и.	-3886. -700и. ¹³⁴¹ - 26т. -227и.	4784
¹ /45 235-разних	377-разних	75-разних	687
II 203- ,,	373-,,	8- ,,	584
III 174-,,	394-,,	6- ,,	574
IV 295- ,,	469-,,	697- .	1461

V	76- „	400- „	55- „	531
Свега	983- „	2013-„	843- „	3839
	-1323н.	3454-осталих	2184- „	8623
УКУПНО	-191 б.			
	2985- 34 т.			
	-1437 осталих			

* НАПОМЕНА:

број погинулих и рањених је, у много случајева, у документацији, уписиван на основу процене потчињених старешина у бригади, па је релативан;

број заробљених је тачан, али у том броју није у свим случајевима записано чије су припадности. Међу њима је Немаца, усташа, четника, домобрана беле гарде и разних контрареволуционара.

објашњење скраћеница: немачки (н), бугарски (б), италијанских (т), издајника (и).

ПРЕГЛЕ ; 1 БР.3

Заплењеног наоружања (према архивској грађи Седме бржг.)

Време место		Врста пленг1						сигна- Тура	
		пуша- ка	ау- том.	п. мит.	М. мит.	топ- бац. ова	метака		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13. 4.	Тумба	39	.	1	.	.	.	2.000	1-9/5
22. 4.	Суково	24	.	2	.	.	.	13.000	С1 -,,-
23. 4.	Рњос	10	1	1	.	.	.	3.000	
14. 5.	Сува план.	27	1	3	.	.	.		1-10/5
19. 5.	Црни врх	4						1.000	1-11/5
21. 5.	Корубе	.	.	1	.	.	.	300	1-11/5
26. 5.	Кукавица	5	1-12/5
27. 5.	с. Липовица	10	.	2	
28. 5.	Г. Оруглица	15	
22. 6.	Буковик	30						1.000	
30. 6.	Бели Поток	300	14	19	8	2	.	35.000	
15. 7.	с. Мужинац	24	1-14/5
24. 7.	Буковик	250	.	20	10	5	.	.	1-14/5
28. 7.	Јаворс. пад.	5						.	1-15/5
29. 7.	Дебела коса	2			.	.			1-15/5
30. 7.	Јаворс. пад.		5	.	.	.			1-15/5
2. 9.	Сврљиг	140	.	10	2	.	1/100	49.000	1-16/5
7. 9.	Зајечар	500	.	22	.	3	.	.	1-17/5
9. 9.	Краљевица	6	1-17/5
12. 9.	Гамзиград	13	.	2	1-17/5
20. 9.	Црни врх	.	.	2	1-19/5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
29. 9. с. Кривељ		220						санд. заЕ> 1/12	
29. 9. с. Јасиково		13						1.000	
18. 10. с. Врчин		169	4	7	.	4	.	60.000	1-21/5
23. 10. с. М.М. Луг		8	.	2	.			19.000	1-23/5
23. 10. с. Зуце		15	1	300	1-23/5
23. 10. с. Врчин		24	.	2	1-23/5
30. 11. Каблар		.	.	1	1-30/5
2. 12. Каблар		.	2	1	1-30/5
11. дс ¹									
15. 12. Дрина		21	1	1-31/5
17. 1. с. Пурачић		2	1-31/5
19. 1. с. Шпионица		2						.	1-41/5
24. 1. с. Г. Брке		1	1-43/5
31. 1. с. Брод-Брчк<з		5						500	1-47/5
1. 2. с. Рахићи		4						.	1-47/5
24. 2. с. Ибрићи		3	1-57/5
25. 2. Сокол		31	.	1	1	.	.	.	1-57/5
27. 2. Сједи Крш		5	150	1-57/5
28. 2. Студенац		1						30	1-58/5
1. 3. Студенац		10						200	1-59/5
2. 3. Студенац		3						.	1-60/5
4. 3. Студенац		8	.	4	1	.	.	.	1-60/5
14. 3. Трешт. Осје		3	1	4.700	1-62/5
23. 3. Панађуриште		3	1	1	.	.	.	2.500	1-64/5
28. 3. Стражба		3						.	1-66/5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7. 4.	Лендић-Грач.	6	3	1	1-71/5
9. 4.	Шајканац	1	.	.	
10. 4.	Хркоје	3	1-72/5
11. 4.	Шикарац-Доб.	40	2.000	1-72/5
17. 4.	Добој-Шикар.	45	.	1	.	4	.	13.400	1-74/5
19. 4.	Дервента	64	6	2.000	1-75/5
21. 4.	Бос. Брод	257	7	17	15	5	1	много	1-76/5
30. 4. и 1. 5.	Река Уна				4	2	2	пт.	1-79/5
3-10. 5.	1945.	10	.	.	6	.	2	37.000	
С в е г а:		22383	46	123	47	26	6		

Н А П О М Е Н А :

- плен од 30. јуна, 24 јула и 7. септембра 1944. године био је заједнички за бригаде 23. српске дивизије;
- број заплених бомби није регистрован, али је кроз разне извештаје утврђено да је било само на Сукову 126 заплених бомби, у Сврљигу 370, у Зајечару 100, у борби око Београда 180, у Бору је било магацина убојног материјала, а у Босанском Броду поред многих ствари-шест вагона муниције.
- од шест заплених топова биле су: две хаубице и по два противавионска и противтенковска топа.

ПРЕГЛЕД БР. 4

Попуне људством, стоком и наоружањем у Седмој српској бригади

У које дане	људством		коњима		наоружањем		сигнат. к. 1070 р. број					
	М	Ж	свг.	Ј. Т.	В.	свега	М.	ПМ.	А.	МБ.	ПТП	Ц
4. II 1944	460	11	471	---	-	-	27	32	-	-	-	-
7. V --,-			850	2	5	7	2					
25. V --,-			550									
15. IX --,-	1453	81	1516				54	53	5	4	2	
22. X. 44.			32	64			96					
8. XI --,-	1378	74	1452									
13. XII --,-			4000									
15. I 1945	3767	29118	136 283	28	180	532	16	13	-			
4. II --,-			3691									

НАПОМЕНА :

- објашњење скраћеница: М-мушкарац, Ж-женских, Ј-јахаћих, Т-товарних, В-вучних; за наоружање: М-митраљез, НМ- пушкомитршекеза, А-вуктомата, МБ- минобацача, ПТП- противтенк. пушака, **Цинбула**-ручних, реактивних бацача.
- најбројнија попуна људством била је: 6. V 44, када је из **Црне Траве** примљено 200 нових бораца; 25. IX из Зајечара 62; 25. X из Младеновца 86; 9. XI из Поморавља 660; 11. XI из Стига **800** и 10. XI 1944. године из Подунавља 140 нових бораца.
- најбројнија попуна наоружањем извршена је: 12. X 1944. г. у Бору; а 4. до 21. новембра код Чачка примљено је 24 митраљеза; 72 пушкомитраљеза, 330 аутомата, 712 пушака, 8 минобацача са 612 мина и довољно муниције.

АРХИВСКА ГРАЋА

- 1.- Архив Војноисторијског института-Београд
 - Фонд 7.срп. удар. бригада и 23. српске дивизије, кутија 5, 15, 632, 983, 1067, 1069 и 1070;
 - Фонд ДМ, кутије: 90, 95 и 99;
 - Фонд РПК- 32, 79 и 89;
 - Фонд ИРПЈ, бр. 204, 244, снимак 2254;
 - Фонд бугарског окупационог корпуса.
- 2.- Архив ЦК СКС-ПКС, бр. 4, 5, 6, 555, 718, и 765.
- 3.- Архив музеја у Пироту: Записи о 7. бригади, бр. 14013.
- 4.- Историјски архив у Нишу, микрофилм: 1, 4, 6 и 7.
- 5.- Архив Градског музеја у Зајечару.
- 6.- Документације Политичке управе ССНО у Београду.
- 7.- Материјали о Другом заседању АВНОЈ-а за политичку наставу у војним јединицама и на терену.
- 8.- Одлуке Техеранске конференције-упутства за полит.наставу.

ОБЈАВ.БЕНА ГРАЋА

- 1.- Зборник докумената и података о народноослободилачкој борби (ратној) југословенских народа VII у Београду:
 - Том Ч, књига: 4, 5, 7,, 9, 11, 12, 13, 14, 15. и 20;
 - Том II, књига 8;
 - Том IV, ш>ига 30, 31. 32 и 33;
 - Том XI, књига 2;
 - Том 12, књига 2 и 4.
- 2.- Службене новине № од 1. априла 1941, Истор. архив Ниш.

ЛИТЕРАТУРА

- 1.- Јосип Броз-Тито: Војна дела, књ. I, II и III.
- 2.- Михаило Апостолски: „Пролетња офанзива."
- 3.- Петар Станковић - Љуба „Власотинце и околина у рату и револуцији" 1903-1945, Власотинце 1979.
- 4.- Ђура Златковић- Милић: Зла времена, Бабушница, 1967.г.
- 5.- И. Божић и М.Кнежевић: „Основи војне географије," Бгд., 1954. (1955).
- 6.- Р. Т. Николић: „Крајиште и Власина," Београд, 1905. год.

- 7.- М. Савић „Наша индустрија. занати, трговина и пољопривреда, 1929.
- 8.- Р.Костадиновић: „Црна Трава и Црнотравци," Лесковац, 1968. год.
- 9.- Ђ.Стаменковић: „Железничари Ниша 1918-1945. год.
- 10.- „Тако се борила Црна Трава" - Зборник радова, Црна Трава, 1973.
- 11.- Димитрије Кулић: Бугарска окупација „књига I, Ниш, 1970. год.
- 12.- Димитрије Кулић: „Бабички партизански одред."
- 13.- Стојан Николић-Јоле: „Лесковачки партизански одред," Лесковац, 1974. год.
- 14.- Ж. Николић - Брка: Југоисгочна Србија у НОР-у, Бесград, год.
- 15.- Ж. Николић-Брка: „22. српска дивизија, Београд, 1972, год.
- 16.- Иван Глигоријевић: „Девета српска бригада," Београд, 1970. год.
- 17.- „Хронологија НОБ 1941-1945. год."
- 18.- Славчо Трски: „Не тако давно," Београд, 1980. год.
- 19.- Светислав Миладиновић: „14. српска бригада," Београд, 1982. год.
- 20.- Слободан Босиљчић: „Источна Србија у НОР-у," Београд, 1963.
- 21.- Драгослав Миловановић: „Немирне шуме"
- 22.- Миливоје Перовић: „Јужна Србија," Београд, 1961. год.
- 23.- Ј.Поповић: „Ослобођење Београда-казивања Пека Дапчевића
- 24.- „Србија у рату и револуцији 1941-1945," група аутора, Бгд, 1976.
- 25.- „Грађа за монографију 7. бриг.", Бабушница, 1975. год.
- 26.- „Операције за ослобођење Србије" виша вој. академ, Бгд., 1961.
- 27.- „Единодејствије на блгарски народ с другите балкански народи в антифашиската борба на 1940-1945," Софија, 1974. год.
- 28.- Дане Петковски: „помоћник команданта за политички рад," Бгд., 1977. год.
- 29.- „Велика антифашистичка народноослободилачка скупштина Србије," 9-12. новембра 1944. год.

ЧЛАНЦИ У ЧАСОПИСИМА И НОВИНАМА

- 1- „Врањски Гласник," бр. 1 од 1971. год.
- 2,- „Врањски гласник" бр.3
- 3,- „Мост" бр. 28 од 1973. Ниш.
- 4,- „Борба 23. српске дивизије „код села Белог Потока-Радован Петровић, ВИГ, бр. 12/49.
- 5 „Битка за Буковик"- Радован Петровић, Народне новине - Ниш, 7 и 8. јула 1975. год.
- 6.- „Глас 7. српске ударне бригаде" од 1. октобра 1944. год.
- 7.- „Јуриш сломио непријатеља" -Драган Дрљача и М.Мићак Дрљевић, Народне новине-Ниш од 24. и 25. јула 1975. гите.
- 8.- „Борба 23. српске ударне дивизије на ријечи Уни," априла 1945, ВИГ, бр. 2/57. год.
- 9.- „Зашто смо се упутили у Црну Траву" - М.Апостолски; „Трагом Другог ЈМ одреда" - група аутора, 1955.
- 10.- „Народ и борци Другог ЈМ одреда" - Риста Антуновић, Трагом Другог ЈМ Одред.
- 11.- „Црна Трава на тремеђи," В. Смајевић-Трагом Другог ЈМ одреда, 1955. год.

- 12.- „Здравствена служба на црнотравском подручју" - др. Ј.Ристић;
„Трагом Другог ЈМ одреда, 1955.

МЕМОАРСКА КАЗИВАЊА И ДРУГИ ПРИЛОЗИ

1,- П р и л о з и:

- Риста Антуновић, ратни секретар ОК КПЈ-Лесковац и Врање;
- Секција бораца 7. бригаде из Ниша;
- Секција бораца 7. бригаде из Београда;
- Прилози о бици на Буковику, 1974. год.;
- Записи Десимира Димитријевића- из Црне Траве;
- Изјава Радослава Ђурића Врховном штабу НОВ и ПОЈ од 1. јуна 1944. год.;
- Љубе Вељића В.Д. команданта 7. бригаде-;
- Драгише Радуловића, команданта батаљона у 7. бригади;
- Атександра Видановића, политкомесара чете у 7. бригади;
- Радоша Митића, политкомесара 1. батаљона у 7. бригади;
- Ратка Анђелковића, обавештајног официра 7. бригаде;
- Радослава Митровића, заменика команданта 7. бриг.

2,- Мемоарска казивања:

- Радослава Митровића, заменика команданта 7. бригаде;
- Ђуре Златковића, команданта и каснијег политкомесара 7.бриг.
- Предрага Илића Џуце,зам. политком. Пиротског одреда;
- Живадина Илића Рајка, политкомесара Пиротског партизан, одреда.
- Љубомира Динђића;
- Чедомира Милошевића; Борка Томића,
- Рајка Савића;
- Ивана Васова;
- Борка Станојевића.

На традиционалном скупу бораца Седме српске бригаде, 4. фебруара 1979. године, покренута је иницијатива за писање монографије бригаде. Истакнута је чињеница да је прошло 35 година од завршетка народноослободилачког рата, а да борбена прошлост Седме бригаде још није историографски истражена, њен допринос у НОР-у и социјалистичкој револуцији није целовито сагледан и обрађен, нисмо се на тај начин одужили палим и рањеним друговима, војној историји нису презентирана борбена и политичка искуства ове ратне јединице, а младим генерацијама нису пренете поруке светлих ликова. Таква иницијатива прихваћена је од стране друштвено-политичких организација и заједница општина Црна Трава, Бабушница и Књажевац.

Прва седница у вези Монографије одржана је 6. априла у Бабушници, а следећа 27. маја 1981. године у Јабучковику, када је потписан ДРУШТВЕНИ ДОГОВОР, именован ПРОГРАМСКИ САВЕТ, прихваћен Пројекат аутора и образован РЕДАКЦИОНИ ОДБОР са правима и обавезама око писања, финансирања и верификације монографије Седме српске бригаде НОВЈ. Дана 28. августа 1981. године потписан је УГОВОР О ДЕЈЛУ са ауторима и тиме су створени организациони, правни и материјално-финансијски услови, па се организовано и плански приступило писању.

Користећи архивску грађу из Војноисторијског института у Београду са тежиштем на Оперативни дневник Седме бригаде, грађу историјских архива и музеја нишког и тимочког региона, архивске фондове Централних комитета СК Србије и Југославије, стране архивске фондове, литературу на теме НОР-а и револуције у чему посебно објављене Монографије Девете и Четрнаесте српске бригаде и меморарска казивања савременика, рад на овој књизи трајао је четири године. Прва верзија рукописа умножена у 65 примерака била је основа за покретање на сарадњу. На основу тога

уследиле су корисне примедбе са предлозима и материјалним доказима Секција Седме бригаде, организација и појединаца, а све то допринело је да књига буде историографски садржа/нија. Након оправданих интервенција на рукопису трећа и коначна верзија рукописа •са позитивним рецензијама прихваћена је на заједничкој седници Програмског савета и Редакционог одбора у Нишу, 25. децембра 1984. године. Рукопис са верификационим документима (рецензијама и закључцима) предат је у штампу 8. јула 1985. године.

За помоћу раду на прикупљању грађе захваљујемо архивским установама у музејима, библиотекама и војној јединици која наставља традиције Седме српске бригаде. На указаним примедбама захвални смо Редакционом одбору, секцијама Седме бригаде у Нишу и Београду, појединцима из Седме бригаде и осталих јединица 23. српске дивизије.

За друштвено-политичку, моралну и материјалну помоћ захваљујемо друштвено-политичким организацијама и скупштинама општина: Црне Траве, Бабушнице и Књажевца; Председништву МО СУБНОР-а Ниш; Председништву Републичког одбора СУБНОР-а СР Србије; посебно друговима: Ристи Антуновићу Баји, народном хероју, члану Савета федерације, једном од оснивача ове Бригаде, који је написао и предговор монографије; генералима Радовану Петровићу и Миладину Ивановићу, ратним командантима и Десимиру Јововићу Чичи, партијском руководиоцу 23. српске дивизије, у чијем саставу је била Седма бригада и који су сва своја сећања на Бригаду задржали у лепој успомени, а своје ратне записе уградилу ову монографију. Захваљујемо и генералима: Бруну Вулетићу, Еугену Лебарићу, Миловану Мишевићу, Станимиру Јовановићу Јови; пуковницима ЈНА: Јовану Максимовићу, Обраду Лазовићу Живку, народном хероју и Славку Миладиновићу на стручним саветима и помоћи у раду на монографији; председнику МОК СКС Александру Јовановићу, председнику МОК ССРН Станимиру Стаменковићу и председнику Међуопштинске регионалне заједнице нишког региона Десимиру Јовићу; декану Правног факултета нишког Универзитета професору др Димитрију Кулићу; директору Историјског архива у Нишу Ђорђу Стаменковићу, директору Музеја у Лесковцу Храниславу Ракићу; сарадницима: Божидару Јанићу, Савки Маринковић, Војиславу Адамовићу, редитељу Марисаву Радосављевићу; за стручне савете и рецензију пу-

ковнику Секули Јоксимовићу и Драгољубу Мирчетићу, публицисти. Сви они били су несребичнију пружању свесрдне помоћи и наступали са искреном жељом да књижаугледа светло дана у част 40. годишњици ослобођења замље и коначне победе над фашизмом.

Свесни смо чињенице да истраживања нису коначна, да сви догађаји и свеличности нису до краја обрађени, посебни је недостатак што књига не садржи потпуни списак погинулих бораца и руководилица чији су јуначки подвизи уграђени у темеље нове Југославије. Бићемо захвални на сваком новом извору података и критички осврт. Ове примедбе биће прилоге за даљи рад на историји Седме српске бригаде.

Књига представља први покушај да се потпуно обради прошлост Седме српске бригаде народноослободилачке војске Југославије. Текст, скице и фотографије говоре о ратном и трновитом путу ове јединице, о њеној сарадњи са другим јединицама и садејству са Савезничким армијама.

Међутим, сусрели смо се са потешкоћама у погледу утврђивања коначне евиденцијеучесникау Бригади, а посебно погинулих ирањених борацау Седмој бригади, о начину, месту њихове погибије, њиховом социјалном пореклу и другим подацима који би били од значаја за научно проучавање борачког састава Бригаде.

Захваљујући Оперативном дневнику Бригаде из ратних дана, били смо у могућности да извршимо реконструкцију многих догађаја на борбеном путу Бригаде. Све чињенице указују да су борци били мотивисани неодољивом жељом за слободом, а уз то свакодневни политичко-партијски рад и забавни живот напajали су њихову снагу да храбро издрже до коначне победе. Уз честа гладовања, оштре зиме, дуге и напорне маршеве падало се и опет ишло напред да би се крвљу и знојем цементирале стазе по којима ће корачати будуће генерације. Братство и јединство које је Седма бригада преносила широм земљеједноје од највећих тековина револуције.

Ау ш ор и

ПРЕДГОВОР	1
---------------------	---

И д е о

СЕДМА СРПСКА БРИГАДА НА ЈУГУ СРБИЈЕ	11
--	----

У В О Д

- Географски положај, становништво и привреда	13
- Априлски слом, окупација и њене последице	24
- Развитак НОБ-е, и дејства партизанских јединица до формирања Седме српске бригаде	31
- Уместо закључка	54

Ш д е о

СЕДМА БРИГАДА ДО ЊЕНОГ УЛАСКА У САСТАВ 23. СРПСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ	59
--	----

- Формирање бригаде као прве оперативне јединице на анектираном делу Србије	61
- Организационо сређивање у Бригади	71
- Активност Бригаде до уласка у састав 23. дивизије	76
- Бораваку Пустој Реци и Јабланици	79
- Упаду Љуберађу	88
- Победа на Тумби	92
- Диверзија у долини Нишаве	97
- Борбана Рњосу-код села Кијевца	103
- Кадровске промене и припреме за нове акције	110
- Мајска непријатељска офанзива	112
- Пробој за Суву планину и борба против четника	116
- Одбрана Црвене Јабукe и Борба на Црном врху	119
- Борбана Корубама и растанак савезавичајем	127
- Борбе за ослобођење Горње Јабланице	134

Ш д е о

БРИГАДА У САСТАВУ 23. СРПСКЕ ДИВИЗИЈЕ	141
<i>БОРБЕ СЕДМЕ БРИГАДЕ У СРБИЈИ.</i>	143
- Формирање 23. српске дивизије НОВЈ	143
- Продор у источну Србију	149
- Борба код Белог Потока-на Варничком врху	156
- Ослобођење Сокобањске и Црноречке котлине	170
- Пораз четничких корпуса на Буковику	177
- Покрет ка Кучајским планинама и борба на Јаворским падинама	198
- Ослобођење градова у источној Србији	203
- Напад на Бољевац	204
- Ослобођење Сокобање	208
- Нове организационе и кадровске мере у Седмој бригади и на терену	210
- Концентрација 23. дивизије око Ниша	216
- Ослобођење Сврлига	220
- Ослобођење Књажевца	223
- Прво ослобођење Зајечара	229
- Сустрет са Црвеном армијом-ослобођење Бора, борбе на Великомкршу и ДелиЈовану	247
- Усиљеним маршем од Бора до Београда	267
- Уништење немачке групације између Авале и Гроцке у рејону Врчина	273
- Борбе у долини Западне Мораве на подручју Чачка и Љубића	285
- Борбе у рејону Каблара и Видовског тунела	304
- Рад КПЈ и СКОЈ-а у Седмој бригади	309
- Борбе у долини Дрине на подручју Зворника и Љубовије	312

IV д е о

БОРБЕНА ДЕЈСТВА БРИГАДЕ У БОСНИ И ХРВАТСКОЈ	329
- Борбе између реке Дрине, Босне и Саве	331
- Разбијање четничких снага на правцу Тузле	332
- Борбе на Озрену	340
- Борбе у троуглу Грачаница, Градачац, Брчко	350
- Поново према Грачаници-борбе око Срнице, Сребреника и Сокола	370
- Освајање упоришта на Бандри, Соколу и Стражби	388
- Грачаница је поново ослобођена	403
- Борбе у долини Босне и ослобођење Добоја	406

Борбе у централној Босни и Хрватској (ослобођење Дервенте)	417
Ослобођење Босанског и Славонског Брода	418
Улога и место Бригаде у Унској операцији	424
Борбе Седме бригаде у Хрватској и Словенији од 2-10. маја 1945. године	440
Борбе са усташама и Немцима на прилазима Загребу	441
Борбе око Самобора, Брегане, Свете Недеље и Керестинца	447
Општи закључак	450

В д е о

П Р И Л О З и

Списак бораца Пете јужноморавске (Седме српске бригаде) почетком маја 1944. године	459
Списак погинулих, умрлих и несталих бораца Седме српске бригаде НОВЈ	470
Регистар географских и топографских назива	502
Статистички прегледи:	
- број 1 Избачених из строја бораца Седме Српске бригаде НОВЈ	517
- број 2 Избачених из строја непријатељских војника	518
- број 3 Заплењеног наоружања	520
- број 4 Попуне људс I вом, стоком и наоружањем у Седмој српској бригади	523
Извори и литература	525
Поговор	529

ЂУРАЗЛАТКОВИЋ
МИЛОШ Д. БАКИЋ

СЕДМА
СРПСКА БРИГАДА

I издање, 1986.

Уредник
ЂОКИЦА ЈОВАНОВИЋ

Рецензенти
Пуковник СЕКУЛА ЈОКСИМОВИЋ
ДРАГОЉУБ МИРЧЕТИЋ

Лектор
ПЕТАРГОЛУБОВИЋ

Ликовно-техничка опрема
ДРАГАН МОМЧИЛОВИЋ

Коректори
ГОРДАНА КРСМА НОВИЋ
ЕМИЛИЈА ИЛИЋ

Издавач
ИРО „ГРАДИНА“
(Ниш М. Тита 38)

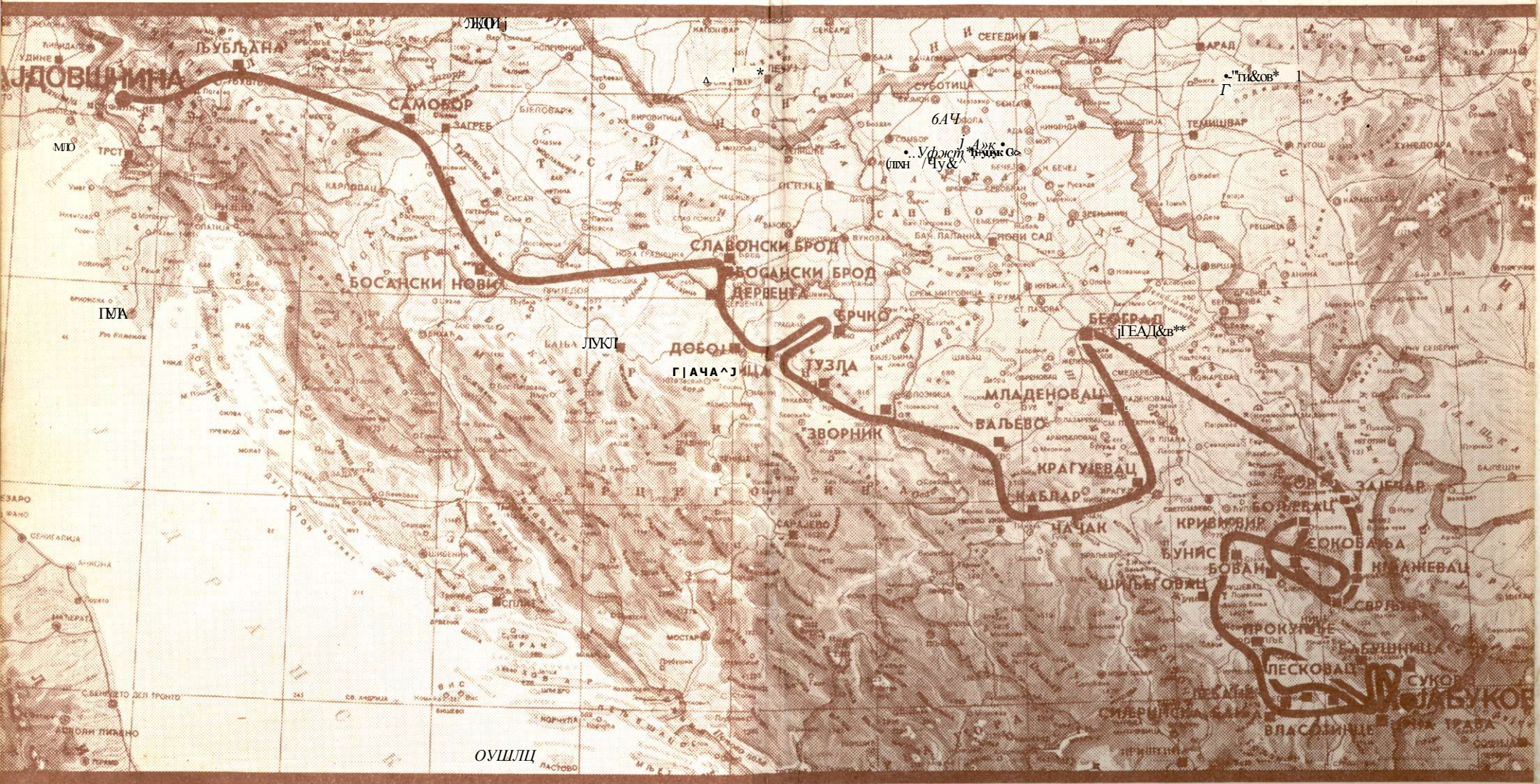
За издавача
ДИМИТРИЈЕ МИЛЕНКОВИЋ
Директор

Штампа
ГРО „ПРОСВЕТА“ НИШ

Тираж
3000 примерака

1. ЗАВИЧАЈНО ПОДРУЧЈЕ НА КОМЕ ЈЕ ПОНИКЛА СЕДМА СРПСКА БРИГАДА (5. ЈМ) НОВ
2. БОРБЕНИ ПУТ СЕДМЕ СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

ОУШЛЦ